Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• II. évfolyam • 2010 • 2. szám •

T A R T A L O M

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében I. 3

Sántha Attila: Miért (h)ég a tűz? 29

ZRÍNYI MIKLÓS EMLÉKEZETE

Málnási Ferenc: Csak jószerencse kell, semmi más… 33

Málnási Ferenc: Zrínyi Miklós Szigeti veszedelme 36

Kölcsey Ferenc: Zrínyi második éneke 39

100 ÉVE SZÜLETETT MIKSZÁTH KÁLMÁN

Brauch Magda: A polgárság ábrázolása Mikszáth Kálmán regényeiben 40

SORS ÉS PÁLYA

A művészet őszinte szeretetét kellene visszahozni

(Kinde Annamária beszélgetése Jakobovits Miklós festőművésszel) 46

MÚZSA ÉS LANT

Beke Sándor versei 59

P. Buzogány Árpád versei 67

Csire Gabriella: Középkori mondák és históriák a török időkből 70

Csávossy György versei 79

Jancsik Pál versei 81

Mészely József versei 84

P. Buzogány Árpád: Amikor elhalkulnak az énekek 88

Nagy Irén versei 91

Ráduly János haikui 93

Józsa Attila versei 96

Zsidó Ferenc vígeposza (Részlet) 98

Tóth Mónika versei 109

ÍRÓI HAGYATÉK

Nagy Olga: Ajánlás 113

Kocsis Rózsi: Jobban lesz a gyermek? 113

SZELLEMI MŰHELY

Barabás István: A Székely Útkereső az egyetemes magyar

művelődéstörténet része 119

SZÉKELY ÚTKERESŐ DOKUMENTUMOK
A Székely Útkereső levelesládájából I. 125
Beke Sándor: „Székely Útkereső szerkesztősége” 125
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK
Székely népballadáinkról. II. (Ráduly János) 151
Ráduly János: Régi népi foglalkozás: a pipepásztorkodás 163
HIT ÉS ÜZENET
Beke Sándor, Józsa Attila, Csávossy György versei 171
Csávossy György: A Boldogságos Szűz. I. 175
KÖNYVEINK VILÁGA
Málnási Ferenc: A Székely Útkereső értékeket megőrző, igényes sokoldalúsága 192
Brauch Magda: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gyermekirodalmi kötetei 196
Sipos Erzsébet: A barátság hullámhosszán 211
Brauch Magda: Rózsák és hiúzok 216
ERDÉLYI TOLL — GYERMEKEKNEK
Csire Gabriella: Vitéz Háry János 219
Jancsik Pál, P. Buzogány Árpád, Ráduly János, Mészely József gyermekversei 225

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •

✦ Kiadja a Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ✦
✦ Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** ✦
✦ Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** ✦
✦ Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** ✦
✦ Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** ✦ Gazdasági vezető: **Beke Klára** ✦
✦ Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax**:** 0266-212703 ✦
✦ Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. ✦
✦ Honlap: www.erdelyigondolat.ro ✦ E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu ✦
✦ Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ✦ Nyomda: Erdélyi Gondolat ✦
✦ A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu ✦
✦ Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 15 EUR ✦
✦ Folyóiratunk megvásárolható az alábbi könyvesboltokban: Tulipán *(Arad),* Karton Pack *(Bánffyhunyad),* Corvina Könyvesház, Pallas Akadémia *(Csíkszereda),* Littera *(Gyergyószentmiklós),* Gyopár *(Kézdivásárhely),* Bagoly, Gaudeamus, Röser Antikvárium *(Kolozsvár),* Aranka György — Mentor, Bibliofil *(Marosvásárhely),* Decor Ex Libris *(Nagyenyed),* Litera *(Nagykároly),* Corvina Könyvesház *(Sepsiszentgyörgy),* Zalanta-Pallas *(Szalonta),* Csipike *(Székelykeresztúr),* Ábel, Árnika, Bagolyvár, Corvina Könyvesház *(Székelyudvarhely),* Libris *(Temesvár),* Tulipán *(Zilah)* ✦
✦ A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette ✦ Borítóterv: Beke Sándor-Olivér ✦
✦ Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc ✦

✦ ISSN 2066 - 8929 ✦

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében I.

Bevezetés

Erdélyről és az ott beszélt magyar nyelvről, nyelvjárásokról végletesek a vélemények. Van, aki romantikus nosztalgiával a balladák, a mesék, a mondák földjére gondol, és úgy véli, ott beszélnek a legszebben vagy legízesebben magyarul. Ennek a vélekedésnek évszázadokra visszanyúló hagyománya van a nemzeti tudatban, és ma is táplálhatják a megejtően szép, még élő népköltészeti szövegek, az élő nyelv némely táji változata, valamint az erdélyi, különösképpen a székely származású írók, költők jellegzetes nyelvi fordulatai, képei. Mások, a tájékozatlanok és az anyaországban vagy a nyelvterülettől távol született s felnőtt fiatalok néha azon is csodálkoznak, hogy itt még beszélnek magyarul. A valóság mindig szürkébb és elszomorítóbb az egyik végletnél, ugyanakkor biztatóbb, reménykeltőbb a másiknál — véli Péntek János (*Az anyanyelv mítosza és valósága.* AESz-füzetek. 5. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, 1999, 58.).

Táji változataiban — folytatja Péntek János —, a magyar nyelv *mozaikszerű,* az országhatáron kívül pedig *összetört cseréptálhoz* hasonlatos, amelynek kisebb-nagyobb darabjai eltávolodtak egymástól. 1918 óta, a határok ide-oda tologatásával szerves földrajzi, történelmileg kialakult társadalmi egységek szűntek meg, etnikai közösségek bomlottak fel, szögesdrótok választottak el családokat, egyéneket, és megszűnt a kapcsolat az egy nyelvet beszélők között, nemcsak a magyar nyelvet, hanem a román, az ukrán, a szerb, a szlovák s annyi meg annyi nyelvet beszélők között, akiket a mesterségesen felállított határok elzártak az anyanyelvüktől, az egységes köz- és irodalmi nyelvtől, akik kénytelenek voltak nyelvjárásukba visszahúzódni, kialakítani egy új kapcsolatot, egy új társadalmi nyelvet, amely természetesen már irányba fejlődött, mint az anyaországi nyelv és irodalom. Illyés Gyula találó metaforája, az ötágú síp hétágúvá bővült az 1919-es, az 1945-ös, az 1956-os és az 1989-es évek után, amikor

újra és újra „kitántorgott" hazájából, szülőföldjéről, és máshol — hány földrészen? — kereste a boldogulását sok ezer ember. S ez a boldogulás nem biztos, hogy anyanyelvi boldogulást is jelentett, hiszen már országban, más földrészen önműködően új nyelvet kellett megtanulniuk, ami vagy másodnyelvűséget vagy nyelvcserét és asszimilációt jelentett, anyanyelvét még őrizte az egyik nemzedék, de a fiak már nem biztos, hogy anyanyelvű iskolába jártak, s az unokák nagy része már az új megtanult nyelven beszél a nagyszülőkkel.

Egy nyelv táji változatai a *nyelvjárások,* rendszerint elkülönítik, megkülönböztetik a beszélőket. A magyar nyelvjárásokkal más a helyzet, így az erdélyiekkel is: nem elválasztanak, hanem *összekötnek* bennünket, történetileg pedig távoli vidékek hajdani összetartozását bizonyítják. Kalotaszeg, Mezőség, Székelyföld, Partium, Bihar, Bánság, a dél-erdélyi nyelvjárásszigetek vagy a moldvai magyarok földje Trianon után elszigetelődtek a magyar nyelv központi területeitől és intézményeitől, a közmagyar változat már nem tölthette be közvetítő és egységesítő szerepét. A csángók elszigeteltsége még régebbi. Az alárendelt jogi státus fokozatosan szűkítette, korlátozta a nyelvhasználat körét, elsorvasztotta fontos belső változatait. A korábbi kiegyensúlyozott kétnyelvűség egyoldalúvá, gyakran kényszerjellegűvé vált, a szórványokban kevertnyelvűséggé. Az első lépés a nyelvcsere felé, a nyelvi asszimiláció felé. Mindehhez pedig, sajnos, társul az anyanyelv presztízsének csökkenése, a közéletben és a politikai életben gyakori megbélyegzése, stigmatizálása.

Végzetesek-e ezek a nyelvi folyamatok? — teszi fel a kérdést Péntek János *Az anyanyelv mítosza és valósága* (AESz-füzetek. 5. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, 1999. 62.) című munkájában. Törvényszerű, hogy mindez így legyen? Erdélyben a nyelvi hagyomány nem muzeális érték csupán, hanem eleven erő. Ma is van kreatív energiája, van nyelvi tartaléka anyanyelvünk e fontos táji változatának. Anyanyelvünk szimbolikus értékei erősítik a nyelvi öntudatot, a veszélyeztetettség érzése fokozza a hűséget a nyelv iránt. A három jelképpé vált intézmény pedig: a *templom,* az *iskola* és a *sajtó,* ha méltóképpen látja el feladatát, gyarapíthatja a nyelvi tudást, a nyelvi műveltséget, szélesítheti a nyelvhasználat körét, oldhatja elszigeteltségét — reménykedik Péntek János (uo. 1999. 62.).

Tanulmányomban az erdélyi, 1918 óta pedig a *romániai anyanyelvoktatás történetét* tekintem át, felmérem a múltat és a jelent, és felvázolom a jövő feladatait, az erdélyi magyarság, anyanyelvi közösségünk iránti szolgálat, alázat és tisztelet jegyében.

Előbb magyar anyanyelvünkről szólok, erdélyi, kisebbségbe szorult anyanyelvünkről, majd az anyanyelv oktatásáról, az elsajátítás kezdeteiről, az életkori sajátosságokat figyelembe vevő családról, óvodáról, iskoláról s a XXI. századi anyanyelvi nevelés modernizációjáról, a korszerűsítési próbálkozásokról.

Ezeket a kérdéseket az *általános emberi jogok keretében,* a kisebbségi kérdéskörhöz tartozó két- és többnyelvűség, etnicizmus, lingvicizmus, integráció, asszimiláció problémák körében villantom fel.

Erdélyi, romániai anyanyelvoktatásunk mai állapotát csak úgy érthetjük meg, ha áttekintjük történeti előzményeit, megvizsgáljuk kronológiáját a kezdetektől napja-

inkig. A kérdést a magyar nemzeti nyelv történetébe ágyazom, a kezdetektől, az őshaza, a vándorlás, a honfoglalás korától napjainkig. Történelmi eseményeket, folyamatokat, társadalmi, politikai, kulturális intézményeket, államilag előírt törvénycikkeket, miniszteri rendeleteket, utasításokat, kijelentett vagy búvópatakként felfelbukkanó tendenciákat vizsgálok, melyek az önálló államiság, a fejedelemség időszakát leszámítva mindig annak az országnak az oktatási rendszerében születtek, amelybe anyanyelvoktatásunk beleilleszkedett, bele kellett illeszkednie. Anyanyelvoktatásunk tanterveit, tankönyveit, kézikönyveit, munkafüzeteit, a bennük megjelent nyelvi és irodalmi ismereteket, olvasmányokat is áttekintem, illetve azt, hogyan jelölték meg és milyen módszerekkel valósították meg az anyanyelvoktatás céljait, feladatait. Természetesen a tantárgy-pedagógiai kérdésekkel foglalkozó nyelvészek, kutatók véleményét, cikkeit, tanulmányait is idézem, amelyekre hazai, kolozsvári könyvtárakban, egyházi levéltárakban, szakfolyóiratokban, tanulmánykötetekben bukkantam, vagy a budapesti Országos Pedagógiai Könyvtárban találtam.

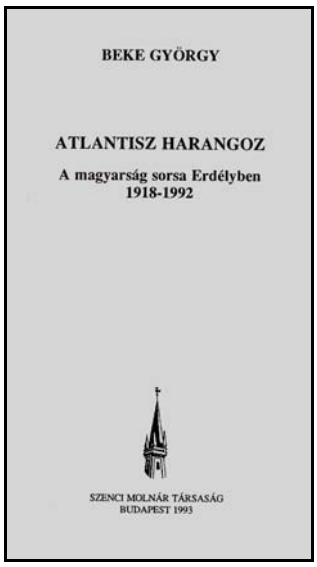

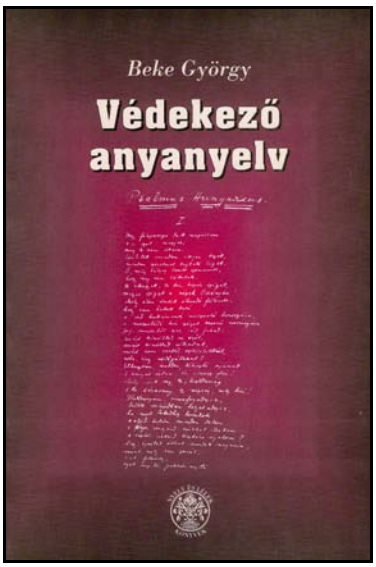

Szükségesnek tartom e tanulmány megírását, a további kutatások folytatását a téma újszerűsége miatt is, de azért is, mert ebben a kérdésben sokszor helyben topogunk, sőt 1989 után visszarendeződés is tapasztalható, bizonyos kérdések, problémák megoldása húzódik, tolódik, szükségesnek látszik a felmérés, az összefoglalás, a következtetések levonása, hogy tovább lehessen lépni. Magam 1947-től tanulóként, diákként, egyetemi hallgatóként, 1965-től pedig magyartanárként részese voltam és vagyok óraadó nyugdíjasként mindannak, ami anyanyelvoktatásunk területén történt/történik. Az 1998-ban megvédett disszertációmban — *A szövegtan jelentősége az anyanyelvi oktatásban* — már kutattam azt az átalakulást, amely a nyelvtudomány körében bekövetkezett, határozottan átlépett a szövegelméleti és a szövegtani kutatások körébe, s e változások eredményeként a szövegtan és az oktatás kapcsolata is határozottabban körvonalazódott.

Egy tudományos munka nem érzelmileg akar hatni az olvasójára, tények, érvek, gondolatok sokaságát, új összefüggéseit, az értelem meghódítását fejti ki. De a tudomány rideg tényeit az érzelem melege is közelebb tudja hozni hozzánk, ha szívünk is megnyílik, akkor a tudományos mű igazságait könnyebben, mélyebben megértjük, magunk is elfogadjuk. Az értelemre és az érzelemre egyszerre ható, tudományos alapvetésű, ugyanakkor szépirodalmi eszközökkel is hódító tanulmányt szeretnék megírni.

Erdélyi, romániai anyanyelvoktatásunkban, az egész magyar nyelvterületen, minden magyar közösségben szükség van a nyelv elsajátítására, karbantartására, a nyelvi minta felmutatására, szükség van a kodifikáció érvényesítésére, esetleges tágítására a viszonylagos nemzeti nyelvi egység megőrzése érdekében, szükség van a kreatív szellemi nyelvi funkciók működtetésére (tudományban, szépirodalomban), a presztízs és a nyelvi hűség erősítésére. A magyar nyelvnek a maga teljességében, földrajzi és társadalmi kiterjedésében, a maga fényében, sokféleségében és egységében, természetes, szabad használatában kell megmaradnia — fogalmazta meg mindannyiunk elvárásait Péntek János (*Az anyanyelv mítosza és valósága.* AESz-füzetek. 5. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, 1999. 102.). Csak ennek jegyében végezhetjük munkánkat, hiszen cáfolhatatlan bizonyíték, a mi erdélyi folytonosságunk ténye, hogy magyar anyanyelvünk önálló nyelvként kétezer, talán háromezer éves, az erdélyi magyar írásbeliség több mint ezer éves, rovásírásunk pedig még többet bizonyít. Meg kell maradnunk annak, akik vagyunk, hogy maradéktalanul érvényesülhessenek anyanyelvi és kulturális értékeink.

Nyelv — anyanyelv

Nyelvészetről szólva, kezdjük érdeklődésünk tárgyával: magával a nyelvvel!

Az ember gyermeke biológiailag embernek születik — de valóban emberré azzal válik, hogy — először közvetlen, majd szélesebb — környezete megismerteti vele a világot, annak részleteit, s ezek bonyolult viszonyait, mozgását, működését, átadván a közösség új tagjának a társadalom (s rajta keresztül az emberiség) addig megszerzett ismereteit, tapasztalatait.

Emberségünk nyelviséghez kötött. Már legkisebb korunktól az: az előttünk járt nemzedékek tapasztalatait ezen keresztül vesszük át, a nyelv szavai rögzítik a valóság elemeiről kikristályosodott fogalmakat, nyelvtani eszközeit, ezek kapcsolatait, használati szabályai pedig az egymás megértésének és a magunk megértetésének közösen kialakított formuláit. Fogalomvilágunk és gondolkodásunk ennek segítségével alakult ki, és rögződött bennünk. A nyelv a társadalmi embernek társadalmi levegője. Levegő nélkül nincs biológiai élet, nyelviség nélkül nincs társadalmiság. Épp ezért nem érezzük a jelentőségét egyiküknek sem, illetőleg csak akkor, ha baj van velük. A levegőét, ha eltömődik a bunker szellőzője, a nyelvét meg akkor, ha kilépünk saját természetes nyelvi közösségünkből egy másikba —

fogalmazta meg Deme László (*Nyelveink jövője és jövőnk nyelve.* Magyar Eszperantó Szövetség, Bp., 1990. 7.).

A nyelv egyszerre kapcsol a valósághoz és az azt megismerő közösséghez, mint az emberi beszédtevékenység eszközrendszere. Ám a tevékenység maga, meg a tevékenység során születő eredmény már nem a nyelv, hanem a *beszéd*, illetőleg egységnyi megjelenési formájában: *szöveg, nyelvi kommunikáció.*

Ám „a" nyelv nem létezik, miként „a" társadalom sem, csak konkrét nyelvek vannak, és „a" nyelv mindenki számára az *anyanyelve,* melynek segítségével az őt körülvevő mikrotársadalom biológiailag embernek született állapotából mentálisan emberré emelte, humanizálta. Az anyanyelv így az egyénnek, s a társadalom számára is a valóság tükrözését és észlelését közvetlen, áttétel nélkül szolgálja, s ennyiben az egyénnek és a közösségnek egyaránt az önazonosságát jelenti. A nyelv, mint eszköz közös kincs, a nyelvhasználat, mint tevékenység egyéni megnyilatkozás.

A nyelv élő szervezet. Ma már ismert az a tudományos felfedezés, hogy az életet átörökítő verbális genetikai kód analóg felépítésű a kultúrát átörökítő verbális nyelvvel. George Steiner szerint az életet mint nyelvet, mint közölt információt fogják megfejteni, a DNS-kód lineárisan kódolt üzenetekben tárolja azokat az információkat, amelyek a sejtek szaporodását, tulajdonságait stb. meghatározzák. Fonémái vannak — nukletoid egységek —, szavai- kodonok-, és mindegyikük három-három nukletoid egységből áll, s lehet, hogy az emberi nyelv „csak egyfajta másolata ennek a biológiai létünket átörökítő neurokémiai nyelvnek" (Steiner, George: *Védekező nyelv.* Játékperiszkóp. Bukarest, 1983. 21.).

A nyelvet, magyarok, románok, németek anyanyelvét maga a történelem emelte a legnagyobb közösségi értékek közé. Gondolatainkat, érzéseinket, örömünket és gondjainkat fejezzük ki vele, egy pillanatig sem tudnánk meglenni nélküle... Mégis, néha mintha észre sem vennők, mekkora kincset hagyományozott reánk előző nemzedékeink szívóssága, élni akarása, tudása, ösztönös nyelvérzéke, dalteremtő kedve. Ha egyetlen krajcár kihull a zsebünkből, körülnézünk a földön, de ha egy szó megrokkan a hanyagságban, ha egy mondat kettőbe törik a sietségben, számot se adunk róla — panaszkodott Beke György (Beke György: *Védekező nyelv.* Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp., 1997. 125.).

Anyanyelvünk évezredes írásbelisége mellett a szóbeli átörökítés is élteti az anyanyelvet. Az oktatás fogalma is túlságosan az írásbeliséghez kapcsolódik, és hajlandóak vagyunk spontánnak tekinteni mind a gyerek iskoláskor előtti nyelvtanulását, mind azt a mechanizmust, amely a nyelvet az írásbeliség előtti hosszú évezredeken át működtette. A Dell Hymes által kidolgozott, a „beszélés néprajza"-ként ismert megközelítés olyan néprajzi adatokat sorakoztatott föl, amelyek meggyőzően bizonyítják, hogy a szóbeli átörökítésnek kimunkált hagyománya élteti az anyanyelvet, és van, ahol már iskoláskor előtt módszerességgel oltja bele a gyerekbe a család, a környezet, a nyelv iránti hűséget, hogy ez a későbbi próbákat

is kiállja. Gondoljunk az imádságokra, a ritualizált szövegekre. Talán ezt gyakorolták őseink is az Urál lábánál, Etelközben és a honfoglaláskor...

A székely nyelvjárásnak a szépirodalomban is megmutatkozó tréfás könnyedsége, kép- és érzelemgazdagsága, tömörsége és metaforizáló hajlama hasonló átörökítő szokásoknak köszönheti folyamatos frissességét: „...attól kezdve, hogy beszélni tudtam, mindenki beszéltetni akart engem — írja Tamási Áron a *Bölcső és bagoly*ban. — Sem a szomszédoktól, sem a látogatóktól vagy az idegenektől nem nyughattam, mert a kérdésekből, amiket eregettek felém, nem fogytak ki soha. Leggyakrabban azt kérdezték tőlem, hogy ki fia vagyok, mire én őszintén megmondtam nekik, hogy az apámé és az anyámé, az ő szolgálatukra. De amikor észrevettem, hogy ezzel a kérdéssel engem csak beszéltetni akarnak, mert mind igen jól tudják, hogy én ki fia vagyok, akkor nagyokat hazudtam, hogy én is félrevezessem őket... Ami csak volt abban a helyi világban, mindannak a nevét és a tulajdonságait is tőlem kezdették tudakolni, mintha csak azért adtak volna nekem egy kedves szót vagy néhanapján egy szem kockacukrot, hogy én tanítsam őket... amikor ki tudtam mondani a betűket, már egy egész szót kívántak tőlem, s amikor szavakat is tudtam, már beszédet óhajtottak" (*Bölcső és bagoly. Vadrózsa ága.* Budapest, 1968. 44-45.).

Sütő András pedig arra panaszkodott, hogy szülőfalujában nem fordítanak különösebb gondot a gyerek beszédére, beszéltetésére: „Degenyesek fazekas vándorszékelyek szekere körül ólálkodva egy-egy friss jelzőt, igét, ikerszót dugdostam a nyelvem alá, s rohantam szívdobogva, mintha kancsót loptam volna: iafia, iafia!" (Idézi Péntek János: *A megmaradás esélyei.* Anyanyelvű oktatás, magyarságtudomány, egyetem Erdélyben. Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp., 1999a. 35.). S idézzük a kérdését is: „...tud-e minderről az iskola? Ki tudja-e használni azt a mechanizmust, amely már jóval iskoláskor előtt működésbe lépett, vagy ellensúlyozni tudja-e valamely közösség nyelv iránti közömbösségét?"

Márai Sándor írta: „A tényekből, az országból, a népből akkor lesz csak haza, ha az anyanyelv nevet ad a tényeknek: *Nincs más haza, csak az anyanyelv".*

„Te vagy az őrzője ennek a furcsa nyelvnek, olvasó! Rajtad áll vagy bukik, hogy gyermekeid megtanulják-e szép igéinket, hogy a magyar nyelvet, melyen Homérosztól Hemingwayig számtalan külföldi alkotó is megszólalt fordításban, melyen Shakespeare-t, Dantet vagy Goethét ez eredetihez méltó átültetésben idézheted, ezt az egyetlen modern európai nyelvet, melyen természetesebben gördül a görög időmértékes verssor, mint németül, angolul vagy franciául, csak rajtad áll vagy bukik, hogy a magánhangzó-illeszkedés misztikáját megtanulják-e utódaid..." (Interjú Czigány Lóránttal. In: Erdélyi Erzsébet—Nobel Iván: *Induljunk tehát otthonról haza.* Tárogató Kiadó, 1996.)

Ezt a legnagyobb kincset, az anyanyelvet adhatjuk tovább a következő nemzedéknek. A nyelvvel, a szavak és a dallam útján, az értelem első villanásait pattintja ki az ébredező gyermekben. Minden gyermek nyelvtudása a családjában dől

el, megtanulhat később több nyelvet, lelkében anyjától, apjától ösztönösen ellesett szavak, hangulatok élnek mindig a legmélyebben, ezekkel érzékeli a világot és más nyelveket is. Anyanyelvünk ízei-színei nélkül nem érzékelhetjük más nyelvek hangulatát, árnyalatait, szépségeit sem.

„Az egységes, széttörhetetlen magyar nyelv emelte a nemzetet országhatárok fölé, és mutatta meg újra egységét. Egységes, szerkezetében, szóanyagában, jelzőiben, képzőiben... Kellett lennie összefogó erőnek, amely pótolni képes földrajzi egységet, központi államhatalmat, gazdasági erőt, fegyvert és jogot. Ezt a szerepet vállalta magára magyarok között a magyarok nyelve" (Beke György: *Védekező nyelv*. Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp., 1997. 161.).

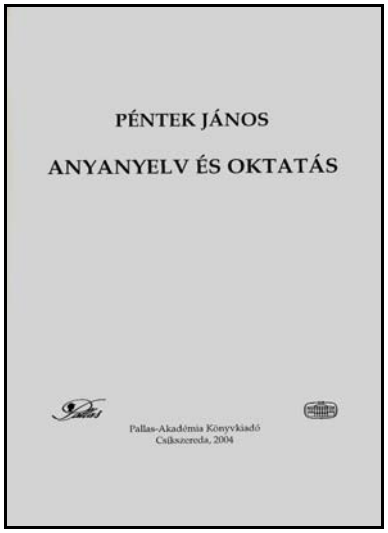

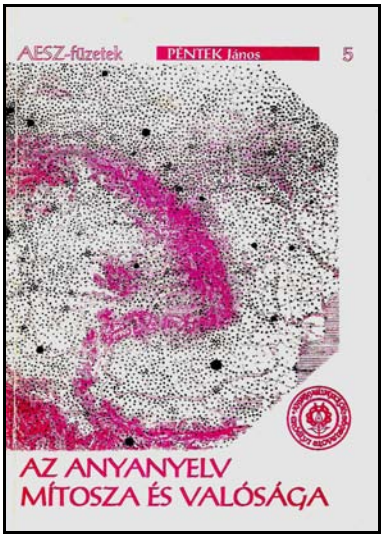

A magyar nyelv — a maga 14-15 millió hordozójával — a 46-ik a világ mintegy 3500-4000 nyelve között, Európában a 12-ik, az egyik legrégibb nyelv: egyidős a göröggel, régibb a latinnál, nem is szólva a latinból kisarjadt franciáról, olaszról, spanyolról. A 13. századig visszanyúló írásbeliségével a világ első húsz nyelve között van. A maga toldalékoló, ragozó típusával sajátos, értékes színt képvisel. Tömörítő jellegű a jelentéssűrítő összetételeiben. Nyelvünk befogadó nyelv, miként országunk, népünk is mindig nyitott volt az ide igyekvő, ide hívott idegenek számára. Földrajzilag a Kárpát-medence központi szerepű, magyarok élnek a medence központjában és Erdély délkeleti részén, a Székelyföldön összeálló tömbben. A magyarság többi része nyelvszigetben él, illetve diaszpórában, szórványban. Nyelvünk visszatükrözi és őrzi a múltat, nemzeti hagyományainkat, művészi szépség, erő szólal meg verseinkben: az 1300 körüli *Mária-siralom*ban megcsodálhatjuk a párját ritkító négyes figura etymologicát, de nyelvünk kreatív e mai száguldó világban is, szavaink ablakot nyitnak a világra — mint ahogyan Szemlér Ferenc írja: „Magamra hát sohase hagyjatok, / világteremtő, hűséges szavak!"

Magyar nyelvközösségünk három csoportra, a magyar nyelvhasználat pedig három típusra osztható: 1. a magyarországi vagy anyaországi nyelvközösségre, amely államnyelvként használja anyanyelvét; 2. a Kárpát-medencei, Trianon után, akarata ellenére más államokhoz, az ún. utódállamokhoz került őshonos magyarságra; 3. a Kárpát-medencén kívülre vándorolt emigrációs magyarságra. E két utóbbi csoport tagjai anyanyelvüket kisebbségi nyelvként használják (Vö. Sipos Lajos szerk.: *Pannon enciklopédia.* Magyar nyelv és irodalom. Dunakanyar, 2000. 164.). Magyar anyanyelvünk magas teljesítőképességű nyelv. A XXI. századi modern társadalom minden nyelvi kommunikációs szükségleteinek a kielégítésére, Magyarországon a társadalmi és magánélet minden területének nyelvi kommunikációs feladatát maradéktalanul ellátja. Mindhárom szinten — családi-mindennapi, közéleti-szakmai és publicisztikai-szépirodalmi szinten — betölti összes funkcióját. S ezt Erdélyben is betölthetné!

S máris a jelenben vagyunk, dolgozatom témájánál is, mert hiszen az anyaország határain kívüli, de a nyelvhatáron belüli közösségek nyelvhasználatát és anyanyelvi oktatását már rég nem a hagyományok határozzák meg, hanem az illető nemzeti közösségek nyelvének az alkotmányban is rögzített alárendelt jogi státusa, az ebből fakadó nyelv- és oktatáspolitika, valamint az egyre kedvezőtlenebb nyelvi környezet, és a tudatosan gerjesztett intoleráns vagy éppen ellenséges hangulat. S ez az állapot félelmet szül. „Ha akármely oknál fogva egy nyelv félelemmel fertőződik meg: életritmusa lelassul, önvédelmi ereje megfogyatkozik. Testét ellepik az idegen szavak, saját szósejtjei ellanyhulnak a szaporodásban. Látása romlik, sorvadásnak indul tehát csodálatos képessége: a láttatásé is. Amire hajdan seregnyi szinonimája volt, senyvedten már alig talál kifejezést. Közlései ezért szegényesek, pontatlanok, egy idő után éppenséggel hamisak is... A megfélemlített nyelv egy idő után a hazugság áldozataként is elparentálható: meg kellett halnia, mert nem volt bátorsága az igazat mondani. A nyelvnek, szegénynek? A hordozónak inkább... A sunnyogó álszínűsködésre szorított nyelv elveszíti a nyíltság szavait, amelyek oly nagyon megritkultak, akár a kihalásra ítélt sólymok, messzire húzódnak az emberi társadalomtól... Ezzel pusztítja leginkább önmagát: a némaságba meneküléssel... Mit használ a vaknak, hogy az apja látott?" (Sütő András: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat.* Budapest, 1994. 244-245.)

Az EU-hoz való csatlakozással veszélybe kerül-e magyar nyelvünk, erdélyi anyanyelvünk, kultúránk? — kérdi Benczédi József (*Nyelvünk és mi magunk az Európai Unióban.* Édes Anyanyelvünk. 2003. XXV. évf. 3. június). Mi a feladatunk? Ne akarjunk nyelvileg azonosulni se az unió tagjaival általában, nem kell átvenni a mindennapi használatba a nemzetközi nyelvet, kerülni kell a *hunglis*-t, és nincs szükség a nemzetközi hanyag, unott magatartásra sem. Európa nem csak a mai megbolydult, megzavarodott élet! Vannak itt katedrálisok, vannak a művészeteknek templomai, a zenének operaházai, élnek a humanizmus, a felvilágosodás eszméi, vannak a modern kor demokráciájának olyan értékei, mint az egyén és a másik ember szabadsága, az új eszmék iránti lelkesedés, a vélemények szabad nyilvánítása...

Erdélyben, Péntek János találó kifejezésével *„kényszer-kétnyelvűségben"* élők számára is fontos, hogy az MTA programot dolgozott ki a magyar nyelv modernizálására, ér-

tékeinek megőrzésére. Glatz Ferenc 1996. augusztus 1-jén a Magyar Tudósok Világtalálkozóján jelentette be, hogy a kormány az Akadémiával megállapodást kötött, s az Országgyűlés pedig határozatban hagyta jóvá a stratégiai kutatások programját.

Glatz Ferenc: *Tézisek a magyar nyelvről* címmel az alábbiakat fogalmazta meg: „1. A jövő Európájáról. Mi olyan Európában, olyan 21. században akarunk élni, amelyben mind a nagy, mind a kis nemzeti-nyelvi kultúrák megtalálják helyüket. Szerintünk Európa jövője a nyelvi, szokásrendi sokszínűség és az erre épülő polgári türelmesség.

2. Az anyanyelv kettős funkciójáról. Az anyanyelv a társadalmi érintkezés legáltalánosabb eszköze. A társadalmi technikai-kulturális fejlődés tükre. Ugyanakkor a nemzeti szokásrendi hagyományok őrzője, a nemzeti azonosságtudat letéteményese. Mint ilyen, folytonos ápolásra szorul. Az anyanyelvi érintkezés a jövendő Európájában is általános elfogadott lesz. Ez képezi az oktatás, a törvények, a szépirodalom nyelvét és a helyi emberi-társasági érintkezés eszközét.

3. Az informatika korának kihívásairól. Korunkban felértékelődik az ismeret, a szakértelem. Az ismeretek szabad áramlásának — megszerzésének és továbbadásának — feltétele a közlés és az értés pontossága.

4. A polgár versenyképessége. Az anyanyelv korszerűsítése és a nyelvi képzettség erősítése a polgár versenyképességének feltétele a jövő világgazdaságában és egyetemes kultúrájában. A kis nyelvi kultúrák tagjai könnyen hátrányba kerülhetnek a nagy nyelvi kultúrákban született egyénekkel és közösségekkel szemben. Ezért mindent el kell követni, hogy a kis nyelvi kultúra tagjai minden szakmában, a köznapi élet minden területén korszerű anyanyelvi érintkezési eszköz birtokában legyenek. Az anyanyelvi hagyományok őrzésének, korszerűsítésének kérdése ezért társadalmi és gazdasági kérdés is.

5. Az állam feladatairól... A kis nyelvek korszerűsítési programja sohasem történhet üzleti alapon: nem kifizetődő befektetés. Az állam feladata, hogy a költségvetés eszközeivel polgárainak nyelvi kultúráját őrizze, színvonalát emelje, mind az állam többségi, mind kisebbségi nyelvi kultúráihoz tartozó közösségei esetében.

6. Program az anyanyelv korszerűsítésére. Készüljön átfogó program a magyar anyanyelvi kultúra ápolására, korszerűsítésére. Terjedjen ez ki a technikai-műszaki élet, az igazgatás, a szépirodalom, a tudomány, azaz a beszélt nyelv egészére. E program szenteljen különös figyelmet fórumainak, a rádiónak, a televíziónak, a napisajtónak. E program kidolgozására vállalkozzék a Magyar Tudományos Akadémia.

7. Program a nyelvápolásra. A kormány, illetve az Országgyűlés hívjon életre olyan közalapítványt, amely kiemelten támogatja a nemzeti-nyelvi kultúra hagyományait összefogó és azokat életben tartó vagy korszerűsödni segítő kézikönyvek megalkotását mind a nyomtatott, mind az elektromos médiában, támogassa a hagyományőrző civil kezdeményezéseket.

8. A tudományos kutatásról. A közpénzeken fenntartott tudományos műhelyek — intézetek, tanszékek — kiemelten foglalkozzanak a magyar nyelv és a magyar államban élő kisebbségi nemzetek nyelvének, hagyományainak tanulmányozásával, korszerűsítésével.

9. Az idegen nyelvek tanítása. Nagyobb figyelmet az idegen nyelvek tanítására, tanulására! A kis nyelvi kultúrák elemi érdeke, hogy bekapcsolódjanak a világ szellemi, anyagi, kulturális életébe. A jövő században a nagy közvetítő nyelvek (angol, arab, francia, kínai, német, orosz spanyol stb.) ismerete az egyéni képzésboldogulás, a termelés fejlődésének feltétele lesz...

10. A többségi és a kisebbségi nyelvi kultúrákról. Térségünkben az államhatárok és a nemzeti szállásterület határai soha nem estek egybe. A jövőben sem fognak. Ezért az itt élő államoknak be kell látniuk, hogy a területükön élő minden nyelvi kultúra művelése az állampolgárok összességének és a térség egészének érdeke. A színvonalasan képzett polgár versenyképes munkavégző és egyben kulturált, ember- és környezetbarát közösséget képez. Az államok nemzetközi szerződésekben garantálják a nemzeti kisebbségek anyanyelvi művelésének teljességét. Az államok közösen vegyenek részt az anyanyelvi kultúrák fejlesztésében. A térség értelmiségijei indítsanak mozgalmakat, hogy államaikban minden anyanyelvi kultúra ápolása és korszerűsítése a kirekesztés mellőzésével erősödjék (Glatz Ferenc szerk.: *A magyar nyelv az informatika korában.* MTA. Budapest, 1999. 13-15.).

Szépe György véleményét a *Hat tétel a nyelvhasználatról* címmel fejtette ki (utalva Keresztury Dezsőnek *Hat tétel a nyelvről* című versciklusára. In: *Nyelvünk és Kultúránk,* 92-93. sz., 3-7. Budapest, 1995/1996.).

„Első tétel: „*Fogy a magyarul beszélők száma".*

Ez olyan demográfiai állítás, amelynek nincs kimutatható kapcsolata a magyar nyelv szerkezetével. A magyar nyelv szociolingvisztikai rendszerével azonban lehetséges összefüggés olyan értelemben, hogy (a) több egynyelvű magyar lesz kétnyelvűvé; (b) több kétnyelvű ember mond le a magyar nyelvhasználatról s válik (más nyelven) egynyelvűvé. Ezt a kérdést meg kellene vizsgálni a magyarul beszélők valamennyi olyan viszonylatában, amikor a magyar nyelv mellett más nyelvet is használnak. A kétnyelvűség vizsgálata szociolingvisztikai és pszicholingvisztikai feladat.

A kétnyelvűségnek van egy pozitív fajtája is: az „additív" kétnyelvűség, amely a meglevő nyelv mellé hozzáad egy másikat (nem pedig elveszi a nyelvet). Nem mindegy azonban, hogy ezt az additív kétnyelvűséget is ki kezdeményezi nemzetiségi vidéken; ez ugyanis a többség kezében asszimilációs eszközzé válhat.

Második tétel: „*Töredezik a magyar nyelvterület egysége".*

A magyarországi nyelvművelők és a határon kívüli magyar nyelvészek egy része szerint csak egy norma ismerhető el a magyar nyelvvel kapcsolatban... a magyar nyelvnek is létezik már a „de facto" többközpontúsága; elkerülhetetlen, hogy nagyobb kétnyelvű tömböknek ne alakuljanak ki bizonyos mértékig saját szabályaik... azokban az országokban, ahol (közelről vagy távolról) szinte mindenki ki van téve egy másik nyelv hatásának, a kétnyelvűség valamely változata jelen van. Ha körülveszi a beszélőt egy másik nyelv, ha a televíziós labdarúgómérkőzéstől a fűszeresig mindenütt hall(hat)... román szót, akkor irreális annak a

megkövetelése, hogy a magyar nyelvhasználat egész köre azonos legyen az egynyelvű és a valamilyen módon kétnyelvű környezetben.

Épp az látszik vizsgálandónak, hogy a magyar nyelv használati köre hol szűkül, és milyen formában nyilvánul meg a kétnyelvűség.

Harmadik tétel: „*Romlik a magyar beszéd minősége”.*

Tekintsük ezt az állítást a magyar nyelv „hangzására” (vagyis zenei, szupraszegmentális, prozódiai jellegére) vonatkozónak... Meg kell nézni: mi az oka annak, hogy a nyelv hangzásával kapcsolatban egyes jelenségek vita tárgyává váltak, miért van az, hogy ami az egyik beszélőnek „tetszik”, az a másik beszélőnek „nem tetszik”.

Negyedik tétel: „*Túl sok idegen szó kerül be a magyarba”.*

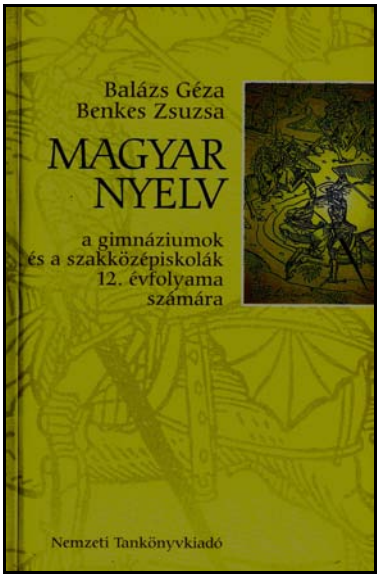

Történetileg nincs időszerűsége egy nagy magyarítási kampánynak... Zolnai Béla a stilisztika szempontjából kiindulva mutatta ki, hogy voltaképpen nincs felesleges idegen szó, csak műveletlen nyelvhasználat. Én is azt hiszem, hogy *„az idegen szavak” kérdését jobb volna a stilisztika és a stílusnevelés* felé irányítani.

Ötödik tétel: *„Esik a magyar beszéd kulturális szintje”.*

Ide tartozik egyrészt az argó használata, a „durva” kifejezések használata, a „tiszteletlenség”. Ezeket érdemes volna — szociolingvisztikai és pszicholingvisztikai eszközöket bevonva — vizsgálni (az ezen nézeteket kifejtőkkel együtt). Gondosan el kellene majd választani a funkcionális meggondolásokat az előítéletektől. Természetesen az „ezüstkor”-szindróma, illetve a kiöregedett generáció saját — hajdan volt — normáinak számonkérése is ide tartozik.

Hatodik tétel*: „Esik a magyar írásbeliség szintje”.*

Terestyéni Tamás idevágó vizsgálatai szerint 1995-ben igen magas volt a „funkcionális analfabéták” aránya, vagyis azoké, akik annak idején az iskolában megtanul-

tak ugyan írni és olvasni, de leszoktak róla. „Kétségtelenül a napi több órán át folyó televízió-nézés csökkenti az olvasásra jutó időt; az olvasás pedig a legjobb módszer a helyesírási nevelésre... Az olvasás egészének vizsgálata interdiszciplináris kérdés. Hasonló vizsgálatokra volna szükség az egyre terjedő írásbeli eszköz, a szövegszerkesztő hatását illetően... Végül át kellene majd gondolni a Gutenberg-galaxisra épülő — a 19. században megszilárdult — magyar nyelvi kultúra értékrendszerét. Az internet (világháló) és a video stb. korában másfélére volna szükség... Azt remélhetjük, hogy a technikai eszközök elterjedésével párhuzamosan emelkedni fog a magyar nyelvű írásbeliség szintje, de némileg másféle lesz, mint a régi."

Ezekhez a feladatokhoz erdélyi/romániai anyanyelvoktatásunknak is fel kell zárkóznia, a Kányádi Sándor *Játszva magyarul* (1974) című verse jegyében is: aki megért / s megértet / egy népet / megéltet.

Nyelv — anyanyelvoktatás

„Ha egyszer nem lesz többé iskolánk
— Nem lesz üvegház gyenge palántánknak —,
Ha nem lesz tanterem,
Hol a tanító nyíló ajakán
Az ige-virág magyarul terem,
Ha nem lesz többé szentesített mód
Oktatni gyermekünk az ősi szóra,
Ha minden jussunkból kivettetünk:
Egy Iskola lesz egész életünk,
S mindenki mindenkinek tanítója."

(Reményik Sándor)

A *nyelv* a megismerés, a megismertetés és így az oktatás eszköze, *intellektuális érzékszervünk* (Szilágyi Sándor találó metaforájával), és a megismerés tárgya is egyszersmind. „Ez a kettősség az oktatásban szétválik ugyan, de korántsem szakad el, nem független egymástól, hiszen az anyanyelv oktatásának távolról sem csak a nyelv önmagáért való megismerése a célja. A pragmatikai funkcióknak ebben az esetben sokkal tágabb és fontosabb szerepük van, mint bármely más tantárgy esetében. Anyanyelvi nevelés ez a javából, a Karácsony Sánbdor-i értelemben" (Péntek János: *A megmaradás esélyei.* Anyanyelvű oktatás, magyarságtudomány, egyetem Erdélyben. Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp., 1999a. 11.).

Hol kell kezdeni az anyanyelv oktatását? Kilenc hónappal a születés előtt, tanácsolhatjuk Kodály Zoltán nyomán, aki a zenei nevelésre értette ezt. A csecsemő születése utáni felsírása az első jeladás, még nem beszéd, bár a születése előtt az anyaméhben is átél ritmikai, intonációs élményeket az anyai beszédből. Az újszülött kommunikációs képessége ekkor még a sírásra korlátozódik, de másképpen sír

az éhség, a fájdalom, az unalom stb. kifejezésekor. Az egészséges újszülött három- és hathetes kora között kezd el a sírástól eltérő hangokat hallatni: gőgicsél. A gőgicselés a majdani hangokat készíti elő, hangkapcsolatokat, majd hangsorokat ejt. (…) Négy-öthónapos korában már órákig is képes gőgicsélni, eleinte ösztönösen, később egyre tudatosabban sajátítja el és gyakorolja be azokat a képzési mozgásokat, amelyek anyanyelve beszédhangjainak létrehozásához szükségesek. A hathónapos csecsemő gőgicselésében jelenik meg a magyarra oly jellemző *a* magánhangzó. Illyés Gyula a *Mariska hazát választ* c. írásában meghatóan mondja el, hogy ez a beszédhang miként jelent meg féléves kislánya gőgicselésében (*Ebéd a kastélyban.* Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1962, 109-118). Egyéves korban jelennek meg az első mondatszók (holofrázisok), szándék, érzelem, akarat egyaránt megnyilvánul bennük. A mondatszók használatát fokozatosan a kéttagú közlések váltják fel, a „Mi ez?" korszak, amely nyelvileg a megismert főnevek számának ugrásszerű megnövekedésével jár együtt. Szókincse kb. 200 szóig bővül, s innen már harmonikusan fejlődik a szövegalkotás és -értés. A toldalékok (végződések) közül elsőként általában a *-t* tárgyrag (babát stb.) és az *-é* birtokjel (anáé 'anyáé' stb.) jelenik meg, ezeket követik a határozóragok (*-ban,-ben* stb.), a többes szám jele (*-k*), aztán az *igeragok,* a kijelentő mód jelen idejű egyes szám első és harmadik személyű ragok, a múlt idő jele harmadik személyben, a felszólító mód egyes szám második személyű ragja stb., majd a háromtagú közlések is: mott adom lapát 'most adom a lapátot' stb. Létrejönnek a kezdetleges mondatok, ez a távirati stílusú beszéd. A kisgyermek így sajátítja el anyanyelvének szabályrendszerét, önállóan tud szókincsének megfelelően tetszés szerinti mondatokat létrehozni és megérteni. A másokkal való érintkezés, valamint gondolkodása eszközeként is használja anyanyelvének szavait, szerkesztési módjait (Ld. J. András Katalin—Széplaki György—Törzsök Édna: *Magyar nyelv VIII.* A magyar nyelv története, nyelvi rendszer és nyelvhasználat. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1998. 106-108.; Lengyel Zsolt: *A gyereknyelv.* Budapest. 1981). A szavak tartalmi összetartozását a gyermek a beszéddallam segítségével is igyekszik kifejezni.

A kisgyermek beszédértése a kulcsszó-stratégia alkalmazásával működik: a hozzá intézett közlésekből igyekszik felismerni a legfontosabb szót, szókapcsolatot, majd a beszédhelyzet segítségével megpróbálja kikövetkeztetni a közlés tartalmát. A szavak felismeréséhez az összes ún. felismerési kulcsra szüksége van, a fejlődés éppen abban mutatkozik meg, hogy sokszor hallott és használt szavak azonosításához egyre kevesebb felismerési kulcs válik szükségessé (Sipos Lajos szerk.: *Pannon enciklopédia.* Magyar nyelv és irodalom. Dunakanyar, 2000. 174.).

Két- és hároméves kor között mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben nagyok a változások. A távirati stílusú beszédet fokozatosan felváltják a többtagú közlések: *Lajzol neki celudzával cicát.* Ezekben már sokkal inkább nyelvtani (grammatikai) formák, illetőleg a mondattani (szintaktikai) szerkezetek biztosítják az összetartozást, mint az egymásutániság. Fokozatosan valamennyi szófaji kategóriába tartozó szó megjelenik a gyermek ejtésében csakúgy, mint a megértési fo-

lyamatáében. Legkésőbbi a névutó: *alatt, fölé, mögül.* Az elsajátított nyelvi elemeket igyekszik általánosítani és mindenütt alkalmazni. Ezekből az *analógiás* alkalmazásokból adódnak a jellegzetes gyermeknyelvi szóalkotások, amelyek egyben a nyelv tudatos „újrateremtéséről" tanúskodnak: *alszottam* 'aludtam', *ett* 'evett' stb. A nyelvtani szerkezetek használatában még sok az olyan gyermeknyelvi jelenség, amely a felnőtt nyelv szabályai szerint hibás: *bácsi nem kiszáll motorba* 'a bácsi nem száll ki a motorból'. A grammatikai szerkezetek közül a gyermek számára a legbonyolultabb a *feltételes mód*, ezt még a hároméves kora körül is gyakran jelen vagy múlt idejű igével helyettesíti: *úgy eszem csokit* 'úgy ennék csokit'.

Az anyanyelv alapfokú kialakulását a hároméves kor körül bekövetkező fontos minőségi és mennyiségi változások segítik elő: a hanghelyettesítések (a *j* mássalhangzó helyett az *l,* az *s* helyett az sz ejtése) megszűnőben vannak. A gyermekek képessé válnak az általánosan legkésőbben elsajátított magánhangzók — az *ö, ő, ü, ű* — képzésére. A mássalhangzók közül a legutolsó rendszerint az *r.* A szavak hangsúlya is az első szótagra kerül. Jellemző az ún. verbális mámor, ami az igék (verbum) mennyiségének és használati gyakoriságának ugrásszerű megnövekedését jelenti. Az e korúak 40,7 %-ban főnevet, 39,4 %-ban igét és 19,9 %-ban egyéb szófajú szót használnak. A gyermeknyelvi mondatok dallama megfelel a felnőtt nyelv jellegzetességeinek.

Hároméves korra az anyanyelv alapfokon kialakult: a gyermek birtokba vette a nyelvet és képessé vált a hangzó változat használatára: beszél és a hozzá intézett közléseket megérti. Ezzel a gyermeknyelv egyik fontos szakasza lezárult.

Három- és ötéves kor között már megszűnőben vannak a hanghelyettesítések, a korábbi szótorzítások már ritkán fordulnak elő, az analógiás hibák azonban még előfordulnak. Az újonnan elsajátított formák ugyanis előidézik ezeket a tévesztéseket, továbbá olyanokat is, amelyek a jelentések keveredéséből adódnak: *ez még szépebb* 'ez még szebb'. A toldalékrendszer csaknem teljes, bár az egyes toldalékok használati gyakorisága nagyon különböző: egyike a leggyakoribbaknak a *-ka, -ke* kicsinyítő képző: *anyucika, macika* stb. Gyakorivá válnak az összetett mondatok.

Az anyanyelv egyre nagyobb mértékű birtokbavételével párhuzamosan válnak mind gyakoribbá a nyelvhasználati, *stilisztikai tévedések: Anya, mikor ballagunk át az óvodába?* A hatodik életévhez közeledve mind az anyanyelvi beszédhang-rendszer, mind a szófaji kategóriák és használatuk, valamint a grammatikai és szintaktikai formák, szerkezetek megszilárdultak a gyermek nyelvében. Már több mondatból álló közlésekre is képesek, élményeiket *szövegszerűen* tudják megformálni, elmondani. Hatéves korára a gyermek nehézség nélkül tagolja a mondatot szavakra, a szavakat szótagokra (re-pü-lő). A hatéves gyermek anyanyelve olyan fejlődési szintre jutott, amely már lehetővé teszi számára az olvasás és írás megtanulását.

„Minden gyermek nyelvtudása a családjában dől el" — szögezte le Beke György (Beke György: *Védekező nyelv.* Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp., 1997. 127.). „Talán csak a nyelv muzsikáját érzi meg igazán a gyermek, a szavak értelme előtt

a szavak zenéjét, hangok összecsendülését... nyelvet tanul, az anyanyelvét... amely elszakíthatatlan érzelmi szálakat sző gyermek és szülő közé, olyan önfeledt öröm, ami az egyik legnagyobb kincset, az anyanyelvet adja tovább a következő nemzedéknek... Anyanyelvünk ízei-színei nélkül nem érzékelhetjük más nyelvek hangulatát, árnyalatait, szépségeit sem". Kosztolányi Dezső megfigyeléseiből: „Ez a korszak — az első hét év —, az, amikor a gyermek szemlélődik, érzékei útján egy életre való benyomást gyűjt, játékos boldogsággal árnyalja az ítéleteit. Kapjunk ki egy szót a sok közül, például ezt: gyenge. Aki anyanyelve teljes birtokában nő fel, az ezt a tulajdonságot összefogó, tág megkülönböztetést csakhamar szegényesnek érzi, s kis festéktálcájáról minden esetben új színt keres.

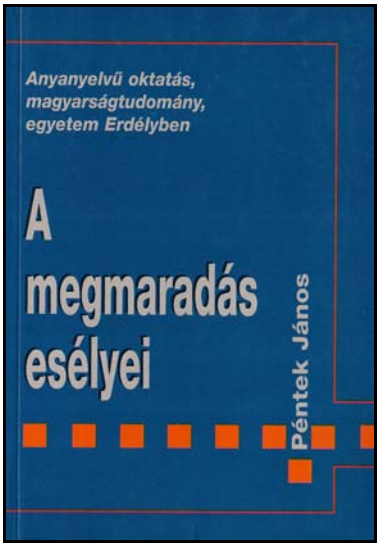

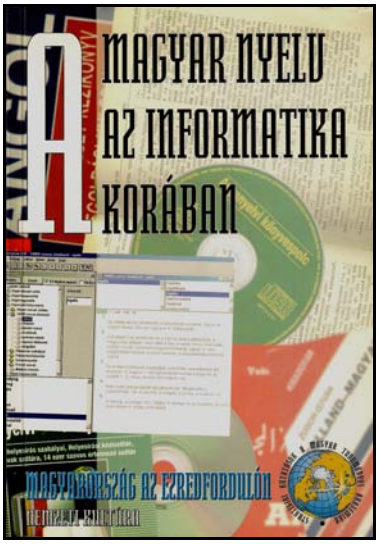

Az erőtlen karó gyenge, a tavaszi levél azonban már zsenge, a könnyű ruhácska vagy a szellő lenge, a tengő fa csenevész, a düledező régi ház rozoga, az üvegpohár törékeny, a beteges gyermek vézna, vagy satnya, vagy mazna, a tévedő ember gyarló, az erélytelen táplálék silány vagy hitvány, vagy gyatra stb..." (Beke György: *Védekező nyelv*. Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp. 1997. 127.)

Az ember boldogulásának, a társadalomban való helytállásának nyelvi-anyanyelvi feltételei is vannak. E szempontból alapvető fontosságú, hogyan indul életünk: kapunk-e elegendő támogatást, ösztönző példát, kellő tanítást anyanyelvünk elsajátítása során, tehát az elsődleges nyelvi szocializáció idején, az *iskoláskor előtt*. Ha nyelvileg ingergazdag környezetben növünk fel, akkor nyelvi és mentális fejlődésünk akadálytalan lehet. Ellenkező esetben a nyelvi előkészítetlenség miatt iskolai kudarcok, illetőleg gyengébb iskolai teljesítmények várhatók. A hátrányos helyzet azt jelenti, hogy az adott helyzetben nem állnak az egyén rendelkezésére a nyelvhasználati eszközök (szavak, szabályok, stílusok) azon a fokon,

amelyel a sikeres, hatékony nyelvi kommunikációt biztosíthatják (Sipos Lajos szerk.: *Pannon enciklopédia.* Magyar nyelv és irodalom. Dunakanyar, 2000. 165.).

„A gyermek első hét éve — a család felelőssége. A gyermekért, annak jövőjéért, gondolataiért, érzéseiért, nyelvéért. Hányan hagyatkoznak az iskolára, az majd megtanítja a gyermeküket szépen, ízesen, színesen, kifejező erővel beszélni. Mások úgy vélik: hiszen az anyanyelvet nem is kell tanulni, úgyis bemászik az ember fülébe. »Mert mesebeszéd, hogy az anyanyelv megtanulása könnyű. Nehéz, a legnehezebb«. Ezt megint a nyelvművésznek is kiváló Kosztolányi Dezső írta, még 1905-ben. S ugyancsak ő fejti ki, hogy »tökéletesen ismert anyanyelvünk alapján« tanulhatunk meg biztosan más nyelveken. Kosztolányi pedig úgy tudott angolul például, hogy Shakespeare-t fordította kongeniálisan! Vajon nem éppen a más nyelvek, elsősorban a számunkra, erdélyi magyarok számára döntő fontosságú, egzisztenciális értékű román nyelv jó ismeretétől fosztja-e meg gyermekét az, aki elhanyagolja, vagy elfelejti a család körében magyar anyanyelvére tökéletes teljességgel megtanítani?" (Beke György: *Védekező nyelv.* Nyelv és lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia, Bp., 1997. 127.)

Ha a gyermek anyanyelv-elsajátításában bármikor zavar keletkezik, egyes hibák, tévedések állandósulnak, a gyermek figyelmetlennek tűnik, nem jól érti a hozzá intézett közléseket, akkor haladéktalanul szakemberhez kell fordulni, elsősorban logopédushoz! Ha a beszédprodukció és a beszédmegértés nem az életkornak megfelelő szintű, akkor nemcsak az írott nyelv elsajátítása fog zavart szenvedni, hanem az egész tanulási folyamat.

A hét-tizennégy éves gyermek nyelvtudása és nyelvhasználata fokozatosan és egyre jobban megközelíti a felnőttét, ebben a tudatosságnak — az anyanyelvoktatásnak — is fontos szerepe van. Az életkor szerinti nyelvhasználati különbségek valamennyi szinten jelentkeznek. Az ifjúsági nyelvhasználat, a diáknyelv is eltér egy kicsit a felnőttekétől, ezt a nyelvet az argó, a szleng szavak, kifejezések, az újszerű szóhasználat, az eredeti szóalkotások és a nyers, szókimondó, néha a durvaságot súroló, a trágárságot sem nélkülöző stílus jellemzi. Mindez azzal függ össze, hogy a fiatalság hajlik a megszokottal való szembenállásra, s hogy egyediségre, eredetiségre törekszik a nyelvhasználatban is, nem csak a viselkedésben általában. S erre azért is van több lehetősége, mert a fiatalság ma jóval önállóbb, mint korábban volt.

A nyelvi szocializáció folyamata — a nyelvi, nyelvhasználati ismeretek átadása — társadalmi viselkedést, személyiséget, világképet formáló tényező is. Az út a nyelvhez tehát egyben út a világhoz, elválaszthatatlan része annak a fejlődési folyamatnak, amelynek során a kisgyermek képessé válik társadalmi környezete nyelvi és viselkedési szabályainak a megértésére, értelmezésére.

Milyen fajta beszédmódra ösztönöz a környezet, mire készíti fel a gyermeket, milyen beszédhelyzetekben, szövegtípusokban szerez jártasságot a leendő iskolás, milyen forrásokból merítheti nyelvi és nem nyelvi ismereteit, hiszen az iskolai ismeretátadásnak a nyelv az elsődleges eszköze. Mit tehet az iskola a nyelvi, nyelvhasználati eredetű nehézségek feloldására? A hidakat kétfelől kell kiépíteni, a család és az isko-

lai nyelvhasználat oldaláról egyaránt. Összekötni az ismertet az ismeretlennel, hidat verni a köznapi és a tudományos nyelvhasználati és megismerési módok közé, hogy az „átjárás" egyikből a másikba természetes, magától értetődő tevékenység legyen.

Ma már a nyelvészeti kutatások nyomán anyanyelvoktatásunk számára nélkülözhetetlen a kognitív nyelvészet, a nyelv és a megismerés, a gondolkodás összefüggéseit tanulmányozó tudomány. A tudományos kutatásban a nyelv és a gondolkodás kapcsolatában egyszerű a válasz: a nyelv a gondolat kifejezőeszköze, de ma már az is lényeges, hogy a gondolat létrehozásának is eszköze. A szavakba öntés formálja véglegessé, tehát alakítja és tökéletesíti a gondolatot. A gondolkodás a szavak jelentésében csak többé-kevésbé pontosan képezi le a valóságot, egy hasonlat szerint csak úgy, ahogy a térkép az ábrázolt területet.

Anyanyelv-oktatásunkban a modern nyelvészet problémakereső, elméleti modellépítő, cselekvési, kutatási módszereinek pedagógiai alkalmazása honosodott meg, anyanyelvi képességfejlesztés folyik. Ez a tananyag figyelembe veszi a gyermek nyelvi képességeit, épít rá. Ma már megalapozott az a megállapítás, hogy mire a gyermek az iskolaköteles kort eléri, kreatív módon már felépítette grammatikáját, és azt kreatív módon használja. Éppen hét éves korban „tűnik el" a gyermeki egocentrikus, önmagának szóló beszéd hangos összetevője. Az egocentrikus beszéd, a belső beszéd az észbeli tájékozódásnak, a gondolkodásnak céljait szolgálja. Ez a beszéd kb. hét éves korban látszólag elhal, valójában a hangos oldala szűnik meg, szintaktikai és szemantikai felépítése, rendszere belsővé válik, kialakul a belső beszéd rendszere (Vigotszkij, Lev Sz.: *Gondolkodás és beszéd.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1967. 205-325). Ha a gyermek már rendelkezik egy grammatikával és használatának képességeivel (amely hét-nyolc éves korban az egocentrikus beszéd beépülésével hatékonyabb lesz), akkor miért építsünk fel számára egy olyan „nyelvtant", amely nem más, mint kategóriakészlet és névlista? — kérdi Bánréti Zoltán (Bánréti Zoltán: Az anyanyelvi nevelés modernizációjáról. In: Glatz Ferenc [szerk.]: *A magyar nyelv az informatika korában.* MTA, Bp., 1999. 105-108. és 1976. 53-73). Ha az iskolás már beszéli anyanyelvét, akkor ezt az implicit nyelvtudást kell modellálni, azt a tudását és képességét, hogy birtokol és alkalmaz egy rendszert (a grammatikát), amely nem korlátozott számú megnyilatkozások alkotásához, illetőleg megértéséhez szükséges nyelvi műveletek sorozatát tartalmazza, akkor ez a rendszer kreatív jellegű mondatokat, mondatláncokat, szöveget képes alkotni. A közös bázis a nyelvvel való cselekvés. A tanulókban szunnyadó anyanyelvi ismereteket gyakorlatok, feladatok, alkalmazás, átalakítás, munkafüzet segítségével műveleti szintre emelhetjük, anyanyelvi, nyelvi tudássá interiorizálhatjuk.

A személyiség és a nyelv kapcsolatát a pszicholingvisztika tanulmányozza, a beszédteljesítmény és a beszédértés folyamatát kutatja, így hathatósan segítheti anyanyelvoktatásunkat. Ugyanígy a szociolingvisztika, amelynek a feladata azoknak a hatásoknak és következményeknek a kutatása, amelyek a nyelvhasználati szokások és a társadalmi rétegzettség, illetve az egyén társadalmi helyzete között fennállnak.

Minden nyelv nyelvváltozatok formájában él. A társadalmi, területi adottságokból származó nyelvjárásokat egyesek őrizni való értéknek, mások meghaladni való régiségnek tekintik. A nyelvjárásokba születetteknek a nyelvjárás az anyanyelve, s ha ezt erőszakos iskolai elfojtás vagy negatív társadalmi megítélés sújtja, akkor ez nemcsak nyelvünknek egy gazdag és a többi rétegnyelvvel egyenlő rangú változatát csorbítja, hanem súlyosan sérti a beszélő személyiségét is, emberi jogait is, esetleg egész későbbi életére kiható nyelvi gátlásokat alakít(hat) ki benne. Anyanyelvoktatásunk számára minden nyelvjárás értékes, mert anyanyelvként tökéletesen betölti szerepét az emberi érintkezés többféle helyzetében, és szép is, mert minden nyelvjárásban bőven vannak olyan eszközök, amelyek egyéni, expresszív módon fejezik ki az emberi érzelmeket. Ugyanez érvényes a többi nyelvváltozatra is, a csoport- s a rétegnyelvre is, az élet változatos követelményeihez alkalmazkodó szólásmódokra, mert mindegyiknek van kommunikációs szerepe, ehhez igazodó normája, mindegyiken lehet a nyelv iránti felelősséggel szólni. Éppen olyan hiba tudományos szaknyelvi változatban társalogni az azt nem értő családi körben, mint szleng, tolvajnyelvi változatban felszólalni pl. a parlamentben, vagy ballagási búcsúbeszédet tartani (J. András Katalin—Széplaki György—Törzsök Édna: *Magyar nyelv VIII.* A magyar nyelv története, nyelvi rendszer és nyelvhasználat. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1998. 108-109.). A szükséglet hozta létre azt az egységes nyelvhasználati módot, az iskolázásnak, a közéletnek a beszédmódját, amelyet általában sztenderd nyelvváltozatnak nevezünk.

A tudományos szemlélet ellenében az emberek egy része mégis szívesen beszél presztízsnyelvről — úrias, affektált, parasztos stb. nyelvről, s még kirívóbb, ahogyan a határokon kívül élők nyelvét „barbár" jelzővel illetik. A nyelvhasználat függ a beszélő társadalmi helyzetétől, belső és külső tényezőktől: életkor, nem, lakóhely, foglalkozás, iskolázottság, s nem utolsóként sorolhatjuk ide az adott társadalom értékrendjét is.

E sokféle tényező hatására mindenkiben kialakul(hat) egy nyelvi beállítottság, attitűd, amely ismeret, tudás, értékelő, érzelmi mozzanatok és akarati tényezők révén együttesen vezérli az egyént nyelvi magatartásában: igényes, jóindulatú, érdeklődő, közömbös stb.

Mindezek a kérdések annak a folyamatnak a szempontjából fontosak, amelynek során a gyereket beszélni tanítjuk, viselkedési formákat, mintákat sajátíttatunk el vele, tapasztalatokat a körülötte levő tárgyi és emberi környezetről stb. Ha a szülők felkészítik a kisgyereket az iskolában szokásos kommunikációs magatartásra, a családi nyelvváltozattól eltérő nyelvi formákra (köszönés, a felnőttek megszólítása, a magyar beszédben a magázó forma, igényesebb témák megkövetelte szókincs stb.), akkor ezzel megkönnyítik a gyermek számára az iskolai éveket is. Jótékony hatása van annak is, ha a családi felnőtt beszélgetésekbe is bevonják a szülők a kisgyereket hallgatóként vagy résztvevőként. Így tanulhatja meg az egyik legfontosabb kommunikációs képességet: az egyik nyelvváltozatból a másikba váltás módját (Kidolgozott jelrendszer, kód, korlátozott kód [Bernstein], lásd Réger Zita: *Utak a nyelvhez — nyelvi szocializáció — nyelvi látvány.* Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1990.).

Az iskolába lépő gyermeknek, aki otthon csak a korlátozott kódot ismerte meg, az új, iskolai környezet megszokásán, a tanulás erőfeszítésén kívül a köznyelvre váltást, illetve ennek a szavait, mondat- és szövegalakítási módját is meg kell tanulnia, a pedagógusoknak kell megtanítani. Mindez anyanyelvoktatásunk céljait, feladatait is nagy mértékben alakíthatja, befolyásolja.

Még nehezebb, ha az iskolakezdéssel együtt járó nyelvi váltásnak nem egy nyelven belül, hanem két különböző nyelv (államnyelv, anyanyelv) között kell végbemennie. Ez a helyzet jellemző Erdélyre, hiszen még a tömbben élő magyar gyerekek számára is dilemma az otthoni anyanyelv és az államnyelv közötti eltérés. Hát még a nyelvileg vegyes családokban felnövő gyerek számára. Az iskolában anyanyelvünk köznyelvi és irodalmi változatát oktatjuk, így egyrészt a hátrányos helyzetű tanulók szüleik miatt kerülnek/kerültek ilyen helyzetbe, akik valamilyen ok miatt nem voltak képesek gyermekeiknek a megfelelő testi és mentális alapokat megadni, másrészt a hátrányos helyzetű tanulók felnőve, újratermelik saját maguk helyzetét — gyermekeik számára. Pl. az egyes vegetáló, analfabéta, alulképzett, általános iskolával sem rendelkező emberek.

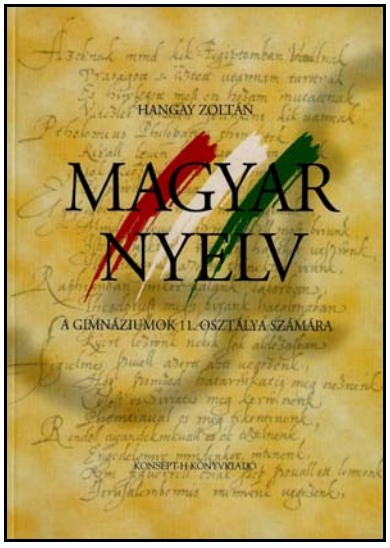

A *kisebbségi oktatás* olyan társadalmilag időszerű és politikailag ellentmondásos téma, mely nálunk Erdélyben is, s most már Moldvában, a csángók anyanyelvi oktatásában is sürgető fontossággal bír... Gondoljunk csak Kós Károly *Kiáltó Szó*-jára 1920-ból, vagy a nemrég a pápai kihallgatáson felmerült magyar nyelvű misézés kérésére, s azt hiszem, a mai helyzetre is jellemző Márton Áron püspökünk figyelmeztetése: „Az iskola, ha nem templom, akkor barlang!" Az iskola, ahol nem szent a tudomány, az anyanyelv, ahol nem a parancsolatok szellemében tanítanak, ott ma is barlang van, s a barlangban újabb boszorkánykonyhán készülnek azok a leves-rendeletek, főzelék-tankönyvek, felcicomázott torta-tantervek, amelyek csak arra jók, hogy az anyanyelv iránti étvágyat, tanulási vágyat elvegyék.

Márton Áron püspök urunk mindenkor a magyar iskolák, a magyar nevelésügy vezető egyénisége volt. Kolozsvári plébános korában — György Lajossal együtt — pedagógiai lapot szerkesztett, az *Erdélyi Iskolá*t. Ennek beköszöntő cikke 1933-ban így jelölte ki az iskolák helyét a kisebbségi erdélyi magyar életben: „Erdélyben a népművelés, a társadalmi munka, népünk minden irányú nevelése és felvilágosítása az iskola föladata. Ezt akkor teljesítheti, ha kereteit kiszélesíti, munkaterületéül a társadalom egészét tekinti s a meglevő sok nemes törekvést elmélyítve, rendszerrel, egységes irányítással, népi közösségünk javára szolgáló egymozdulatú magyar cselekvéssé fogja".

Ugyanez a nemzetféltés íratta meg Márton Áron püspök pásztorlevelét 1948. szeptember 15-én, a romániai felekezeti iskolák teljes mérvű államosítása után, az új iskolakezdés napján. Tiltakozása a harc folytonosságát jelzi és erőforrás a mai erdélyi magyarok számára az iskoláink visszaszerzéséért indult nehéz küzdelemben: „Nem vehetik rossz néven azt sem, ha iskoláink visszaszerzése érdekében a törvényes lehetőségeket és eszközöket felhasználjuk. Az Egyház isteni Alapítójától, Jézus Krisztustól kapta a jogot és parancsot, hogy híveit a gyermekkortól kezdve vallás-erkölcsi szellemben nevelje, természetfeletti rendeltetésüknek megfelelően. Egyházmegyénk alapításától kezdve, tehát kilencszáz esztendőn keresztül, megszakítás nélkül tartott fönn iskolákat, amelyekben a nép fiai nevelte. A hívek az iskolákat mindig saját iskoláiknak tekintették, amit megmutattak nemcsak azzal, hogy azokat súlyos áldozatok árán fönntartották és minden beavatkozással szemben bátran védelmezték, hanem azzal is, hogy ahol alkalmuk volt a semleges és hitvallásos iskola között választani, előszeretettel választották a katolikus iskolát a legutóbbi években is. A hitvallásos iskolák az állam szempontjából is hasznos munkát végeztek, s népünk művelődését, vallásos és erkölcsi nevelését szolgálták. Nem mondhatunk le a reményről, hogy a katolikus iskolák népnevelő munkájának értékét és hasznosságát a kormányzat is fel fogja ismerni, és az Egyházat visszahelyezi jogaiba" (Beke György: *Atlantisz harangoz.* A magyarság sorsa Erdélyben 1918–1982. Szenci Molnár Társaság, Bp., 1993. 92.).

Csupán néhány olyan problémát érintettem, amely kihatással van az anyanyelvoktatás elsajátítására, arra, hogy egész életünket hogyan alakítja, módosítja a felnőtt környezet, a szülők, a nagyszülők, a család anyanyelvfejlesztő szerepe, illetve a társadalom hozzáállása. Különösen fontos az anyanyelvoktatás minden nemzetiség számára, hogy a szülők és a gyerek szabad választására bízzák az oktatási nyelv megválasztását, s a kétnyelvű családokban is kerüljön előtérbe a hozzáadó kétnyelvűség. A társadalom, a nyelv, a személyiség és a nyelv kapcsolatát kutató tudományágaknak, az iskolának, minden pedagógusnak a gyerekek érdekében is az a feladatuk, hogy e téren is feltárják a konkrét helyzetet, sikeres módszereket dolgozzanak ki e hátrányok megszüntetésére, csökkentésére.

A magyar nyelvstratégiáról szólva Balázs Géza (*Nyelvstratégia.* 1999. 57-70. In: Glatz Ferenc szerk.: *A magyar nyelv az informatika korában.* MTA. Bp., 1999) hangsúlyozza: az anyanyelv alapvető fontosságú az ember életében, mert elemi, elsődleges

(ezt a szó is tükrözi: anyanyelv), alapvető megismerő, világszemléletet határoz meg, a közvetlen környezetben irányító szerepe van, alkotó továbbfejlesztésre csak az anyanyelvi beszélő képes.

Fő irányok: a kommunikációs nevelés, felolvasás, mesélés, beszélgetés-beszéltetés, a meghallgatás, a szavalás (memoratív), az olvasás, az írás, az éneklés, a helyesírás, internet a programok tárolására, az idegen szavakkal, a nemzetközi kifejezésekkel szembeni érzékenység, a határon túli magyarság és a kétnyelvűség, az anyanyelvi nevelés, mert az „egy tankönyvű" világból átléptünk a „sok tankönyvű" világba, minden szinten fontos a kommunikációs oktatás, s minden iskolatípusban az „anyanyelvérzék" fejlesztése, mert az anyanyelvi nevelés a holnap nyelvműve-lése (Szépe György), „nyelvökológia" (Balázs Géza).

A modern nyelvészet alkalmazásának pedagógiai előnyeit taglalva, Bánréti Zoltán (Bánréti Zoltán: Az anyanyelvi nevelés modernizációjáról. In: Glatz Ferenc szerk.: *A magyar nyelv az informatika korában.* MTA. Bp., 1999. 109.) javasolja, hogy a tananyag három fő komponensből állhatna: 1. a nyelvelméleti komponens a tanulók nyelvi tudatát, az emberi nyelvre vonatkozó megismerő és gondolkodóképességét hivatott fejleszteni az emberi nyelv szerkezetének, kommunikációs alkalmazásának, történeti változásainak bemutatásával; 2. a grammatika feladata lenne, hogy módszereinek, eljárásainak felfedeztetésével szinte nyelvtanírói kreatív képességeket fejlesszük ki a gyermekekben. Így ha elsajátították a nyelvi jelenségek egy adott körére vonatkozó lehetséges leírási, modellálási eljárások technikáit, akkor alkotóan tudják majd alkalmazni más nyelvi szerkezetekre is; 3. a kommunikációs tréningek feladata, hogy a tanulók nyelvi-kommunikációs képességeit közvetlenül, gyakorlat-sorozatokkal érhetjük el. A tananyagnak a fontosabb kommunikációs események típusait (beszéd, társalgás, javaslat, kérés, parancs, írás, levél, dolgozat stb.), a közlési események összetevőinek típusait (ki, kinek, miről, mikor, miért stb.) és a közlési funkciók típusait (kifejező, irányító, költői, kapcsolatfenntartó) és mindezek szabályrendszerét, műveleti lehetőségeit tartalmaznia kell.

Jancsó Elemér így ütötte le egyik tanulmányának alaphangját a *Brassói Lapok* 1938-as Évkönyvében: „Egy nép fejlődésének vagy hanyatlásának fokát iskoláinak helyzetéből állapíthatjuk meg. A nevelés kérdése tehát nem pusztán pedagógiai szakkérdés, hanem mindnyájunk közös sorsproblémája, amelytől népünk megmaradása és fejlődése függ" (Beke György: *Atlantisz harangoz.* A magyarság sorsa Erdélyben 1918–1982. Szenci Molnár Társaság, Bp., 1993. 75.).

Erdélyben a mindannyiunk életét befolyásoló és meghatározó politikai fordulat után anyanyelv-oktatásunkban is előtérbe kerül a minőség. A minőségi oktatásunk egyik fontos eleme — Péntek János (Péntek János: *Anyanyelv és oktatás.* Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004. 6-11.) szerint — a jól megszervezett, szakmailag megalapozott, nyelvileg kifogástalan, folyamatosan irányított és felügyelt, hatékony oktatás, valamint a folyamatos szelekció és irányítás. Vállalni kell a minőségi oktatás kihívásait, követelményeit: 1. A tudás, a tanulás fontosságának propagálása az erdélyi magyar közvéleményben, a tudás kultuszá-

nak ápolása. Apáczai Csere János nyomán nem elegendő „az iskolák felette szükséges voltáról" beszélni, a tanulás, a tudás felette szükséges voltát is hangsúlyozni kell; 2. Minden faluban, a legkisebb településen is biztosítani kell az alsó tagozat működését. Képesített tanítók, a pályakezdők támogatása, a képzés időszakában ösztöndíjak felajánlása, később pedig szolgálati lakás biztosítása; 3. Tehetségkutatásra, tehetséggondozásra van szükség falusi környezetben, szórványokban; 4. A kisebbségi oktatás kulcsintézményei a színvonalas kollégiumok lehetnek; 5. Szórványdiákok magyar gimnáziumi oktatását lehetne megszervezni Székelyföldön; 6. Rendszeressé kell tenni a magyar nyelvű oktatás általános szakmai felügyeletét, civil felügyeletét. Szükséges volna minden évben elemezni a záróvizsgák és az érettségi eredményeit, iskolánként, tantárgyanként. Az elfogulatlan értékelés azt is eredményezhetné, hogy a hatóságtól függetlenül mi magunk határozhatnánk meg oktatási intézményeink értéksorrendjét; 7. Elodázhatatlan a magyar oktatás szakmai-intézményi hátterének megteremtése, a jelenlegi átalakítása.

A magyar nyelvvel és használatával, használóival való foglalkozás társadalmi kötöttségű és érdekű, kiemelt feladat. A társadalom egészének s benne egyedi tagjainak ismeretszerzési, ismeretátadási eszközét és módját segíteni kell működésében és fejlődésében egyaránt. Az anyanyelven folyó oktatás elvének úttörői között tartjuk számon Johannes Honterust (1498–1549), az erdélyi reformáció kiemelkedő alakját, iskolaalapítót (1544, Brassó), Apáczai Csere Jánost (1625?–1659), aki 1652-ben Gyulafehérváron, majd Kolozsváron hirdette az anyanyelvűség gondolatát, szükségességét. Erdélyi volt Gheorghe Lazăr (1779–1823) is, aki 1818-ban Bukarestben megalapította az első román nyelvű, vagyis anyanyelvű főiskolát. Az anyanyelvű oktatás gondolatának és gyakorlatának bölcsője a mi közép-európai múltunkban az önálló Erdély volt. Egyenes következménye annak az 1568-as tordai országgyűlési határozatnak, amely a szabad vallásgyakorlatot kimondta.

Hasonlóan gondolkodott Johannes Amos/Jan Amos Komensky (azaz Szeges János) is, aki az *Orbis sensualium pictus* (*A világ lefestve*) (1798) c. munkájában minden tantárgy elé helyezte az anyanyelv oktatását, tette ezt a latinitás egyöntetűsége idején, a latin egyeduralmát megtörve. Nekünk is küzdeni kell, hogy — Kazinczyt idézve — „a nyelv legyen hív, kész és tetsző, amit a lélek gondol és érez", idézi Deme László (Deme László: Az anyanyelvészet fogalma és társadalmi feladatai. In: Glatz Ferenc szerk.: *A magyar nyelv az informatika korában.* MTA, 1999. 56.).

Az anyanyelvoktatás nyelvpolitikai szempontból

Egy nyelv helyzete annak a nyelvközösségnek a helyzetétől függ, amely az illető nyelvet élteti, használja. Anyanyelvünk helyzetének a megítélése meghatározott szempontok alapján lehetséges: 1. Hányan beszélik anyanyelvükként és idegen nyelvként az adott nyelvet? 2. Mekkora területen beszélik, illetőleg összefüggő területen és/vagy szórványban beszélik-e? 3. Mióta van írásbelisége, van-e

köznyelve s mennyire van elterjedve az írni-olvasni tudás a nyelvközösség tagjai között? és végül 4. Milyen teljesítőképességű, azaz zökkenőmentesen elégíti-e ki a társadalom nyelvi kifejezésbeli szükségleteit? (Sipos Lajos szerk.: Pannon Enciklopédia. *Magyar nyelv és irodalom.* Dunakanyar, Bp., 2000. 154.)

Anyanyelvünk az emberi közösséghez, kultúrához való kapcsolódás egyik legfontosabb eleme, ezért a nyelvekkel való bánásmód, a nyelvpolitika, a politikai intézmények hatása a nyelvi szituációra különösen hat az érzelmekre. A kommunikáció alapvető emberi jog. Megsértése szinte mindenütt megfigyelhető, olykor regionális konfliktusok robbannak ki belőle. Kritikus témakörök a nyelvpolitikában: a nyelvi elnyomás (diszkrimináció), a kommunikációs konfliktusok (a sértegetéstől az erőszakos cselekedetekig), az államnyelv kérdése és a nyelvnek más nyelvhez való viszonya (kisebbségi vagy államnyelv).

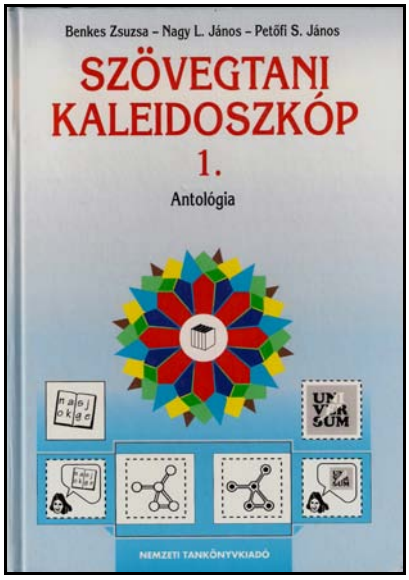

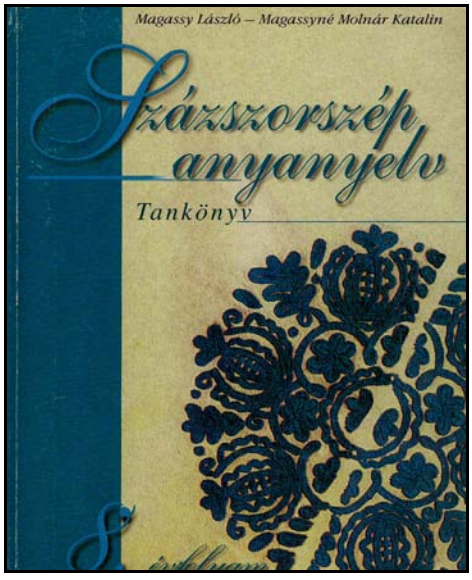

A fenti kérdésekhez csatlakoznak a nyelvpolitika szempontjai: 1. Demográfiai, népességi szempont: nagy, közepes és kis nyelv. Az anyanyelvi beszélők számának kritikus csökkenése a nyelv kihalásához, nyelvcseréhez vezethet. 2. Földrajzi szempont: kompakt, tömör, zárt, sűrű a lakosság száma, avagy diaszpórában, szétszórtan élők beszélik a nyelvet. 3. A történeti szempont: a nyelv régiségére, hagyományára, kultúrájára utal. 4. Társadalmi/funkcionális szempont: a nyelv menynyire alkalmas ellátni funkcióját. Sajnos mind a négy szempont manipulálható! (Balázs Géza: Nyelvi politika. In: Sipos Lajos szerk.: *Pannon Enciklopédia.* Magyar nyelv és irodalom. Dunakanyar, Bp., 2000. 144.)

Anyanyelvünket megvizsgálva elmondhatjuk, hogy a magyart anyanyelvként kb. 14 millió, nem anyanyelvként mintegy félmillió ember beszéli. Erdélyben majdnem kétmilliónyi, összefüggő területen a Székelyföldön és a Partiumban, de a Bánságban, Máramarosban, és a Mezőségen szórványban. A magyar nyelv régi, a XII.

századig visszanyúló írásbeliségű, magas kodifikáltságú nyelv, s beszélőinek a körében az írni-olvasni tudás széles elterjedtségű. Végül a magyar nyelv magas teljesítőképességű nyelv, olyan, amely alkalmas egy közösség minden nyelvi kommunikációs szükségletének kielégítésére. Mindhárom nyelvi szinten (családias-mindennapi, közéleti-szakmai, publicisztikai-szépirodalmi) betölti összes funkcióját.

Mindez érvényes az Erdélyben használt magyar nyelvváltozatra is. De 1918 óta, az Erdélyben élő magyarság kisebbségben él, egy államon belül, nemzetiségi, nyelvi, és vallási jegyekben különböző csoportként — kétnyelvűségben, Péntek János találó kifejezésével: „kényszer-kétnyelvűségben". A kisebbség szó Haugen szerint az elnyomott csoport szépítő kifejezése, ezért helyesebb lenne *nemzeti közösségnek* nevezni őket (Balázs Géza: Nyelvi politika. In: Sipos Lajos szerk.: Pannon Enciklopédia. *Magyar nyelv és irodalom.* Dunakanyar, Bp., 2000. 147.). Magyarságunk a történelme folyamán mindig kapcsolatban állt más nyelvű etnikumokkal, az etnikumok érintkezése viszont nyelvek érintkezése is, ennek meg a kétnyelvűség egyenes következménye. Az Urál lábainál, Etelközben, a Kárpát-medencében, s Erdélyben is a magyarság döntő többsége kétnyelvű. S még valami: a kisebbségek két fő típusát különböztetik meg a kutatók: a *történelmi (őshonos)* és a *bevándorolt nemzeti közösségek*et (Sipos Lajos szerk.: Pannon Enciklopédia. *Magyar nyelv és irodalom.* Dunakanyar, Bp., 2000. 147). Nos, erdélyi (és moldvai, csángó) nemzeti közösségünk történelmi, őshonos nemzeti közösség, hiába próbálnak a második kategóriába sorolni egyesek. (…)

*

Már maga a cím egész erdélyi anyanyelvi oktatásunk sarkköve, alapköve. Hiszen a kisebbségi kérdés olyan társadalmilag időszerű és politikailag ellentmondásos téma, amely a világ legtöbb államában sürgető fontossággal bír. Ha a kisebbséget nem származása, hanem a hatalomból való részesedése alapján határozzuk meg, akkor a kisebbségek, a nemzeti közösségek olyan csoportok, amelyeknek anyanyelve nem hivatalos nyelv abban az országban, ahol élnek. Például a magyar anyanyelvű nemzeti közösségünk Romániában.

Bár hivatalosan a világban több mint 50 ország két- vagy többnyelvű, a világ kétszáznál több államának többsége *de facto* többnyelvűsége ellenére hivatalosan egynyelvű, mivel csak egy hivatalos nyelve van. Ellentmondás feszül az egyetlen nyelv hivatalos elismerése és az összesen mintegy 6-7000 beszélt nyelv között. A 6-7000 nyelvi csoportnak még az 5 %-a sem él olyan országban, ahol anyanyelve hivatalos nyelv lenne, tehát több mint 95 %-a nyelvi kisebbségben él. Az esetek többségében a hivatalos egynyelvűség a nyelvi kisebbségek nyelvi, emberi jogainak megsértését jelenti. Az említett 6-7000 nyelv közül soknak alig akad néhány beszélője, évente számos nyelv hal ki, mialatt kevés új nyelv születik. Skuntnabb-Kangas, T. (Skuntnabb-Kangas, T.: *Nyelv, oktatás és kisebbségek.* Teleki László Alapítvány, 1997. 6.) szerint ez a folyamat ugyanolyan mértékben pusztítja el a világ nyelvi lehetőségeit és sokszínűségét, akárcsak a biológiai lehetőségek és sokszí-

nűség esetében történik, amelynek során növények, rovarok és más élőlények százai pusztulnak el minden évben. (…)

Magyar anyanyelvünk oktatása során előfordult, hogy egy személynek több anyanyelve is lehetett, a származás és az azonosulás szempontjából. A definíciók alapján (kivéve a származás szerintit) egy személy anyanyelve élete során akár többször is változhat.

Az anyanyelv az a nyelv, amelyet az egyén először tanult meg, és amellyel azonosul (Skuntnabb-Kangas, T.: *Nyelv, oktatás és kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, 1997. 14.). Anyanyelvünk történelme folyamán előfordult, és Erdélyben is, hogy az eredeti anyanyelv-tudás alacsony szintje miatt a gyermeket a többségi nyelv beszélőjeként könyvelték/könyvelik el. Sok kisebbségi gyermek kényszerül arra, hogy szégyellje anyanyelvét, szüleit, származását, csoportját és kultúráját, sokan a többségi társadalomnak a kisebbségi csoportokkal, nyelvekkel és kultúrákkal kapcsolatos negatív szemléletét teszik magukévá, megtagadva szüleiket, népcsoportjukat és nyelvüket. De gyakran ez sem használ, mert nem mindenki fogadja el a gyermek új, többségi identitását. Ez a kamaszkor végétől kezdve nyíltabban érvényesül, főleg azokkal szemben, akik nem felelnek meg akár egy sztereotip elképzelésnek (más kiejtés, más név stb.), akiket a többségi csoport nem fogad be. (…) Érdekes, hogy a többségi csoport olyan tagjai nem fogadják be, akik nem ismerik a befogadott nyelvét, kultúráját.

Anyanyelvi iskolánk a kisebbségben erdélyi nemzeti közösségünk életében rendszerint kétnyelvű, s bár az iskola megköveteli az államnyelv ismeretét, módszeresen, idegen nyelvként, második nyelvként nemigen oktatja, s ennek részben az a korlátolt ideológia az oka, hogy a hivatalos államnyelv nem minősíthető idegen nyelvnek még az oktatás módszertana szempontjából sem (Péntek János: *A megmaradás esélyei. Anyanyelvi oktatás, magyarságtudomány, egyetem Erdélyben.* A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága — Anyanyelvi Konferencia. Bp., 1999a. 27.).

(…) Kétnyelvű az a személy, aki egy- vagy többnyelvű közösségben is anyanyelvi szinten képes két (vagy több) nyelven kommunikálni, a közösség és az egyén által az egyén kommunikatív és kognitív kompetenciájára kirótt szociokulturális követelményeknek megfelelően, és aki mindkét (illetve valamennyi) nyelvi csoporttal (és kultúrával) vagy azok részeivel képes azonosulni (Skuntnabb-Kangas, T.: *Nyelv, oktatás és kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, 1997. 17.).

A többség csak annyiban érdekelt a kétnyelvűség elérésében, amennyiben ez a kisebbségi gyermekek többségi nyelvtanulását szolgálja. Így van ez Erdélyben is. A román tanterv is csak annyiban tolerálja a kisebbségi gyermek anyanyelvét, amennyiben a tanítása a többségi nyelv jobb megértését segíti elő. Emiatt maguknak a kisebbségeknek — erdélyi nemzeti közösségünknek is — különös gondot kell fordítanunk anyanyelvünk elsajátítására, és ennek lehetőségét mint nyelvi emberi jogot kell követelnünk. De természetesen a többségi nyelvre is meg akarjuk tanítani gyermekeinket —, valódi kétnyelvűeket, nem egynyelvűeket vagy az egyik nyelvet jobban beszélőket akarunk nevelni belőlük.

Az egynyelvűség vagy a többnyelvűség legyen-e az oktatási cél a nyelvi kisebbségben élő gyermekek számára? — teszi fel a kérdést Skuntnabb-Kangas, T.

Nemzeti közösségünk identitásának megőrzéséért a két- vagy többnyelvűség az elérendő cél, ez egyben a nyelvi többséget is gazdagító, elérhető cél, hogy az iskoláinknak kötelessége legyen annak biztosítása, hogy minden kisebbségi gyermek két- vagy többnyelvűvé válhassék. A legtöbb európai ország extrém egynyelvű és igen erőteljes az egynyelvűsítés. Talán ez a tendencia erősödött fel az Európai Unióba való belépéskor is.

Elfogadhatjuk Skuntnabb-Kangas T. (*Nyelv, oktatás és kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, 1997. 28.) véleményét, hogy az egyén számára az egynyelvűség egyben egykultúrájúságot és szűk látókört is jelent: mintha az egynyelvű csak az egyik szemével nézné a világot, és alig lenne képes mások szempontjából szemlélni az eseményeket. Az egynyelvűség többnyire egy kultúra beható ismeretét, és ezért annak abszolutizálását jelenti, s nem csupán nyelvi jelenség, hanem inkább politikai hatalommal megtámogatott lelkiállapot kérdése.

A nyelvi kisebbségek oktatásáról folyó viták a cél és a módszerek körül is folynak (Skuntnabb-Kangas, T.: *Nyelv, oktatás és kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, 1997. 29.). A kisebbségek úgy tartják — nemzeti közösségünk is —, hogy a valódi többnyelvűség teljesen helyénvaló és kívánatos állapot, melyet mint nyelvi célt minden gyermek nevelésében lehetséges és kívánatos elérni. A többségiek ezzel szemben úgy tartják, hogy az egynyelvűség a dolgok helyénvaló és kívánatos állapota. A társadalmi többnyelvűség megosztja a nemzetet, ezért nem lehet cél. Amennyiben kénytelenek megtűrni az egyéni többnyelvűséget, a hangsúlyt a többségi nyelv elsajátítására helyezik. Csak átmenetileg és csak a többségi nyelv jobb elsajátításához szükséges eszközökként tudják elfogadni a kisebbségek anyanyelven folyó oktatását — a romániai oktatási rendszerben is.

Egyetértés abban a kérdésben van, hogy a kisebbségi gyermeknek meg kell adni a lehetőséget a többségi nyelv iskolai elsajátítására. De a kisebbségi anyanyelv tanulásával kapcsolatban már eltér a véleményük. Sok kisebbségi szerint anyanyelvüket az oktatásban és máshol is ugyanazon jogok illetik meg, mint a többségiek anyanyelvét. A többségiek úgy viselkednek, mintha a kisebbségi anyanyelvek csökkent értékűek lennének (kulturális lingvicizmus), és a többségi nyelv elsajátításáért tett oktatási erőfeszítéseket hangsúlyozzák, illetve nem veszik figyelembe, vagy sokkal kisebb jelentőséget tulajdonítanak a kisebbségi anyanyelvek tanításával kapcsolatos lépéseknek (intézményi lingvicizmus). A két fél abban sem ért egyet, hogy mi a legmegfelelőbb módszer a többségi nyelv oktatására. A többség abban a hamis hitben leledzik, hogy a kisebbségi gyermek annál jobban fogja tudni a többségi nyelvet, minél többet találkozik vele. Ez a tévhit az alapja annak a módszernek, hogy az erdélyi magyar anyanyelvű gyerek a „zăpadă" szó mellett ismerje meg a „nea" és az „omăt" szavakat is, így kialakulhat agyában a szó jelentése is, pedig csupán annyi történt, hogy egy ismeretlen szó helyett hármat-négyet kell megtanulnia, de a szó alapjelentése nem biztos, hogy megszületett az agyában (L. Cummins, Jim. (1984): *Bilingualism and special education: Issues in assesment and pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters 6. — Idézi Skuntnabb-Kangas, T 1997. 31.).

Sántha Attila

Miért (h)ég a tűz?

(Bepillantás az idők mélyébe: a hév és az ég szavak kapcsolatáról)

Totyog a lányom a kályha felé, s így inti őt édesanyám: „vigyázz, mert hé!", azaz vigyázz, mert forró (a kályha).

A *hé(v), hő* szokatlan melléknévi, hangulatfestő, már szinte indulatszói szerepén meghökkenve, kutatni kezdek a szó után, íme, mire jutottam.

Megőrzött régiség

Az Új Magyar Tájszótár a *hő* címszó alatt a *hé* melléknevet a következő helyekről adatolja: Felsőőr vidékén, a délnyugat-erdélyi Csombordon, a barcasági Halmágyon, a csángóföldi Szabófalván és Szakaturán, a székelyföldi Csíkmenaságon. Ehhez jön hozzá a szó édesanyámtól adatolt kézdiszéki használata. Udvarhelyi ismerőseimtől megtudtam, hogy a Nyikó és a Homoród mentén is *hő*nek, illetve *hé*nek mondják a forró kályhát.

Hogy ezeken a helyeken megőrzött régiségről van szó, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy még akár a XIX. század közepén is íróink minden további nélkül használták a hé(v), hő szavunkat melléknévi szerepben: „Harmat-arca hő napon ég" (Arany János), „Harsogjanak szent, bátor zengzetek, Míg minden szemből hő könnyek ömölnek" (Tóth Árpád), „A legjobb a nap volt, az arany / ragyogás a nyár hő napjaiban (Szabó Lőrinc).

A Hévíz, Hejő, Héjaszó típusú helyneveinkben is a „a *hé, hév* 'forró, meleg' képzetlen melléknév" van jelen[1].

Főnév, melléknév, esetleg egyéb?

Azt már az elején megállapíthatjuk, hogy a hő, hé, hév szavunk két jelentéssel bír 1.) 'forróság, melegség' (főnév), 2.) forró, meleg (melléknév). Elsősorban a helynevek nyelvtörténeti adatai azt mutatják, hogy az elsődleges a melléknévi

[1] Csomortáni Magdolna: Az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* és a leíró helynévtan lehetséges interdiszciplináris kapcsolatai. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 2008/2. szám, 81-88.

szerep volt: „*hő (~ hév) – Hájó ~ Hév-jó* 1249: *Hev*yo, *Hejő ~ Hév-jó* [1200 k.]/896-ra: *Hev*you, *Hejő-tő ~ Hév-jó-tő* 1261/271: Heu*io*theu, *Hejő vize ~ Hév-jó vize* 1261/271: *Hev*iouize."[2] (Hévjó: meleg patak)

Főnévi szerepben kezdetben szavunk az ómagyar korban csak a -ség képzővel társítva szerepel: „hévsége, 1372 u./1448 k."[3].

Ugyanakkor az a tény, hogy már a legelső említésekkor a használók úgy érzik, hogy az -s melléknévképzővel kell aláhúzniuk a melléknévi szerepet, mint például az 1219-ben adatolt Heves helynévben, azt mutatja, hogy mintha mégis a főnévi szerep 'forróság, melegség' lenne az elsődleges.

Ezt az ellentmondást (amelyre eddig tudtommal senki nem figyelt fel) nemigen lehet áthidalni, csak abban az esetben, ha visszatérünk egy kissé az édesanyám által mondottakhoz, a hé hangulatfestő, indulatszói jellegéhez.

Édesanyám szóhasználatában a „vigyázz, mert hé!"-ben benne van valahogy a „hó, hő!" 'állj!' indulatszó és a „hé, hej!" 'vigyázz, nézz ide!' hangutánzó eredetű indulatszó jelentése is.

Leásás az alapokig: belső szóteremtés

Hogy ezt a sok jelentést összehozzuk, játsszunk egy kicsit. Játsszuk azt, hogy megégettük a kezünket. Mi az első reakciónk ilyenkor? Beszívjuk a levegőt, és önkéntelenül is egyfajta h hangot hallatunk, esetleg még a h után egy é is becsúszik a szájunkon.

Képzeljük el, hogy még ősemberek vagyunk, most születik a nyelv, azt látjuk, hogy mellettünk a másik megégette a kezét, és azt mondja, hogy h! vagy hé!

Következőkor, ha a tűz felé közeledik a gyermek, már csak azt mondom neki, hogy h! vagy hé!, ami egyben azt is jelenti, hogy vigyázz! (mert a tűz forró).

S ha a kisgyermek tovább totyog a tűz felé, akkor rákiáltok, hogy h! vagy hé!, ami azt jelenti, hogy állj már meg, ne csak vigyázz, mert megéget a tűz.

Íme hogyan áll össze a „hé" „forró", „hó, hő!" 'állj!' és a „hé, hej!" 'vigyázz, nézz ide!' jelentése.

Ebben az esetben pedig magyarázatot nyerünk arra, hogy miért érezték úgy a Heves helynevet „kiötlő" őseink, hogy melléknévképzővel kell ellátniuk a hé(v) szavunkat: azért, mert annak indulatszói vagy hangutánzó eredetű indulatszói jellege (a melléknévi szerep mellett) nyilvánvaló volt számukra.

Ugyancsak az ősidőkben a szó főnévi szerepe is kialakulhatott, hisz a „hé" egyben az a valami is, ami fájdalmat okoz nekünk — ám ez a jelentése az ómagyar kor elején már nem él.

---

[2] Korai magyar helynévszótár, 1. Abaúj-Csongrád vármegye, szerk. Hoffmann István, Debrecen, 2005.

[3] A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, főszerk. Benkő Lóránd

A különféle magánhangzók hozzáadása által a jelentéshasadásnak törvényszerűen be kell következnie, egyszerűen azért, hogy a sokfajta jelentést pontosan lehessen kifejezni.

Mindez azt jelenti, hogy hő, hé, hév szavunk nem ismeretlen eredetű, hanem belső szóteremtéssel jött létre.

Mások is „héznek"

Ám nemcsak a magyarban, hanem számos más nyelvben is szintén a h hanghoz kötődik a hőség megnevezése. A hőség, forróság jelentésének megnevezése más nyelv esetében is ugyanígy alakulhatott ki, mint a magyarban, mivel a tűz érintésére adott reflekszünk (a levegő beszívása) univerzális. Hogy csak pár példát említsek: indogermán nyelvek: régi angol: hætu, hæto, a proto-germán *khaitin-ből, régi fríz hete, germán hitze, gót heito stb.[4] A Czuczor—Fogarasi-féle szótár további egyezésekre hívja fel a figyelmet: „megvan az erős lehellést jelentő h, a sínai hín [calidum; assare], német heisz, Hitze, svéd het, dán hed, heed, angol hot stb. szókban is".

(H)ég

Szemantikailag ugyancsak a forróság tárgyköréhez tartozik az „ég" 'lángol' igénk, melyről az etimológiai szótáraink azt állítják, hogy „ősi, finnugor kori szó" (igaz, hangtanilag bizonytalan származtatással). Jómagam úgy gondolom, hogy a hé, hév, hő 'forró, meleg' szavunk egyszerű továbbképzése állhat fenn, méghozzá azzal a -g gyakorító igeképzővel — ugyanúgy, mint a zúg, zeng, kacag, ballag ősi szavainkban is. Ebben az esetben a szó értelme valahogy így alakulhat: 'hőt ad ki gyakran', azaz 'lángol '.

Mivel az „ég" szónak (vagy ha nem is annak, a fogalom megnevezésének) szükségszerűen nagyon régen, még az ősidőkben kellett megszületnie, nézzük, mennyire alakulhatott az ki a „hé" + -g gyakorító igeképzőből.

A -g képzőnk ősi régiségéhez nem fér kétség, magyar etimológiai szótáraink azt a finnugor korig vezetik vissza, az Uralisches etimologisches Wörterbuch[5] pedig egészen az uráli korig. Révay Valéria így foglalja össze a -g gyakorító igeképző történetét:

> „Ez a mind a mai napig termékeny gyakorító képzőnk főleg hangutánzó és hangulatfestő szavakhoz járul (Bartha 26).

[4] http://www.etymonline.com — Online Etymology Dictionary, amely az angol etimológiai szótárak kompilációja

[5] Szerk. Rédei Károly, Bp. 1986.

Uráli koriak: *csorog* (**cor3* 40), *irg-(alom) *irgal-* < **jorgal* (altung. *jargal-, *jorgot* 108–9), *farag* (**par3* 357), *fing (*pǐn3-);* ez utóbbiban a *-g* esetleg inetimologikus is lehet (413) és a *mozog (*mǐnc3* ~ *mǐc3* 291).

Finnugor koriak: *csillog, ?sajog* (**cǐlkǐ-* ~ *cólk3-* 46), *forog* (**pǐrk3- (*pǐrf3-)* 414), *lebeg-, libeg-* (**lemp3- (*lämp3-)* 245), *lóg* (**loee-* 251), *rëzëg* (**renc3- (*rec3-* 421–2).

Ugor koriak: *buzog* (**pǐs3- (*pǐc3-)* 881, *szorog-* (**sar3* 885) (szorgalom)."[6]

Úgy gondolom, ha az uráli korig (i. e. III. évezred) visszajutottunk létezésének bizonyításában, semmi akadálya nincsen annak, hogy elviekben az „ég" szóban a -g gyakorító igeképzőt lássuk.

Szókezdő h hang — eltűnhetett-e?

Amit még feltétlenül tárgyalnunk kell, az a szókezdő h hang eltűnésének kérdése — ám erre megnyugtató igenlő vagy tagadó választ nem hinném, hogy valaha is adhatunk. Ugyanis fogalmunk nincsen, milyen szabályok alapján változott a nyelv az idők kezdetén. Jelenleg összes tudásunk az uráli korig megy vissza, és az uráli nyelvcsalád közös szavainak összehasonlításából következtették ki a tudósok a változási szabályszerűségeket. A hé (hév, hő) szavunk egyedül áll az uráli nyelvcsaládban, és (amint próbáltam bizonyítani) ősisége talán az emberi beszéd kezdetére megy vissza, olyan távoli időbe, amelybe nem látunk bele.

(Itt jegyzem meg, elméletem nem állja meg a helyét egy egységes uráli ősnyelvet feltételező elképzelésben — ám érzésem szerint ma már alig akad bárki, aki az uráli ősnyelvet nem csupán hasznos elméleti konstruktumként kezeli, hanem valóságos népet és nyelvet is elképzel melléje).

Az uráli korban nemigen tudjuk adatolni a szókezdő h hang (illetve annak variánsainak) eltűnését — ám ez a kor (már) nem releváns a kérdésben, hisz az ég szavunk minden bizonnyal jóval korábban keletkezett.

Már a kisebbik lányom is totyog a kályha felé

Amíg megtudjuk egyszer (vagy sem), miért (h)ég a láng, addig totyog már a kisebbik lányom, Dorottya is a kályha felé, s most én mondom neki, s velem az összes őseim, hogy „vigyázz, mert hé!".

Ha egyébre nem is, de arra talán jó volt ez a kutakodásom, hogy jobban figyeljek nagyapáink szavaira, nem mintha olyan fontosat mondanának, hanem mert egy-egy szavukban az idő feneketlen kútja nyílik meg.

---

[6] Révay Valéria: Ősi képzett szavaink. In: Magyar Nyelvjárások (a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyve), 1996.

Málnási Ferenc

Csak jószerencse kell, semmi más...

Két Zrínyi Miklóst tart számon a történelem. A dédapát, aki Sziget várát védte II. Szulejmán hadai ellen, s 1566-ban vitézeivel életét áldozta hazájáért. S az unokát, aki európai műveltségű költőként versben örökítette meg a hősi várvédelem történetét, s aki rettegett nevű hadvezér s hazája jelenéről és jövőjéről felelősséggel gondolkodó, széles látókörű politikus is volt. Csáktornya (vagy Ozaly) várában született 1620-ban, és 1664-ben egy balszerencsés vadkanvadászaton lelte halálát.

Korán árván maradt öccsével Csáktornyán házitanítók okították, fegyverek, katonák, udvari emberek vették őket körül, magyar, horvát és török szavakat tanultak, Miklós kitanulta a bajvívást, megismerte a tőr, a kard, a puska természetét, zenét is hallgathatott, mert szellemi növekedésére Pázmány Péter, esztergomi érsek vigyázott, előbb Grazba, Bécsbe, majd Itáliába küldte a fiatalembert. Zrínyi hazatérve Csáktornyán gazdálkodott, horvát és magyar jobbágyaiból hadat szervezett, hogy a török háborgatásait visszaverhesse. Csáktornya akkor végvár volt, légvonalban kb. 40 km-re Kanizsa vára már török terület. Talán ez is ihlette írásra 1645 őszén — amikor ritkultak a portyázások, bevetések —, fogott hozzá a Szigeti veszedelem című munkájához, s „egy esztendőben, sőt egy télben történt véghez vinnem munkámat" — vallotta. A 15 énekből álló, keretbe foglalt eposz, Szigetvár 1566-os ostromának történetét, a költő dédapjának dicsőséges várvédelmét és hősi halálát beszéli el.

Mi indította Zrínyit a műve megírására? A példaadás, a figyelmeztetés, a harcra buzdítás; látta, hogy 120 évvel Mohács után elérkezett az ország, a haza felszabadításának ideje:

„Harcolnunk peniglen nem akármi okért
Kell, hanem keresztény szerelmes hazánkért"

— adta a szót egyik hősének a szájába. A török legyőzhető, s mert a német segítség „rákháton jár", megosztottság helyett összefogást, nemzeti egységet kell teremtenünk.

A *Szigeti veszedelem* irodalmi vállalkozás, Homérosz, Vergilius, Dante eposzaihoz hasonló, méltó alkotás, Kazinczy Ferenc után Zrínyiásznak is nevezik. Nyelve, verselése ma is tisztán csendül:

„Fegyvert s vitézt éneklek, török hatalmát
Ki meg merte várni, Szulejmán haragját,
Ama nagy Szulimánnak hatalmas karját,
Az kinek Europa rettegte szablyáját."

Balassi Bálint után ismét szárnyal a magyar költészet, Zrínyi nyelvújító is: „török, horvát, deák szókat kevertem verseimben, mert szebbnek is gondoltam úgy..." Hozzátehetjük, hogy Zrínyi a magyar népköltészettől és a népnyelvből is tanult, népdalokra, virágénekekre emlékeztető képek és hasonlatok bizonyítják ezt. Balassi és a virágénekek hangján szólalt meg:

„Kikeletkor áldasz az szép zöld erdővel,
Szerelmes fülemile éneklésével,
Égi madaraknak sok külömbségével,
Víz lassu zugásával, széllengedezéssel."

Csáktornyát kitűnő hadi erősséggé alakította Zrínyi, s gazdag fegyvertárában ágyúk, hadigépek, hadieszközök, fegyverek sorakoztak, s a Dráva és a Mura partján vigyázótornyok, őrházakban vitézei fény- és hangjelekkel figyelmeztettek a török portyázók közeledésére. Itália levegőjéből szellemi pezsgést is magával hozott a vár ura, a fogadóteremmel, oszlopcsarnokokkal gazdag palota falait festmények s a töröktől elrabolt fegyverek, lófarkos zászlók díszítették, de hatalmas könyvtárral is várta vendégeit, akik Bécsből, Velencéből érkeztek, s török követek is váltságdíjat, fegyvereket hoztak a török foglyokért. Szemtanú, a színes szavú török világutazó, Evlia Cselebi is vendége volt Zrínyinek, aki bizonyára törökül is beszélt vendégével, mert magyarul, horvátul, latinul és görögül, de olaszul és németül is megértette magát. Könyvtárában szépirodalmi, történelmi, hadtudományi munkák, útleírások, valamint görög és latin klasszikusok s csaknem 400 nyomtatvány, kéziratos mű, többek között Balassi Bálint szerelmes verseinek kéziratos gyűjteménye sorakozott — tájékoztat a ma Zágrábban őrzött könyveiről készült jegyzék.

Ám Zrínyi a tollat fölcserélte a karddal, nem verselni, hanem harcolni akart. „Az én professzióm avagy mesterségem nem az poézis, hanem nagyobb s jobb országunk szolgálatjára annál", s aki Balassi Bálint költői pályáját folytathatta volna, annak költői álmait fölemészti a politikus és a nemzet sorsáért aggódó katona:

„Nem írom pennával
Fekete téntával,
De szablyám élivel,
Ellenség vérivel
Az én örök hiremet".

S mindezt költőként, versben mondja el.

Pozitív példát is akart adni, a *Mátyás király életéről való elmélkedések*ben az uralkodó legfőbb vonásait rajzolta meg, Hunyadi Mátyás eszményített királyságát állította pél-

daképül, s programot adott a független magyar állam visszaállítására. Annál is inkább, mert a török szultán új háborút kezdett, célja Bécs elfoglalása volt, s Zrínyi is érzékelte a változást, felszabadító háborút követelt, nemzeti hadsereg felállítását. Maga is példát mutatott, amikor egy robbanás után tűz ütött ki Kanizsa várában, Zrínyi — a török kézre került Váradért cserébe — körülzárta és megkezdte Kanizsa ostromát. Császári parancs tiltotta el az ostrom folytatásától. Bécs ellenzett mindenféle harcot a végeken, pedig Várad és Borosjenő eleste egy új török támadást sejtetett. Zrínyi újra képek és hasonlatok, felszólítások, költői kérdések segítségével, szemléletes példákkal, történelmi párhuzamokkal, népies kifejezésekkel világította meg a török elleni harc szükségességét: *Az török áfium ellen való orvosság* című munkájában. „Oltalmazzuk meg magunkat, avagy vitézül haljunk meg mindnyájan" — vetette papírra gondolatait, amelyek később Vörösmarty Mihály (*Szózat*), Petőfi Sándor (*Nemzeti dal*), és Ady Endre (*Fölszállott a páva*) verseiben visszhangoznak majd...

Zrínyi Miklós (1652)

Zrínyi hiába égettette fel az eszéki hidat a török sereg utánpótlási vonalát vágva el, hiába foglalta vissza Pécset, Balics és Segesd várait, megindul az ostrom Kanizsa ellen is, de az új fővezér tehetetlensége miatt még a Zrínyi-építtette Új Zrínyivár is török kézre kerül, s az új török támadást Szentgotthárdnál megállítják, de Bécs feltűnően sietett a békekötéssel, s a Vasvárott megkötött „szégyenletes" béke nyomán a császári udvar kétszáz tallért is fizetett a szultánnak, Várad, Érsekújvár, Kanizsa pedig török kézen maradt, s Új Zrínyiászt is a török tarthatta meg.

1664. november 18-án életének köre is bezárult, negyvennégy év, külsőleg ragyogó életpálya, mögötte komor, tragédiákkal zsúfolt sors: Róma és Velence, a pápai kihallgatás, haditettek, a törökön aratott diadalok, címei, kitüntetései mellett: szülei elvesztése, felesége, lánya és fia temetése, szövetségesei cserben hagyták, várát lerombolta a török, s hogy a bátor katonával, aki annyi nehéz csatában helytállt, egy oktalan állat végzett... Pedig jelmondata volt: Sors bona nihil aliud – Csak jó szerencse kell, semmi más.

Sokan nem tudtak belenyugodni a ténybe, és szóbeszéd is járta, hogy a bécsi udvar megbízásából, fölbérelt gyilkos végzett vele. Zrínyi Miklós öccse, Péter a Wesselényi Ferenc vezette összeesküvés tagja lett, Bécs leleplezte a készülő tervet (kelepcébe csalni és elfogni Lipót császárt), s Péterrel hóhérpallos végzett. Az sem vigasz, hogy Zrínyi Péter lánya, Ilona I. Rákóczi Ferenc felesége lett, és fia, II. Rákóczi Ferenc is méltó folytatója lett Zrínyi Miklós örökségének. A reformkorban Kölcsey Ferencet, Vörösmarty Mihályt ihlették versírásra Zrínyi eszméi, és Kodály Zoltán is a *Zrínyi szózata* című kórusművében zenésítette meg a *Török áfium*... legszebb gondolatát: „Ne bántsd a magyart!... Az mi nemes szabadságunk az ég alatt sehol nincs, hanem Pannoniában... Itt győznöd vagy halnod kell... Csak jobbítsuk meg magunkat, szabjuk más rendet dolgainknak, s egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók..."

Zrínyi Miklós Szigeti veszedelme

Híremet nemcsak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes bajvívó szablyámmal.
Míg élek, harcolok az ottomán hóddal,
Vígan buríttatom hazám homujával.
(Zrínyi Miklós)

A XVI. században a humanizmus és a reformáció nem a hitet tagadta meg, a hitéletnek új, ésszerűbb, polgári formáit hozta létre. A józanul gondolkodó hívő a reneszánsz harmóniájában önnön belső egyensúlyának kifejeződését vélhette felfedezni.

Az ellenreformáció, a XVI. század második felének katolikus megújulása hozta magával a barokk megszületését, melynek jellemzői: túldíszítettség, mozgalmasság, a szoboralakok kicsavart testtartása, a festményeken a ruházat omló, nyugtalan vonalú, a zenében a szólamok egymást űző, visszatérő vonulata. Az irodalomra a nagy kiterjedésű kompozíciók (epikus költemények, terjedelmes, szerteágazó mondatszerkezetek) jellemzőek. Szembeötlő a képek halmozása.

Az anyanyelvi elbeszélő költészetünk első hatalmas szintézise Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposza.

Zrínyi Miklós kiváló politikus, hadvezér, elhivatott költő, író, a barokk irodalom kiemelkedő alakja, aki felismerte azt, hogy a magyaroknak önerőből, maguknak kell kiűzniük a törököket, a központosított nemzeti királysággal megoldhatóak az ország problémái, ezért népszerűsítette Mátyás király alakját, állandó nemzeti hadsereget akart megteremteni a török ellen. Ezzel a gondolattal írta meg 1645–1646 között élete főművét, a *Szigeti veszedelem* című eposzát.

A szöveg nyomtatott, eredetije kézírásos. Elbeszélő költemény, eposz, 1566 strófa (a várostrom éve).

Az eposz kellékei: tárgymegjelölés, propozíció: Fegyvert s vitézt éneklek...; segélykérés, invokáció: Adj pennámnak erőt...; seregszemle, enumeráció: mindkét seregben bátor katonák; csodás elem, deus ex machina: a túlvilági seregek megjelenése.

Az eposz cselekményét legtömörebben Arany János foglalta össze: Szulimán, Isten végzéséből roppant haderővel jő Magyarország, közvetve az egész kereszténység ellen. A veszély, amely a hon fölött lebeg, iszonyatos, de ez a kis vár, egy elszánt, maroknyi nép, egy Isten választotta hős megtöri az ellen túlnyomó erejét, s önfeláldozásával megmenti a hazát.

A szöveg grammatikai kapcsolatait a mondatok tartalmi-logikai összefűzése, az alany és állítmány egyeztetése, valamint a birtokos személyjelek (régies formájukban) teremtik meg: *hatalmát, haragját, teste, koronád, munkámat, pennámmal* stb.

Jelentéstani elem az eposz témája: Zrínyi Miklós dédapjának, a szigetvári hősnek 1566-os várvédelmét dolgozta föl. A költő a már legendássá vált védelmet a törökök és a magyarok, sőt a törökök és a keresztény Európa világméretű harcának sorsdöntő eseményeként ábrázolta, ezzel a témával eposzi magaslatra emelte.

„Egy esztendőben, sőt egy télben" — vallotta Zrínyi maga, mikor született a mű: 1645–46 telén. Előfeltevése: Magyarországon a török uralmának véget kell vetni, és a saját helyét is kijelöli. Klaniczay Tibor írta az eposzról: „Ha a magyarság felemelkedik arra a magaslatra, ahol a szigetvári magyar és horvát védők álltak, akkor a hódítók uralma végleg megpecsételődött."

A szöveg világképe valóságos és elképzelt: Szigetvár 1566-os ostroma, Zrínyi Miklós várvédő harca, vitézeivel együtt hősi halála. A költő szerint a megromlott erkölcsű, az önzés, a viszálykodás, a hitetlenség bűnébe esett magyarságot Isten meg akarja büntetni, ezért szabadítja rá — a sátáni erőket is felhasználva —, a törököket. Megindul a hódító sereg, megkezdődik a vár ostroma, a végső küzdelem a túlvilági erők segítségével zajlik, a magyar sereg kitör a várból, hatalmas veszteséget okoz a törököknek, Zrínyi a szultánt is megöli, végül a magyarok lelkét az angyalok az égbe viszik.

„Fabulákkal kevertem a históriát" — vallotta Zrínyi, vagyis kitalált szerelmi és hősi epizódokkal, mitológiával egészítette ki a történelmet.

A szövegtípus: magyar nyelvű (latin címmel), régi, írott, érzelemkifejező, felhívó, szépirodalmi alkotás, eposz.

Stílusa is szépirodalmi. Az eposzban kötelező hexameteres formában, a históriás énekektől örökölt magyaros sorokban született a mű. Az eposz stiláris-nyelvi gazdagságát Vörösmarty Mihály dicsérte meg, nem alaptalanul, Zrínyi szóhasználatával kialakított képek, hasonlatok, jelzők egész barokkosan gazdag, színes nyelvhasználata jeleníti meg a heroizmust, a hősi, gyakran véres eseményeket és a halált. Szembetűnő a hősi élet megkívánta testi és lelki erő megnyilvánulásait festő képek sokasága: szél, vihar, villámlás, mennydörgés, láng, zivatarnak ellenálló csúcs stb.

Az eposz szókincséről is maga Zrínyi nyilatkozott: „Török, horvát, deák szókat kevertem verseimben...", a törökök misziri vagy azimi kardot viselnek, zofrán (széken) ülnek és findzsából (csészéből) isszák a kávét. Horvát kifejezések is megjelennek: Deli Vid mamuzt, azaz sarkantyút visel, a katonák dávorit (ének) énekelnek...

Barokkos, hiperbolikus túlzással megjelenített hasonlat: „Mint vizi óriás, bán gázol az vérben", „Ily kegyetlenül jün oroszlány barlangjábul", „Kis eledel ily tüznek háromszáz pogány, / Ezeket levágja horvátországi bán", „Halál formára jár bán törökök között, / Mint az lángos harap, ha nádban ütközött, / Mint az sebes vizár, ha hegybül érkezett..." (Itt fogalmazhatjuk meg, hogy Zrínyi kiváló vezetője is vitézeinek, erkölcsisége átsugárzik a védőkre, de mindenütt és fölött a hit bajnoka, „atleta Christi", aki a kereszténységért és keresztény hazájának megmentéséért harcol.)

Zrínyi mondatainak szerkezete barokkos, hosszú, átgondolt, ritmikus körmondatok.

Jellemzőek az „epikus panellek", mondattöredékek, amelyekkel a homéroszi eposzokban is találkozunk, pl. a halált több, mint ötvenféleképpen fejezi ki a mű. A szövegnek gyakran visszatérő elemei a népnyelvből, a népköltészetből átvett fordulatok: „Mint az lángos harap, ha nádba ütközött, / Mint az sebes vizár, ha hegybül érkezett: / Oly kegyetlenségben Zrini most öltözött."

A szövegben túlsúlyban vannak az igék, ezért verbális stílusú, Zrínyi tudatosan szerkesztette szövegébe a szereplők egyenes beszédét.

Barabás Miklós: Zrínyi Miklós (1842)

Kölcsey Ferenc

Zrínyi második éneke

Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat,
Vérkönnyel ázva nyög feléd!
Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad.
És marja, rágja kebelét.
A méreg ég, és ömlik mély sebére,
S ő védtelen küzd, egyedűl,
Hatalmas, ó légy gyámja, légy vezére,
Vagy itt az óra, s végveszélybe dűl.

Áldást adék, sok magzatot honodnak,
Mellén kiket táplál vala;
S másokra vársz, hogy érte vívni fognak?
Ön népe nem lesz védfala?
Szív, lélek el van vesztegetve rátok;
Szent harcra nyitva várt az út,
S ti védfalat körűle nem vonátok;
Ő gyáva fajt szült, s érte sírba jut.

De szánjad, ó sors, szenvedő hazámat
Te rendelél áldást neki:
S a vad csoport, mely rá dühödve támad,
Kiket nevelt, ön gyermeki.
Taposd el a fajt, rút szennyét nememnek;
S míg hamvokon majd átok űl,
Ah tartsd meg őt, a hűv anyát, teremnek
Tán jobb fiak, s védvén állják körűl.

Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja
Szülötti bűnein leszáll;
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja
Az ősz apák sírhalminál.
És más hon áll a négy folyam partjára,
Más szózat és más keblü nép;
S szebb arcot ölt e föld kies határa,
Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.

1838

Brauch Magda

A polgárság ábrázolása Mikszáth Kálmán regényeiben

Mikszáth, mikor egy ízben Balassagyarmatról Vácra utazott, leírja, hogyan képzeli el hazájának jövőjét: „…gyárak sokasága tarkítja majd az egyhangú tájat, és nagy hajók járnak a kis Ipolyon." Gazdag iparú polgári Magyarország után vágyott, olyannak szerette volna látni hazáját, amilyennek Jókai hőse, Jenőy Kálmán álmodta meg És mégis mozog a föld című regényében.

A kiegyezés valóban szabadabbá tette az utat az iparosítás, a polgárosodás felé, de ennek ára a nemzeti függetlenségről való lemondás volt. A forradalom hagyományait oly híven őrző Mikszáth ezt nehezen tudta elfogadni, de amikor rá kellett döbbennie, hogy ez az egyetlen járható út, akkor egyszersmind azt is el kellett ismernie, hogy hazájában a polgárság megalkuvó osztállyá süllyedt anélkül, hogy dicső történelmi múlt állott volna mögötte. A polgárság Magyarországon sohasem volt a nagy nemzeti harcok vezetője, mert a jakobinus mozgalom idején, a reformkorban és 1848-49-ben még gyenge volt, és helyette a középnemesség volt ezeknek az eszméknek a terjesztője, irányítója. A kiegyezés után, amikorra megerősödött a magyar polgári osztály, már maga is „kiegyezett" a — többnyire elszegényedett, vagyonát vesztett — nagybirtokosokkal, és a polgári öntudat helyett a sznobizmust választotta. Így aztán az öntudatos, büszke, meg nem alkuvó polgár — amilyennek Mikszáth szerette volna látni — inkább csak a szerző képzeletében létezett. Talán ez az oka, hogy regényeiben a negatív polgárhősök sokkal életszerűbbek, reálisabbak, mint a pozitívak (hiszen az életben is az előbbiekkel találkozott).

Talán csak egyetlen eszményített polgár főhősét sikerült maradéktalanul valóságosnak ábrázolnia: Tóth Mihályt, az utolsó előtti nagyregényéből (A Noszty fiú esete Tóth Marival). A regény alapja egy rövid újsághír, melyet egy fiatal nagyváradi újságíró, Ady Endre közölt a Nagyváradi Napló hasábjain, 1901-ben. Röviden arról van szó, hogy a milliomos Ungár leányát elszöktette egy húszéves dzsentri gyerek, de az apa meghiúsította a házasságot. Miután az úri násznép ösz-

szegyűlt házánál, odadobta elébük leánya gyönyörű selyemruháját, s a maga paraszti nyelvén körülbelül ezt mondta: „A millióval nem vagyok hajlandó restaurálni a dzsentrit."

Mikszáth felfigyelt erre a nem túl feltűnő hírre, s öt évbe telt, amíg nagyregénynyé érlelte a témát, mely megragadta képzeletét. Tóth Mihály így vált az egyetlen plebejus-polgár főhősévé: törhetetlen akaratával meghiúsítja a Noszty-klikk csavaros ésszel kigondolt tervét, de mielőtt erre sor kerül, részletező alapossággal mutatja be hősét, s így maradéktalanul megszeretteti az olvasóval. Gyermekkorának, ifjúságának bemutatására egy egész fejezetet szentel, amely önmagában is külön történet. Az irodalomtörténészek szerint Mikszáth bizonyos mértékig saját magát rajzolta meg Tóth Mihály alakjában, egyes mozzanatokat, például szülei halálát a saját életéből kölcsönzött. Tóth Mihály polgári munkával kereste vagyonát (való, hogy a szerencse is melléje szegődött), ehhez hozzájárult józan „paraszti" esze is, de ő a munkát akkor is szerette és becsülte, amikor már nagy vagyonnal rendelkezett. Hazáját is szerette, mert Amerikából hazahúzta szívét a kis Somlyó-hegyi szőlőbirtok, de politikai célokra nem volt hajlandó pénzt áldozni. Megvetette a burzsoá képmutatást, s bár büszke volt vagyonára — hiszen becsületes úton szerezte —, hiányzott belőle a burzsoá gőg. Egyszerűen, szerényen élt a tiszttartói házban, nem volt hajlandó a díszes kastélyba költözni. Becsülte az egyszerű dolgozó embereket, nem szívesen barátkozott a környéken élő arisztokrata családokkal, pedig azok keresték a társaságát, főleg, ha házasulandó fiaik voltak, hiszen leánya, Mari kezére és hozományára sokan „vadásztak". Tóth erre a körülményre is odafigyelt, de jóhiszeműségében arra a cselszövésre mégsem lehetett felkészülve, amit a Noszty-rokonság szőtt a leánya köré. Nyoszty Ferit — amíg igazi szándékát meg nem ismeri — jóindulattal csak „könnyelmű fráternek" könyveli el. Amikor gyanússá válik a személye, addig nem nyugszik, amíg ki nem deríti a teljes igazságot, és hiába próbálkoznak a Nosztyak is ésszel, csellel, fifikával „megnyerni a csatát". Tóth Mihályt nem lehet befolyásolni, ő nem törődik az előítéletekkel, csak leánya sorsát tartja szem előtt: előre látja szomorú jövőjét, ha a léha, felelőtlen Noszty felesége lenne. Kristálytiszta logikával érvel igaza mellett, amikor az arisztokrata Topsichcsal és Palojtayval folytat „disputát". Végül úgy szégyeníti meg az előkelő cinkosokat, ahogy azok megérdemlik: leánya becsületének védelmében még a botránykeltést is vállalja.

A haladó, a „citoyen-polgár" Tóth Mihály mellett találunk még hozzá hasonló típusokat Mikszáth regényeiben, de ez utóbbiaknak kisebb szerep jutott. A különös házasság Medve doktora és Horváth Miklósa is hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek. Medve doktor Dőry báró szavaival élve — „a francia forradalom megrontottja" (de ezzel be is fejeződik a regénybeli szerepe), Horváth Miklós megveti a vagyonos kérőket, olyan emberhez akarja adni leányát, aki találékony, életrevaló és dolgozni is tud. Ezért „teszi próbára" a kérőt. A vén gazember Borly kasznárja is a munkát becsüli mindenekelőtt. Az okosabb fiút adja lakatosnak, mert — szerinte — ahhoz ész kell, mert versenyeznie kell a többi lakatossal

az áruk előállításában és eladásában. A papnak csak az eklézsiához kell jutnia, a többi megy magától, Isten az ügyetlen szolgáit sem csapja el.

Eszményített polgár a Fekete város egyik főhőse, Fabriczius is, bár — végső tette miatt — nem válhat az olvasó kedvencévé. Mégis sokban különbözik a kapzsi lőcsei polgároktól, mert a tanács tagjai közül egyedül őt érdekli a haza sorsa, de főleg az anyagiak iránti közömbössége különbözteti meg társaitól. Igaz, hogy ő sürgette leginkább a Görgeyvel való leszámolást, de őt nem kicsinyes bosszúvágy hevítette, hanem igazságszeretet. Hiúságát sértette Görgey alispán meggondolatlan cselekedete, melyben az egész polgárság lebecsülését, megalázását látja, s ez felnagyítja az ügyet, amiért harcol. Pedig azokban az években — a kuruc harcok idején — a haza sorsa forgott kockán, s emellett nevetségesen eltörpül egy évekig feketében gyászoló város „magánügye". Ez az, ami megtéveszti a valójában értékes embernek induló, pozitív tulajdonságokkal bíró Fabricziust, ezért válik győztesen is elbukott hőssé a regény végén.

Regényeiben Mikszáth kíméletlenül bírálja a polgárságnak azt a típusát, amely ellentétes eszményített alakjaival. Ezek a polgárok élő, hús-vér emberek, ott élnek körülötte, műveiben együtt ábrázolja őket pozitív polgár-hőseivel, hiszen a valóságban is együtt élt ez a két típus (ha ez utóbbi egyáltalán létezett).

Negatív polgár-hőseinek ábrázolásakor Mikszáth a valóságból indul ki, amelyet jól ismert, hiszen regényeinek megírása idején már maga is részt vett a politikai életben, és nyitott szemmel igazodik el a társadalomban is. A magyar valóság pedig abban az időben — és utána még sokáig, amint azt Móricz regényeiből is tudhatjuk — az volt, hogy a kapitalizmus fejlődése során a nagybirtokosok, a „földesurak", a nemesek elvesztik vagyonukat, rohamosan csúszik ki lábuk alól a föld. Hogy hogyan, mi okból, az most nem tartozik ide (de elég, ha Noszty Feri és rokonai példájára gondolunk). Az elszegényedett, vagyonát vesztett régi nagy családoknak, arisztokratáknak már csak egyetlen útjuk maradt, hogy fenntartsák pozíciójukat, és egyáltalán megéljenek az új körülmények között: a fokozatosan meggazdagodó polgárságon való élősködés. Ez a megoldás be is válik, mert — bár gőgösek, büszkék az őseikre, származásukra, és lenézik a polgárságot — annak kihasználásától nem riadnak vissza. A gazdag, olykor dúsgazdag polgárok pedig ahelyett, hogy ellenállnának — mint ahogy azt Tóth Mihály tette —, hagyják kihasználni magukat, vagyonukkal az arisztokrácia, a nemesség, a volt fölbirtokosok segítségére sietnek, sőt, boldogok, ha ezt tehetik. Ilyen élő, természetes regényalak Tóth Mihály felesége, akinek sznobizmusa már-már komikus, de nem ritka tulajdonság abban a környezetben. Boldog, hogy leánya az előkelő Noszty-família tagja lesz, és még akkor is ezt akarja elérni, amikor férjétől megtudja, hogy Noszty Feri közönséges hozományvadász, de amellett váltóhamisító, sőt, az egész díszes, nagynevű rokonság összefogásával valósággal tőrbe csalta az ártatlan leányt. Tóthné még ekkor is a házasság mellett van, még mindig a gőgös, előkelő rokonság lehetősége vonzza, ez életének célja. Férjével ellentétben gondolkozása beszűkül, elvész a részletekben, nem látja a lényeget.

Tóthnéhoz hasonló megalkuvó polgárok találhatók még e regényben. Malinka, Kopereczky titkára hamar túl tudja tenni magát a kezdeti büszkeségen és lelkiismeret-furdaláson, teljes mértékben a Noszty-klikk szolgálatába állítja éles eszét. Tóth Mihály barátja és sógora, Velkovics, miután véletlenül meggazdagodik, első dolga, hogy nemességet „vásároljon", mert — szerinte — Magyarországon ez szükséges (és még az sem mondható el, hogy nincs igaza).

Szintén az úrhatnám polgárságot képviseli az *Új Zrínyiász* című regényben a Rózer család. A szerző így jellemzi őket: „Rózerék egyike a legnagyobb, legelőkelőbb polgárcsaládoknak a polgári erényeknek és demokrata műveltségnek azon a fokán, amikor a nemesség után kezdenek áhítozni". A dúsgazdag Rózerék már nem tudják, mit kezdjenek vagyonukkal, előbb inasra, négylovas hintóra költik, majd rátalálnak az elszegényedett, arisztokrata Bobor-családra, amely aztán alaposan kihasználja őket, de nem bánják, hiszen Bobor már a puszta tegezés felajánlásával is lekenyerezi őket. Végül még tovább mennek a „ranglétrán", örömmel hozzáadják lányukat a „feltámadt" Juranicshoz, akinek valóban ősi neve van. Tipikus példája ez a polgárság és a lecsúszott nemesség, a dzsentri közötti házasságnak: az egyik a pénzt adja hozzá, a másik a címet és nevet. Erre áhítoznak a fekete város egyszerű, de gazdag polgárcsaládai is. Szívesen adták férjhez lányaikat nemes ifjakhoz. „Milyen szép az, ha az embernek az unokáját például Prónainak hívják" — állították, és a nemes családok fiai is szívesen hoztak feleséget a gazdag szepességi szász városokból, mert már a XVII. század végén elkezdődött a vagyonuk elvesztése miatti „lecsúszás". (A lőcsei tanács tulajdonképpen azért járatta feketében a polgárokat, azért tiltotta be a mulatságokat, mert azt akarta, hogy a vagyon maradjon a város polgárainak birtokában. Az unalmas várost majd elkerülik a házasulandó ifjak).

Mikszáth más regényeiben is ábrázolja a kispolgárság korlátozottságát, szűklátókörűségét. A Két választás Magyarországon befejező részében (A körtvélyesi csíny) szándékosan tipikus kisvárosi környezetbe helyezi a cselekményt, hogy bebizonyítsa: néhány kongó, üres frázissal, ami nyilánvaló hazugságot takar, meg lehet téveszteni a kispolgári rétegeket, melyeknek nincs önálló gondolkodásuk. „Ezt a polgárságot lehet vinni a nemes és magasztos felé, de le lehet húzni a sárba is" — így nyilatkozik róluk a szerző.

A polgári réteg legvisszataszítóbb szatíráját akkor alkalmazza Mikszáth, amikor annak kapzsiságát érzékelteti. Ezért kell ismét visszatérni A fekete város című regényre, mert annak cselekménye 200 évvel korábban játszódik, mint a Mikszáth korabelieké, de már akkor létezett egyrészt a nemesség és a polgárok közötti ellentét (bár láttuk, hogy az egyszerű városlakó polgárok már szívesen „keverednének" ekkor is a nemességgel), másrészt itt kezdődik egyes helységekben a polgárság meggazdagodása. Ennek módozatait mutatja be a szerző, miután alapos tanulmányozást végzett ezen a területen, ezekből gyakran idéz is a regényben. A lőcsei polgárok gazdagok voltak, de ez a vagyon nem tette szebbé, boldogabbá életüket, ellenkezőleg: megkeserítette azt. A szerző idéz a lőcsei tanács sta-

tútumaiból, melyek mélyen belenyúlnak a polgárok magánéletébe: megszabják életüknek szinte minden mozzanatát, eseményét és mindennapjaikat is. A tanács szenátorai állapítják meg, hogy bizonyos alkalmakkor hány vendéget hívhatnak meg az egyes családok, vagyoni helyzetük szerint. Öltözködés szempontjából a tanács három osztályba sorolja a lakosságot, és megszabja, hogy milyen fajta kelméket vásárolhatnak: se rangon alul, se felül nem öltözködhet senki. Kitiltották a városból a drágább ékszereket, a fényes fogatokat, megtiltották a kártyajátékot stb. Mikszáth így jellemzi ezt a helyzetet: „Ilyen életmód mellett a könnyűvérű nemzeti önvigasztalást, hogy »szegények vagyunk, de jól élünk«, teljesen meg lehetett fordítani a szepességi szász városokban: »Gazdagok vagyunk, de rosszul élünk«.

A szerző tehát elítéli a nemesség, a dzsentri felelőtlen pazarlását, de az öncélú pénzgyűjtést is. Viszont arra is rámutat, hogy — bármilyen fontos tényezők is a szorgalom, a takarékosság — a nagy vagyonokat ekkor sem lehetett becsületes úton megszerezni. Két dúsgazdag lőcsei kereskedő, Quendel és Blom bőr- és disznókereskedéssel szerezték mesés vagyonukat, de mellesleg emberkereskedelmet is folytattak: a kuruc harcok idején elfogott török rabokat „közvetítették" hazájukba, magas váltságdíjért. „A nagyobb vagyonok története tele van ilyen trükkökkel. A rézgarasok a munka és a verejték termékei, az aranyak az elmésségé és a leleményé." — állítja Mikszáth (nyilván saját korára is értve e kijelentést).

A lőcsei tanács tagjainak igazi kapzsisága és kegyetlensége a „területfoglalási" jelenetben nyilvánul meg. Egy vadászaton a lőcseiekkel régóta ellenséges viszonyban álló hirtelen haragú Görgey alispán meglövi a lőcsei bírót, Kramlert, mert az előzőleg lelőtte Görgey kutyáját (a vadászeb átfutott a lőcseiek területére). A seb nem látszik halálosnak, legalábbis azonnali beavatkozást — kötözést — igényelt volna, de ehelyett a vadászaton jelen lévő három lőcsei tanácsos összesúg, majd felkapja a sérült embert, és szaladni kezd vele, amíg annak minden vére ki nem folyik. Ez az érthetetlen dolog azért történt, mert Nustkorb tanácsosnak hirtelen eszébe jut egy Róbert király idejéből fennmaradt privilégium, mely szerint „a lőcsei bíró vérének földszerző ereje van" (aminek az eredeti értelmére már senki sem emlékszik, de helybenhagyta Mátyás király és II. Lajos is). A bíró kifolyt vérével így megszerzett borsóföld valóban Lőcsei város birtokába került. A lőcsei tanács és polgárság először megbotránkozik Nustkorbék kegyetlenségén, de hamar megvigasztalódnak az emberek, mert első gondolatuk, hogy a borsóföldeket majd bérbe vehetik. Ezzel Nustkorb olyan népszerűségre tesz szert, hogy őt választják meg Kramler után bírónak.

Az eszményített, vagyis pozitív és a negatív polgári figurák bemutatása során Mikszáth általában az ellentét eszközét használta, és sohasem titkolta ez utóbbiak iránti ellenszenvét. Az előbbiekből láttuk, hogy a pozitív polgárhősök — mindenekelőtt Tóth Mihály — a szerző szívéhez nőttek, és sikerül az olvasóval is megszerettetnie őket. Negatív polgárfiguráinak bemutatásában bőven él a szatíra, a nevetségessé tétel eszközeivel. Tóth Mihályné korlátoltsága és sznobizmusa odá-

ig fajul, hogy „nem látja fától az erdőt", nem tudja megkülönböztetni a lényegest a lényegtelentől; amikor életbe vágó kérdésekről van szó, apró részletkérdések foglalkoztatják. Nevetségessé teszi az Új Zrínyiász Rózer családját is, főleg a szülőket a sznobizmusukért, de ez még félig-meddig megbocsátható, hiszen — a maguk módján — a leányuk boldogságát tartják szem előtt. Tóthné is ezt teszi, de nem képes belátni, hogy helytelen eszközökkel, és ő maga is boldog lenne, ha a Noszty rokonságba kerülne. A szerző szatírája és iróniája azonban akkor éri el tetőfokát amikor a lőcsei tanács ülését mutatja be, amelyet a bíró halála után hívnak össze. A kapzsiság itt képmutató frázisokba burkolta magát. A meghalt bíró „akaratlan" földfoglalását Nustkorb Leonidas és Zrínyi Miklós hősi tetteivel hasonlítja össze. Ugyanakkor metsző gúnnyal érzékelteti az egész tanácskozás komolytalanságát, kicsinyességét a tanácstagok állandó közbeszólásaival, amelyekkel Nustkorbot akarják a sarokba szorítani, mivel maguk is a bírói székbe akarnának kerülni: Nustkorb így védekezik:

„…meggyőződésem szerint magának a sebesültnek sem lehetett volna eljárásom ellen kifogása.

— Azt tőle kellett volna megkérdezni — hallatá vékony kappanhangját Makulics János […]

— Megkérdeztem volna, de már akkor nem volt magánál, noha fölösleges lett volna a megkérdezés, mert hiszen nemegyszer hangoztatta a megboldogult, a múltkori nagy beszéde is azzal végződött, hogy városa gyarapodásáért kész áldozni az utolsó csöpp vérét is…

— Igen, az utolsó csöppet, de nem az utolsó csöpp előtti néhány itcét — jegyzé meg gúnyosan Gosznovitzer, ismét fordítva valamit az ingadozó hangulaton."

A fekete város Mikszáth Kálmán utolsó regénye. Már csak a halála után jelent meg. Tizenkét nappal halála előtt ünnepelték írói pályájának negyvenéves jubileumát.

1910. május 28-án fejezte be földi pályafutását, 100 évvel ezelőtt. Életművében kifejtett gondolatai ma is tanulságul szolgálhatnak sokak számára, eszméi máig sem avultak el, sőt, éppen napjainkban nagyon is időszerűek. Hogy miért, azt talán nem is kell bizonyítani, hiszen sokan magukra vagy másokra ismerhetnek Mikszáth egyes alakjaiban.

A művészet őszinte szeretetét kellene visszahozni

Kinde Annamária beszélgetése Jakobovits Miklós festőművésszel, a Barabás Miklós Céh elnökével

Jakobovits Miklós 1936. augusztus 9-én született Kolozsváron. 1950–1954 között Marosvásárhelyen elvégzi a művészeti középiskolát, ahol Barabás István és Piskolti Gábor voltak a tanárai. 1954-től 1959-ig a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola hallgatója, ahol Kádár Tibor és Miklóssy Gábor voltak a tanárai. Fiatalon közeli barátságot köt három jelentős erdélyi művésszel: Mohi Sándorral, Nagy Alberttel, Fülöp Antal Andorral. 1959-ben Nagyváradra költözik és részt vesz az első tartományi kiállításon. 1967-ben házasságot köt Sárközy Márta (Jakobovits Márta) keramikus művésszel.

1964 és 1995 között utazásokat tesz nyugati és keleti országokban: Magyarország, Csehszlovákia, Ausztria, Németország, Hollandia, Spanyolország, Oroszország, Litvánia, Örményország, Grúzia, Azerbajdzsán, meglátogatja az ottani múzeumokat és műtermeket.

Mintegy húsz egyéni kiállítása volt az évek folyamán itthon és külföldön, Európa nagyvárosaiban, köztük Párizsban, Utrechtben és Hamburgban. Részt vett

több mint egy tucat külföldi csoportos kiállításon. Négy esszékötet szerzője. Tagja a Romániai Képzőművészek Szövetségének, a magyar Képző- és Iparművészek Társaságának, a Magyar Művészeti Akadémiának. Munkácsy-díjas.

1997 óta a Barabás Miklós Céh — Erdélyi Magyar Képzőművészek szövetsége elnöke.

— A megalakításának 80. évfordulóját ünneplő Barabás Miklós Céh nagy sepsiszentgyörgyi kiállításának visszhangjairól már olvashattunk. Ön is részt vett ennek a tárlatnak a megrendezésében, de ez a munka nem előzmények nélküli, hiszen ön hosszú évekig eredményesen munkálkodott annak idején Nagyváradon, a Körös-vidéki Múzeumban.

— Valóban, a váradi múzeumot egy nagyon kedves román kollégámmal, Horia Coriolannal együtt rendeztük be az 1960-as években. Mi akkor végigjártuk az egész országot, Bukarestet, Kolozsvárt, főleg a nagy erdélyi művészeket, tehát el lehet mondani, hogy közeli barátságba kerültünk azokkal a jelentős művészekkel, akik Románia területén és főleg Erdélyben éltek. Nyilvánvaló, hogy hozzám főleg a magyar művészek kerültek közelebb. Engem rettenetesen bosszantott ezekben az években, hogy a különböző múzeumokat, különböző raktárakat végigjárva azt láttam, hogy azoknak a nagy magyar erdélyi művészeknek — akik nagyon jelentősek és merem mondani, hogy európai szintű művészek voltak —, nos, az ő munkáik mind be voltak téve raktárakba, eldugva, egyáltalán nem voltak kiállítva a közkiállítótermekben.

Amikor szóba került, hogy a Barabás Miklós Céhet újra fogjuk alapítani, ami elsősorban Koós Andrásnak és Abodi Nagy Bélának volt az ötlete 1994-ben, Kolozsváron, akkor engem javasolt Kós András, hogy én legyek az elnöke ennek a szövetségnek. Mondtam, hogy irtó nehéz lesz, mert én Váradról nehezen tudok mozgatni. De elvállaltam, azért, mert tulajdonképpen ez a szándék élt bennem akkor is: volt muzeográfusként hátha megvalósíthatnám ezt a nagy tervet, hogy egy önálló erdélyi magyar képzőművészeti múzeumot hozzunk létre. Olyan színvonalon, mint ahogyan Horváth Imre mondta: hogy aranyba foglaljam azokat az értékeket.

Óriásplakát a sepsiszentgyörgyi képtár falán

Tehát ezért vállaltam el magát az elnökséget, a képzőművészek összefogását. Az akaratom nekem egész végig ez volt, azokat az anyagokat összegyűjteni. Abban az időben ezeknek a művészeknek, akiket említettem, tehát Nagy Imre, Nagy Albert, Mohy Sándor, Nagy István, Fülöp Antal Andor, Kós Károly, tehát a legnagyobb művészeknek még éltek a hozzátartozói. A szándékom egy olyan magasság elérése volt, mint amit láttunk Párizsban a Pompidou központban, hogy például ki van írva, hogy Fernand Légernek a felesége adta ajándékba a Fernand Léger képeket, vagy például a Van Gogh múzeumnál, hogy Theo, s a családnak a többi tagjai adták össze a Van Gogh képeket. Tehát egy márványlapra oda fel lehetett volna írni, hogy kik ajándékozták a képeket. A hozzátartozók is nagyon pozitívan érezték volna magukat, hogy tettek a közösségért, s kialakult volna egy nemes körforgás. A magyar közösség is Erdélyben óriásit nyert volna azzal, hogy összegyűl egy olyan hatalmas anyag, amellyel valóban, európai szinten is, dicsekedni lehetett volna.

Az a tragikus dolog történt, hogy közben jött az erősen durva kapitalista szemlélet, és a képeknek elkezdett anyagi értéke lenni. Jöttek a különböző, magyarországi, de máshonnan is, eléggé kétszínű emberek, hogy ők majd megmentik a képeket s így előfordult az, hogy vöröskeresztes kocsikkal, paplanokkal, párnákkal érkeztek, hogy ők mennyire segítenek minket, s tele kocsikkal vitték el a nagybányai és kolozsvári festők remekműveit.

— *Felvásárolták ezeket a műalkotásokat?*

— Összevásárolták, de nem is az volt a baj, mert ez is lehetett volna a képeknek egy körforgása. Az volt a gyalázatos, hogy összevásárolták mai pénzben 100-200 euróért, kicsi néniktől, akik nem tudták az árakat. Amikor mentem Németországba, akkor láttam, hogy nem Magyarországra mentették meg ezeket a képeket, hanem elvitték Nyugatra és eladták 2-3000 euróért. Egy teljesen kereskedelmi játék lett az egészből. Annyira felsrófolták ezzel a képek árát, hogy egy olyan elképzelés, eszme, hogy ajándékba adhatna valaki, egy hozzátartozó, ez tulajdonképpen megszűnt.

Ezt azért hangsúlyoztam annyira, mert tulajdonképpen az eszme foglalta össze magát a gondolatot, hogy összefogjuk ezeket a szellemi értékeket, Kós Károlytól napjainkig. Mindazt, ami az ő idejében elkezdődött: a különböző irányzatokat, gondolkodásmódokat, a székelyföldi gondolkodástól, ahol egyfajta látásmód van, egészen a temesvári környéki konstruktívabb irányzatokig. Hiszen mindegyik tájegységnek megvan a maga képzőművészeti látásmódja és a saját értéke.

— *És miképpen került a Barabás Miklós Céh jubileumi kiállítása éppen Sepsiszentgyörgyre?*

— Nagy szerencsénk volt, hogy a sepsiszentgyörgyi múzeumban már nem élő művészektől volt egy anyag, mintegy 30-40 kép, amit ki tudtunk állítani. A többit

pedig összegyűjtöttük ma élő és néha egészen fiatal alkotóktól. Nagyszerűen összefogja a kiállítás az egészet, a realista, aprólékos, szinte naturalista munkáktól a ma 24-25 éves, installációval meg videoművészettel foglalkozó fiatalok műveiig. Átfogó formában, a kiállítás külön termeiben szobrászat, festészet, grafika, textilművészet, kerámia van együtt, anélkül, hogy egyik a másiknak ellensége volna. Ez azért fontos, mert erőteljes pozitív üzenet hordoz, kifelé, mondjuk Magyarország felé, vagy európai országok felé: az összefogás erejét sugallja.

November végén felhívtak telefonon, hogy szeretnék, ha az anyag egy részét végigvinnénk egy szerbiai-horvátországi-szlovéniai turnén, és Dunaszerdahelyre is akarják. Az összefogó erőnek egy olyan sugárzása volt a kiállításban, amit szeretnének más országokban is kihasználni.

Egybenyíló termek a kiállítás helyszínén

— Az Erdélyi Kortárs Képzőművészeti Múzeum 1994-ben újra megfogalmazódott ötlete tehát valahonnan a 60-as évekből ered. De hogyan vezetett ez a gyakorlatban a mostani kiállításhoz?

— Feleségemmel, Jakobovits Márta keramikussal már korábban meghívtak bennünket Sepsiszentgyörgyre, egyéni kiállításra. Én magam ugyan nem vagyok egy dátumokat néző ember, de mintegy fél éve szólt az egyik kollégám, hogy pont most 80 éves a Barabás Miklós céh. Általában a múzeumok programja egy évre előre elkészül, de mi beszéltünk a sepsiszentgyörgyi múzeumigazgatóval és a szentgyörgyi kollégákkal, hogy nyilván szívesen lemondunk a mi kiállításunkról, tegyük be erre az időre a jubileumi tárlatot, és ők rögtön belegyeztek.

— Hogyan zajlott maga a szervezés és kikkel dolgozott együtt?

— Körülbelül fél éve kezdtünk a munkához. Mint a szövetség elnöke, megírtam a felkéréseket a tagokhoz, azzal, hogy vegyenek részt, mert ez egy nagyszerű dolog. A nagy érdem azonban nem az enyém volt, hanem elsősorban a sepsi-

szentgyörgyi múzeum egyik muzeográfusáé, aki nagyon jó festő és tavaly kapott Munkácsy-díjat: Vinceffy László, kitűnő restaurátor, aki a Barabás-képeket és a Gyárfás-képeket restaurálta, ő segített nagyon sokat. A másik Jánó Mihály, aki a legnagyobb szakértője az erdélyi freskóknak, az 1250-1300-as évek freskóinak kutatója, aki László Gyulával dolgozott sokat együtt. A harmadik pedig Varga Mihály, a sepsiszentgyörgyi múzeum igazgatója. Ez csapatmunka volt, mindenki hozzáadta a magáét. Megbeszéltük, írtam a magyarországi művészeti akadémiának és Makovecz Imre rögtön írt is, meg én is írtam a katalógusba, egy nyitó szöveget, arról, hogy ez milyen nagyszerű, s pozitív dolog, s végre az emberek nem azt nézik, hogy fogyunk és sopánkodunk, hanem végre történik is valami. Itt az volt a célom, ami magas fokon be is jött, hogy a képzőművészet, mint ütőerő, mint nagyhatalom érződjön. Általában azt tapasztaltuk, hogy vagy a tánc, vagy a zene, vagy az irodalom dominál, a képzőművészet pedig mindig a hátsó udvarba kerül a művészetek között. Ez volt a célunk, hogy ennek a kiállításnak mutatkozzék meg a nagyhatalmi összefogó ereje, mert ha ez érzékelhető, akkor meg tudjuk győzni azokat a vezetőket is, akik épületeket vagy helyiségeket tudnak biztosítani egy későbbi múzeum létrehozásához. A megnyitón jelen volt Németh Zsolt, aki a külügyi bizottság elnöke a magyar parlamentben, és azt mondta, hogy ő is mellénk fog állni, hogy négy éven belül meglegyen a múzeum. Most már, hogy látták, milyen erőt tudunk felmutatni, hiszem, hogy mellénk fognak állni. Én időközben nagyon sok vezetővel beszéltem már, mintegy húsz éve próbálkozom, de kellett ez a látható ütőerő, az, hogy itt mozgatni tudtunk egy tömeget.

Hatalmas tömeg volt, körülbelül 700 ember volt itt az ország különböző részeiről. Sose szerettem tüntetésre menni, de úgy látszik, kellett ez is. Itt most végre láthatták az emberek, hogy mi történik. Akkor éreztem, hogy most már én is el tudom képzelni, hogy ez a múzeum megvalósulhat, mert éreztem az egybefogó erejét a szervezésnek, annak, hogy itt valami nagyszerű dolog történik. Mások is érezték ezt, annyira, hogy a város vezetői másnap hívtak minket, akik vezettük az egész munkát, és megkértek, hogy jövőre masszívan segítsünk be a jövő évi képzőművészeti évbe Háromszéken.

Négy-öt alkotót szeretnénk egybefogni: Barabás Miklóst, akinek 200 éves évfordulója lesz, Gyárfás Jenőt, aki a Tetemre hívást festette, amely képnek a budapesti múzeumban egy külön terme van, Plugor Sándort, aki szintén egy nagyon jó grafikus volt, Baász Imrét. Engem főleg arra kértek, hogy segítsek az elméleti megfogalmazásban, illetve a pályázatoknál. Már 2009-ben elkezdtük a szervezést és 2010-ben az egész év a képzőművészeté Kovászna megyében. Ez sokban hozzájárulhat a képzőművészet súlyának növeléséhez, annak belátásához, hogy a kortárs képzőművészet is értéket jelent.

— Történtek-e már lépések annak érdekében, hogy ennek a nagyszabású projektnek a megvalósítását a román hatóságok is támogassák?

— Az első lépés most történt meg ebbe az irányba. Sepsiszentgyörgy mellett, Árkoson van egy kastély. Ez egy kulturális intézmény, amely a román kulturális minisztériumhoz tartozik. Már húsz év óta szerveznek ott művészeti táborokat. Aki most vezeti a tábort, annak képzőművészeti képzettsége is van, Baász Imrének volt növendéke, s most róla ír egy albumot, ez a sepsiszentgyörgyi nyomda vezetője, Kopacz Attila. Ő roppant mozgékony és úgy érzem, hogy az ő kapcsolatain keresztül talán el fogjuk tudni érni a román hatóságoknál, hogy egy önálló magyar képzőművészeti szövetség erőteljesebben működhessen.

Murádin Jenő nagyon értelmesen leírta a lényeget: Erdélyben nem csak a magyarok, tehát nem csak Kósék, hanem a románok is érezték azt, hogy a szellemi életben létezik egy különbség, nem csak az irodalomban, hanem a képzőművészeti látásmódban is. Volt tehát három nagy egység: az erdélyi magyar képzőművészet, a román, és a szász. Érdekes módon, mind gesztusok, mind temperamentum, vagy például ecsetkezelés tekintetében a román és a magyar sokkal közelebb állt egymáshoz, mint a szász. A szász higgadtabb.

A Föld párnája, A Kő párnája
JANKÓ SZÉP NOÉMI ABIGÉL kerámiái

A románok körülbelül 30 évig nem engedték, hogy újraegyesüljön a céh, mert úgy vették, hogy ez egy nagyon erős szeparatista gondolkozásmód. Mást akar, nem a román államon belül. Akkor többen megfogalmaztuk, hogy itt nem egymás ellen irányulói látásmódról van szó, hanem vérmérsékleti szemléletről. Az erdélyi román festészet, mint általában a román festészet, kimondottan a francia impresszionista vonalat követi. Könnyedebb, jó színérzékük van, hangulatuk. Megvan a maguk értéke, de ez egészen más, mint az erdélyi magyar képzőművészet, amely részben a müncheni iskolának a történelmi stabilitására, erős szakmai tudásra, a figuratív tudás megépítésére és később, amikor újabbat hoz, mint a francia iskolára épülő román művészet, az olasz novacentista irányzatra alapoz. Ez az 1920-as években indul el Rómából, az úgynevezett római iskola. Azok a nagy erdélyi magyar festőművészek, akik a nagybányai művészet után emelkedtek

fel, a római iskola művészetére épültek, kicsit olyan Cézanne-os, síkszerű felépítésre, ahogyan Aba Novák. Ezekre azt lehet mondani, hogy újabbat hoztak, mint az impresszionista látásmód, ami a román piktúrában volt. Tulajdonképpen művészi szempontból nem volt ellenségeskedés. Például Aurel Ciupe, aki Párizsban végezte a főiskolát és dékánja volt a kolozsvári főiskolának, azt mondta, hogy az erdélyi román festészetnek semmi köze sincs a bukaresti festészethez, és mindenképpen azt akarta, hogy hozzuk létre az erdélyi képzőművészeti folyóiratot. 1991–92-ben egy marosvásárhelyi kollégámmal, Simon Endrével, aki elment Magyarországra, és Sütő Andrással sokat tárgyaltunk erről. Sajnos ez a nagyszerű ötlet elvérzett azon az önérzeti kérdésen, hogy a szerkesztőség Kolozsvárt, vagy Vásárhelyt legyen. De ez most is nagyszerű dolog volna.

KANCSURA ISTVÁN portréja, KOCSIS RUDOLF szobra, KÖLLŐ MARGIT textilmunkája

— Valamiféle kulturális különbségről van szó? Például ha egymás mellé helyezzük két román festő műveit, Ön meg tudja mondani, hogy melyik az erdélyi és melyik nem az?

— Meg tudom mondani, mert jelen van az a fajta emóció, amit részben a trianoni nyomorúság hozott ki. De az a fajta emóció, ami az erdélyi magyar festőkben megvan, az nyilvánvaló, hogy hatott az erdélyi román festőkre is. Ez főleg a 20-as, 30-as évekre vonatkozik. Érdekesség az, hogy ezek a művészek, mind magyar, mind román vonatkozásban, akik ezekben az években kikerültek Párizsba, Nyugatra, ezek az emberek ezzel az emócióval hódítani tudtak az avantgard művészetben is. Gondolok itt akár Brassaira, akár Kemény Zoltánra. Ezek mind olyan emberek, akik egészen újat hoztak az egész európai művészetbe.

Az eddigi művészekben általában volt egy olyan érzés, és ezt mi is tapasztaltuk, hogy tulajdonképpen vidékinek kellene éreznünk magunkat. Utána aztán pont a magyarországi meg a nyugati kritikusok mondták, hogy nem kell annyira összehúznunk magunkat, mert az, hogy annyira el voltunk zárva, s ez a Ceauşescu-korszak annyira nyomorúságos volt, ez a művészetre abszolút pozitívan

hatott. A képzőművész kénytelen volt a saját belső hangjaira figyelni, s azok a művészek, akik innen hamarabb elmentek, akár Hollandiába, akárhova, nagy részük eléggé eladta a lelkét a galériáknak. Aki itt eladta a lelkét, mondjuk a politikai kiszolgáltatottságnak, azok nyugaton is, másféleképpen helyezkedtek.

Úgyhogy azt mondták rólunk, hogy ennek az emóciónak s a hozzáállásnak bizonyos erkölcsi többlete itt megvan. Ezt merem mondani most is, és nem csak Erdélyre, hanem Romániára, Bukarestre is vonatkoztatva: képzőművészeti téren most is pozitívnak lehet mondani az itteni történéseket.

— Fölteszek egy nagyon földhözragadt kérdést: meg tudnak-e élni mostanában ezek az emóció hajtotta erkölcsös itthoni képzőművészek?

— Sajnos nem tudnak megélni, és nem csak itt. Nemrég voltunk Londonban. Mártának van egy nagyon jó kollégája ott, egy világnagyság, egy Bécsből Londonba került keramikusnő, akiről albumok jelentek meg, nagy folyóiratokban szerepelt. Világhírű. 40-42 éves körülbelül. Amikor felkerestük a műtermében Londonban, el voltunk csodálkozva, hogy ketten dolgoztak valakivel egy műteremben, aki nagyon vásári dolgokat csinált. Ő pedig mellette csinálta a maga nagy dolgait. Ez a kis nő is mondta, hogy beteg gyerekekkel foglalkozott, tanított. Nagyrészt tanítanak a fiatalok, vagy múzeumokban dolgoznak, ez még a tisztességesebb dolog, ez még jó.

Néhány éve tagja voltam a Communitas alapítvány ösztöndíjbizottságának, ahol havi minimálbérnek megfelelő összegű ösztöndíjat ítélnek meg, főleg fiatal, végzős irodalmároknak, zenészeknek, képzőművészeknek, egy éven keresztül. Ez a képzőművész szempontjából hihetetlen nagy jelentőségű, mert a fiatal képzőművészeket ma nem annyira valaminek a megrajzolása vagy a megfestése, hanem inkább a technika vonzza. Elmegy egy reklámügynökséghez, komputeren ide-oda teszik a formákat, de már nem foglalkozik annyira a belső hangjaival. És ez a legelső évben dől el leginkább, a főiskola után. A főiskolán még egy kicsit nyomja őket a tanárok meg a kollégák hatása, nem teljesen szabadok. De a főiskola utáni első év fontos olyan szempontból, hogy az oxigénnek az ízét kezdi megérezni és akkor mehessen a saját elképzelései szerint.

Nekem annak idején a legnagyobb élményt a nagy nyugati múzeumok jelentették, ahol láttam Henry Moore-t, Ben Nicholsont, Chillidat, egy baszk szobrászt, meg Tapiest, aki egy nagy katalán művész volt. Az ütött meg a legjobban, hogy nemcsak óriási nagy tehetségek ezek az emberek, hanem milyen hatalmas dolog volt az, hogy nem kezdtek el bohóckodni a művészettel. Nem mentek el túlzásokba, nem ünnepeltették magukat, hanem a legmélyebb belső törekvéssel alakították ki azt a hihetetlen nagy művészi hozzáállást, amire építeni lehet.

— Gondolom, a közeg, amelyben éltek és dolgoztak, teljesen más, mint az, amit jelenleg Romániában tapasztalhatunk.

— Erről írtam egyszer cikket az egyik újságba, amikor a politikusok annyit foglalkoztak a katalánokkal, meg az autonómiájukkal.

Elsősorban Katalóniában a művészet — az szent. Az valami hihetetlen, fantasztikusan szent dolog. Tudják, kik a nagy művészek. Ha belegondolsz, hogy katalán volt Picasso, Dali, Miró, Tápies — a XX. század legavantgárdabb, legnagyobb spanyolországi művészei.

A polgárháború idején, amikor Guernicát is lebombázták, akkor maga Franco — aki egyébként nem volt oda azért, hogy a katalánok külön legyenek — építtette fel a hatalmas katalán múzeumot. Azért, mert annyi hihetetlen érték volt ott, olyan sok értéket termelt az a Barcelona és Katalónia, hogy az Európa felé valósággal sugárzott. És akkor megkérdezte tőlük egyszer valaki, hogy mi van bennetek, hogy ennyiféle újítást hoztok, kik vagytok? Megkérdeztek egy művészt, és azt mondta, hogy hát mi vagyunk: vizigótok, cigányok, zsidók, arabok, spanyolok, katalánok, hát ez így összejött. Egy ilyen agglomerátumból annyiféle tehetség válaszol ott egymásnak, annyiféle zenében.

JAKOBOVITS MIKLÓS: Kék misztérium

— Két témát érintsünk még: az egyik a vizuális nevelés, a másik a hagyomány és modernség.

— A vizuális nevelés vonatkozásában én elsősorban nagyon nehezményezem a tanügy részéről, hogy nincs egy művészettörténet óra, illetve rajzóra is nagyon kevés van. Én négy éven keresztül tanítottam a négyes iskolában. Azt mondták a gyerekek 30 év után is, hogy őbennük fantasztikusan megmaradt, ahogy én beszéltem nekik Rembrandtról vagy Velázquezről.

Amikor a múzeumban dolgoztam, rendszeresen tartottam előadásokat. Az volt a címe, hogy *Prietenii muzeului,* azaz *A múzeum barátai.* Behívtam az összes gyűjtőt, összeszedtük a munkákat, főleg váradi, régebbi nagyobb művészektől, Tibor Ernő, Macalik, ezektől. És tartottam előadást, hogy itt hogy dolgozott, ott hogy dolgozott, hogy melyik mit csinált. Én ezt rendkívüli módon hiányolom,

hogy nincsen ilyen karakterű foglalkozás. Nem az a lényeg, hogy hány kiállítás van: nincsen képzőművészeti nevelés, az, hogy bejön tíz ember, ki van rakva tíz kép, és azt elemezzük. Sokat beszélgettem erről Kós Andrással. Ő is egyetért velem abban, hogy egyáltalán nincs rendben az, amit a kiállításokon tapasztalni: hogy ott van egy jó művésznek egy kiállítása, és akkor jön három költő, két citerazenekar, egy pantomim. Ennek semmi értelme nincs. Itt az volna a lényeg, hogy a műfaj mellett maradjunk meg. Van egy festőnek egy kiállítása, jöjjön a másik festő, egy kolléga, mondja meg, hogy azt így akarta, hogy színt vitt bele, hogy akármi, de arról beszéljen. Maradjon a műfajon belül, mert a színész se várja el, hogy amikor megvolt a bemutatója, vigyek oda egy képet, hogy milyen szép pirosat festettem. A műfajon belül kéne maradni, ezt nagyon lényegesnek tartanám.

Fontosak a baráti beszélgetések is. Régen a legnagyobb művészettörténészek vagy a legnagyobb képzőművészeti írók elmentek a művésznek a műtermébe és megkérdezték, hogyan alapoztál, vagy fehéret tettél, vagy elrontottad. Nem azért, hogy most jön a pénz, vagy nem jön a pénz, vagy ügyesek vagyunk vagy nem vagyunk ügyesek, hanem egyszerűen magát a művészetnek az őszinte szeretetét, ezt kéne visszahozni.

— *Ennek a pénzhajhász szemlélet a fő ellensége?*

— Ez az ellensége. Mártával meghívottakként voltunk jelen Nyíregyházán — nagyon szép, szecessziós kiállítótermük van ott —, és azt mondja az ottani kollégám, hogy nagyon jó a művészeti iskola, és tartsak egy előadást. És kérdi, hogy mit kérek. Mondtam, hogy nem kérek én semmit, tartok a gyerekeknek egy előadást. Mikor be van fejezve, ad nekem negyvenezer forintot. Hát mondom, mire adsz nekem? Azt mondja, hogy így szokás…

De azt mondja, most nem ez a lényeg, hogy előadást tartottam, hanem ő akarja provokálni a gyerekeket arról, amiről beszéltem én. Akkor én elmondtam, hogyan kezdtem, hogyan rajzoltam, s milyen dolgokat próbáltam. S felálltak utána vagy négyen, s az egyik azt mondta, hogy ennek dacára mégis inkább a jövő az, hogyha végez, akkor majd egy szépítőszalont akar nyitni, a másik is valami hasonlót mondott, valami pragmatikusat. Művészeti iskolába járnak ezek a gyerekek, mégis másra vágynak, ők úgy látják, hogy maga a művészet, az nem jelent jövőt. Pedig én a lelkemet adtam bele az előadásba. Más van a levegőben.

— *Törés érzékelhető a szemléletben. Egyrészt azt mondják, hogy ki vagyunk menve a divatból, hogy mi az, hogy ideák meg eszmék meg elvek, mikor mindenért fizetni kell, és akkor tessék eszerint gondolkozni. Másrészt azonban a felelősség mégis a miénk, hogy mit mondunk a fiataloknak. Felelősek vagyunk azért, hogy milyen lesz az ő életük, hiszen nem csak a tapasztalat tanítja az embert.*

— Kreténségnek tartom elsősorban ezt a szót, hogy sztár. Nagyobb hülyeséget nem látok, mert mikor ezt a szót hallja a fiatal, hogy sztár, akkor ő már emelkedik és

megy, valahova fel a magasba és közben valójában lefelé tart. Eleve ő akkor már szolgálni akar valamit, ami már nem ő. Emellé jön a kis küzdelem: na, nekem nagyobb autóm lesz, szebben öltözöm. Attól függ, hogy kiben mi a boldogságvágy, amit ő el akar érni. Én nagyon sok nagy művészt ismertem, jellemző rájuk az a hihetetlen szerénység és az öröm. Nem az, hogy neki ezt vagy azt a munkáját most megveszik, vagy odáig vannak a kiállításon. Hanem az, hogy neki sikerült azt úgy megcsinálni.

Félő, hogy ahogy kiürül ez a hülye tévé, ugyanúgy kiürül majd a közelítésnek ez a módja, félő, hogy nehogy olyan életet éljünk, amiben nem érdemes már élni. Valamilyen eszmére azért szükség van. Én nagyon hibáztatom az egyházakat, ők is elmentek teljesen populista irányba, ahelyett, amit képviselniük kellene, olyan tartalmas, humánus vonatkozásában az emberszeretetnek, amibe a művészet nagyon beleférne. Úgy, ahogy a Teréz nővér és a hozzá hasonlók tették. Az a szereplés, amit a papok végigvisznek, az ugyanaz a globalizáció, a kifelé tündöklésnek az egyik módja. Én így látom legalábbis.

KORONDI JENŐ szobra
KÁROLY SÁNDOR munkája mellett

Visszatérve a modern művészetre: azzal szokott a legtöbb baj lenni, ha valaki úgy megy be egy kiállításra, hogy elsősorban ellenérzése van, hogy az illető művész vajon miért csinál ilyen hülyeségeket. Ha ehelyett hagyja magát a művészi látási formák vagy színek vagy ritmusok után egy kicsit magával ragadtatni, akkor már jó irányba kerül. Akkor már egy kicsit hagyta magát nem gondolkozni, egy kicsit mételyezni azoktól a hullámoktól, ami más, amit nem tudsz megmagyarázni. A legtöbb probléma itt adódik általában. Komoly írókkal szoktam erről vitatkozni, Kántorral meg Gazda Jóskával. Nem kell azt megmagyarázni. A zenét meg akarod magyarázni? Ez a metafizika. Nem azt mondja, hogy piros, vagy zöld, hanem egy olyan piros, aminek az időtlenségben az ókorba menően és a jövőbe menően remegései vannak, úgy, mint egy csellóhangnak…

Besszéltünk előbb hagyományosabb és az újszerű művészetről. Ezen a kiállításon ezt éreztem pozitívnak, hogy ezek az irányzatok és ezek a szemléletek nagyon masszívan jelen voltak. Érdekes módon, előfordult például, hogy az idő-

sebb generációnál voltak újszerű munkák és az egészen fiataloknál a hagyományosabbak. Azért általában fordítva vannak a dolgok. De az, hogy mindenki annyira szabadon dolgozik és mindenki szemléletében annyiféle játékosság és annyiféle vágy van, hogy mindenki megtalálta azt a fajta keresési módot, amihez ő közel érzi magát, ez egy külön pozitívumot jelentett.

Ezen belül például a székelyföldi művészetnek, attól, hogy ott gyönyörű a táj, erőteljes az oxigén, az embereknek a népi öltözetbe való ruházkodásuk, nyilvánvalóan van egyfajta közeledése a realitáshoz, a figuratív művészetekhez, tehát egyfajta realitása van a munkáknak. De ha elmegyünk például Temesvár környékére, ahol a konstruktívabb, szászabb, németesebb behatás érvényesül, ott erőteljesebb a síkokban való látásmód, a konstrukciós felépítése a dolgoknak. A Szatmár-Nagyvárad környéki művészetben előfordul egyfajta groteszkebb, játékosabb, kicsit a humor felé menő szemlélet. Nagybányán vannak olyan újszerű iskolák, amelyek felhasználják a nagybányai festőiskolának a törekvéseit, de átteszik egy újabb szemlélet irányába, tehát felhasználják az erőteljes impresszionista fény-árnyékokat, de összerakják egy konstruktívabb látásmódban. Egyszerre érzed az erőteljes fény-árnyékot és egyszerre érzed a konstruktívabb felépítést. Nagyon érdekes, hogy a Székelyföldön, főleg Marosvásárhelyen meg Szovátán kialakult egy nagyon jó szobrászati iskola. Nem a nagyméretű térszobrok, emlékművek, amiket kiraknak a főterekre, hanem kisebb méretű szobrok készülnek ott. Kialakult két vagy három komoly szoboröntőműhely is, ahol az úgynevezett viaszveszejtéses módszerrel dolgoznak.

Nagyon pozitívan alakul a kerámia, különben Márta is besegített ebbe, hogy egy egész fiatal keramikus társaságot mozgatott meg, úgy, hogy éveken keresztül, tíz éven keresztül mind vitte a különböző városokból a fiatal keramikusokat és nagyon szépen felemelkedett az erdélyi magyar kerámia. Ugyanezt lehet mondani a textilművészetről. Ez nagyrészt a Székelyföldön fejlődött ki szépen, mivel csángó hatásra ott kialakult az, hogy a textíliákat, a különböző gyapjúkat, a különböző anyagokat nem festették vegyi anyagokkal, hanem teljesen természetes anyagokkal festették, és ennek nagyon szép hagyománya van. Ez főleg a kovásznai Gazdáné Olosz Ellának a hatása volt. Kolozsváron kialakultak olyan iskolák, hogy merített papírral, tehát saját kezűleg készített papírokat csinálnak, festenek. Új és új anyagokban kísérleteznek az erdélyi művészek.

A másik nagyon pozitív dolog az, hogy ha nem is nagy számban, de azért mégis mintegy húsz év óta folyamatosan jelennek meg művészeti albumok az erdélyi művészekről. Csíkszeredában most elkezdték Tőzsérék az idősebb generációról kiadni az albumokat, tehát most már megjelent Pál Lajosról, Gál Andrásról, aki Magyarországon él. Van egy ilyen törekvés.

Nemrég voltam lenn Bukarestben, ahol interjú is készült velem egy tévéfilmhez, amelyet abból az alkalomból készített B. Nagy Veronika, hogy ezelőtt tíz évvel halt meg Párizsban Román Viktor. Ez egy homoródszentmártoni székely fiatalember, aki Párizsba került ki. Egy időben még a műtermében is megfordul-

tunk. Több köztéri szobrát állították fel Párizsban, magától Pompidoutól kapott francia lovagrendet. Eléggé nem szép dolog, hogy megjelent album róla franciául, Bukarestben románul — Bukarestben is élt —, de magyarul még nem.

— *Köszönöm a beszélgetést.*

VARGHA MIHÁLY térkompozíciója

Beke Sándor

Por

(Részlet egy kezdet nélküli költeményből)

…véget ért minden,
a háború,
s aki férfiember hazajött,
az hazajött,
itthon volt,
s aki nem, az ottmaradt,
s eltemették —
nagyapám mesélte,
aztán béke lett,
a falu fölött
aranynap csüngött
a reggeli égen,
nannyáddal
elindultunk újból,
s apáddal,
Évi nénéddel
meg Aranka nénéddel együtt —
szekerünk felverte
a port a faluvégen…

* * *

Nagytatát és nagymamát
lajtorjás ökrös szekéren
vitték ki a temetőbe —
ugyanazzal a szekérrel,
ugyanazon a porverte úton.

* * *

Nincs nagytata,
s nagymama sincsen,
de az ökrök még sokáig
vártak a kapu előtt —
majd elunva a semmittevést,
a lajtorjás szekérrel együtt
visszaandalogtak a történelembe.

* * *

Amíg ezt a verset írtam,
leaszfaltozták a poros utat —
eltűnt
a lajtorjás szekér nyoma,
az ökrök patáinak a nyoma,
gyermekkori teniszcipőimnek
a nyoma,
nagytata gumicsizmájának
a nyoma…
Csak az utolsó simításokat
végző úthenger
nyoma maradt meg,
ahol az aszfalt
az útszéli kaviccsal találkozik…

* * *

Ha nagytata
hazaköltözne az égből,
nem hinné el,
hogy a ráfos kerekű szekérre
gumikereket kell szerelnie.

* * *

Este van.
Egy más világban.
Új században,
új évezredben.
Úgy tűnik,
mintha
könnyebb lenne minden…

De mintha
a lélek is
leheletkönnyű volna…

* * *

Fénylik,
ragyog a mindenség.
Isten is olyan szorgalmas,
mint régen.

Ebben az egyszerű
falusi temetőben
ma éjszaka is
csillagporral szórta tele
sírotok fölött
az eget.

(Gyepes, 2008—2009)

Hessegetés

Az ég alá hessegettem,
s így szaporítottam
az esti fényt:
— Gyere, gyere,
siess már, siess!
Az esti fény
hallgatott rám,
s csak nőtt,
növekedett,
míg lassan vele együtt
megnőtt a város,
a táj,
a hegy —
mígnem a hegyoldalban
az ég összenőtt a vízeséssel.

(2009)

Éjszaka

Füst száll
a kéményből,
az ég felé gomolyog —

Mintha fölmelegítené
a csillagokat.

Estebéd

A szakállas fenyők feje fölött
Hold-tányérból
vacsoráznak a csillagok.

(Ivó, 2008)

* * *

Az emberből csillag lesz,
a virágból szerelem,
a népből nemzet,
az imából buzgalom,
a hitből isteni oltalom,
a szeretetből áldás,
az alkuból árulás,
a gyűlöletből vérontás,
a lustaságból gazdasági omlás.

Ejnye,
és mindez
a mi életünkben
és a mi szemünk előtt történik —

Egyedül mi lehetünk
a vádlottak.

Göncöl lovai

Mikor felnéztem,
láttam, hogy megállt egy pillanatig:
a lovak vizet ittak az ég tengeréből.
Azután ismét elindultak.
És mentek, galoppoltak
mindig azon a megszokott úton,
ahol eddig is jártak
a világmindenségben.
Ugyanúgy,
ugyanazzal a nyugodt vágtával,
mint milliónyi évvel ezelőtt.

(2009)

Eltérés

A kozmosz tökéletes
s az emberi lélek is az,
amikor
az emberi testtel
együtt megszületik.
Na most már,
a folytonosan növekvő
negatív differencia
egyenes arányban nő
idő teltével
a kozmosz és a lélek között —
valószínűleg ez magyarázza,
hogy a kozmosz
és a lélek tökéletessége
egy idő után
ennyire eltér egymástól —

De épp ennyire?

(2009)

A vadon szeme

Az erdő szélén,
ahol a vadon nyílik,
az elemlámpa fényében
megcsillant a szemed:
lilás volt, kékes,
tüköréles.
Te mozdulatlanul néztél,
s én a kerítésnél állva
mozdulatlanul néztelek.
Te féltél tőlem,
én is féltem tőled.
Sejtettem, hogy ragadozó vagy,
Te tudtad,
hogy én nem lehetek más,
mint az,
akitől mindig félned kell,
a mindig gyarló,
s rád vadászó Emberóriás.
Nem tudtam,
hogy medve vagy-e vagy farkas,
hiúz vagy netán valami más,
de néztük rendületlenül,
néztük mozdulatlanul
az éjszakában egymást.
Néha eltűnt a szemed
a párálló föld fölött
az egyenes,
kíméletlen fénysugárban,
de mindig visszatért hozzám.
A fenyvesek koronáin
ekkor megpihent a Hold.
Amikor fénye rámsugárzott,
te megláttál engem.
Ezért vesztes vagyok e játékban,
de az is világos,
hogy soha nem fogom megtudni,
ki voltál.

Luxuscikk

Aki verset olvas,
annak a lelke ünnepel,
ezért luxuscikk
manapság a vers —

De úgy látom,
manapság egyre kevesebb
embernek van lelke,
mind kevesebben
örvendenek a versnek —

Mi tagadás,
kevés az,
akinek a lelke
e luxuscikket
magának megengedi.

(2008)

Meghatározás

A költő szertelen világában
isteni pontossággal
működik az összhang
láthatatlan képlete;
a nyelv s a ritmus játéka,
a rend dinamikája,
ami az építő eszme
vízszintes tengelyén tűnik föl;
a felszabaduló lelki jelenség,
amely a vers tengelyén
az eszmeállványon
ünnepel.

(2009)

Elmélkedés

A zilált kószaság összhangot szül.
Ez a meglátás
nem vitára váró kihívás,
hanem olyan törvényszerű jelenség,
amit a költő magában érez.
Hiszen ez nem más,
mint a költői látomások halmazában
a szépért vívott harc,
az elenyészőnek tűnő
elemek szembesülése
az el nem enyészővel — — —

Honvágy

A távolságnak is van zenéje.
De a távolság zenéjét
csak akkor hallod meg,
ha eltávolodsz a szülőföldtől.
Ilyenkor, ha felnézel,
a felhők bércein
muzsika hangja szól,
Te meghallod a szívfájdító zenét.
Hazamennél.

A labda

A foghíjas kerítés fölött
kipattant a labda az útra —
Utána szaladtam,
de sose értem utol
gyermekkorom labdáját.
Lefele gurul a lejtőn
— a szürke aszfalton —
a rakoncátlan emlékmolekula.

P. Buzogány Árpád

Ének a május elé

világ virágait kibontó május
hol lehetsz langy szeled merre csavarog
télbe álmodom nagy csábításodat
hegyeket bejárni egyedül gyalog

szép szavakat keresni és egy vidám
kedves hajába tűzni virág helyett
sziromlevélpuha kacagásáért
köszönetként neked hajtani fejet

lombosodó diófák alatt estig
számtalan apró madarat hallani
megismerni azt az érzést hogy többé
nem lesz olyan hogy hiányzik valami

Nap süt szemedből

Rossz nap sütött reám, még mindig éget,
perzselte arcomat kemény, hideg
fényével s nem kerestem én menedéket,
nem mondtam el, hogy fáj, ugyan kinek?
Virágokat kerestem én, kezedbe
adnám a legszebb illatos csokor
virágot, válogatva, néked szedve,
sziromlevélre válaszod csókold,
hűvös szemeddel lesd, a mondat végén
miért remegnek úgy a szép szavak?
Egy kis mosoly s ismét meghozza békém
a játszi fény, villannak friss halak…
Nap süt szemedből; ismét láttalak,
magamba zárlak, mint álmát a vak.

Várakozás

Téged keres az ének,
ha száll a házak felett,
hangosabb a csobogás,
visszhangja itt tekereg,
hogy téged megtaláljon
és én is csak azt várom,
hogy érkezz, könnyű lepke,
halkan, mint éji álom,
hangod hűvös, mint hajnal,
hajad szélben lobogjon,
tenyered melegében
mosolyunk szaporodjon.

Hűvöse nélkül

Melléd csúszott a nap,
hogy őt nézzem, ne rád figyeljek.
Kristály víz derűjét láttam szemedben,
hűvöse nélkül, hangod betöltötte
körülöttem a világot.
Kezemben egy szál rózsa tartja
az ég terhét, hogy le ne nyomjon.
Ha majd átszakítja a boltozatot,
a csillagok csak a virágot látják,
amit neked vihettem volna,
körülötte felhőket táncoltatnak a szelek,
szemed szürkéjét sokszorozva.
Amikor eszedbe jutok,
madár száll magas ágra,
lelkem is remeg szerelem szelétől,
s a világnak ezt is majd szétkiabálja.

Elmúlik ez majd

Holdfény volt, mint giccses éjszakákon
és azt üzented, hiányzom neked.
Elmúlik ez majd nálad, gondoltam,
nem erről írnak szép szonetteket,

messze vagy, és mért gondolnál rám,
az éjszakában elegen vannak,
akiket hamar meg is kívánhatsz,
míg a hold az égről félreballag,

szóval ezt már nem tudom komolyan
venni, még ha látnám szemed
villanását, talán — most ne próbáld
magadhoz láncolni a lelkemet,

hisz csak most lett könnyű, mint szitában
rázogatott liszt felszálló pora,
és a szívem se szorul úgy össze,
most már mint a telehold, akkora,

még ha rád gondolok is. És másra
gondolok inkább, néha még fájón,
hogy minden régi szavad, mosolyod
egyszer hajnali párává váljon.

Abonyi Mária: Vihar

Csire Gabriella

Középkori mondák és históriák a török időkből

A cifra köntösök

— Somlyói legenda —

A fejedelmi süvegért folytatott harcok rég elültek. Apafi Mihály, az új erdélyi fejedelem békés uralkodása láttán a török császár visszavonta pusztító hadait. De azért éberen figyeltette a főurakat, nehogy pártot üssenek a Porta ellen.

Így történt, hogy Apafi Mihálynak egy napon levelet nyújtott át a szultán követe. A levélben tíz nagy tekintélyű erdélyi főúr neve sorjázott. Mindannyiukat a birodalom iránti engedetlenséggel vádolta meg a nagy hatalmú császár.

A fejedelem összetanakodott miniszterével, Teleki Mihállyal, hiszen sose döntött nélküle. Tették-vették a hétpecsétes levelet, s addig töprengtek-tépelődtek, míg el nem készültek a válasszal.

A rettegett miniszter azonnal intézkedett. És a szilágysomlyói várnagy arra ébredt az éj kellős közepén, hogy a fejedelem parancsára megérkezett a hóhér, aki inasaival együtt vérpad ácsolásához fogott. Még föl sem ocsúdott Tapolcsányi Ferenc az ámulattól, amikor egy óriási ládával megrakott szekér gördült be a várudvara. A fejedelmi küldönc suttogva továbbította a titkos parancsot.

— Nézze, várnagy uram, itt a tíz rendbeli főúri öltözet. Hiánytalanul — nyitotta fel a ládát.

— Látom, látom — káprázott a várnagy szeme a hímzett ingek, bársony kacagányok, kócsagtollas kalapok, a drágaköves, arany- és ezüstsujtásos menték láttán. Értetlenül bámulta a szép szattyánbőr csizmákat és aranysarkantyúkat.

— Mi dolgom ezekkel a drága holmikkal? — puhatolózott rosszat sejtve Tapolcsányi Ferenc.

De amint megértette, mi a teendője, tettre készen kihúzta magát. A szilágysomlyói várban fogva tartott hétpróbás gazemberekből igazán könnyű lesz kiválasztani néhányat. Rögtön előállította a félelmetes bandavezért, a hírhedt gyújtogatót, a többrendbeli rablókat és gyilkosokat. A megrögzött bűnözőket azonnal beöltöztették a díszes ruhákba. Az ékkövektől, gyémánttól, aranytól csillogó főúri öltözetekben egymást sem ismerték föl a rongyos szegénylegények.

Még pirkadat előtt tette tiszteletét Teleki Mihály a szilágysomlyói várban, aki nem egyedül, hanem a török császár biztosával együtt érkezett. Az országos ítélőmester is bekocsizott a várudvarra a kancellistával meg a fejedelem darabontjaival.

A nagy hatalmú miniszter végighordozta tekintetét a főuraknak beöltöztetett rabokon, majd félrehívta Tapolcsányit.

— Amint az ítélőmester felolvassa a halálraítélt főúr nevét, akkor kegyelmed előhozza az egyik bűnözőt. Így tesz rendre mind a tízzel. Fontos, hogy gyorsan végezzünk, mielőtt megvirradna.

Így is történt. Az ítélőmester felolvasta a vádat és a halálra ítélt főúr nevét, a várnagy pedig sorra elővezette a cifra öltözetbe bújtatott gonosztevőket. A hóhér fejét vette mind a tíznek Teleki Mihály és a császári követ szeme láttára. Mire fölkelt a nap, az utolsó fej is porba hullt.

— Remélem, hogy a felséges szultán meg lesz elégedve — állt föl karosszékéből Teleki. — Ebből minden kétkulacsos áruló tanulhat!

A török császár követe eltette a halálos ítélet végrehajtását igazoló okiratot. Elégedetten bólogatott, amint végigfuttatta szemét a rangos erdélyi főurak, a „kivégzett" Bánffyak, Béldiek, Kemények, Zeykek, Bethlenek és mások nevein. Majd Teleki Mihállyal együtt távozott a várból.

— Szép napunk van! — hunyorgott a szultán követe a napsütötte tájra.

— Szép, nagyon szép! — mosolygott a fejedelem nagy hatalmú minisztere, maga mögött hagyva a legördült fejeket.

Ez volt Apafi Mihály válasza a hét pecsét őrizte felszólításra. Így levelezett hajdanán a hatalmas Török Birodalom császára és a kis Erdélyország fejedelme.

I. Apafi Mihály (1632–1690) — erdélyi fejedelem. Részt vett II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratában, és a sereggel együtt a krími tatárok fogságába esett. Hazatérte után a török Porta parancsára fejedelemmé választották. De mindig igyekezett kibújni a török követelőzések teljesítése alól. Udvarát Fogarason és szülőhelyén, Ebesfalván tartotta. A hagyomány szerint felesége, Bornemisza Anna és annak rokona, Teleki Mihály kancellár gyakorolta a hatalmat.

Szilágysomlyó (Şimleu Silvaniei, Románia) — város Szilágy megyében, a Kraszna folyó két partján, Zilahtól 25 km-re. Az ősi Somlyóvár — a Báthori család fészke — a Magura hegyen állt. Miután felépült a város területén álló várkastély, jelentősége megszűnt. Apafi idején tömlöcnek használták.

Teleki Mihály (1634–1690) — erdélyi kancellár, főgenerális. I. Apafi Mihály fejedelem legbefolyásosabb embere. Ő készítette elő a Lipót császárral kötött titkos megállapodást (1685), melynek értelmében Erdély osztrák fennhatóság alá kerül.

A fogarasi várúr

— Fogarasi história —

Szép volt a menyasszony, hát még a hozomány: Fogaras vára meg a sok hozzátartozó birtok és falu! Vitéz férfi nyerte el a fiatal leány kezét s vele együtt a gyönyörű várat. Ám a bőkezű szerencse ennél is többet juttatott Majláth Istvánnak, akit nemsokára erdélyi vajdává emelt János király.

A hiú ember nem fért most már a bőrében, és Ferdinánd, az ellenkirály pártjára állt. Azt hitte, hogy Habsburg segítséggel kiűzhetik Erdélyből a törököket. Várát megerősítette, s amikor Szapolyai János hadat küldött az árulóvá lett vajda ellen, Majláth könnyűszerrel visszaverte az ostromot. Másodszor maga a király állt a sereg élére, hogy elbánjon a hűtlen vajdával. De amilyen beteg volt, nem jutott tovább Szászsebesnél, ahol kiadta lelkét. Sose láthatta meg időközben született kisfiát, János Zsigmondot, de fiatal feleségétől, Izabellától se vehetett búcsút.

Szapolyai János halála után a fogarasi várúr kaput tárt az ellenkirály előtt. Mert hogy is mérhette volna erejét az özvegyen maradt Izabella és a trónt öröklő csecsemő Habsburg Ferdinánd erejéhez! Csak a török császárt hagyta ki a számításaiból. Holott Izabellának csak üzennie kellett, s a szultán nyomban sereget támasztott az elpártolt vajda ellen. Bala bég pedig a török lovagok és janicsárok élén, ostromgépeket meg faltörő ágyúkat szállító tevéivel együtt átkelt a Fogarasi-havasokon, s az Olt melléki vár alatt letáborozott.

Neki is látott az ostromnak. De a vastag védfalakat és bástyákat hiába törette. A széles, mély árok kerítette várat meg se tudta közelíteni. A jó eszű bég hamar rájött, hogy kár lenne időt és katonákat pazarolni a bevehetetlen Fogarasra. Mármár eltakarodott a vár alól, amikor egy jól tájékozott emberke jelentkezett nála. Som Ferencnek hívták a várat töviről hegyire ismerő, pénzéhes fickót.

Hívatlan vendégét nyájasan fogadta Bala bég. Leültette, és elcsevegett vele. De nem a várőrségről, a lőszerraktárról, a könnyen bevehető gyenge pontokról érdeklődött. Egyedül Majláth István érdekelte, a várúr, aki a szultánnal is huzakodni mer. Tudni akarta, hány éves, és valóban olyan daliás, kitűnő vitéz, amilyennek mondják? Költ-e sokat a a vadászebeire meg a lovaira? Szereti a feleségét? És igaz volna, hogy kedveli a pompás lakomákat? Jól mulatott Bala bég a hiú várúrról szóló kis történeteken.

Som Ferenc bátorkodott megkérdezni végre, hogy beszámolhat-e a vár fegyverkészletéről, élelmezéséről és más fontos tudnivalókról.

— Hagyd csak, barátocskám! — mosolygott Bala bég elégedetten. — Engem egyedül a fogarasi várúr érdekel, mert fontos megbizatással jöttem. És úgy látom, Majláth István valóban az, akire számíthat a Porta. Megteszem őt fejedelemnek!

Nagy hálálkodással távozott a vezéri sátorból az ide is, oda is kémkedő Som Ferenc, hiszen gazdag jutalom ütötte a markát. Most már a nagyravágyó várúrtól

is ajándékot várhatott. Mindjárt Majláthoz sietett a jó hírrel. Megsúgta a vajdának, hogy a szultán titkos parancsa szerint Bala bég őt ülteti a fejedelmi székbe, ha ki tudnak egyezni.

A török bég elejtett szavai megbabonázták a hiú főurat. Bár időnként megszólaltak az ellenség ágyúi, Majláth nem vette már komolyan a vár alatt táborozó ellenséget. Egyéb se járt a fejében, mint a fejedelmi jogar. És amint megjelentek nála a török követek, hogy átadják Bala bég üzenetét, aki négyszemközt kívánt tárgyalni vele, azt gondolta, övé már a fejedelmi szék.

— Ha biztosítasz jó szándékodról, hajlandó vagyok tárgyalni — üzente meg a bégnek. — Küldj hozzám rangos kezeseket, és tégy esküt hited szerint. Ha mindezt megteszed, ellátogatok vezéri sátradba.

Bala bég elfogadta a feltételeket. Az erdélyi követek előtt nagy, erős esküt tett a török vezér:

— Esküszöm Allahra, a fényességes császárra és saját szakállamra, hogy amíg a fennvaló nap jár az égen, egy ujjal se bántom, sőt nagy tisztességgel fogadom Majláth Istvánt.

A bég a rangos kezeseket is előszólította.

— Barátaim, támaszaim ők — mutatott a négy főtisztre —, és közöttük van szeretett testvérem is, Hasszán bég.

Majláth István elhagyta a lőréses kaputorony alatti kijáratot és átkelt a vizesárok fölött húzódó fahídon, a kezesek pedig besétáltak a várba.

Magabiztosan közeledett az önhitt főúr a török tábor felé. Bala bég barátságos szóval és mosollyal sietett üdvözlésére. Tündökölt a vezéri sátor. Finom édességeket és pompás déligyümölcsöt hoztak a sürgölődő szolgák.

Tetszett Majláthnak a sok figyelmesség, de már az ég közepén tündökölt a nap, s még csak semmiségekről esett szó.

— Mennem kell — feszengett a várúr. — Térjünk a tárgyra!

— Van még idő bőven, drága barátom — nyájaskodott Bala bég. — Kiegyezünk hamarosan. Láthatod, hogy csendre intettem az ágyúkat is.

Telt-múlt az idő, s amint lefelé ballagott az égről a nap, Majláth talpra szökött:

— Nem várhatok tovább! Azt hittem, fontos mondanivalód van számomra, de csak fecsegünk hiába.

— Jaj, dehogy hiába, drága egy barátom — marasztalta vendégét Bala bég. — Csak nem akarsz megfosztani elragadó társaságodtól? Sok apró részletet kell még figyelembe venni.

A reményt ébresztő szép szavaktól ismét elkábult a vajda. De már egy falat se ment le a torkán. A sátorból épp a sötétkékre váltó égboltra esett a tekintete. Éles sarlóként fénylett föl a hold. Talpra szökött Majláth, s indult szó nélkül, hogy elhagyja a vezéri sátrat. Ám ekkor két csausz rontott rá, és hirtelen megkötözte.

Fájdalmában és dühében felordított a várúr:

— Ez a te esküd, Bala bég? Ennyit ér a szavad? — ordította magából kikelve.

— Gyanútlan voltál, Majláth! — tűnt el a nyájas mosoly a török vezér arcáról. — Én csak arra tettem esküt, hogy nem lesz bántódásod, amíg a fennvaló nap jár az égen. Ez a nap lement már, s vele együtt a te napod is. Most bűnhődni fogsz, hitvány vajda, árulásodért!

— És a kezesek? — kapaszkodott az utolsó szalmaszálba a becsapott várúr.

De erre csak legyintett a bég:

— Ja, a kezesek? Azok egyszerű janicsárok. Senki sem kérdez utánuk.

Majláth Istvánt Konstantinápolyba küldte Bala bég, a szultán parancsára. Ott a Porta támogatta Szapolyai család elárulásáért kemény ítéletet hoztak ellene. A Héttoronyba zárt fogarasi várurat csak a halál szabadította meg szenvedéseitől 1550-ben, tíz évi raboskodás után.

---

csausz — török katonai szolgálattevő: futár, törvényszolga vagy testőr

Fogaras (Făgăraş, Románia) — város és vár Brassó megyében, az Olt bal partján, Brassótól 67 km-re. A fogarasi vár egyike volt Erdély leggazdagabb és legerősebb várainak. A mindenkori fejedelmek, illetőleg fejedelemasszonyok tulajdona, I. Apafi Mihály idején a fejedelemség székhelye. A 6 m mély vizesárokkal körülvett monumentális várkastély ma is épségben áll a város központjában. 1990 óta bár, vendéglő, szálloda, hadtörténeti és néprajzi múzeum szálláshelye.

Majláth (Maylád) István (1502–1550) — erdélyi vajda, főkapitány. A mohácsi csatából való szerencsés megmenekülése után hol I. Ferdinánd, hol Szapolyai János pártjára állt. Fogaras várát Ferdinándtól nyerte, felesége hozományaként pedig megkapta a hatalmas fogarasi birtokot is. 1539-ben pártot ütött János király ellen, majd saját várában elzárkózott és sikeresen állta az ostromokat. Végül a törökök csellel kicsalták a várból, és foglyul ejtették. A szultán parancsára a Héttoronyba zárták, ahol haláláig raboskodott.

Szászsebes (Sebeş, Románia) — város Fehér megyében, a Sebes folyó partján, Gyulafehérvártól 14 km-re délre. Itt hunyt el (a „Zápolya-házban") 1540. július 21-én Szapolyai János magyar király.

A csavaros eszű Csavarga

— *Szalontai népmonda* —

A Hajdúságba is befészkelték magukat a törökök. Úgy jöttek-mentek, intézkedtek már, mintha itt születtek volna. Kíséret nélkül kelt útra a gyulai bég is, a vár ura. Csendesen kocogott fakó lován. Szalontáról igyekezett Gyula felé.

A félúton vette észre a kíséret nélküli béget Csavarga Miska, aki rongyos koldusnak öltözve járta a vidéket.

A csavaros eszű hajdút, akinek Varga Mihály volt a becsületes neve, jól ismerték — s jaj, de szívesen kézre kerítették volna — a törökök. Ezért járt Csavarga Miska álruhában. Hiszen sose szűnt meg borsot törni a turbánosok orra alá.

— Nosza, itt a jó alkalom! — dobta fel két mankóját az útszéli fára a hajdú, és hangos óbégatásba kezdett. Keserves jajongására azonnal felfigyelt a bég, és megfékezte paripáját.

— Mi bajod, te szegény koldus? — kérdezte nagy kegyesen.

— Jaj nekem! — sopánkodott Csavarga Miska. — Tapodtat se tudok tenni mankó nélkül!

— De akkor hogyan jutottál idáig?

— Ó, kegyelmes bég, egy útonálló vette el a mankóimat s dobta fel a fára. Bosszúból, mert egyetlen fityinget se talált a zsebemben.

— No, ezen könnyű segíteni! — szállt le fakó lováról a gyulai bég.

A kantárszíjat a sánta koldus kezébe adta, és így szólt:

— Tartsd erősen a kantárszíjat, amíg leszedem a mankóidat!

Jó erősen megragadta a kantárszíjat az álruhás hajdú, és siránkozó, reszkető hangon irányítgatta a fára mászó törököt, hogy nem azon az ágon, nem ott, hanem a másikon, egy kicsit feljebb meg egy kicsit lejjebb keresse a fölhajított mankókat.

Meg is találta a bég, amit keresett. De mire leszállt a fáról, bottal üthette a sánta koldus nyomát. Az már túl volt árkon-bokron. Elszelelt a török jó lován. A rászedett bég akkorát káromkodott mérgében, hogy hallatára a gyaurok is elszégyellték volna magukat. De egyetlen lélek sem volt a közelében. — „Kár, kár, kár!" — csárogtak feje fölött a csókák, míg gyalog tette meg az utat a gyulai várig.

Eközben a csavaros eszű Varga Mihály ledobta a zsinóros mentére vett koldusgúnyát, és elvágtatott. Szalontáig meg sem állt. A piactéren a vásárosok közé vegyült, és gyorsan túladott a bégtől zsákmányolt fakó lovon. Száz arany ütötte a markát.

---

hajdú — eredetileg marhahajcsár. A törökdúlás idején földönfutókká lett, otthonuktól, családjuktól megfosztott emberekből alakult fegyveres csoportok a hódító-betelepedő ellenség zaklatására, kifosztására és a foglyok kiszabadítására rendezkedtek be. Bocskay István erdélyi fejedelem a vele szövetkezett gyalogos és lovas hajdúknak 1605-ben nemesi jogokat és városokat adományozott. A Hajdúság központja Hajdúböszörmény, majd Debrecen városa lett. A szilaj, féktelen harcosok vérrel írták be a nevüket a 16-17. század magyar történelmébe. Jelentős szerepet játszottak a mindenkori erdélyi fejedelmek hadjárataiban.

Nagyszalonta (Salonta, Románia) — város Bihar megyében, Nagyváradtól 38 km-re, délnyugatra a Kölesér partján. A Váradról visszavonuló törökök pusztították el a települést 1598-ban. 1606-ban alapította újra a várost a Bocskai István erdélyi fejedelem által letelepített 300 hajdú.

Gyula — a Dél-Alföld ősi városa Békés megyében, a Fehér-Körös partján, közel Békéscsabához. Jelenleg fontos átkelő a magyar—román határ mentén. Várát, amely jó ideig védelmezte a környéket a törökök ellen, Szulejmán szultán hódította meg 1566-ban, harmadik nagy hadjárata során. Gyula majdnem 130 évig nyögte a török uralmat.

A füst útja

— Mecseki népmonda —

Volt egy rejtett barlang a Mecsek-hegy oldalában. Ott tárolták az élelmet és sok más féltenivalójukat az abaligetiek. A törökök elől is a barlangban találtak menedékre, míg el nem árulta őket egyik falustársuk.

A portyázó törökök bekiáltottak az eltorlaszolt barlangba. Barátságosan, fűtfát ígérve próbálták kicsalni a menekülteket. Végül megharagudtak, és hatalmas tüzet gyújtottak a bejárat előtt, hogy kifüstöljék a falu népét.

Akkora volt a barlang belseje, ahova behúzódtak Abaliget lakói, mint egy öblös borpince. De amint behatolt a füst, és egyre sűrűbb hullámokban árasztotta el a rejtekhelyet, azt hitték, nincs más választásuk, mint a két rossz közül az egyik: vagy kitörnek a barlangból, vagy mind egy szálig megfulladnak.

Ám ekkor egy kisfiú észrevette, hogy a beáramló füst az egyik sziklarepedés felé tart, mintha a szabadba igyekezne. A férfiak mindjárt törni, zúzni kezdték a repedés mentén a sziklafalat. Az omladékok között előbb a férfiak, azután a nők és a gyerekek is átpréselték magukat a törésen. Nagy ámulatukra széles útra leltek, s a füst útját követve csendesen tovább haladtak a hatalmas sziklaboltozat alatt.

Tág terem tárult eléjük. Bányászlámpáik gyenge fényénél mesebeli palotára leltek. A szivárvány színeiben tündököltek a cseppkövek, és lábuk előtt halkan muzsikált a friss vizű patak. De sietésre ösztökélte őket a szorongó félelem. És amint elhagyták a nagy termet, nem volt más kiút, mint egy szűk folyosó. Négykézláb, majd hason csúszva vergődtek át a sziklahengeren. De alig egyenesítették ki a derekukat, máris egy tavacska állta útjukat, s a felriasztott denevérek az asszonyok hajába gabalyodtak. A kis tó csak derékig ért, s az anyák ölbe kapták gyermekeiket, úgy gázoltak át a jéghideg vízen.

Ekkor magasan a fejük fölött csodás szépségét tárta föl előttük a barlang. Tündököltek a cseppkövek. A tiszta vizű, hűséges patak is előtűnt, és biztatóan muzsikált.

— Ott van! Megvan a kijárat! — kiáltott fel a kisfiú, aki pillanatig se tévesztette szem elől az elvékonyodott füst útját.

A bányászlámpák omladékokkal takart, meredeken emelkedő sziklát világítottak be. Jól látszott, hogy oda igyekszik, majd hirtelen, mintha elszippantották volna, eltűnik a füst.

— Gyerünk! — vágtak neki a meredek, csúszós útnak a férfiak.

Váratlanul bokrokra leltek. Örökzöld cserjék takarták el a kijáratot. Baltával, késsel, karddal estek a sűrű ágaknak a férfiak, s tették az utat szabaddá.

Amint rendre mindenkit felhoztak a kijáraton, Abaliget népe térdre borult a kék ég alatt, Istennek adva hálát csodás szabadulásáért.

A férfiak most összetanakodtak, és átszelték az erdőt. Hamarosan a hegy másik oldalára kerültek, oda, ahol az ő halálukra vártak a portyázók. A tüzet tápláló gyanútlan törököket hátba támadták, s végeztek velük. Aki életben maradt közülük, az a barlangban keresett oltalmat.

De onnan egyetlen török se jött elő: a saját füstjükbe fúltak valamennyien.

Abaliget — község Baranya megyében, a Mecsek-hegység nyugati részén, 15 km-re Pécstől. A török hódoltság idején, sok más Mecsek-völgyi faluhoz hasonlóan, lakossága erősen megcsappant. Jelenleg kedvelt kiránduló- és üdülőhely.

Abaligeti-barlang — Abaliget község mellett, a Mecsek-hegység északnyugati részén található Magyarország jelentős természeti ritkasága, a patakos cseppkőbarlang, 219 méterre a tengerszint fölött. Közel 500 méteres főága, három mellékága és két bejárata ismeretes. Érdekes állatvilágát — a barlangban élő húsz denevérfajt — a Denevérmúzeum mutatja be. Abaliget község lakói az idők során csak a barlang előüregét használták mint tároló- és menedékhelyet.

Az elrabolt leány

— Szentesi história —

Rég török kézen volt már a Tiszántúl. Szentes városát a gyulai bég irányította. Ámde a végvárakból kiszorult magyar katonák mit se tartottak a török hódítóktól. Ott fosztogattak, erőszakoskodtak, ahol csak lehetett. De amikor elrabolták a szentesi főbíró leányát, és akkora váltságdíjat követelték érte, hogy azt sose tudták volna előkeríteni a város lakói, a felbőszült apa meg sem állt Gyuláig. Személyesen Ahmed bégnél tett panaszt.

— Hű, a nemjóját! — parancsolta elő fegyvereseit a bég.

Ő maga is nyeregbe szállt. A nádasok, tocsogók, liget-erdők rejtekhelyeit jól ismerő bíró segítségével a törökök hamarosan rátaláltak a magyar portyázókra. Örült, aki a rajtaütésből bemenekülhetett a nádasba, de a sebesültek mind foglyul estek. A fiatal bég szeme rögtön megakadt a kötelékeitől megszabadított leányon. A sudár termetű szépséget fölkapta lovára, majd fegyveresei élén visszatért a várba.

Nagyot nézett Bartha Gáspár, hiszen azt remélte, hogy hazaviheti egyetlen gyermekét. De akkor ijedt meg igazán, amikor Ahmed bég búcsúzóul így szólt:

— A lányod Gyulán marad, amíg kivizsgáljuk az ügyét. De a szentesiek ellen is vizsgálatot indítok. Meg akarom tudni, hogy ki játszott össze a nádasban bujkáló rablóbandával!

Zsuzsannát magával vitte a bég, de nem azért, hogy vizsgálatot indítson a lányrablás ügyében. A daliás törököt senki-semmi nem érdekelte többé, csak a szép szentesi lány.

Teltek a hetek, múltak a hónapok, és a bég teljesen megfeledkezett arról, hogy felesége van. Annyira megszerette Zsuzsannát, hogy könnyű szívvel lemondott Aiséről. Arra se figyelt föl, hogy féltékeny felesége titokban üzenetet küld a fényes Portára. Nem elég, hogy Aisé fivére a szultán minisztere és nagyvezére volt, ennél is többet nyomott a latba, hogy a török császár unokahúgát vette feleségül. És Konstantinápolyban Aisé rokonsága megszőtte a hálót.

Hetek múltán gyorsfutár jelent meg a gyulai várban. A fegyveres kísérettel érkező csausz Ahmednek hozott levelet. A szultán pecsétjével ellátott levélben szigorú parancs állt: a bégnek azonnal távoznia kell Gyuláról, hogy elfoglalhassa új helyét, Szigetvárt.

Elsápadt a fiatal bég. Szemébe könny szökött. De amint a második parancsot is átfutotta, kezéből kiesett a pecsétes boríték. — Ezt mind Aisének köszönhetem! — villámlott át agyán. Hiszen a Porta a szentesi lány levágott fejét követelte.

Szó nélkül vonult vissza Ahmed a várba, hogy utoljára ölelje át Zsuzsannát. Azután levelet írt a szentesieknek, amelyben kimondta, hogy a lányrabló magyar portyázókhoz egyetlen szentesinek se volt köze, ezért a kivizsgálást lezárja. Még azon az éjszakán férfiruhába öltöztette Zsuzsannát, és bizalmas testőreivel apja házához vitette. Bartha Gáspár visszakapta végre egyetlen gyermekét. A szultáni futár pedig Konstantinápoly felé vette útját, tarsolyában egy bebalzsamozott leányfejjel.

Ahmed bég rá se tudott nézni többé Aiséra. Szigetváron is a nádszál termetű szép Zsuzsannára gondolt, és szerelmesének teveháton gyümölcsfacsemetéket, szőlővesszőket küldözgetett meg virágpalántákat. Sok-sok különlegességet. Pogácsaalmát, csengő körtét, kaláris- meg sárgalugas-szőlőt, húsos meggyet, görögdinnyét, tököt, dohányt és kukoricát termett azontúl a főbíró, sőt minden szentesi gazda földje. Annyit, hogy nemcsak a főbírót, hanem egész Szentest kárpótolta a török bég.

A hervadásnak indult Aisé nemsokára sírba szállt, míg a mit sem sejtő Zsuzsanna kertjében török tulipánok pompáztak, rügyet hajtottak a mandulafák, és virágba borultak a rózsák.

Szentes — Csongrád megyei város Magyarország dél-alföldi régiójában, a Tiszától keletre, a Kurca folyó két oldalán. Régi tiszai átkelőhely. A török időkben Szentest, a tiszántúli falvakkal együtt, az 1566-os hadjárat során felégették, lakosait a krími tatárok hurcolták el. Miután a tartományt irányító gyulai vár török kézbe került, viszonylag békés évek köszöntöttek a mezővárosra. Szentes feltöltődött a megsemmisült környékbeli falvak népéből és gyors fejlődésnek indult. Ebből az időből származik az elrabolt lány története.

Csávossy György

Vallomás

Magdinak

Mint börtönben, beszélőben,
épp összeérhet a kezünk,
jövőnkről nincs mit mondanunk,
a múltunkról emlékezünk.

A jövő vak és ködbe vész,
Isten tudója, hogy az út
hány kanyart rejt, hány eltérőt,
s ki lesz, aki nyughelyre jut.

Nyughelyre? Egyes-egyedül?
Az tákolmány, mely összedűl,
inkább rabként fogom kezed,
míg sorsom cellámba vezet.

Mert ott is rólad álmodom,
felhők közt villansz csillagom,
s az éjben tünde képzelet
örökre egyesít veled.

Lehet

Lehet, hogy ez már szerelem?
Nem fordult elő még velem,
hogy korán, hűvös hajnalon
szemem előtt szemének fénye,
az égi kékség mély örvénye,
s kezének puha, meleg selyme
kísért, anyás öle, amelybe
lehajtanám a fejemet.

Nem tudom, hogy ez meddig tart,
mikor omlik majd rám a part
kegyetlenül és eltemet
engem s minden emlékemet.

Fekete tó

Völgyek szemgödrében
fekete tó.
Ilyennek lágy tükre
csak néhol látható.
Szemed mélyvize is
fekete tó,
nem tudom, gyógyvíz vagy
méregitató.
Bányalég, hegyomlás
alkotta? Talány.
Biztosan vész szülte
rengő éjszakán.
Hogy vonz a mélysége!
Ölébe szédülök,
zsongó örvényébe
porondként merülök.
Forgok a sodrásban,
hegedű derekad
helyett csak nevedet
bírhatom hallgatag,
szomorú hűséggel,
bölcsen, mint az ősz
tarka lemondása,
míg az ár tetőz.
Felszakad a felhő
és egy holdcserép,
csilló tükröd társa,
a kihunyó kép.
Sötéten kígyóznak,
forognak vízkörök,
bennem a szemednek
emléke mindörök.

Jancsik Pál

Négysorosok

Úr ír

Sort sor után kezed száguldva ír,
percek alatt tele az ív papír.
A kérdés az: e száguldás ura
te vagy-e vagy a ceruza?

Hiú a költő?

Hiú a költő? Hát bizony hiú.
Ha kicsi, ha nagy, ha lány, ha fiú.
Méltán lehet jó verseire büszke.
Hiúsága a lángolások üszke.

Fagyöngy

Egy-egy koronán annyi a fagyöngy,
mintha lombos volna a téli ág.
Lehet-e gyöngy az ormótlan göröngy?
Lehet-e szép a parazitaság?

Semmi sem tökéletes

Itt semmi sem tökéletes.
Te nem vagy elég ügyes, életes,
ő meg csak félig üt téged agyon.
E fogalmazás is csak képletes.

Jó bor

A jó bor bizony kedvemre való.
Még nemesebb a borital, ha ó.
Az élet annyi áldása között
kevés van, ami hozzá fogható.

Fák

(Dupla négysoros)

Csuhás barátok a fenyők.
A bükkök karcsú, büszke nők.
A nyárfák pletykás úri hölgyek.
Komoly családapák a tölgyek.

A nyírfák ártatlan szüzek.
Gyásznép a szomorúfüzek.
Nyurga fiúk a jegenyék.
A hársfa bájos szőkeség.

Mi végre?

E csillogó égi mechanika,
akár egy olajozott masina,
lassan megőrölt, és azt sem tudod,
mi végre voltál itt, emberfia.

A rózsa neve

Rózsa, rózsa, rózsa — csak magyarul
zeng ily mélyen és lágyan, pazarul.
Hogy mondják a rózsának arabul?
Számomra szín- és illattalanul.

Új tükör

A régi helyett új tükör került.
A csere bizony rosszul sikerült.
A réginek kegyes volt a homálya.
Most minden ráncra, foltra fény derült.

Hová ragadtál?

Ház, templom, iskola — mint régen — áll.
Hová ragadtál, láthatatlan ár?
Testem hajója lassan roncsolódik.
Lelkem nyugalmat végül hol talál?

Brassó

Abonyi Mária: A régi erdő

Mészely József

Régi léptek

útnyomaimban
halványul
a gyermekkorom
tipegő lépteitől
még egy ideig
meg-megdobbantak
a kockakövek
a kavicsok zörgései
sem csimpaszkodnak belém
mint erőszakos koldusok
viháncoló nevetései
se hahóznak utánam
mintha
szeszélyes széljárások
csitították volna el
ámuló hangjait

néha kétségbeesetten
kiáltok utánuk
nem válaszolnak tisztító viharként
csak a levegő után
kapkodó hangom
térül vissza
de úgy tűnik
mintha már
nem is az enyém volna

Benedek Elek

Ó, Kisbacon, szent szerelmetes név!
A bölcsőhely lett hazatértnek rév.
A Mari lakból üzent ő hadat
A fásultságnak, mely fojt és ragad.

A lemondásnak, mely lelket sorvaszt.
A félelemnek, mely reményt riaszt.
A megfutókkal szembe ment haza,
S lett a felhagyott gondok gazdája.

Egy kis faluban képzelt ő nagyot,
Győzni tanítóbb mesés századot,
Munkát, értelmet, melyből majd kinő
Egy cimborábbb és boldogabb jövő.

Álmok tisztaságát őrző

Ady Endrére emlékezve

soha nem jutottál volna
Ér nélkül az óceánig
két pont között
legrövidebb út
az Igazság éneklésig

nem fáradtál el
szeretni minket
anyák kezével simogatod
szelek harapta ajkunkon a vágyat
amit nem oltott ki még
e lendületbe dermedt század

melegítesz mint szított parázs
hogy ne pusztuljon a termő akarás
hogy szitáljon a fény
az árnyék-rácsot oldó
hogy ébredjen még bennünk
lélektől lélekig visszhangzó
álmok tisztaságát őrző
dallá a szó

Szilánkok

Gárdonyi olvasása közben

1
Ha úszni akarsz,
ne a bóját figyeld!
Ő azt ringja neked is: Tilos!
Szeress mindig,
még ott is,
ahol a gyűlölet otthonos.

2
Amikor nem láthatod,
akkor is helyén a Nap.
Ő felhőtakartan is
a saját útján halad.

3
Ne akarj soha
napfényben égő lámpa lenni.
Lámpásként,
hogy mennyit érsz,
csak az estsötét
fogja megmutatni.

4
Ne akarj soha
valakinek a lépte alá (alatt)
út lenni.
Akit már megtalált a cél,
az nélküled is
célba fog érni.

5
Tanulj meg örülni
a szomjas föld örömének.
Szinte hallhatóan repesve piheg
egy tikkasztó nap után
az áldó esőnek.

Fohász

te légy remény a lámpás sejtelem
tapogatózni időm pulzusán
s lüktetését mérni iránytűm
a ködben kóválygó útjaim során
te légy a tétovázó derengés fénye
fagyponton is izzíts
termőn áldó kedvre
te légy az álmaim
süllyeszthetetlen mentőöve
kristálykemény fogódzó is légy nekem
vércseppjeid se legyenek mások
csak kővé szikkadt morzsa-jeladások
hogy érezhessem nyomukba fordulva
bárhonnan mindig hazatalálok

s ha már hullanom kell
engedj úgy hullani
akár az eső hull a szomjas tájra
hadd cseperedjen tikkadt rögein a fű
s zengjen nyomomban
a bádogcsatorna

Sóhaj

A Lajta fölött álmatag,
ködlő párafelhők szállanak.
A töltésen, hol havas még a fű
és néma derengés a tücsökhegedű,
a sziszegő szélben, ahogy siettem,
a vízbe röppent lepett ijedten
a fűcsomóból egy árva vadkacsa,
mint e komorló időből lelkem sóhaja.

P. Buzogány Árpád

Amikor elhalkulnak az énekek

Majdnem üres volt a kávézó, egy szakállas férfi két fiatallal beszélgetett az ajtó melletti sarokban. Középre ültem, az ablak mellé. Az oszlopon túl, a pult előtt, a hosszú márványasztalnál szürke inges pincérfiú mosolygó, széles csípőjű lánnyal beszélgetett. A képeket nézegettem a szemközti falon: kisebb-nagyobb, díszes keretben tiszteletre méltó férfiak, vidám gyerekek, komor arcú családok. Az ajtóhoz közel a régi város napsütötte utcáit láttam, egy-egy épület ismerős, a főutca járdái puszták, a sétatér vendéglőjének teraszán népes zenekar játszott valamikor.

A lány levetette a kabátját, és engem nézett. Magasba fújtam a füstöt, a lány lassú léptekkel indult az ajtó felé, szeme sarkából engem figyelt, ahogy elhaladt. A pincér nagy léptekkel közeledett, de nem állt meg az asztalom mellett. Akkor vettem észre az esernyőt a kezében, ahogy kiment. Újból csattant az ajtó, piros kabátos lányok jöttek be, a másik sor középső asztalához ültek, levetették a kabátjukat. A szoknyás kinyújtotta a lábait, rám nézett és elfordult, átült a másik székre, talán mert túl sok látszott meztelen combjaiból. Alacsony, fiatal pincér jött ki a konyhából, először a lányokhoz ment, ki is szolgálta őket, azután jutott eszébe, hogy én is itt vagyok. Teát kértem és egy doboz cigarettát.

Aprókat koppantak az esőcseppek az ablakpárkány bádogborításán. Eszembe jutott, hogy reggel, amikor a félig kész hídon jöttem át a központ felé, a folyó melletti fák alatt fehér műanyag széket láttam. Mintha éppen azelőtt állt volna fel valaki onnan. A szürkületben egy lány jött utánam, kopogós csizmában, és ő is megállt a híd közepén a furcsa hangra. Két vadruca röppent fel a vízről, pedig hát késő ősz van, rég el kellett volna menniük. Mi lesz velük a télen? És mi lesz a szék tulajdonosával, hiszen eltelt Szent Márton nyara is, hideg a szél, és kopárak már a délutánok.

Furcsa színe volt a gyümölcsteának, lilába hajló. Szépen csilingelt a kanál, amint az üvegpohárhoz koccant. Nem tetszett az íze, ha már otthon lennék, kakukkfűből vagy mentából főznék teát, cukor helyett kanálnyi mézzel édesíteném, úgy a legízletesebb. Elővettem a friss újságot a táskából, és csak átlapoztam, nem volt kedvem érdektelen híreket olvasni. Közben visszajött a pincér, esernyő nélkül.

Kihűlt a tea, és a rádióból zagyva zene ömlött, már elment a kedvem a világ szép arcának keresésétől. Pénzt hagytam az asztalon, aztán az újságot is melléje tettem. Nem volt, akitől elbúcsúznom, így hát a képeket nézegettem még egyszer, amíg a kabátomat felvettem.

Vastag felhők gyűltek a város fölé, a tócsákat apró szemű eső táplálta. A központban halkan zenélt az óra, de ahogy kiszámítottam, azt az időt jelezte, amikor még dúsan párolgott a teám. Egy kis üzletből bőven illatosított lányok jöttek ki, magam elé engedtem a járdán.

Tele volt az út autóval, várnom kellett az átjárónál. Tarka szoknyás cigányné zoknit kínált a saroknál, a virágüzletből elegáns, feltűnően karcsú nő jött ki, megszagolta a kezében tartott rózsát és megvonta a vállát. Hosszú hajú diáklányok viháncoltak előttem. Azt hiszem, rájöttem, mit találtak olyan érdekesnek. A gyógyszertár előtt újraöntötték a feljárót, a még puha cementen lábnyomokat láttam mindkét oldalon, későn tették oda a sárgára festett deszkákat…

Egyszerre kifakultak a kirakatok. Fehér köpenyes férfi jött ki a borbélyműhelyből, zsebre dugott kézzel káromkodott. Lassítottak az autók az utcasarkon, az átjárót ellepték a gyalogosok. A templom ajtaja sötét szájként nézett az utcára, a bankautomatánál tanácstalan férfi nyomogatta a gombokat.

Mire visszatértem, füttyös rendőr irányította a forgalmat a saroknál. Inkább kerültem egyet, minthogy megvárjam, amíg átkelhetek. Elállt az eső, pedig most vettem egy esernyőt, még fel se húztam.

A tér felső felénél, a járda szélén feltartott kézzel énekelt egy nő. Élénk színű, csíkos pulóver volt rajta és kopott, kitérdelt nadrág, az autókat nézte és közben erre-arra forgott. A járókelők lassítottak közelében, de ő nem figyelt rájuk, tele torokkal énekelt, és feje fölé tartott kezekkel, kitárt tenyérrel integetett. Megálltam, az embereket néztem. Nem tulajdonítottak különös jelentőséget a látványnak, beszélgettek vagy a kirakatokat bámulták, az áramszünet nagyobb hatással volt rájuk. A toronyóra kondulására elhallgatott a nő, közömbös arccal bámult maga elé, aztán az autóknak integetett, és újra énekelni kezdett, egyik sarkával az ütemet kopogtatva.

Ilyen szomorkás, estébe csúszó délutánokon sokat jártam a városban, és ha egy-egy dallamot dúdoltam magamban, lépteimet az ütemhez igazítottam. Néha azon kaptam magam, még tavasz szagú reggeleken is, hogy félhangosan dúdolok, vagy fütyölök, különös gondot fordítva a lassú ének hajlításaira.

Elegánsnak számító kocsmában üldögéltem később, ami nem bűzlött a füsttől és a kiszolgáló lányok udvariasak, kedvesek voltak. A pulton egész sor gyertya égett, és amikor nyílt az ajtó, hosszan remegett lángjuk. Kávé nem volt, mert a masina árammal működik. Hátradőltem, a szék lábán lassú éneket doboltam halkan. Arra lettem figyelmes, hátam mögött, a nagyobbik asztalnál az éneklő nőről beszélgettek. El kellene vigyék, mondta valaki, ne röhögjenek rajta. Nem is igazi éneket énekel, tette hozzá egyik lány. Na és, torkollta le őket egy fiú, talán zavar? Ő ettől érzi jól magát. Holdtölte van, szólt bele egy újabb hang. Ilyenkor szokott… Én is szeretek énekelni, de itt nem szabad. Fütyölni sem illik. Állj ki az utcára, nevette a lány, ott lehet… Igen, de egy rendes emberbe a rendőrök azonnal belekötnek. Régebb a mezőn is énekeltek, csak úgy jókedvükből, kontrázott

valaki, most pedig hol énekelj? A színpadon, fiam, a színpadon, kacagott a lány. Hátranéztem. Fiatalok voltak, cigarettáztak, és sört ittak, a lányok is.

Nem vagyok bohóc, folytatta egyik fiú, minek néznének, ha az utcán énekelnék? Holdtölte van, ismételték ketten is, nagyot kacagva. Hát máshol fizetnek, ha az utcán énekelsz vagy zenélsz, nézd meg nyáron Segesváron vagy a budai várban. Akinek tetszik, még pénzt is ad. Többet keresel, mintha egész nap kapálnál…

A citerás öregember jutott eszembe, augusztus volt, a Duna-parthoz közel, egy forgalmas téren pengette a citerát, szinte ráhajolva. Eléggé hamisan szólt, talán nem is volt felhangolva. Előtte, a kis asztalon nagyság szerint sorakoztak az aprópénzek.

Fényesség töltötte be a termet, hangos zene űzte el a csöndet. Fizettem és indultam tovább.

Erős szél zörgette az állomás ablakait. Odabent állott olajszagúak voltak még a falak is. Kint kis égők halvány fénye folyt a nedves járdára, és mintha továbbcsúszott volna a fényes síneken. Egyszerre sötét lett. Cigarettáztam és körbejártam az épületet. Nem is lehetett sejteni, merre bujkál a hold.

Aztán apró fehérségek libegtek körülöttem. Az út felől énekszót hallottam, tompa foszlányokban ért el hozzám. Később végtelen, fehér csend hullt az egekből. Fehér lett a járda, a csend pedig belopózott kabátom, bőröm alá is. Nem is tudom, miről jutott eszembe a lassú ének, amit egyik szomszédom szokott énekelni, jókedvében, amikor vasárnap esténként a kocsmából hazafelé tart. Erős hangján fészkelődött belém a dallam, aztán a következő, amit egy öregasszonytól tanultam. Fehér volt már minden körülöttem, sarkammal kopogtattam az ütemet, ég felé emelt kezeimet senki se látta, az újabb dallam végén széttárt ujjaim között lefolyt a holdfény.

Abonyi Mária: Az erdő felé

Nagy Irén

Honvágy

Érkezik a nyár, és elfog, érzem,
valami különös vágyakozás:
szeretnék látni, bolyongva messze,
napfényben fürdő kukoricást.

Jó lenne nézni egy templom tornyát,
s megvárni, míg harangszó csendül.
Érezni, élni a falu csendjét,
domb hajlatánál, egyedül.

S jó lenne várni, egyre csak várni
valami meghitt csodára ott,
tán a lelkembe még belelopná
fényét a nap, az útravalót.

A Vörös-tengeren

A tengeren, a gondok Vörös-tengerén
fel, a felhőkig nőnek a habok.
Odaát várna csend, várna nyugalom,
s én az innenső parton maradok.
Jaj, az innenső parton maradok.

Ébresztnek éjente álmok, nagyok,
nyomasztnak fájó ébredések.
El nem felejtett tévedések-
re felmentést nem kaphatok.

Tarajos hullámok táncolnak körül,
toporgok, állok bőrig ázva:
hogy juthatna ki egy ilyen árva
szűkölő vízfalak közül?

Én Uram-Teremtőm, csak egy tenyérnyi rést,
melyen bár oldalazva átaljuthatok!
(Méltatlan vagyok? Méltatlan vagyok!
Amiatt nem nyitnak utat a habok,
s örökkön örökké erről maradok!)

Kétség dúl éjjel, kétség dúl nappal:
Hogy merek pont én ideállni?
Nyugalmat lehet-e itt találni,
vagy várni ősszel, s várni tavasszal?

Én Uram-Teremtőm, Te megtehetnéd:
kettészelni a hullámfalat…
Akarnád csak, egy pillanat,
s én száraz lábbal átmehetnék.

Tengerfenéken egy szál egyedül
nem riadnék ezer veszélytől,
néznék csak fel az égre a mélyből,
táncoló vízfalak mögül.

Én Uram-Teremtőm, csak egy tenyérnyi rést,
melyen bár oldalozva átaljuthatok!
(Méltatlan vagyok? Méltatlan vagyok!
Amiatt nem nyitnak utat a habok,
s örökkön örökké erről maradok!)

A tengeren, a gondok Vörös-tengerén
fel, a felhőkig nőnek a habok.
Odaát várna csend, várna nyugalom,
s én az innenső parton maradok.
Jaj, az innenső parton maradok!

Én Uram-Teremtőm, csak egy tenyérnyi rést…

Ráduly János

Haikuk

Érkezem

Hozzád sietek.
Nem a múltból — a jövő
Felől érkezem.

Fénybokréta

Napok lángolnak
A szemedben. Vagyok a
Fénybokrétájuk.

Vad

Erdészleányok
Laknak bennem. Előlük
Futok én, a vad.

Álmos vezér

Föláldoztatok.
Magatokért tettetek
Halhatatlanná.

Összegzem

Összegzem magam.
Átalakulhatok más
Minőségűvé.

Aranyfurulya

Pásztornak a szép
Idő, fűnövesztő fény —
Aranyfurulya.

Menekül

Az idő már nem
Hisz időtlen voltában:
Folyton menekül.

Rügyet

A kíváncsi
Megtartó erejében
Rügyet bont a hit.

Bojtorján

Rám akaszkodsz, te
Bojtorján: bonyolítod
Az életemet.

Illene

Illene hozzánk
Legalább egy fészeknyi
Édes ős-éden.

Felemás

Felemás vagyok,
Mint a harangszó nélkül
Maradt ünnepnap.

Megnyitom

Megnyitom magam.
Kopogtatás nélkül is
Bejöhetsz, öröm.

Hajó

A fedélzeten
Senki. Üres. És halott.
Akár a Föld, Föld!

Nagyságrend

Minden nagyságrend
Viszonylagos. Kezdhetünk
Mindent elölről.

Józsa Attila

Két part között

Ott szeretnék lenni a házban, ahol élsz,
Az udvaron, a farakás mögött,
A nappalidban szeretnék elbújni,
Ha port törölsz a könyveid között,

Ott szeretnék lenni a virágágyásokban,
Ha kerti fényben hintaszékben ülsz,
Ott szeretnék lenni, ha taposómalmodból
Gondolatcsírákba menekülsz,

Ott szeretnék lenni a ki nem mondott szóban,
Néma sejtelmekben, amelyektől félsz,
A nappalidban szeretnék elbújni
— Ott szeretnék lenni a házban, ahol élsz...

Sepsiszentgyörgy, 2008. IV. 1-9.

Pillanatfelvétel

Magamutogató, száraz katángkóró
Egy elhagyott kaszárnya udvarán,
Töméntelen kincsét lazán széjjelszóró,
Ilyen lelkünk e század hajnalán –

Naponta látunk rajta rozsdafoltot,
Páncélzatunk rég nem golyóálló,
Ránk süttetnek iróniát, coltot,
Bűnbánatok között nincs megálló –

Köszönni sincs időnk eltűnőben,
Sárban járunk hétfőtől péntekig,
adósok vagyunk a jóság börtönében
a legeslegutolsó lélegzetig.

Eljön az idő...

Eljön az idő, hogy berozsdáznak gondolataink,
Eljön az idő, hogy hitelbe se kellnek szavaink,
Eljön az idő, hogy a fák se köszönnek már nekünk,
Eljön az idő, hogy választ nem kapunk, csak kérdezünk,
Eljön az idő s belebotlunk a tiltott szerelembe,
Eljön az idő, hogy otthonosan mozgunk a verembe,
Eljön az idő, hogy fényévekben mérjük a reményt,
Eljön az idő s megszólítjuk a legszegényebb szegényt,
Eljön az idő s zálogba adjuk megmaradt hitünk,
Eljön az idő s a koldus mellett továbbsietünk,
Eljön az idő, hogy fájni fog a legőszintébb szó,
Eljön az idő, hogy égetni fog talpunk alatt a hó,
Eljön az idő, hogy ritkább lesz körülöttünk a lét,
Eljön az idő, hogy nem tudjuk már, mi legyen a tét,
— s mikor kálvária lesz az út az első utcasarkig,
Ünneplőbe öltöztet a Vers tetőtől talpig!

Brassó, 2007. X. 31.

Lázálom

Valahol a tenger homokjában járok,
Szinte feldöntenek óvatlan sirályok,
Kagylók szúrják lábam, mintha szegen járnék,
Kínos melegem van, mégis mintha fáznék,

Elmosódik arcod a mocskos habokban,
Hiányod dörömböl bent a mellkasomban,
Kiálló sziklákhoz medúzák csapódnak,
Vízbe fúlt szerelmünk habjában sodródnak...

Éles kagyló karcol s kibuggyan a véred,
Fiatal éveim sorban számonkéred,
— s a hajnal alattomosan, szinte kéjjel
az éjt mint plüssbohócot tépi széjjel...

Brassó, 2007. X. 7.

Zsidó Ferenc

Békaegérharc

(Részletek az *Erdélyi Híradó Kiadó*nál megjelenés előtt álló vígeposzból)

I. Szál szivar,

melyben kiderülnek egynémely dolgok, de a legfontosabb úgyis az, ami nem derül ki. Mi van akkor, ha az egérkirály megbarátkozik a Béka Örökös Herceggel? Hát… a következmények nem maradnak el…
(Azt kérdik, megrögzött antinikotinistaként miért épp Szál szivarokra osztom az osztanivalót, úgy — és persze másként is —, mint a jó Csokonai? Látják, ez számomra is rejtély, mely egyébként nem az egyetlen e konstellációban.)

Nyűgölődök a Múzsámon,
Kezdené el énekem,
Szívességet e világon
Szívtelen tegyen nekem.
Én dohány után kutatok,
Szűkös zsebekben matatok,
Nincsen időm verselni.

Írja le az egereknek
Békákkal való harcát,
Egymással mint fenekednek,
Fizetvén Marsnak sarcát.
De ő nem hajlik a szóra,
Dalnak ütött végső óra,
Most immáron mi legyen?

Ha így állunk, én írom le,
Hogymint estek a dolgok,
Krónikásnak rossz vagyok, de
Nem sokáig szabódok:
Egér hoz egy ármádiát,
Brekkencsnek diktál régulát,
Dúl a vész, kocog a fog.

Szétszökik a sok nyáladzó,
Hallgatva a csihányban,
Az egérnemzet gyanakvó,
Cselt gyanít a dologban.
Ebből nem sül ki semmi jó,
Ebnek ura is oly fakó,
S Ugocsa non coronat.

Ámde addig van még egy s más,
Ami mind leírandó,
Ne siess a dallal, hékás,
A toll hegye forgandó.
Béka egérrel találkozott,
Könnyű barátságba fogott,
Bizony így kell kezdeni.

— — — — — — — —

Amint a béka arra jár,
Sajtot majszol az egér,
Vendéget álmában sem vár,
Mert éhsége egekig ér,
Szájában a nyál összefut,
Nincsen szebb, mint sajtban a lyuk,
Még K. A. F. is ezt állítja.

„Adjon Isten", így a béka,
Lapos fejét lengeti,
Nem fél egér így, csak néha,
Sajtját is elengedi.
Szaladna a közeli lyukba,
Koronája sarokba jutna,
„Brekkencs Béci a nevem".

„Örvendek én, soha jobban",
Bólogat a kisegér,
Élet-lángja majd ellobban,
Szalmaszálba belefér.
Milyen ronda, nyálkás Béci,
„Ne kapjál be engem, légyszi',
Király vagyok, Cincoga."

Ekkor béka is elkezdi,
— Igencsak lepcses fajta —,
Rangját, rendjét mind repeszti,
Kevély királyok sarja:
„Enyém lesz majd, örök úré,
Haereditario iure,
Vízvári Birodalom."

Tíz perc alatt, moccanatlan
Megtudja azt is az egér,
Sokat főz a herceg-katlan,
A nősülés is belefér,
Madám Vizellősi Sára,
Övé a Mocsárnak Vára,
Lészen majd felesége.

XII. Szál szivar,

melyben a csata bonyolódni kezd, különös eredményeket produkálva. Lassan nehéz lesz eldönteni, ki kivel, ki ellen s miért, mert a felek egészen össze vannak gubancolódva, a szövetségesek tévedésből olykor egymásnak esnek. A rest poéta közben azon mélázik, miként téveszthető össze a macska a békával vagy a rák az egérrel. Hiába, egy ilyen csatában minden lehetséges...

Fokozódik a küzdelem,
Gomolyognak rendesen
(Nem törődik senki velem),
Marakodnak a lesen.
Macska, béka, egér, rák
Összevegyül, egymásra hág,
Most immár ki kivel van?

Egyszerre csak meglátom ám,
Én, a döbbent poéta,
Karmol a cicc: nem vagy komám!
Nesze neked, staféta!
Hozzávág a jó egérhez,
Mondd, miféle szövetség ez?
Sírban nemzet süllyed el.

Arra gondolt a jó cirmos,
Ebben a felhajtásban
Ügyeskedik, kéz kezet mos,
Egeret vág titokban.
Mert könnyű lesz védekezni,
Zavargásban felcserélni
Barátot ellenséggel.

Így titkos-észrevétlenül
Bosszút áll az egéren,
Aztán pedig úgy elterül,
Mint ki paff lett egészen.
Végül ő lesz a nagy győztes,
Fején babér, házi szőttes,
A többi mind pórul jár.

Szól a macska, majd cselekszik,
Megvágja az egeret,
Bűnét tompítni igyekszik,
Száján ilyen felelet:
„Sajnos meg nem ismertelek,
Békának, ráknak hittelek,
Kissé rossz a látásom...”

Méláz a cinc, sebét nyalja,
A dolgot meg nem érti,
Lehet, ő a világ alja,
De magának kikéri:
Hogy őt ráknak, brekknek nézzék,
Szúrós szemmel megigézzék,
Bizony meg nem engedi!

„Bajszom olyan, mint békáé?
Kérdem én ezt tőletek,
Farkam pedig: mint a ráké?
Akkor isten veletek!
Akkor én már nem is vagyok,
Csapot, papot mind itt hagyok,
Csillagösvény vár reám.”

— — — — — — — —

Míg az egér így kesergett,
Siratva a helyzetét,
Rák is egyre ravaszabb lett,
Fölborzolta szőrzetét.
„Miért küzdenék — gondolta —
A békáért, ki ellopta
Felét életszeremnek?

Mert hogyha ők nem lennének,
Nem kéne osztozkodjak,
Tó vizéből nem ennének,
Másnak pedig mért adjak?
Én lennék az egyedi úr,
Vizemből ki senki se túr,
Az lenne ám az élet!"

Amit gondolt, cselekedte,
Békákat megollózta,
Mint aki már elfeledte,
Hogy a vizet ki sózta.
Ravaszkodott, mint a macska,
„Tévedés volt, te kis csacska",
Így szkuzálta ki magát.

— — — — — — — —

A brekk nem érti a dürgést,
Ráktól ollót minek kap,
Kábán nézi a nagy sürgést,
„Délibáb ez, mi becsap?"
Kurvából lesz jó feleség,
Barátból örök ellenség,
Ez hát a szentencia.

XIX. Szál szivar,

mely, a nőnemnek hála, elhozza a harcok végét. Jól mondják a szakértők, hogy mindig szükség van az isteni beavatkozásra... A felek váratlanul, minden figyelmeztetés nélkül elhagyják a csata helyszínét, a győzelem és veszteség biztos tudatában...

Az egerek nagyon vívtak,
Minden békát levágtak,
Segítségül eget hívtak,
Brekken nem maradt végtag.
Már-már győzelemre álltak,
Békák lassan meghátráltak,
De a szerencs forgandó.

Igen, mert gróf Nagykákai
Magát nagyon elszánta,
Összeakadtak lábai,
Cincek vesztét kívánta.
Tudta, egy dologtól félnek,
Az lesz veszte ama félnek:
Egérfogó, tökmaggal.

A hódtól rendelt belőle
Plusz végtelen darabot,
Munkát el ne lopják tőle,
Nyomban rá is harapott.
Technikája igen fejlett,
Nyaka helyett csupa fej lett,
Hű, a ferdeszeműje!

Babonás kissé az egér,
Hol vagytok most, sámánok?
Tudja, a fogóba befér,
Szóljanak a sirámok.
Ellenállni sosem lehet,
Aki bátor, máris mehet,
„Minket vár ott a sok lyuk.

Ez van írva sors könyvében,
Porlunk hát, mint a szikla,
Balsors tép, de egyvégtében,
Kihuny bennünk a szikra.
Nem elég a tatár, török,
Osztrák, ki ágyúként dörög,
Most itt az egérfogó...”

Látta ezt a macskák népe,
Immár bevégeztetett,

Nagy suttyomban mind lelépe,
Míg nem veszélyeztetett.
Nem jó lenni vesztes mellett,
Akit gyászos anya ellett,
„Tűnjünk el, de azonnal!"

Tapsba kezd a békák népe,
Ütemesen bandukol,
Nézi, egér lyukba lép-e,
Néki hangosan drukkol.
Tapstempóra lépegetnek
Fattyai az egereknek
Végzetük irányába.

Így menne ez, vége nincsen,
Minden egér holtáig,
Békák osztoznának kincsen,
Mit cinc gyűjtött voltáig.
Ámde ekkor váratlanul
Békahölgy jön hívatlanul,
S mondja a szentenciát:

„Ha ebben a minutumban
Meg nem tértek miközénk,
Nem lesz résztek coitusban
Nagy világnak kerekén.
Itten, ha tovább harcoltok,
Rajtunk ülve nem purcoltok,
Mit sem kaptok belőlünk."

Madám míg ezt előadta,
Szigorúan toppantott,
Megrendült a föld alatta,
Gatyamadzag roppant ott.
Látván komoly elszántságát,
Fakír absztinenciáját,
Megszeppent sok békaférj.

Illik annyit tudni róluk,
Nagyon szerelmetesek,
Szívecskékkel teli házuk,
Nősóhajra éhesek.

„E csata miatt kár lenne,
Ha kegye és a jó kedve
Elveszne asszonyinknak!”

Ezt sebesen átgondolva
A harctérről lelépnek,
Hazaérnek és guggolva
Nőiktől pardont kérnek.
Hordnak legyet, nagy szúnyogot,
Lábuk elé, ki mit fogott:
Kegyüket visszanyerni.

Bocsánatért esedeznek,
És bűneiket bánják,
Lágy a szíve asszonynépnek,
Kérlelőket megszánják.
Csupán egyvalamit kérnek:
Hagyják az egért, míg élnek,
Ígérjék ezt nekik meg.

A férjek szívre tett kézzel
Fogadalmuk megteszik,
Hölgyek föl nem érik ésszel,
Amit hallnak, elhiszik.
Pedig érdek-hitszegésből
Pálforduló sziszegésből
Minden béka sportot űz.

— — — — — — — —

Látják rákok: nincs más hátra,
Hadseregük elevez.
„Mi vagyunk a bátrak bátra,
De a helyzet nem kedvez.
A békák itt nem maradnak,
Egérrel fűt nem harapnak,
Nem sikerült a tervünk.”

— — — — — — — —

Hallja cinc, fogóba készül,
Fogy a tapsnak ereje,

Tempótlanság habozást szül,
Hol az ütem veleje?
Alaposan szertetekint,
Majd társának gyanakvón int:
„Te, ezek mind eltűntek!”

Megállnak és tanácskoznak,
Elfeledik a fogót,
Kényszeredett döntést hoznak:
„Elrejt minket a bozót.”
Gonosz cselt vélnek ugyanis,
„Békák népe olyan hamis,
Jó lesz velük ügyelni.

Elbújunk és kilessük, hogy
Tervük miként alakul,
Számuk, hogyha túlzottan fogy,
Hadtestünk itt meglapul.
Most néhány percre eltűnnek,
Majd új erővel ránk törnek,
Nagy furfang ez részükről.”

Gondolja a megfontoltja:
„Új fegyvert is szereznek,
Visszajönnek felpakolva,
Több segítőt keresnek.
Jobb lesz azt már meg nem várni,
Míg nem késő, retirálni,
Fussunk el, de azonnal!”

Baljós jeltől megriadtan
Fújnak hát takarodót,
„A parancsot rég kiadtam:
Ne re-t fújjál, hanem dó-t!”
Egérkirály így kesereg,
Míg szétszéled a nagy sereg:
„Minket jól megtréfáltak!

Már azt hittem, győzni fogunk,
Igen jól állt a szénánk,
Sajnos beletört a fogunk,
Megcsapolták a vénánk.

Kezdetben jól nekiláttunk,
Rengeteg békát levágtunk,
Ilyen az egér-virtus!

Később megfordult a kocka,
Egérfogó, aztán csel,
A Cinc fegyverét eldobta,
Babonás-riadtan el...
Persze, azért nem vesztettünk,
De az igaz: nem is nyertünk,
Kényelmetlen patthelyzet."

— — — — — — — —

Mondják, akik foglalkoznak
Époszi ütközettel,
Istenek beavatkoznak,
Eredményt az dönti el.
Ezúttal béka-madámok
— Kezeik vágyott karámok —
Intézték el a dolgot.

Megürült hát a hadszíntér,
Gyorsan és váratlanul,
Elhányt fegyver egekig ér,
Sok fej csüng gazdátlanul.
Különös a befejezés,
Nincsen erre kifejezés:
Nem tudni, hogy ki győzött.

Cincogók nem sejtik azt, hogy
A békák mért tűntek el,
Béka ölel, ereje fogy,
Nem törődik egérrel.
Hölgykarok közt nem gondolja,
Egér inát legazolja,
Úgy kotródik lyukába.

Örvendetes félreértés,
Sohasem kell tisztázni,
Becsületen nincsen sértés,
Nincs, amire ráfázni.

„Meg kell szoknunk immár egymást,
Mondj, ha tudsz, hát valami mást,”
Békés együttélés ez...

Tűrik egymást, megfeszülnek,
Melyik lesz az erősebb,
A jövőre úgy készülnek:
Álmaik is merő seb.
Megvan az új stratégia,
Nem vicc ez, s nem tragédia:
Mindketten alkalmazzák.

Az anyák mindkét oldalon
Szüljenek sok gyereket,
Szaporulat az oltalom,
Mondták ezt már eleget.
Azé a föld, ki belakja,
Sült bolond, aki eladja,
Kettő küzd, harmadik győz.

Abonyi Mária: A nő

Tóth Mónika

Szeretnék

mesét mondani gondtalan,
üveget törni,
s zúgni, mint a tenger,
ha rohan.
Lombként hullani, mint a fa
s tomboló viharként hangot adva
tűzből olyan füstté válni,
mit az elsuhanó fájdalom kavar,
porszemként sodródni a széllel,
s könnyként lefolyni
arcodon az örök emlékben.

Apánk

Ha apánk elmenne,
nem lenne,
aki a tűzifát beszerezze.
Leülnék,
és arra gondolnék,
hogy apám szerette az állatokat;
lovakat festett
és mindig tudta,
hogyan őrizzen meg a tegnapból
egy darabot.

Megsérülve a fényben

Mikor a legmennyeibb a ragyogás a földön,
frissen meszelt téglaházunk
csupa repedés, csupa folt, csupa szótlanság.

Tetoválás

Születtünk. Lélegzünk.
Vergődünk jégszőke szélben.
Fáradunk. Elcsigázunk.
Kiborulunk. Csörömpölünk.
Miután ellazulnak reflexeink,
mesefigurákkal tetováljuk testünk.

Érkezik a jövő

Ünnep jön, havazás, földrengés, szökőár.
Valaki elbújik az épület mögé,
valaki megcsúszik a banánhéjon,
gázolajszag és hullaszag kering a levegőben,
fohászok, köhögések, ricsajok —:
érkezik a jövő.
Egy fáraó posztere alatt
csak ti maradtok hátra,
harmadosztályú utasok,
egy szivarfüsttől szürke fülkében.

A polihisztor temetésén

Csöndben hömpölyög a búcsúzó tömeg.
Nem lármáz, csak őrjöng a harang.
A menet mögött lépkedő fehér galamb hullatja tollát.

Jövőkép

Virul a pusztulás,
mint kertben a tulipán.

Sietek

Sietek. Nem érek rá takarítani, sminkelni,
vasalni, ölelni, nevetni,
virágot öntözni, levelet írni...
Be kell kortyolnom az egész világot,
mint az élénkítő Lipton teát.

Beszámoló

Előkelő helyen álltál,
míg el nem hagytál.
Püfögő esztendők következtek azután,
vágyak után epedők.
Aztán egy nap
díszbe öltözötten ajtómnál kopogtál —
én kiiktattalak mindörökre.

A beteljesülés öröme

nagyott szívott
a narkóból
kellemes érzés bizseregtette
lepotyogtak csüggedései
teste virágba borult
aztán belehalt
a beteljesülés örömébe

Kedvesemhez

Simogass, mint jó nagyszülő
mélabús unokáját.

Óvj meg rovartól, kígyótól,
gonosztól, Istent káromlótól.
Ne engedd, hogy a nyugtalanság
úrrá legyen bennem…

Mindvégig

Szerelmes leveledet keresem.
A kövek alatt.
A kapanyom után.
A gyom alatt.
Ha megtalálnám,
retikülömben hordoznám
amulettként.

Jelen

Talpam nyomát
betakarta a szél,
s a szavaim mogyoróként
szétgurultak.
Szerelmes vallomásom
kosarad alján lapul,
s én védtelenül maradtam.
Egyedüllétemben
kételyeimhez láncolt
a kanálnyi csend.

Ajánlás

Azok közé a szerencsések közé tartozom, akik igen tehetséges asszonyok megindító életrajzi vallomásait gondozhatták. Ezek között van Kocsis Rózsi is, akinek immár 5 kötetét gondoztam. Mindegyik kötete életének egy-egy periódusáról számol be. E kéziratokból eddig kettő jelent meg. Az Olvasó talán még emlékszik éppen az Erdélyi Gondolatnál 1997-ben megjelent kötetére.

Az alábbi válogatás a legutolsó, 5-ik kéziratából való, amely a legfrissebb munkája volt. Miként a többi könyvét is, ez a csodálatos parasztasszony egyfajta íráskényszerből írta.

Erre az íráskényszerre az immár 47 éves szellemi fogyatékos fia miatt érzett anyai fájdalom késztette, melyet még az sem törölhette el, hogy két igen tehetséges — író és művész — fia is van. Így írta meg közel fél évszázados visszaemlékezését arról a periódusról, amikor kisfia 3 éves korában egy baleset áldozata révén vált beteggé. Ez váltotta ki belőle mindazokat a fájdalmas és fojtogató emlékeket; egyben pedig kétségbeesésében is fel-feltörő reménységet, hiszen újból és újból próbált hinni gyermeke gyógyulásában.

Ez az újabb regénye is a paraszti gondolkodásnak, a házassági kapcsolatnak is hű tükre. Ebből az életrajzi vonatkozású kötetből való az alábbi elbeszélés is, melynek címét — miként a többi elbeszélésének is — maga adta meg.

NAGY OLGA

Kocsis Rózsi

Jobban lesz a gyermek?

Megbeszéltük a tejeskocsi söfőrével, hogy vigyen be Szamosújvárra az állomáshoz. Megyek, viszem a fiamat egy gyermekorvoshoz. Kora reggel eljött édesanyám nálunk.

— Né, készen lettek a párnák!

— Hármat varrtam, apád csak egyet tud. Nem kell mindent az orruk hegyére akasztani az embereknek! Aztán meg el is dicsekedne vele. Tudod, két rámán

varrtam. Ha otthon volt ü, azt varrtam, amiért pénzt kapok. Ha elment otthonról, hamar elővettem a másik rámát bentről, nagy ágy alól. Olyan katipila vén ember, sze' tudod te lányom. Né, milyen szép ez a szekfüves diványpárna! Ez poharas, ez tulipános. Aztán még egy kis megspórolt pénzem is van. Né, tedd el és vegyél a drága betegünknek azt, amit megkíván.

Bejött az uram.

— Né, van mit vegyek az orvosnak! De a másik kettőt eldugtam én is, nehogy visszamondja apámnak. Közben csomagolok, odateszek két díványpárnát. Jön apám.

— Jó reggelt! János, te is méssz Rózsival? — kérdi az uramtól.

Én már egy hete mondogatom: „Szeretném, ha te is jönnél velem, János!" Semmit sem felel rá. Én még azért sem mondom többet. Ha neki nem jön úgy, hogy jőjjen, hát maradjon itthon.

— Ha a gyermekekről van szó — folytatja apám —, nem is vagytok olyan elesettek. Te János, te vagy az apja a gyermeknek, te beszélj az orvossal.

Apám mind mond neki, én meg azon mérgelődek, hogy hogyan is lehet egy ilyen szép ember olyan erős, kemény, mint egy vasdarab. Jobb neki itthon végezni a dolgot, minthogy ezzel a beteg fiával mérgelődjen. Nincs türelme hozzá. Jaj, de ezt nem szabad anyám tudja!

— Édesapám, hagyja ke! — hajtogatom nagy mérgemben. — Nincs pénz, s az út pénzbe kerül.

De már mosolyog is. Újból egyedül indulok neki az útnak. Pedig másképp vagyok, azt is jól tudja az uram. Ez azért csak fáj nekem, de kényszerből ne jőjjön.

— Na, mi megyünk, csókold meg édesapádat kicsi fiam!

— Mi is elkísérjük — mondja anyám.

Apám már el is vitte a kicsi csomagomat: a ruhatarisnyát a hóna alá kapta.

— Gyere kicsi Pista, fogd meg a kezemet, olyan szép helyre visz téged édesanyád.

— Kincses Kolozsvárra megyünk — magyarázza anyám a gyermeknek, s már mennek is kifelé az utcaajtón.

Én az uramtól búcsúzom, akinek a kezében van már a veder.

— Megyek én is, hogy itassam meg az állatokat — mondja.

Én kacagva csókolom meg, ő is visszakacag, de mégis úgy érzem, mintha pofon vágott volna. Jött, hogy jól megrázzam. Bár a piacig elkísérhetett volna. Ez az itatás is elmaradhatott volna. Akár most, akár tíz perc múlva itat, nem mindegy? De ezt sem szabad megtudják anyámék! Mit is mondott a napokban anyám? „Az olyan emberek a legőszintébbek, mint a te urad. Te olyan vagy, mint apád. Ti ketten le tudnátok hízelegni még a fényes napot is az égről. Úgy kimutatjátok, hogy el is hiszi az ember, hogy szeretitek, pedig nem úgy van. Hej, ismerem én már jól az apádat: »Kicsi Rózsi így, kicsi Rózsi úgy!» Vagy: »Szép feleségem«, és én már tudom, hogy pénz, vagy tojás kell neki pálinkára, vagy szivarra" — jutottak eszembe ezek a szavak.

Talán én várok túl sokat az uramtól? — gondoltam. Az elébb még utánunk kiáltotta: „Ügyeljetek magatokra kicsi Rózsi!" De én hátra sem néztem. Miért nem kísért fel? Azért innen, a piac sikátorából csak visszanézek. Most hajtja a marhákat itatni. Intek neki, visszaint. Így most biztosan megkérdi az orvosnő, hogy özvegy vagyok-e. A többi orvos megkérdezte. Én ilyenkor összerezzenve hebegem:

— Tudják, hogy van falun, sok a mezei munka.

Ők kedvesek, de én lélekben szinte felkiáltok: „Nem igaz! Nem igaz! Nem a mezei munka! Egy napot tudna szakítani…"

Újból úgy érzem, hogy egyedül vagyok. De nem, itt a barátom, a bánat. Az nem hagy magamra. „Menj innen, menj!" — megrázom a vállamat, mintha leráznám magamról a bánatot. Kiegyenesedek, s máris kacagásra vonom el a számat. Rajtam ne sajnálkozzanak!

Anyámék a gyermekkel már fenn vannak a piacon, én egy hajításnyira vagyok tőlek. Hát persze, el kellett búcsúznom az uramtól. S még én kell hálás legyek nekik, mert elhagyja, hogy elvigyem a gyermeket az orvoshoz. Újból megrázom a vállamat. Félre bánat! A gyermek előmbe szalad. Én kacagva ölelem át.

Fenn vagyunk a piacon. Most rakják fel a tejet, zörögnek a nagy kandérak.

— Szervusz Kocsis Rózsi!

— Szervusz Víg Kali!

Kali lánykori barátnőm, egész közel jön hozzám. Csípőre tett kézzel beszél, s közben nézegeti a fiamat. Az első kérdés:

— Hol az urad? Vagy anyádék mennek veled?

Kali még csípőbbre illeszti a kezét, nagy, éles a beszéde:

— Te Rózsi, az én fiam egyszer volt olyan nagy beteg, de az én uram felkapta, s úgy futott vele az orvoshoz. Pedig tudod, nem is olyan fiatal az én uram: husz év különbség van köztünk. De az nem hagyná, hogy egyedül vigyem a gyermeket.

— Pű-pü, de szép ez a gyerek! — köpdösi Kali a fiamat —, de nagy ördög!

A fiam kezd köpni Kali felé, de legszívesebben megrúgná. Vagy megharapná, de én visszafogom őt. Lehajolok hozzá:

— Gyere, üljünk be a kocsi kabinjába!

A fiam jön, de csak félrecsavart fejjel, mert még mindig Kalit nézi. Nem tudom vele megértetni, hogy ez a köpés az igézet ellen van.

Az utolsó kandért is feltették. Én a kabinban ülök, a fiam az ölemben. A két kezét fogom, mert minden iratot leseperne itt előttünk a kabin ablakából.

Jön a csarnokos Juhos András. Ez Kocsis Katinak, az én nénémnek a férje. Engem fenyeget:

— Te, te nagyokos! Miért nem hagytad, hogy az urad is veletek menjen? Sze már nagy ez a gyermek, nehezen bírsz vele. Te, amilyen kicsi vagy, olyan nagy okosnak tartod magad. A fiamat is fenyegeti. A gyermek is visszafenyegeti. Én mit tehetek mást, elhúzom a szám, és mosolyogva integetek a szüleimnek és a fenyegető sógoromnak.

Igen, ez az én testvérem ura, ez egy bolond gyermekszerető apa. Ez megmentette a hat éves leánykáját. Most is látom, hogy rohant be hozzánk a gyermekkel a karján. Az már ájultan hörgött, keze, lába már lelógott. Letette az ágyra.

— Hamar adjatok fotogémet! — ordibált. — Nem, nem nézhetem el, hogy a drága leányom a karom közt fulladjon meg! — kiáltotta izgatottan. — Ez torokgyík, ez nagy járvány most a faluban, itt kapta el — magyarázta, s közben kikapta a zsebiből a zsebkendőjét, rátekerte egy kanál nyelire, jól leöntözte petróleommal, majd bedugta a hörgő gyermek szájába, és jól megkeverte. A gyermeket az öliben hasra fektette. Véres, vizenyős lé jött ki a száján. Ezt háromszor megismételte. A gyermek felsóhajtott, és kezdett rendesen lélegzeni. Kereken nézett a házban, és már nem volt olyan túl piros a színe. A sógor visszacsavargatta a nagy pokrócba, és máris futott vele az orvoshoz. A gyermek megmaradt, és óvónő lett belőle…

Bezzeg az én testvérem meghalt a torokgyíkban azokban a napokban. Pistának hívták. Nagyon szerettem, azért kereszteltem a kicsi fiamat is Pistának. Mindent meg fogok tenni ezért az én beteg kicsi fiamért…

— Ülj szépen, te gyermek! — szólok rá a fiamra. Ahogy a kocsi döcög a rossz, feltört úton, úgy himbálja magát. Hol az egyik kocsiba csapja magát, hol a másikba.

— Eszel? Kibontjuk a tarisznyát. — Né, sütöttem csörögét, na nézd, milyen szép piros. Fogd meg és egyél! — biztattam. Gondoltam, hátha abbahagyja ezt a hintázást; de még azért sem hagyta abba. A söfőr is rászólt:

— Ülj helyt, megfájdul anyádnak a karja!

— Né, egyed a csörögét! — biztatom. — Faljál egyet! Kikapja a kezemből és az ablak üvegébe vágja, velünk szembe.

— Na, ha nem kell, ne egyél — mondom neki. Közben egyik kezemmel lefogom a fiam kezeit és az ablakból leszedem a csörögét. A kötényem sarkával, jobb kézzel próbálom letörölni a cukros, olajas foltot az ablakszemről, de közben mondom:

— Nézzünk ki az ablakon, mert itt szokott lenni a fűben kicsi nyúl! Né, ott a bokorban van!

Nem merek a söfőrre nézni, de azért látom, hogy nagyon idegesen figyel.

— Hol a kicsi nyúl? Én nem látom a nyulat — türelmetlenkedik a fiam. Mind jobban kezd kapálózni kézzel, lábbal. Lefogom a két kezét, nézek kifelé.

— Né fiam! — de inkább a söfőr mellé húzódak az ülésen, nehogy nekicsapja az öklét az ablakszemnek, s az kitörjön, vagy elvágja a kezét.

— Hű a kutya mindenit a kölykének! — mérgelődik a söfőr. Én megrettenve nézem őt. A fiam még akkor sem hagyta abba a rugdalózást. Most a két lábát a térdem közé szorítom, de érzem, mennyire feszengeti a lábait. Állandóan a két kezét figyelem, könnyedén rajta tartom a kezemet. Ügyelnem kell, mert nagyon ideges. Ilyenkor csíp, rúg, harap. Tovább mesélek neki.

— Az állomásra megy a fiatal asszonyka? — kérdi a sofőt.

— Elviszem egészen az állomásig.

Két óra múlva lesz a vonatom. Ezektől az óráktól is félek, de a fiamat sikerült elaltatnom. Úgy három óra lehet. Ott álldogálunk a Szamosnál fent, ahol térünk be a Szécsenyi térre. Hol az egyes szám? Becski Irén gyermekorvost keresem, ez fogja meggyógyítani a gyermekem. „Jaj, de jó, hogy itt vagyunk, eljöttünk!" — gondolom örömmel. „Ez egy nagyon jó és tudós idegorvos, ha ez nem tud segíteni, akkor senki. Ez meg tudja gyógyítani, és olyan fiú lesz a gyerekből, mint egy huszártiszt, ne búsulj!" Így ajánlgatták nekem az orvosnőt a falumbeliek.

A kopogtatásra egy kerek képű, kissé telt asszony nyitott ajtót.

— Igen, fiatalasszony, én vagyok Becski Irén.

Bevitt a szobába.

— Üljenek le! — int az orvosnő egy díszes fotelre mutatva.

Igen ám, de a fiam hogy ülne le, amikor ilyen szép szobát még sohasem látott. Futkos ide-oda, mindent egyszerre akarna megtudni, nem tudja, melyiket nézze.

— Ez mi? Ez miért van itt? — áraszt el a kérdéseivel. Én kézen fogva viszem ide-oda, szinte futkosok vele a nagy szobában. Az orvosnő int, hogy eresszem el a kezét, üljek le, és hagyjam szabadon.

— Te milyen szép széki fiú vagy, és biztos, hogy ügyes is vagy. Hogy hívnak? Lehajolva, mosolyogva beszél vele. Megismétli azt, hogy hogy hívnak.

— Juhos Pista vagyok. — Nézi az orvosnőt, s közben ő is kacag.

— Hát ez az asszony ki?

— Ez az én édesanyám.

— Szereted az édesanyádat?

— Ühüm — int a fejével, s közben kapkod a nippek között. — Ez is szép — jegyzi meg.

— Várjál te Pistuka! Egyszerre csak egyet fogj meg. Ez mi, ami most a kezedben van?

— Ez egy kutya, de ez kűből van, ez kemény — ütögeti az egyik kezével.

— Testvéred van?

— Nincsen.

— Apádat szereted?

— Mind üt. Megver, és mind üti a seggemet — mutatja a fenekét.

— Miért szokott megverni?

Pista vonogatja a vállát, csak nagy későre szólal meg.

— Ha anyám otthon van — mutat rám —, nem üt meg, mert anyám örökké azt mondja, hogy: „lasé, lasé."

Az orvosnő valami játékot ad a kezébe.

— Ezt neked adom, mert te ügyes fiú vagy — dicsérte, s leültette velem szemben egy székre. Ő kérdezett, és a fiam felelgetett. Erre még jól emlékezem.

A fiam hangosabban mondta, hogy bapóék nem velünk laknak. Az orvosnő intett: — Úgy van? — Bólintok, hogy igen.

— Hány éves vagy?

— Ennyi vagyok — mutatja a négy újját, majd hozzátette a hüvelykujját is. — Vagy ennyi.

— Már szépen számol az ujján, de az ötnél megáll.

Az orvosnő szépen eldicsérte.

— Hát ezzel nincs baj, majd elnövi. Még egy kicsit türelmetlen. Az a baj maguknál, falusi embereknél, hogy nem foglalkoznak a gyermekkel. Nincs idejük, nincs türelmük.

— De drága doktornő — hebegtem, de leintett.

— Én ismerem magukat, tudom, hogy van faluhelyt.

Nézi az iratokat. Engem közben a hideg ráz, hogy a fiam lehúz valamit, odacsap valamit. Felkelek, de az orvosnő inti, hogy üljek vissza. A gyermek már a szoba másik felében van, közel az ajtóhoz. Én szorulok, hogy kifut. Végül megszólal az orvosnő:

— Te szép, széki legényke, gyere ide, beszélgessünk!

A fiam hozzáfut.

— Ki varrta neked ezt a szép fehér inget?

— Né, még feketével van kihímezve!

— Ez fekete? — kérdi az orvosnőtől a fiam.

— Persze, hogy fekete. S ennek a sárga gombos mellénynek milyen a színe?

A fiam nagy hirtelen megfogja a lájbi alját.

— Ez kék lájbi — vágja ki. Nem tudja, hogy milyen a színe, de tudja, hogy kék lájbinak hívják. És mondja is:

— Ez priccses nadrág.

— Így járnak a nagy legények is?

— Igen, csak azoknak van olyan sárga gombos sziújuk — mutat kereken a hasán.

— Nincsen baj, fiatalasszony, nincsen baj. Négy nap múlva bizottság elé állítjuk.

— De alighogy hazaérek, máris vissza kell jőjjek. Ki sem tudja pihenni magát — súgom az orvosnőnek: üt, csíp, harap, s van, amikor nagyokat kacag, ha nem is kell. De már sírok.

— Igaz, meggyógyítja? Gyógyítsa meg, segítsen rajtunk. Nem egyformán van a drága gyermekem. Mibe kerül? Fizetek. Tudja, jól állunk, van jármos marhánk. Nem vagyunk olyan nagyon elesettek! Drága doktornő, igaz, hogy meggyógyítja?

Barabás István

A Székely Útkereső az egyetemes magyar művelődéstörténet része

Tovább — a megtalált úton

Amikor Beke Sándor 1990 áprilisában gondolt egy nagyot és *Székely Útkereső* cím alatt beindította irodalmi és művelődési havi folyóiratát, a romániai magyar sajtó berkeiben sokan fejcsóválva megmosolyogták. Kételkedők első reagálása a címre vonatkozó kérdés volt: már ismét milyen utat keresnek ezek a székelyek? Az anyagiak ennél nagyobb veszéllyel riasztottak: 1990 tavaszának zűrzavarában a papír, nyomda napról napra rohamosan drágult, a lapterjesztés teljes anarchiába fulladt, az addig lapuló, szélsőséges román sovén-nacionalizmus nyílt támadást indított a jogaiért síkra szálló magyar kisebbség ellen, és akkor ilyen körülmények között a *Székely Útkereső* kicsiny, törékeny gályája meg tud-e küzdeni a piacgazdaság és a politika bősz hullámaival? A válasz szívmelengető: SIKERÜLT! Beke Sándor és maroknyi csapata — amelyből Csire Gabriella, gyermekirodalmunk kiemelkedő személyisége, Kozma Mária, ismert prózaírónk, és Róth András Lajos, történész maradt mindvégig mellette — folyóiratként tíz éven át tudott felszínen maradni a viharban. Ami nem jelenti, hogy tíz év után meghalt volna: 1999-ben olyan furfangos módon szűnt meg, hogy ma is él és virul tovább: átlényegült a *Székely Útkereső Kiadványok* népszerű kiadvány- és könyvsorozatává. Az utolsó lapszámban Beke Sándor főszerkesztő búcsúcikke újra fölteszi az induláskor elhangzott kérdést: *milyen út keresésére vállalkoztunk?* Válasza: *a sok gazdasági nehézséggel küszködő világban méltó helytállásra és itthonmaradásra biztattunk.*

Átlapoztam a tíz év kollekcióját, hogy olvasói minőségemben magam is választ keressek a kérdésre: hogyan, milyen szerkesztői elvekkel, ötletekkel keresték a megmaradás útját, és ami a legfontosabb, megtalálták-e azt? A szerkesztők helyett beszéljen a „termés".

A politika ólálkodása

A *Székely Útkereső* színre lépésének jelentőségét csak abban az esetben tudjuk méltányolni és sikerét indokolni, ha tartalmát a korabeli romániai valóság függvényében vizsgáljuk. Hogy ezzel mit akarok mondani, jobban megértik azok az olvasók, akik átélték a diktatúra utolsó éveinek féktelen románosítási politikáját, könyörtelen cenzúráját. Ami jelentette többek között, hogy a sajtóban tilos volt a magyar helységnevek használata, hogy tilos volt leírni olyan szavakat, mint Erdély, Székelyföld, Barcaság, Bukovina, csángó, tilalom alatt volt Kós Károlytól Sütő Andrásig egész sor írónk, nem beszélve mindazokról, akik elmentek az országból. A magyar és a székely himnusz idézése, éneklése törvénybe ütköző, irredenta merényletnek számított, magyar tannyelvű oktatás már csak román iskolák megtűrt tagozataként létezhetett. Úgy tűnt tehát, hogy a társadalom nemzeti homogenizálásának a diktátortól meghirdetett műve sikerrel jár, mígnem az 1989-es decemberi fordulat meghozta nemzettudatunk újjászületését is. A robbanásszerű folyamatban egyházaink, az iskola és érdekképviseleteink mellett elévülhetetlen érdemeket szerzett sajtónk is. Hogy miképpen tette, ezt tükrözi a *Székely Útkereső* tíz évfolyama is. Az olvasó — és majd az utókor — döntheti el, a szerkesztőség milyen mértékben élt az új lehetőségekkel.

Ha mindezen körülmények összefüggésében olvassuk a *Székely Útkereső* évfolyamait, mindenekelőtt azt állapíthatjuk meg, hogy első számától kezdve bátran és felelősségtudattal közölt olyan olvasnivalót, amely 1989 előtt törvénybe ütköző tabunak számított, amennyiben a módszeres elrománosítás sikerét késleltethette volna. Ha ilyen szempontból vizsgáljuk a szerkesztői koncepciót, túlzás nélkül állapíthatjuk meg, hogy az első lapszámok valósággal sokkolták olvasótáborát, a szó pozitív értelmében. A „hosszú tél után" váratlanul beköszöntött tavasz érzetét keltette az olvasóban, hogy a szerkesztőség tálcán kínálja számára az addig tiltott „veszélyes" verseket, valamint tanulmányokat a székelyek, csángók múltjáról, a Szent Koronáról, szemelvényeket olyan, addig tiltott íróktól, mint Nyirő József, Cseres Tibor (a bácskai vérengzésről), de erre alább még visszatérek, elvégre a *Székely Útkereső* fő pászmája mindvégig az irodalom—művelődés—művészet maradt. Ami nem jelenti, hogy kiátkozta volna hasábjairól a politikát, közéletet, de szerencsére csak módjával élt vele. Vessünk egy pillantást erre is, habár mai szemmel olvasva, a politika olyannak tűnik a *Székely Útkereső*ben, mint templomi zenében a cimbalom. A negatív véglet már az első számban mellbe vágja a szegény olvasót, ma pedig kész gyermekbetegségnek hat: a 4. oldalt a

székelyudvarhelyi szakszervezetek szövetségének megalakulásáról szóló, örvendetes híradás tölti ki oly módon, ahogy azt az új testület főreferense a szerkesztőség rendelkezésére bocsátotta. Valamivel tűrhetőbben politizál dr. Vofkori László tanár: *Lesz-e Udvarhely megye?* cím alatt jobb ügyhöz méltó lokálpatrióta hévvel sorakoztatja fel érveit, hogy bizonyítsa: Udvarhely megye újraalakítását gazdasági, történelmi, demográfiai, etnikai, jogi, közigazgatási, társadalmi és turisztikai szempontok igazolják. Nyolc szempont! — csoda, hogy mégsem született újjá, hogy 130 ezer lakosával az amúgy is kicsi Hargitából két minimegye tűnjön fel az ország térképén, és „az ezredfordulóra (tehát 2000-ig!) funkcióképes kisváros-hálózat alakuljon ki" — ahogy ezt Vofkori László Székelyudvarhelyen megálmodta.

A politizálásnak szerencsésebb lehetőségével élt Kardalus János és Asztalos Ferenc. Kardalus János 1991 decemberében írott felmérése bemutatja, hogyan festett Hargita megye iskolahálózata 1989 előtt, mikor félezer „misszionárius" árasztotta el a katedrákat, és 41 ezer magyar gyermek tanult román osztályokban — ezzel a riasztó előzménnyel biztat a szerző helytállásra az új körülmények között, hogy az iskola vállalja nemzeti identitásmegőrző hivatását. Asztalos Ferenc udvarhelyszéki tanfelügyelő hasonló szellemben taglalja az anyanyelvű oktatás feladatait az új körülmények között. Felfedezhetünk azonban olyan írásokat is, amelyek egy irodalmi lap profiljához jobban igazodnak. Ilyen például Fodor Sándor glosszája Beke György rossz emlékű egri beszédéről (1991/5–6.). Fodor Sándor fölidézi, hogy kolozsvári barátságuk idején figyelmeztette Bekét, ne kövesse némely elődök példáját, akik Budapestre kitelepedve, hátrafelé köpködnek. Sajnos Beke György mégis pont ezt a bűnt követi el: tört gerincűeknek minősítette az itthon maradt magyar értelmiséget. Ezt Fodor Sándor, aki máig hű maradt szülőföldjéhez, nem bocsájtja meg neki, amint azt sem, hogy Budapesten homlokegyenest az ellenkezőjét hirdeti annak, amit Bukarestben, majd Kolozsváron írogatott. A témakörbe vág Cseke Péter szép esszéje is (1991/5–6.): Jancsó Béla emlékét idézi fel, figyelmeztetve máig időszerű tanítására, amelyet pályatársa, Debreczeni László Cseke Péter kérdésére válaszolva így foglal össze: „Az eredendő emberi gyarlóságok nem írhatók sem az erdélyi sors, sem a kisebbségi helyzet számlájára. Semmi esetre sem tartozik a végzetszerű következmények közé az, ami magából az *emberi természetből* jön, ami mindenütt ugyanaz: a kicsinyesség, gonoszság, irigység, ostobaság, szűklátókörűség, hatalmaskodás; érdekközösségek, klikkek haladásellenes magatartása, közellenes pusztító tevékenysége stb." — mintha Jancsó Béla és Debreczeni László 2007-ig látta volna előre bajainkat!

A *Székely Útkereső* „testhezálló" politizálására Beke Sándor nyújt példát már az 1990/1-es számban: *A szavak vérpadán* című, megrázó erejű versében Sütő Andrásért imádkozik abból az alkalomból, hogy a marosvásárhelyi fekete március okozta sebei miatt még mindig veszélyben az élete.

Az irodalom is segített

A felvállalt útkeresésben legfőképpen az irodalom segítette a szerkesztőséget, ez teszi ki a lapszámok terjedelmének nagyobb felét. Ilyen vonatkozásban legnagyobb érdeme — ahogy fentebb már utaltam rá —, hogy első számától kezdve az utolsóig tapasztalható a tudatos törekvés: bevinni a köztudatba a magyar irodalomnak azt a kincsesházát, amely 1989-ig tiltott gyümölcs volt, így az ifjabb nemzedékek legfennebb a családi házban találkozhattak vele, már ha ott léteztek ilyen könyvek. Babits Mihály: *Erdély,* Reményik Sándor: *Az Ige,* József Attila: *Karácsony,* Kányádi Sándor: *Könyvjelző* stb. — ki gondolta volna 1989-ben, hogy ilyen gyújtó hatású verseket egyszer még szabadon olvashatunk és iskolai ünnepélyeken elhangzanak?

Külön érdeme a lap főszerkesztőjének, hogy már első számától kezdve beindította *Magvető* rovatát, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy lehetőséget kínáljon olvasóinak felfedezni a kommunista diktatúrában kiátkozott íróinkat, elsőnek Nyirő Józsefet, de sorra került Tamási Áron, Kós Károly, Sütő András is.

Teljesítményszámba megy a szerkesztőségnek az a következetes törekvése is, hogy egy-egy számban külön oldalakat szenteljen kortárs szerzők bemutatására személyes vallomásaikkal és írásaikkal, mintegy életközelbe hozva őket az olvasó számára. Így válik kedves ismerősünkké Lendvay Éva, Csire Gabriella, Kozma Mária, Nagy Olga, Cseke Gábor stb. Időközben a *Székely Útkereső* új tehetségeket is elindított a pályán, ahogy tette Nagy Irén csíkszentdomokosi tanárnővel (1993/4–5–6.). Azelőtt nem ismertük, de ettől kezdve szívünkbe zártuk, mert például *Téli hasonlat* című versében ilyen tömény lírával lepi meg olvasóit: „Hópelyhek fúlnak / halkan a vízbe, / eltűnnek, mint az / illatok, / tört szárnnyal hullnak / az álmok mélyre, / magasról, mint a / csillagok."

A lap elévülhetetlen érdeme, hogy elsőnek nyújtott tág teret olyan íróknak, akik nem szegődtek el a múlt rendszer propagandagépezetébe, ezért, ha nem is tiltottak, de tehetségük ellenére mellőzöttek voltak. Közéjük tartozik Ráduly János, aki tíz év alatt költőként, kritikusként, néprajzosként van jelen, ugyanígy Nagy Olga, akinek önéletírásából a *Székely Útkereső* elsőként közölt bő részleteket, továbbá Marton Lili, Bán Péter, Lendvay Éva, Ábrahám János, Veress Dániel stb.

Irodalomtörténetünk is gazdagodott a *Székely Útkereső* hasábjain, gondolok itt Csire Gabriellára. A bukaresti Akadémiai Könyvtárban felkutatta a regáti magyar gyermekek számára Brăilán szerkesztett *Gyertyafény* című lapot, így bukkant rá Benedek Eleknek egy 1923 májusában Torró Miklós főszerkesztőhöz intézett levelére, és közzé is teszi (1994/1–2–3.), *A Megváltó* című versével együtt, amelyet elküldött a *Cimbora* brăilai testvérlapjának.

A szókimondó irodalomkritikára szolgáltat példát Széki Barnabás cikke (1999/1–4.). Simon Attila *Átila* című verseskönyvének meghökkentő sületlensé-

gei kapcsán megállapítja, hogy az ilyen „árut" a művelődési minisztériumok támogatása helyett az egészségügynek kellene jóváhagynia. Nem bizonyul szelídebb ítélkezőnek Kozma Mária sem. Interjújában (1994/4–5–6.) nemcsak írói, hanem könyvszerkesztői (Pallas-Akadémia, Csíkszereda) minőségében is pásztázza a hazai magyar irodalmi valóságot, hogy kimondjon azóta is érvényes igazságokat, mint például: „Elemezhetem vég nélkül a profi, amatőr, dilettáns közötti különbséget. Úgyis az fog történni, hogy akinek pénze van, az saját költségén megjelenteti művét, ettől nem lesz sem író, sem költő, de a maga részéről évekre biztosítja a karácsonyi ajándékot szerettei számára. Mindezen a tanulságon is elgondolkozom néha, hogy ne felejtsem el: az igazi profi nem a maga vagy a mások véleménye miatt az, hanem azért is igaz-valódi, mert szakmai magabiztosság jellemzi, nem fél sem a nálánál »kisebbektől«, sem a »nagyobbaktól«, szakmájának titkait megosztja másokkal."

Történelmünk újrafelfedezése

Megmaradásuk útkeresésében törvényszerű fejlemény volt, hogy a szerkesztőség már 1990-ben éljen azzal az új, kedvező lehetőséggel is, hogy teret szenteljen a magyar történelemnek és néprajznak. Erdélyi viszonylatban úttörő volt a Szent Koronáról és Szent Istvánról, illetve Csíksomlyóról, a magyar vallásról, egyházi zenénkről közölt tanulmányaival, ismertetőivel. Újra felfedezte az azelőtt szintén tiltott csángó témát (Ferenczi Géza, Szőcs János, Tankó Gyula). Kár, hogy a szerkesztőség kezdetben épp az új ízek mámorában figyelmen kívül hagyta a józan ítélőképességet, és helyet adott a délibábos áltudománynak is, mint például a hun-székely eredetmesének. Szerencsére idejében feleszmélt, hogy a szabadság nem jelenti a szubkultúra elszabadítását is; mintha bűnét akarná levezekelni, 1991/3-as számától kezdve helyet adott egy szaktekintélynek: Ferenczi István *Gondolatok a székelyek korai történetéről* című cikksorozata éveken át oszlatta a mondvacsinált vérmagyar elméletek ködét. Tudományos érvekkel mutatta ki többek között, hogy a hun-székely származás, Csaba királyfi legendája a hiedelmek világába tartozik, amennyiben egyetlen hiteles bizonyíték sem támasztja alá. Más kérdés, hogy Ferenczi István mélyen szántó tanulmánya milyen hatással volt a közvéleményre. Bizonyítja, hogy 2006-ban egyetemi diplomával bíró csíkszéki értelmiségek gyűjtést indítottak Attila szobrának felállítására. Velük szemben, a józan történelemszemlélet ügyét szolgálják Hubbes Éva, Bertényi Iván, Róth András Lajos, Fülöp Lajos írásai is.

A diktatúra utolsó éveiben a nemzettudat ápolásának „bűnébe" esett a magyar néprajz is, ezért a párt sürgősen tilalom alá helyezte. Ez magyarázza, hogy a *Székely Útkereső* első számától kezdve ebben a témakörben is a „jóvátétel" hívének bizonyult. És milyen színvonalon! — fémjelzik olyan szerzők, mint Nagy Olga, Keszeg Vilmos, Barabás László, Zsigmond Győző, Kardalus János, P. Buzogány

Árpád, István Lajos, Ráduly János. Hasonló okokból ide sorolhatjuk a nyelvészeti, nyelvápoló cikkeket, tanulmányokat is, e téren Murádin László, Komoróczy György, Lőrincz József jeleskedett. A helytörténeti műfajban kiemelkedőt nyújtott Vofkori György (villamosítás, vasútépítés Székelyudvarhelyen).

Befejezésül egy szubjektív vallomás. A *Székely Útkereső* kollekcióját böngészve elszorult a szívem, mikor minduntalan olyan munkatársak bukkantak fel a sárguló oldalakból, akikről ma már csak múlt időben beszélhetünk. Elment ugyanis közülünk Balogh Edgár, Benkő András, Marton Lili, Kardalus János, Bán Péter, Veress Dániel, Ábrahám János, Papp Attila, Fábián Imre, Tóth István, Sütő András, legutóbb pedig Nagy Olga. Elmentek, de tovább élnek, nemcsak könyveikben, hanem a *Székely Útkereső*ben is. Ha ezt is beleszámítjuk az „egyenlegbe", nyugodt szívvel mondhatjuk: e fórum az egyetemes magyar művelődéstörténet részévé vált, megtalálta tehát azt az utat, amelyet tíz éven át nemzete iránti felelősségtudattal keresett.

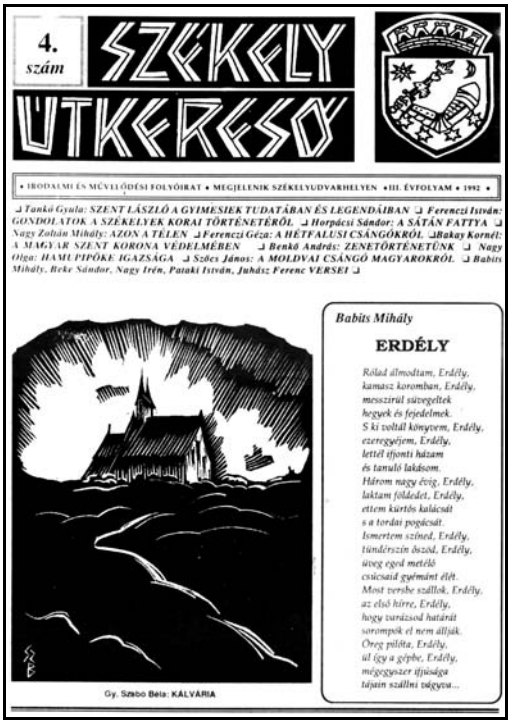

4. szám

SZÉKELY ÚTKERESŐ

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT • MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN • III. ÉVFOLYAM • 1992 •

Tankó Gyula: SZENT LÁSZLÓ A GYIMESIEK TUDATÁBAN ÉS LEGENDÁIBAN ❑ Ferenczi István: GONDOLATOK A SZÉKELYEK KORAI TÖRTÉNETÉRŐL ❑ Horpácsi Sándor: A SÁTÁN FATTYA ❑ Nagy Zoltán Mihály: AZON A TÉLEN ❑ Ferenczi Géza: A HÉTFALUSI CSÁNGÓKRÓL ❑ Bakay Kornél: A MAGYAR SZENT KORONA VÉDELMÉBEN ❑ Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK ❑ Nagy Olga: HAMUPIPÓKE IGAZSÁGA ❑ Szőcs János: A MOLDVAI CSÁNGÓ MAGYAROKRÓL ❑ Babits Mihály, Reke Sándor, Nagy Irén, Pataki István, Juhász Ferenc VERSEI ❑

Gy. Szabó Béla: KÁLVÁRIA

Babits Mihály

ERDÉLY

Rólad álmodtam, Erdély,
kamasz koromban, Erdély,
messzirül sóvegeltek
hegyek és fejedelmek.
S ki volttál könyvem, Erdély,
ezeregyéjem, Erdély,
lettél ifjonti házam
és tanuló lakásom.
Három nagy évig, Erdély,
laktam földedet, Erdély,
ettem kürtös kalácsát
s a tordai pogácsát.
Ismertem szőnyed, Erdély,
tündérszín őszöd, Erdély,
üveg egek metélő
csúcsaid gyémánt élét.
Most versbe szállok, Erdély,
az első hírre, Erdély,
hogy tarázsod határát
sarompók el nem állják.
Öreg pilóta, Erdély,
ül így a gépbe, Erdély,
mégegyszer ifjúsága
tájain szállni vágyva...

A Székely Útkereső levelesládájából
I.

Közzéteszi: Beke Sándor

„Székely Útkereső szerkesztősége"

1989-ben Közép-Kelet-Európában kitört az a rendszerváltó, embert és eszmét változtató „forradalom", korfordulót hozó megmozdulás, mely az európai ember szabadságára szomjazó hajnalát hozta magával.

E változások rendjét követte a Budvár alatti székely anyaváros, Székelyudvarhely is, ahol az ország többi településéhez hasonlóan itt is addig ismeretlen, de rátermett és szakértő emberek csaptak egyből az asztal közepére és lettek a város, a szűkebb pátria, sőt a Kárpát-medence elismert vállalkozóivá.

E sorok írója is itt élte meg a változást, a Küküllő parti Székely Athénban, a székely szellem annyiszor megidézett „fővárosában".

És akkor munkához láttam én is, én, aki addig számtalanszor szerettem volna hazaköltözni a Cenk alatti szülővárosba, Brassóba, hogy a barcasági és az erdélyi magyar olvasó szívéhez nőtt lapjánál, a *Brassói Lapok*nál folytassam pályafutásomat. De nem így történt… A kilencvenes évek elején a székelyföldi sajtó- és kiadói lehetőségek helyzetfelmérése után költői és közírói pennám mellé szegődtettem a bennem lakozó szervezőkészséget, az apai ágról örökölt vállalkozói szellemet, és 1990. március végén Székelyudvarhelyen megalapítottam a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóiratot, melynek első számát már a következő hónapban, áprilisban sikerült az erdélyi sajtópiac asztalára tennem és — az anyagi nehézségek ellenére — 10 évig működtetnem.

(…) Szokatlan most e nyomtatásban közzétett ritka „műfaj", de meggyőződésem szerint amennyire ma már szokatlan, annyira értékes és maradandó élményt jelenthet az olvasónak, de a sajtó- és irodalomtörténet számára is.

Levelek… kézzel írt vagy gépelt levelek… Tudományos kutatók, egyetemi tanárok, írók és költők, újságírók és közírók gyöngybetűkkel írt vagy nehezen olvasható, de kibetűzhető levelei, a levelek keletkezésének titokzatos világában az utolsó évezred utolsó századának utolsó évtizedében papírra vetett — az üzleti

világ csalafintaságaitól mentes — igazi emberi érzelmekkel, tervekkel, eredeti és őszinte gondolatokkal „ékesítve", az 1989 utáni évek új és gyümölcsöző sajtóvilágának „élő" dokumentumai. Levelek, melyeknek nem egy szerzője már nincs közöttünk, mert sokan örök álmukat alusszák már az erdélyi magyar szellem megmaradásáért tett önfeláldozó és szent szándék fölött…

Már a *Székely Útkereső* első számának megjelenésétől tudományos kutatók, irodalomtudósok, egyetemi tanárok, írók, újságírók és szerkesztők jelentkeztek leveleikkel, kézirat-javaslataikkal szerkesztőségünkben: *Egyed Ákos* történész, tudományos kutató, a Magyar Történészek Világszövetségének tagja, *Nagy Olga,* a jeles néprajz- és népmesekutató, *Imreh István* történész, *Benkő András* zenetörténész, egyetemi docens, *Balogh Edgár,* a romániai magyar közírás és szerkesztés veteránja, *Ferenczi István* régész, történész, *Cseke Péter* író, szociográfus, egyetemi adjunktus, *Szőcs István* író, irodalomkritikus, *Murádin László* nyelvész, *Gábor Dénes* bibliográfus, közíró, szerkesztő — Kolozsvárról; *Csomortáni Magdolna* filológus, egyetemi adjunktus és *Kozma Mária* író, szerkesztő — Csíkszeredából; *Csire Gabriella* író, szerkesztő, gyermekirodalmunk kimagasló képviselője, az ókori kultúrák és mítoszok kutatója és feldolgozója — Bukarestből; *Balázs Géza* nyelvész, folklorista, *Barabás Jenő*, az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszékének a vezetője, *Hála József* történész, muzeológus — Budapestről; *Veress Dániel* író, irodalomtörténész, *Zsigmond Győző* néprajzkutató, nyelvész, *Kónya Ádám* helytörténész, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója — Sepsiszentgyörgyről; *Liszka József* néprajzkutató — Köbölkútról, *Remák Béla,* a Szepsi Néprajzi Múzeum megalkotója és főgondnoka — Szepsiről (az akkori Csehszlovákiából), *Dánielisz Endre* irodalom- és helytörténész — Nagyszalontáról; *Ráduly János* folklorista, költő, műfordító, rovásíráskutató — Kibédről; *Horpácsi Sándor* irodalomkritikus — Miskolcról; *Bakay Kornél* régész, múzeumigazgató — Kőszegről; *Szabó T. Attila,* a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola docense, az MTA Botanikai Bizottságának az elnöke — Szombathelyről; *Kuszálik Péter* közíró, szerkesztő, sajtóbibliográfus — Marosvásárhelyről; *Tankó Gyula* néprajzkutató — Gyimesközéplokról; *Penckófer János* költő, író — Beregszászról (Ukrajnából); *Bagossy László,* az *Encyclopaedia Hungarica* című lexikon főszerkesztője — Calgaryból (Kanadából); *Gyöngyössy János,* a székelyföldi templomerődök kutatója — Székelyudvarhelyről.

De sok más személyiség fémjelzi a *Székely Útkereső* leveleinek aláíróit, hogy csak néhányukat említsük, hevenyészett sorrendben: *Marton Lili, Fodor Sándor, Jancsik Pál, Balla Zsófia, Bíró László Péter* — Kolozsvárról; *Barabás István, Cseke Gábor* — Bukarestből; *Nagy Gáspár, Gyárfás Endre, Csurka István, Páll Szilárd, Domonkos János* — Budapestről; *Kovács András Ferenc, Török László* — Marosvásárhelyről; *Lendvay Éva, Szabó Sámuel, Ugron Levente* — Brassóból; *Fábián Imre, Jakobovits Márta, Balla István* — Nagyváradról; *Mészely József, Horváth Alpár* — Sepsiszentgyörgyről; *Nagy Irén* — Csíkszentdomokosról; *Papp Attila* — Margittáról; *Deme János* — Temesvárról; *Komoróczy György* — Székelyudvarhelyről; *Pataki István* —

Biharból; *Bálint László* és *Balázsi Dénes* — Székelyszentlélekről; *Cseh Károly* — Halmajról; *Hajdu Gábor* — Miskolcról; *Kelemen Katalin* — Csíkszeredából.

A *Székely Útkereső* az I. és a II. világháború idején működő folyóiratok szerkesztőségi hagyományait követte: a lap tiszteletpéldányait rendszeresen eljuttatta a szerzőknek és az állandó munkatársaknak, de a hazai és néhány határon túli szerkesztőségnek is, majd gondosan tárolta a folyóirat sajtóvisszhangját. A *Székely Útkereső* példányait kézhez kapva — amint a levelezés is közzéteszi — a további kapcsolattartás reményében jelentkeztek levéllel az alábbi szerkesztőségek: *Alföld* Debrecenből, *Romániai Magyar Szó, A Hét* Bukarestből, *Ring, Vigyázó, Erdélyi Magyarság, Könyvpiac, Magyar Fórum* Budapestről, *Családi Tükör* Kolozsvárról, *Életünk* Münchenből.

Többrészes sorozatunk az 1990 és 2000 között a *Székely Útkereső* szerkesztőségébe beérkezett levelek, dokumentumok egy részét jelenteti meg. A levelezés közzététele azzal a jól megfontolt céllal történt, hogy feltárjuk az olvasóközönség és a sajtótörténészek előtt a már történelemmé érett periódus szabad sajtójának a fejlődését, valósághű, természetes képét. Egyben a lapkiadással járó vállalkozás örömeit és kudarcait, szépségeit és nehézségeit, a fennmaradásért vívott küzdelmet, az új publikálási lehetőség megközelítését a szerzők részéről, a felkeresett munkatársak reakcióját az új sajtótermék megjelenésekor, a publikálandó anyagok türelmetlen sürgetését, ugyanakkor bepillantást nyújt a szerkesztőségi munka kulisszái mögé.

A levelek bepillantást engednek a levélírók szakmai területére, az új erdélyi lapok és folyóiratok életébe, működésébe vagy hanyatlásába, a lap által alapított kiadó és a Székely Útkereső Kiadványok sorozat beindításának a küzdelmeibe, az országos napi- és hetilapokban közzétett hirdetésekre beáramló kézirat-javaslatokat kínáló levelekre, a szerzői-szerkesztői üzenetek és közlések mellett a szerzők személyes sorsába és pályájába.

A dokumentumok betekintést nyújtanak más szerkesztőségek műhelyébe is, ráirányítják a figyelmet a szerzők elgondolásaitól, terveitől hemzsegő sorokra, az újonnan alakult szervezetek közérdekű felhívásaira, közleményeire, tájékoztatóira és meghívóira, néhány levélritkaságra (mint például az ifj. Kós Károlyéra, a Balogh Edgáréra, az Imreh Istvánéra), a folyóirat romániai, határon és óceánon túli megrendelőinek a leveleire, néhány érdekkeltő olvasói levélre, a hazai könyvtárak és más intézmények képviselőinek a folyóirat kollekcióit igénylő leveleire, a magyar nagykönyvtárakba érkezett *Székely Útkereső*t és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó első könyveinek a megérkezését nyugtázó levelekre stb. (…)

Sorozatunkban terítékre kerülnek ugyanakkor a *Székely Útkereső* terjesztésével foglalkozó lapterjesztők levelei is, hiszen mi is volt a nagyobb gond a *Székely Útkereső* életében, ha nem a sajtótermék terjesztése, a terjesztésből származó pénzösszeg nyomda felé történő irányítása, az elszámolás, s a szerzői honorárium kifizetése? Mert a *Székely Útkereső*re se várt egyetlen nyomda könyvelősége se, vagy ha volt is példa rá, a szerkesztőség alig kapott a nyomdai költség kifizetésére haladékot.

Idő teltével — egy-két évvel később — a nagy lapdömpingben már körvonalazódni látszott az, ami a kezdetben nem is merült fel: melyik lap marad fenn és melyik vész el a vállalkozási lázban. Ekkorra már az olvasó is éreztette szavát és hatalmát, s két olvasótábor döntötte el, melyik lapot olvassa, támogatja. Volt, aki a könnyű, magazin ízű olvasmányokra voksolt, míg mások — számuk, természetesen, kevesebbnek bizonyult — a komoly szellemi értékeket tartotta szem előtt és ezekhez maradt hű továbbra is. A *Székely Útkereső* az utóbbiaknak köszönheti tíz éves létét, fennmaradását.

A lapterjesztői vállalkozások irodalmi és művelődési lapok borítólapjain nem véletlenül reklámozták a hazai sajtó olvasóközönségnek az anyaországi *Élet és Irodalom, Kortárs, Látóhatár, Napló* mellett a legelismertebb belföldi lapok lajstromán a *Cimbora, Helikon, Korunk, Művelődés, Látó* és *Könyvesház*zal egy tálcán a *Székely Útkeresőt.* 1996-tól a *Székely Útkereső* már szócikkekben jelenik meg a hazai és a határon túli enciklopédiákban és lexikonokban.

Egyes levelek — noha kis számban, de — tükrözik az újonnan, 1991-ben megalakult Erdélyi Gondolat Könyvkiadó indulását, terveit, a szerződésre bírt szerzők visszajelzéseit, az első kötetek szerkesztésre váró, vagy már megszerkesztett kéziratainak a kísérőleveleit, hiszen itt egy olyan szellemi műhelyről van szó, ahol a lapalapító és a könyvkiadót alapító személy egy és ugyanaz. Sőt, a kiadó szerkesztőségi szobája is ugyanaz. Lakcíme kezdetben a Szabók utca 10/6, 1993-tól pedig a Tamási Áron sugárút 87.

A levelek közzétételével azt szeretnénk tudatosítani, hogy Erdély Székelyföldjén, Székelyudvarhelyen eredményesen működött és szellemi értékeket csiholt elő a *Székely Útkereső.* A tíz évet megélt irodalmi és művelődési folyóirat jó nevű szerzőgárdája is ezt tanúsítja. Mindannyian azt írták az idő múlását jelző, ma már sárguló levélborítékra: „Székely Útkereső szerkesztősége".

BEKE SÁNDOR

1990. április 5. — 1990. december 27.

Egyed Ákos — Beke Sándornak

Kv. [19]90. ápr. 5.

Kedves Beke Sándor!

Itt küldöm a kért cikket: ma április 5.-e van, tehát idejében Székelyudvarhelyre kell érnie.

Persze három oldalon keveset lehet egy olyan nagy uralkodóról elmondani, amilyen Mátyás király volt.

Sok sikert kívánva a *Székely Útkereső*nek és szerkesztőinek,

Szívélyesen üdvözli

Egyed Ákos

Lendvay Éva — Beke Sándornak

Brassó, 1990. április 8.

BEKE SÁNDOR
UDVARHELY

Sanyika,

Küldöm ezeket a kéziratokat. Nagyon kérlek, miután átnézted és válogattál, küldd nekem vissza azt, ami megmarad, jó? További írást is küldök, ha láttam az első számot.

Szeretettel üdvözöl

Lendvay Éva

P. S. A versfordítások az *Eminescu-kiadó*nál „elsüllyesztett" kötetből vannak. A kötet címe: „*SZAVAKKAL — ÁT A SIVATAGON*". 3 éve adtam le.

Veress Dániel — Beke Sándornak

[Sepsiszentgyörgy,] 1990. május 10-én

Kedves Barátom!

Megbeszélésünk szerint mellékelten küldöm a három flekket Mikesről. Köszönöm a lapot, igyekeztem írásommal profiljába illeszkedni. Ha megjelenik, kérlek, küldj három példányt, ugyanis a sajtóterjesztő itt még nem terjeszti, s szeretném a külhoni „mikesisták"-nak is eljuttatni.

Jó munkát, jó lapot.

Híved

Veress Dániel

Márkus Béla — Beke Sándornak

Debrecen, 1990. május 11.

Alföld
IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI
FOLYÓIRAT
Debrecen,
Vörös Hadsereg útja 26/A, I. em.

Kedves Beke Sándor,

Köszönjük a *Székely Útkereső*t: örömmel jelezzük, hogy megkaptuk. Egyúttal reménykedünk, hogy az *Alföld*et viszonozták vele, azazhogy a mi folyóiratunk is eljut Önökhöz.

Jó munkát kívánva üdvözli

Márkus Béla

Cseke Gábor — Beke Sándornak

Bukarest, 1990. május 15.

Kedves Beke Sándor!

Kedves levelére gyors és lapidáris választ adnék: igen, lapját megkaptam, örömmel adtam át dokumentációnknak s megcsodáltam grafikai külsejét, kivitelezésének esztétikáját.

Kérésére azt írhatom, hogy H. Szabó Gyula hajlandó lesz kb. két hét múlva nyilatkozni, amikor is az eddigiekhez képest minőségileg új információkról számolhat majd be. Nem felejtkeztem meg az ígéretről, behajtom rajta.

Egyelőre érje be ezzel a 2 verssel, bár van néhány kész regényem is, azok kigépelése azonban több időt venne igénybe, amivel most nem rendelkezem.

Két versét közlésre javasoltam és leadtam a titkárságra.

Jó munkát kívánok, barátsággal:

Cseke Gábor

Egyed Ákos — Beke Sándornak

Kvár, 1990. május 17.

Kedves Sándor!

Küldöm tehát a megbeszélt írást. Ha feltétlen ki kell hagyni terjedelmi okok miatt néhány sort (bár nem szeretném), akkor a Széchenyi-Kossuth ellentétről szóló részt húzza meg.

Az *Évkönyv* számára az agyagfalvi *Székely Nemzeti Gyűlésről szeretnék írni* (sok tekintetben újszerűen).

Láttam, hogy a *Látó*ban versei jelentek meg; őszintén örvendek s el is fogom olvasni.

Jó munkát kívánva barátsággal üdvözli

Egyed Ákos

Ui. Hívjon fel, ha megkapja.

E. Á.

Nagy Olga — Beke Sándornak

Kolozsvár, 1990. május 21-én

Kedves Beke Sándor!

Itt küldöm a kétrészes cikket, ha túl hosszú lenne egy közléshez. Kérem, írja meg, ha megkapta. Rövidesen küldöm az Évkönyvbe való cikket is. Jól emlékszem, hogy Maguk kérték Udvarhelyről. Esetleg hívjon fel reggel vagy este, hogy ezt is megbeszéljük.

Üdvözlettel:

Nagy Olga

Kovács András Ferenc — Beke Sándornak
[Levelezőlap]

Marosvásvásárhely, 1990. május 22.

Kedves Sándor!

Lapodat kösz — kaptam. Sajnos újabb versekkel nemigen szolgálhatok — kifogytam végleg, alig írok. Kritikákkal, recenziókkal pláne nem — nem szokok írni olyasmiket, mert ahhoz üdő kell. De kösz a kérést mindenesetre. Előbbiekből kitűnik — a kalendárium számára sincs semmim. Előbbször írni kellene, de hát… (…)

Üdvözlettel:

Kovács András Ferenc

Mészely József — Beke Sándornak

Sepsiszentgyörgy, 1990. május 23.

Kedves Sándor!

Zsigmond Győző barátom továbbította kéréseid. Örvendek, hogy számon tartotok. Lőrincz Gy.-ről írtam, azaz átpofoztam egy kissé összegezőbb jellegűre egyik hajdani szövegem. Ha jobb kerül ennél, bátran szemétbe dobhatjátok. Verseimből is válogattam, jó néhányuk már itt-ott megjelent.

Gyermeklapunknak küldött verseid átolvastuk Győzővel, s ahogy terünk lesz rá, leadjuk közlésre. Máskor is számítunk közreműködésedre. A *Székely Útkereső*nek csak az első számát láttam ezidáig — igényes munka! — szívesen fogadnám, ha címemre minden számból postáznátok 5 drb-ot, de lehet, hogy szűkebb környezetben is még többre lenne igény.

Minden jót kívánok
bizalommal

Mészely József

Egyed Ákos — Beke Sándornak
[Kézből küldött levél]

[Kolozsvár,]
[1990. május végén]

Kedves Beke Sándor!

Ugyan már postáztam a kért cikket, de egyáltalán nem vagyok nyugodt abban, hogy meg is érkezik a megbeszélt időre. Ezért most kézből küldöm a másodpéldányt. Kérem, hogy mindenképpen *ezt tekintse a végleges szövegnek,* azért is, mert apróbb javításokat eszközöltem rajta. A cikkben inkább a közérthető anyagközlésre, tények ismertetésére törekedtem, hiszen a rövid terjedelem nem tesz lehetővé történetfilozófiai értekezést.

Még egyszer sikert kívánok maguknak az *útkeresés*hez; csekély erőmhöz mérten fogom ebben segíteni a lapot.

Majd egy példányt juttasson el hozzám. Az Orbán B. ünnepség alkalmával találkozhatunk is.

Üdv.

Egyed Ákos

Mészely József — Beke Sándornak

Sepsiszentgyörgy, 1990. június 6-án

Kedves Sándor!

Megkésve, de küldöm az ígért anyagot. Szeretnénk, ha néha a Tik-Tak-ra is gondolnál egy-egy jó gyermekverssel. S nem ártana, ha a Székely Útkeresőt itt Szentgyörgyön is árusítanátok, mert igény lenne rá.

Ha valamit közöltök a verseimből, akkor kérlek postázz is abból a számból.

Jó munkát, hasznos nyarat kívánok

Mészely Jóska

Lendvay Éva — Beke Sándornak

Brassó, 1990. június 11.

Kedves Sanyika!

Megkaptam a lap első számát és figyelmesen elolvastam, megnézegettem: nagyon jó lenne egy komolyabb külalak, nagyobb formátum, vagy fűzött kötet — nem tudom pontosan elképzelni, de azzal tisztában vagyok, hogy anyagilag ez egyelőre nem lehetséges. (...)

Egy elvi kérdés: szerintem nem helyes a „székely anyanyelv". Ezzel azok alá adunk lovat, akik azt állítják, hogy a székelyek nem magyarok! Ilyen megkülönböztetés nem előnyös — megkérdezheti valaki, hogy akkor miért nem írunk székelyül? Vagy hogy létezik-e székely írógép? Tamási talán a legjobban érzékeltette a székely nyelvjárás és észjárás sajátosságait, de azért csak magyarul írt. Az Útkeresőnek inkább az lenne a feladata, hogy azt a természetes tendenciát, hogy a székely provincia is felzárkózzék Európához, szorgalmazza, elősegítse — nem pedig az elkülönülést. Ezt pedig a leginkább szociológiai beállítottsággal — ilyen súlypontú írásokkal — érhetné el. Fel kellene végre térképezni a székely szociális frusztrációt, annak minden torzulásával. Nem általános, vezércikkízű közhelyekkel, mert annak semmi haszna és értelme. Persze helyes feltérképezni a múlt és jelen értékeit, kultúrát, mindent, de pl. Szemlér Ferenc esete jól mutatná (ha valaki vállalkozna a megírására), hogy mennyiben nem székely író ő, még ha Udvarhelyen is született. Jómagam egyáltalán nem vagyok az, s nem is mint ilyen jelentkezem a lapban.

Szóval, ha a lap megmarad és átvészeli a kezdeti nehézségeket, sok mindenre ki kell terjednie a szerkesztő figyelmének. De a legelső dolog: egy olyan profil kialakítása, amely érdemessé tegye ezt a lapot, hogy eggyel szaporítsa a megjelenő lapok számát, jó publicisták, lapcsinálók kellenek és a publikált anyag szigorú rostálása, s gondolom, a számok tematizálása (mint pl. a *Secolul 20).* Egy szám — egy téma lenne jó.

Évkönyv-ügyben nemigen ígérem a segítséget. Itt Brassóban is nagy a nyomdák terhelése. A legjobb lenne valamilyen nyomdai függetlenség, csak azt nem tudom, hogyan. Grafikáról majd próbálok beszélni grafikus barátaimmal.

Barátsággal üdvözöllek

Lendvay Éva

Cseke Gábor — Beke Sándornak

[Kézből kapott levél]

[Bukarest,]
[Dátum nélkül: 1990. június eleje]

Kedves Beke Sándor Barátom!

Szeretettel küldök kéziratot most születő évkönyvetekbe, már csak azért is, hiszen lapotokból látszik: komolyan veszitek az írás felelősségét. Ámde miközben kéziratai között kutakodtam, akár a hirtelen támadt fogfájás, belém hasított a gondolat: egész kötetnyi verstöredék hever évek óta fiókomban, egy farkaslaki székely fiatalember, Tódor Domokos alkotásai, akit tragikus gyorsasággal ragadott el családjától a halál. Hátrahagyott kéziratait özvegye juttatta el hozzám, abban a tizenöt évvel ezelőtti levelezésben bízva, melynek során még az *Ifjúmunkás* versfaragóinak útjait egyengettem. Emlékeztem Domokos gondozott, szűkszavú, kis borítékba csúsztatott kéziratos zsengéire. Azon kevesek közé tartozott, akik rendszeresen dolgoznak és nem elsősorban a learatandó babér reményében, hanem, mert így érzik, valamit el kell mondaniuk a világnak. Pontosan nem tudom, mikor maradt abba levelezésünk. Utána már csak a halálhírét hallottam. Akkor, a kegyelet hangulatában sikerült is írásai közül kiválasztani egy füzetnyit, amit elküldtem Székelyudvarhelyen élő özvegyének. Ha jól tudom, saját költségén kívánta megjelentetni őket, de amennyire a Litera tevékenységét figyeltem, a versek azóta is kéziratban vannak. Szerencsére, egy másolatot megőriztem belőlük a magam részére, abból küldök most szűkmarkú válogatást — mementóként és igazságtételként egy tehetséges emberrel szemben, akinek a sorsa biztosan másként alakul, ha akkor létezik a *Székely Útkereső.*

Barátsággal:

Cseke Gábor

Egyed Ákos — Beke Sándornak

Kv. [19]90. jún. 21.

Kedves Beke Sándor!

Küldöm a megbeszélt történeti esszét (kis tanulmányt), amelyben új megvilágításban mutatom be (úgy gondolom) a székelyek agyagfalvi nemzeti gyűlését. Remélem a *Székely Útkereső*nek jól jön, hiszen annál nagyobb útkeresés kevés volt a székely históriában. Ha megkapja, legyen szíves, hívjon fel.

Jó munkát kívánva

barátsággal üdvözli

Egyed Ákos

Szász István — a szerkesztőségnek

Nagybánya, 1990. Jún. 26.

Kedves Szerkesztőség!

Egy kedves közvetítő által 35 példányt kaptam a *„Székely Útkereső*ből". Az érdeklődés 50 példányszámig terjed.

Tisztelettel kérem a harmadik számból 50 (azaz ötven) példányt címemre utánvétellel megküldeni.

Tisztelettel

Szász István ref. lelkész

Imreh István — a szerkesztőségnek

Kvár, 1990. júl. 1.

Kedves Szerkesztőség!

Mellékelten küldöm a kéziratot. Írásmódját, stílusát tekintve én nehezen tudom megítélni, jó-é? megfelelő-é?

Mindenesetre, ha megkéstem vele vagy nem illik bele a kötetbe, kérem szépen visszaküldeni!

Sok sikert, eredményes, jó munkálkodást kíván

és szeretettel üdvözli a Szerkesztőséget

Imreh István

Deme János — a szerkesztőségnek

Temesvár, 1990. júl. 26.

Tisztelt Székely Útkereső szerkesztőség,

A Romániai Magyar Szóban olvastam hirdetésüket, hogy a Székely Útkereső Füzetek sorozatban kéziratokat fogadnak el, illetve közölnek, előnyben részesítve a fiatalabb szerzők munkáit, valamint olyan kéziratokat, melyeknek aktualitá-

sát az idő múlása fenyegeti, kikezdi. Az első kategóriához én nem tartozom, hiszen már tavaly letettem a tollat, amikor az Előrétől (jelenlegi RMSZ-tól) nyugdíjba vonultam, ahol rovatvezetői beosztásban dolgoztam. De térjek a lényegre. Egy 150 oldalas (egy oldal 31 sorból, egy sor meg 64 betűből, azaz jelből áll) kordokumentum riportkötetet írtam *A zsarnokság áldozatai* címmel, mely három területet, részt ölel fel. Az első rész a forradalom előtti állapotokról, az „aranykorszakról", a képtelenebbnél képtelenebb dolgokról szól. A másodikban a decemberi forradalom, a temesvári események lefolyását mutatom be, melyben különben egy, *A halál árnyékában* című fejezet bukaresti, a televízió védelmezéséről szól, amit az ott harcoló Varga szakaszvezető elbeszélései nyomán elevenítek fel. Mellesleg a kötetnek mintegy 80 százaléka temesvári és környéki vonatkozású — minthogy én itt élek —, a többi meg az ország más vidékeiről szól. A második, vagyis a forradalmat bemutató rész három nagyobb problémakört taglal. (…)

A kötetet harmadik, a *Hosszú az út Európához* című rész 7 fejezetből áll, melyben a forradalomtól júniusig szóló eseményeket, a megbolydult, zűrzavaros romániai állapotokat írom le.

Egy-két dolgot szeretnék még jelezni. Az egész kötetnek az az alapgondolata, hogy Románia úgyszólván egész lakossága a zsarnokság áldozata volt. De kidomborodik benne az is, hogy nincs más választás: románoknak és magyaroknak együtt kell élniük, meg kell békülniük egymással. (…)

Végül még annyit: a leírt esetek valósak, megtörtént dolgokról, tragédiákról szólnak, a szabadságvívók tusáiról és szenvedéseiről, melyeket személyes élményeim alapján tárok az olvasók elé.

Ennyit tehát, röviden. A kéziratot azért nem postáztam, mert nem tudom, hogy a Székely Útkereső Füzetek sorozatban milyen terjedelmű szöveget közölhetnek. Ezért várom válaszukat (a telefonszámom 961-20248) és a legjobbakat, sikeres munkát kívánok Önöknek nemes vállalkozásukhoz.

Deme János

Papp Attila — Beke Sándornak

Margitta, 1990. aug. 1.

Tisztelt Beke úr!

Levelét úgy vártam, mint a Megváltót. Ezt a feleségem is tudta, ezért, amikor megérkezett a postás, hazatelefonált, hogy levelem érkezett. Köszönöm e gyors választ!

Azzal kezdeném, hogy a városi M. D. Sz.-vezetőséggel tárgyalva tudatom, hogy színvonalas lapjukból havonta 300-at magam, tanítványaim, volt tanítványaim nevében terjesztésre nagyon szívesen vállalunk. Ez a lapdömping (inkább nem sorolom őket!) válogatásra készteti az olvasót. Az Aréna c. szexlap áradása. (Nem áradt, mert egyszerre és folyamatosan is elönti az utcát. Illusztrációiban tizedrendű másolatok, tartalmában salak.) Szóra sem méltatom a Tromf-féle förmedvényeket.

Ha az első számokból maradt, ha 50-50-et küldenek is, szívesen találunk rá vevőt. (…)

A megjelent kötetemet küldöm, küldök más verseket is válogatás végett. A füzetre valót a következő napokban állítom össze. Ugyanígy teszek a betyárhagyományok válogatásával is, de azt csak Debrecenből való hazatérésem után küldeném (aug. 26. után). Így az érdekesebbnek minősíthető balladáknak kottaváltozatát is küldeném.

A mesejátékokat postázom elbírálás végett, de szeretnék kiadásukról személyesen is elbeszélgetni Önnel (ötletek a kosztümökhöz rajzban, egyéb szerkesztési „titkok" megbeszélése). Erre akkor kerülhetne sor, amikor a Kriza János Etnográfiai és Népköltészeti Társaság szeptember 22.-i közgyűlésére Csíkszeredába megyek, zónafelelősi minőségben, s akkor Székelyudvarhelyre is átutaznék, eleget téve a tanítóképző tanárainak kérésének, hogy könyveim (ki tudja, lesz-e több??) bemutatása kapcsán találkozzam jövendőbeli kolleganőimmel (Szabó-Máté Ildi, Barna, Fazakas István egyetemi társaim voltak).

Következő küldeményem postázásáig is tisztelettel üdvözli

Papp Attila

Földesi József — a szerkesztőségnek

Budapest, 1990. augusztus 1.
RING SZERKESZTŐSÉGE
Budapest, VII. Erzsébet krt. 9–11.
Telefon: 122-3058

Tisztelt Szerkesztőség!

Megbeszélésünk értelmében mellékelten küldöm lapunk legutóbbi számát. Intézkedtem, hogy a jövőben rendszeresen megkapják Ring című újságunkat.

Kérem Önöket, amennyiben lehetőségük van rá, írásaikkal keressenek fel bennünket, mi azt örömmel közöljük.

Üdvözlettel

Földesi József s. k.
főszerkesztő

Török László — Beke Sándornak

M-Vásárhely, 1990. aug. 2.

Beke Sándor
főszerkesztő úrnak,
SZÉKELYUDVARHELY

Tisztelt főszerkesztő úr!

A segesvári Petőfi-ünnepségen került a kezembe a Székely Útkereső 2. száma. Örvendek, hogy egy ilyen új folyóirat indult Székelyudvarhelyen. Fogadja őszinte jókívánságaimat. Az Útkereső találja meg az útját, s hosszú ideig járjon rajta.

Lapjukat érdekesnek, rangosnak és vonzónak tartom. Vonzónak talán azért is, mert én is székely volnék... Lövétén születtem, de már 14 éves koromban Marosvásárhelyre kerültem: azonban „nem fajult el a székely vér": a szívem hazafelé húz, kivált mióta nyugdíjas vagyok. Volna időm is, kedvem is az Önök lapjába írni. S ha ilyen ajánlatot teszek, így illene, hogy bemutatkozzak: Török László vagyok, az *Új Élet* főszerkesztő-helyettese (vagyis Sütő András helyettese) voltam 21 évig, s egyszersmind a lap filmkritikusa is, kezdettől fogva, vagyis 31 évig. (…)

Nemrég olvastam, hogy Önök könyvek kiadását is vállalják a *Székely Útkereső Füzetek* sorozatban. Én nemsokára befejezem az újabb aforizmakötetem írását. Ebből küldök (ízelítőül) egy kis csokor aforizmát. Ha megnyeri tetszésüket, kérem, közöljék lapjukban. Örvendenék, ha majd a kötetemet is kiadnák.

Várom a válaszukat erre az ajánlatomra.

Kiváló tisztelettel:

Török László

Dánielisz Endre — a szerkesztőségnek

Nagyszalonta, 1990. aug. 4.

Székely Útkereső Szerkesztősége,
SZÉKELYUDVARHELY

A *Bihari Napló*ból értesültem az Önök cégének megalakulásáról s egyben arról is, hogy kéziratok kiadását vállalják. Mivel azt tapasztalom, hogy a *Kriterion Könyvkiadó* igen ritkán jelentet meg tanulmánykötetet (vaskos kéziratom négy éve várja föltámadását), kapva kapok a lehetőségen, amit Önök felkínálnak, hirdetnek.

Válaszukban szíveskedjenek kitérni arra a kérdésre, hogy az alábbi címek, témák közül melyik illik az Önök profiljába.

1) Firtos és Gyöngyvér — mesejáték 4 felv-ban (székely téma és helyszín)
Mézimázi — mesejáték 1 felv-ban elő- és utójátékkal
A bajusz (A. J. nyomán) 3 felv. népi játék
A fülemüle (A. J. nyomán) 3 felv. bábjáték
A. J. balladáinak dramatizált változata (3 ballada)
kb. 80 lapnyi terjedelmű együttesen
2) Néprajzi tanulmányok kb. 100-120 lap
3) Galíciától a Garda-tóig (háborús napló az I. vh-ból)
Egy baka feljegyzései a két frontról, ahol szolgált.

Szíveskedjenek közölni a kiadási feltételeket, a példányszámot, a terjesztési lehetőséget. (...)

Végezetül: a fent említett kéziratok nyomdakész állapotban várják föltámadásuk.

(Dánielisz Endre)

Elek György — Beke Sándornak

Szatmárnémeti, 1990. augusztus 8.

Kedves Beke Sándor!

Örülök, hogy foglalkozott verseimmel, és örülök annak is, hogy megjegyzéseket tett, hiszen Szatmárnémeti olyan szegény irodalmi téren, hogy ráfér a sajnálkozás. Van ugyan egy irodalmi körünk, de ott bárki bármit felolvas, óriási sikert arat. Van egy irodalmi lapunk is, a SZAMOSHÁT (…), de ott bármit elfogad a szerkesztőség. Olyan dolgokat is közölnek, amit senki nem olvas el.

Édenkerti történet című versciklusom nagy része már megjelent irodalmi lapokban. És megjelentek azok a versek, melyeket a harmadik csomóba tettem. Remélem ezek között, amit kb. egy hét múlva fogok küldeni, talál egy kötetre valót.

A Független Magyar Párt szatmárnémeti újságterjesztője vállalja a Székely Útkereső terjesztését. Első alkalommal 100 példányt. Lehet három szám is. Ha menni fog, vállal többet is. Az első csomagot küldje az én címemre, addigra elkészül a pártház és megadom a kislány pontos címét, hogy megegyezzenek a formaságokban.

Kérem olvassa el verseimet és írjon róluk néhány sort!

Szívélyes üdvözlettel:

Elek György

Nagy Irén — a szerkesztőségnek

[Csíkszentdomokos,]
[Postabélyegző dátuma:] 1990. 08. 12.

Tisztelt Szerkesztőség,

A Hargita Népében olvastam az Önök közleményét, miszerint vállalnák fiatalabbak, gondolom, lehet így érteni, hogy kezdők írásainak kiadását is.

Nyikómalomfalvi születésű, Csíkszentdomokoson dolgozó tanár vagyok, ezidáig nem próbáltam verseket közölni, csak most az utóbbi időben jelent meg két versem a Hargita Népében, a „Marasztaló” és „Illusztráció a honvágyhoz”.

Ezt a néhány verset véleménykérés céljából küldöm be Önökhöz. Ha lehetséges, választ levélben kérnék, mivel, sajnos, nem jár még nekem a Székely Útkereső és nehezen tudok hozzájutni.

Előre is köszönettel,

Nagy Irén

Jakobovits Márta — a szerkesztőségnek

Szováta, 1990. VIII. 15.

Tisztelt szerkesztőség!

Férjem, Jakobovits Miklós, megkért, hogy szovátai utam alkalmából Önöket felkeressem és az általa leírtakra választ kérjek. Közbejött különböző akadályok

miatt nem tudtam személyesen leutazni Önökhöz. Így levélben továbbítom az általa megfogalmazott kérdéseket: (…).

Kérem válaszoljanak, amennyiben lehetségesnek tartják az itt említett négy könyv, vagy azok bármelyikének kiadását.

Tisztelettel:

Jakobovits Márta

Egyed Ákos — Beke Sándornak

Kv. [19]90. aug. 26.

Kedves Sándor!

Levelét megkaptam, igazán örvendek annak, hogy a dolgok kezdtek jól alakulni. Különösen fontosnak tartom, hogy meg fog jelenni az Évkönyv.

Természetesen szeretnék továbbra is a *Székely Útkereső* munkatársa maradni, bár sok a más irányú teendő is. Kb. fél évre Debrecenbe megyek a Kossuth Lajos TE-re vendégtanárként. Ígérem azonban, hogy az első hetek eltelte után rendszeresen fogok írni a *Sz. Útkereső* számára. Sőt!, a Füzetek sorozatba is! Minderről, tehát a terveikről (ami a Füzeteket illeti: írni fogok nem sok idő múltán).

Sikeres munkát kívánva, maradok

barátsággal

Ákos bácsi

Ui. Ma reggel jöttem vissza a szabadságomról.

Csomortáni Magdolna — Beke Sándornak

Csíkszereda, 1990. VIII. 28.

Tisztelt Beke Sándor!

Kozma Marika értesített engem az Önök közös lapvállalkozásáról. Ő sugallta nekem azt is, hogy részt vehetnék a *Székely Útkereső* szerkesztési munkálataiban. Én örülök mindennek, és előre is köszönöm bizalmukat.

Szívesen segítek mindenben, amiben tudok, természetesen felkészültségem szerint. Magyar—francia szakot végeztem, az eddigiek során pedig inkább nyelvjárástannal, hely- és személynévgyűjtéssel foglalkoztam.

Ha szükség van a segítségemre, kérem, tájékoztasson részletesen a tennivalókról.

Egyelőre egy ismertető dolgozatom vár közlésre Ráduly János kibédi találós-kérdéses monográfiájához.

Üdvözlettel,

Csomortáni Magdolna

Török László — Beke Sándornak
[Levelezőlap]

M. v. [1]990. szept. 4.

Kedves Beke Sándor!

Levelét megkaptam, többször hívtam telefonon, de nem sikerült „elkapnom". A következő lapszámból küldjön legalább 1000 példányt. Ha elfogy, még kérek telefonon. Mikor jelenik meg az új szám? Ezt azért kérdem, mert lehet, hogy kb. két hét múlva megyek Kirulyba, viszem a kötetem kéziratát, s mikor jövök vissza, hozom a lap(csomag)ot. (...) De ha esetleg a 3-as számból vannak megmaradt példányok, azokat addig is elküldheti postán a címemre. (…) Mondom, a kötetecskét befejeztem, s ahogy időm engedi, viszem.

Addig is szívélyesen üdvözli:

Török László

Benkő András — Beke Sándornak

Kolozsvár, 1990. szept. 6.

Kedves Beke Kolléga!

Utolsó levelében közöltekkel kapcsolatban két dolgot szeretnék kiemelni:

1. Én itt nem tudok kapcsolatba kerülni a Maguk megyei terjesztő vállalatával, s nem tudom, hogy a mi megyei terjesztőnknek van-e egyáltalán kapcsolata a Magukéval, tehát az *évkönyv*höz nem tudok itt biztosan hozzájutni. Nem szeretném, hogy ne kaphassam meg, ezért arra kérem, *vegye meg számomra* — az ellenértéket megtérítem, természetesen.

2. Örvendek a *zenetörténeti rovat* beindításának. Magam részéről innen csak cikkel tudom segíteni, tehát szerkesztésben nem. Szeretném tudni, milyen *jellegű* anyagra és milyen *terjedelem*re gondolt, az egyes számok keretében?

Válogathatnánk *évfordulók* között, előnyben részesítve a hazaiakat és a székelyföldieket. Az 1991-es évre szólóakat összeállítottam, ebből szemelhetünk az említett szempont szerint.

Gondolni lehetne *zenetörténeti sorozat*ra — hosszabb távon bemutatni például a zenei fejlődést *általános,* vagy *hazai magyar* vonatkozásban. Esetleg *műfaji* szempont is számításba jöhetne (pl. az opera, a szimfonikus vagy zongora-irodalom nyomon követése, ez utóbbi azonban már szakjellegűbb lenne, kevesebb olvasót is érdekelne). Az évfordulós anyaghoz képek, később kisebb művek is számításba jöhetnének. Műveket bevehetnénk a zenetörténeti fejlődésbe, s ahol kerül, képanyagot is (egy-egy címlap, szerző stb.).

Szeptember folyamán valamit küldök, de még nem döntöttem, mert lemaradásaimmal viaskodom.

Várom tehát a sorozat elképzelésének jelzését, s hogy mi mellett dönt. Milyen munkatársakra gondolt — rajtam kívül?

További munkát kívánva
szívélyesen üdvözlöm

Benkő András

ifj. Kós Károly — Balázsi Dénesnek
[Levelezőlap]

Kolozsvár, 1990. szept. 18.

Kedves Dénes Öcsémuram!

Köszönöm szépen a Székely Útkereső küldött számait és kedves felkérését a közreműködésre, amelynek igyekszem majd eleget is tenni.

Jelenleg viszont az a helyzet, hogy május végén egy hétre én is Bp-re mentem, egy előadás tartására a Magy. Népr. Társaság közgyűlésén, az ezt követő napokban azonban elfogott az epekrízis, amit kivizsgálások, majd komplikált operáció követett, s így még ott kellett maradnom 2 hónapig. Hazajőve augusztusban lábadoztam és csak most kezdek íróasztalomnál fájdalmak nélkül valamit behozni elmaradt munkámból. Kutatóként mindig terv szerint dolgoztam, s ezt most sem adhatom föl. Lehetnek olyanok, akik kevesebb munkával, kapcsolatok keresésével esetleg „többre" viszik, az én „karrierem" viszont a munkán alapuló eredmény. De csak akad rá módom, hogy én is részt vegyek a munkatársi gárdában. Örülök a szép, nagyon szép terveknek, melyek megvalósításához kívánok szívből erőt, kitartást, meleg barátsággal

Kós Károly bátyja

Egyed Ákos — Beke Sándornak

Kv., 1990. szept. 23.

Kedves Sándor,

gondolkodtam azon, amit a múltkor írt, ti., hogy lennének kisebb terjedelmű tanulmányok számára kiadási lehetőségek. Ezúttal szeretném a következő ajánlatot tenni: 80-100 oldalnyi könyvecskét vagy tanulmányt szívesen írnék a székely katonai társadalom történetéről a XIV–XVII. században. Amennyiben ezt az ajánlatomat elfogadják, kérem értesítsen minél hamarabb. A kézirat szövegét januárban át tudnám adni kiadásra.

A másik kérdés, amelyről értesíteni szeretném az az, hogy Debrecenben speciális kollégiumot vezetnek a székely társadalomtörténetről, s szeretném, ha a *Székely Útkereső*t hallgatóimnak bemutathatnám, értem ezalatt a megjelenő számokat. Tehát arra kérem, küldjön decemberig a megjelenő számokból minden alkalommal 15 darabot. Az árát a küldeménynek természetesen megtérítem.

Hogy haladnak a dolgok?

Sok jót kívánva barátilag üdvözli

Egyed Ákos

Kozma Mária — Beke Sándornak

Csíkszereda, 1990. október 2.
MEGYEI KÖNYVTÁR
CSÍKSZEREDA
Szám: 226/1990

Tisztelt Főszerkesztő úr!

A csíkszeredai Megyei Könyvtár 1990. évi október 24-én d. u. 5 órai kezdettel ÍRÓ-olvasó találkozót szervez, melyre tisztelettel meghívja a címzett urat.

A találkozó meghívottai a Hargita megyei időszaki kiadványok főszerkesztői, illetve képviselői.

A találkozó célja: megismertetni az olvasókat ezekkel a kiadványokkal. (…)

Kozma Mária
IGAZGATÓ

Bíró László Péter — Beke Sándornak

Kolozsvár, 1990. október 4.

Tisztelt Uram!

A kolozsvári Szabadság egyik számából értesültem arról, hogy a Székely Útkereső Füzete[k] sorozatban szándékukban áll a hazai irodalom terméséből kiadni, előnyben részesítve a fiatal írókat. Nehezemre esik eldönteni, hogy harmincöt éves fejjel még fiatal írónak számítok-e? Azzal kapcsolatban is vannak kétségeim, hogy mi az álláspontjuk a sci-fit illetően? Irodalomnak tekintik, vagy sem. Tekintettel arra, hogy így tapasztalom, a könyvkiadás végelgyengülésben készül kimúlni, kérem, ha látnak lehetőséget az együttműködésre, jelezzék.

Ami a múltamat illeti, eddig közöltem néhány novellát itthon és Magyarországon a sajtóban, és megjelent egy novellás kötetem a Kriterion Forrás-sorozatában (1985-ben). Most körülbelül 150-200 gépelt oldalnyi anyagom van (részben még közletlen), ezt körülbelül az év végéig tudnám „tiszta" formában leadni. Ha az ajánlat érdekli Önöket, kérem, közöljék a feltételeiket.

Annak reményében, hogy kezdeményezésük sikerrel jár, és felélénkíti a hazai magyar nyelvű könyvpiacot, sok sikert kívánok munkájukhoz!

Tisztelettel

Bíró László Péter

Egyed Ákos — Beke Sándornak

Kv. [19]90. okt. 20.

Kedves Sándor!

Levelét annak idején megkaptam. (...)

Aggaszt a lap helyzete, annak viszont örülök, hogy az Évkönyv megjelenik.

Ami az én ajánlatomat illeti, ti. a székely katonai társadalomról, még gondolkodom, mert a 36 oldal nagyon szűk. Talán szűkítenem kellene a témát is. Na, erről még írni fogok. (...)

Írjon még!

Üdvözlettel s baráti kézszorítással

Egyed Ákos

Liszka József — Beke Sándornak

Köbölkút, 1990. okt. 22-én
Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság
Elnök — predseda — Vorsteher
Dr. Liszka József
CS — 943 42 Gbelce 820
T. (0810)92284

Tisztelt
Beke Sándor
Székely Útkereső
Székelyudvarhely

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Örömmel és érdeklődéssel olvastam kedves levelét, valamint a mellékelt lappéldányt. Számomra rendkívül megnyerő és rokonszenves az a szellemiség (az újra, az európai értékekre való érzékenység, a nyitottság stb.), amely lapjukból árad. (Most természetesen csak ebből az egy, a harmadik számból tudok véleményt formálni, de gondolom, hogy érvényes ez mindegyik számra. Egyébként nagy megtiszteltetésnek venném, ha a következő számokból is tudna küldeni, elsősorban a néprajzi, jelesen Nagy Olga írásai miatt).

Nagy megtiszteltetésnek veszem a felkérését is, hogy írjak lapjukba. Meg is teszem ezt, ha tudom, hogy elsősorban mi érdekli Önöket. Most, külön borítékban küldök egy kis írást, amely a nemrégiben megalakult Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaságot mutatja be. Gondolom, ennek a *Székely Útkereső*ben való közlése nem lenne teljesen érdektelen. Véleményem szerint a jövőben ilyen és hasonló híradásokkal, tájékoztatásokkal, ill. elméleti-módszertani jellegű cikkekkel (amelyek akár recenzió formájában is íródhatnak) lehetnék a leginkább hasznukra.

Küldök egy példányt Társaságunk negyedévenkénti megjelenésűre tervezett tájékoztató füzetéből, a Hírharangból is.

A további eredményes együttműködés reményében barátsággal köszönti:

(Liszka József)

Remák Béla — Beke Sándornak

Szepsi, 1990. X. 25.

Tisztelt Beke Sándor!

Megkaptam ajánlatát folyóiratukba való publikálási lehetőségre, melyet nagyon köszönök és megtisztelőnek érzem. Eddig csupán a helyi újságban volt erre lehetőségem és merészségem.

Érdememnek inkább azt tartják városunkban, hogy meghatározó szerepem volt egy tájház létrehozásában, melynek jelenleg a gondnoka vagyok és az idegenvezetést is ellátom.

Ambícióim voltak és vannak is az írásra. Sűrű teendőim miatt nem tudom, mikor szedem rá magam, de az íráshoz azt mondják, nem csak idő kell.

Viszonzásul a bizalmáért arra kérem Önöket, ha erre járnak, ne kerüljék el városunkat, Szepsit. A tájékozódás miatt írom. Kassától nyugatra 28 km, autóbusszal és vonattal is elérhetőek vagyunk.

Üdvözlettel,

Remák Béla

Bakay Kornél — Beke Sándornak

Kőszeg, 1990. október 25-én
Tárgy: külföldi kapcsolatok
Románia—Erdély

Beke Sándor
főszerkesztő úrnak
„Székely Útkereső" Szerkesztősége
Székelyudvarhely

Kedves Főszerkesztő Úr!

Szíves felkérő levelét köszönettel megkaptam. Örvendtem neki. A közelmúltban Székelyudvarhelyen jártam (október 18–21.), sok élményt gyűjtöttem.

Megtisztelő felkérésének örömmel és készséggel teszek eleget, s máris küldök egy kis írást a lapnak. Talán ilyesmikre gondoltak.

Örülnék, ha a jövőben is megkaphatnánk közéleti, művelődési és irodalmi havilapjukat.

Talán szerencsés volna az is, ha jeleznék, milyen témák iránt volna a legnagyobb az érdeklődés. Magam régész-történész ember vagyok s a művelődéstörténet széles sávjában mozgok.

Kívánva és bízva a tartós és szoros kapcsolatok kiépülésében
tisztelettel köszönti

(Bakay Kornél)

Balázs Géza — Beke Sándornak

[Budapest,] 1990. okt. 28.

Kedves Beke Úr!

Megtisztelő fölkérésüket elfogadtam, s máris küldöm az írást.

Örömmel venném, ha a cikk megérkeztéről tudósítanának, valamint, ha a megjelent számból küldenének egy példányt.

Ha esetleg újabb írásra is szükség lenne, kérem, azt is írják meg.

Ismeretlenül is szíves üdvözléssel:

(Balázs Géza)

Penckófer János — Beke Sándornak

[Beregszász,] 1990. november 5.

Tisztelt Beke Sándor!

Szeptember 24-én kelt levelét, sajnos, csak tegnapelőtt kaptam meg. Felkérésüket megtisztelőnek érzem, szívesen küldenék majd anyagot. Remélem, hogy dolgozataim elérik a főszerkesztő által felállított színvonalat. Szeretném, ha a Székely Útkereső is segítené elmosni azokat a mesterséges határokat, amelyek miatt hónapos késéssel mondhatom csak: szívből örülök a lap megjelenésének, jó munkát, sikereket kívánok. (…)

Tisztelettel és baráti kézfogással:

Penckófer János

Nagy Olga — Beke Sándornak

Kolozsvár, 1990. nov. 11-én

Beke Sándor főszerkesztőnek
Udvarhely

Kedves Sándor!

Itt küldök a gyermekrovatba egy 6 részes sorozatot, arról, hogy mit lehet tanulni a meséből. Azt remélem, hogy használhatja. Tetszés szerint használja fel, akár meg is rövidítheti. Ha megkapta, majd írjon a sorsáról. Az sem baj, ha nem használja. U. i. B.pesten indult egy gyermeklap, annak is fel akarom ajánlani. Ez remélhetőleg nem zavarja magát. Nagyonis messze van egymástól a két város.

Ha lesz mondanivalóm, hamarosan jelentkezem.

Szívélyes üdvözlettel

Nagy Olga

Galambos F. Iréneusz — a szerkesztőségnek

Alsóőr, 1990. nov. 15.
Burgenlandi Magyar Kultúregyesület
Burgenländisch—Ungarischer Kulturverein
Magyar Intézet
Ungarisches Institut
Pfarrof — Plébánia,
A—7501 Unterwart/Alsóőr
TEL: 03352/7108

Tisztelt Szerkesztőség!

Köszönöm szépen levelüket és megtisztelő felkérésüket. Több oldalról is kaptam az utóbbi időben hasonló megkeresést. Azután én is lapot szerkesztek, az *Őrség*et. Szívesen vennénk lapjukat cserepéldányként.

Ezen kívül egy kicsit többet is szeretnék megtudni lapuk célkitűzéséről. Komolyan kell venni a címét? Valóban útkeresésről volna szó? Vagy olyan irodalmi lap lenne, amiből bőséges most már a választék. Az „útkeresés" tulajdonképpen a mi problémánk is. Az itteni őslakók az Árpád-kori határőrök utódai. Sok itt is a keresztnévből lett családi név. Patakoknak és helyneveknek is többször „Szék" a neve. Az együttműködésnek elengedhetetlen föltétele a kapcsolattartás. Ezen a téren bizony negatívok a tapasztalataim az új lapokkal kapcsolatban. Először sürgetik a cikket, s amikor megküldi az ember, elhallgatnak, hónapok telnek el, és nem tudom, kell-e, megfelelő-e? Pl. egy csíkszeredai néprajzi konferenciára, hónapokkal ezelőtt ismételten sürgettek előadás tartására, ill. megküldésére. Azt sem tudom, megkapták vagy sem. Dec. elején Sepsiszentgyörgyön lesz megint egy néprajzi konferencia, a vallásos néprajzról. Erre sem tudok személyesen elmenni, de elküldöm egyik fiatal kollegámat, aki marosvásárhelyi születésű és ugyancsak ellátom anyaggal. Ő visz majd magával több számot lapunkból és megkérem, hogy keresse föl a szerkesztőséget is. Addig is szíves üdvözlettel

Galambos F. Iréneusz

A torontói Magyar Emberi Jogok Fóruma — a szerkesztőségnek

[Üdvözlet]

Toronto, 1990. Dec. 2.

Tisztelt szerkesztőbizottság!

Az Észak Amerikai magyarság szívesen olvasná erdélyi testvéreik lapjait. Önök beleegyezésével szervezetünk hozzájárul olvasóközönségük körének bővítéséhez, ugyanakkor készek vagyunk információt cserélni és propagálni. Tudatni kívánjuk az erdélyi magyarsággal létezésünket (mint szervezet) és segítőkészségünket.

Kérjük, tudassák a fórummal lapjuk előfizetésének feltételeit, valamint a szerkesztőség véleményét a fent említett kapcsolat kialakításáról.

Előre is köszönjük.

Boldog Karácsonyt, valamint áldásos és békés Új Esztendőt kíván a szerkesztőség minden tagjának és lapjuk olvasóinak a torontói Magyar Emberi Jogok Fóruma.

Molnár János, Kovács Ágnes, Teleki Gábor,
Mátrai Géza, Kovács Ildikó,
Mile [’], Mile András,
Cserne Sz. Edit és mások.

Veress Károly — Beke Sándornak

Dicsőszentmárton, 1990. dec. 3.

Tisztelt Beke Sándor!

Remélem, hogy nem elkésve, csak megkésve tájékoztatom Önt, hogy sikerült egyelőre 25 drb. „Székely Útkereső” lapmegrendelőt találnom. Remélem, hogy a jövőben sikerülni fog többet is beszervezni, amennyiben városunkban megismerik a kiadványt. Tekintettel arra, hogy nagyon sok kiadvány látott napvilágot, az újaktól talán óvakodnak az atyafiak.

Áldott karácsonyi ünnepeket, valamint Isten kegyelmében gazdag, békés új esztendőt kíván

tisztelettel:

Veress Károly
lelkipásztor

Balla István — Beke Sándornak

Nvárad, 1990. XII. 10.

Kedves Sanyi!

Ígéretemhez híven küldöm a két példányt. A többit sem felejtettem el, amit megbeszéltünk, de egyszerűen nincs időm a saját ügyeimmel foglalkozni.

Ki akarnak teljesen válni a Bihari Naplóból, és ez rengeteg problémát okoz. Elsősorban nyomda- és papírgondjaink vannak, nem tudom, hogy fogjuk ezeket megoldani?! De hát ez a mi problémánk, nem akarlak megterhelni velük. A honoráriumot is el fogjuk küldeni. Ha lesz egy kis helyünk, a vers is jön!

Kellemes ünnepeket és nagyon Boldog Új Esztendőt kíván nektek az Aréna!

Balla István

Kovács András Ferenc — Beke Sándornak
[Karácsonyi üdvözlet]

Marosvásárhely, 1990. dec. 11.

[A karácsonyi üdvöző levél címlapján ez olvasható:]
Kellemes karácsonyi ünnepeket,
boldog új esztendőt kíván
[A küldő helyén aláírás:] Kovács András Ferenc
a Látó szerkesztősége!
[Az üdvözlet 3. oldalán:]
Kedves Sándor!

Jókívánságaidat szívből köszönöm — vissza is térítem őket, miként e rózsaszín lapocskán írva vagyon... Békességes ünnepeket kívánok, egészséget és verset az elkövetkezendő esztendőre. No meg eredményes *Székely Útkeresés*t... Miolta elbitangoltam szép Hargita megyéből — egyre csak nosztalgiázom Körösztúr és Udvarhely vidéke után. Ez van. Ott többet tudtam vala dolgozni, s még jól éreztem magam. Ej!

Baráti üdvözlettel

Kovács András Ferenc

Cseh Károly — Beke Sándornak

Halmaj, 1990. december 14.

Beke Sándor
Felelős szerkesztő Úrnak

Tisztelt Beke Sándor Úr!

Örömmel és megtiszteltetéssel vettem kézhez levelét, köszönöm bizalmát. Egyelőre verseket tudok csupán küldeni a SZÉKELY ÚTKERESŐ számára (esetleg még fordításokat), mivel prózai írásom jelenleg nincs. Amennyiben versek is beleillenek a lap profiljába, szívesen postázok máskor is: más, prózai jellegű írásokat, a kért terjedelemben fogok küldeni, közelesen. Már csak azért is, mert a lapot őszintének és értékesnek tartom — hogy leírjam első benyomásaimat is egyúttal. Kérem, ha lehetőség nyílik rá, válaszoljon. Addig is meghitten kellemes karácsonyt és sikerekben bővelkedő boldog új esztendőt kívánok Önnek és a szekesztőség minden tagjának,

Szívélyes köszöntéssel.

Cseh Károly

P. s.

T. Beke Úr! Hajdu Gábor írótársam kért, hogy írását mellékelve juttassam el az én anyagommal együtt a lap számára. Amennyiben szívesen veszik, a továbbiakban is postáz írásokat.

Balla Zsófia — Beke Sándornak

Kolozsvár, 1990. december 15.

Kedves Beke Sándor!

Elnézését kérem, hogy levelére, megtisztelő ajánlatára, küldeményére ilyen nagy késéssel válaszolok.

Elolvastam a Levente verseit. Tehetséges ember volt, ez most, így is kiderül. Ami a lektorálást illeti: nagyon sok javításra lenne szükség ahhoz, hogy valóban színvonalasan, Levente emlékéhez méltón jelenhessék meg ez a könyv. Ha élne, jól tudnék vele dolgozni, bizonyos vagyok benne. De én nem vállalom, hogy átírjak, belejavítsak a verseibe — kegyeletsértésnek érzem —, mert ő nem hatalmazott volt föl erre. Márpedig sok javítanivaló, húznivaló lenne. Amennyiben ez emlékkönyv, jelenjék meg így, ahogy ő írta meg. Ha nem, akkor egy terjedelmes összeállítás közölhető verseiből a lapban, a Szőcs Géza és az én szövegével-versemmel. A kötet elejére tenném a két Szőcs-szöveget, a végére az én versem, a mellékelt kis lábjegyzettel. (Csillaggal jelezném a cím mellett). A jegyzet végén maradjon meg a dátum. Címjavaslataim: *Egyedül az éjszakában, Madár száll a Hold felé, Csigákban a kék mécsesek*. A többi címjavaslatot nem tartom jónak, megfelelőnek. Ami a verseket illeti, jó lenne kronológiai, azaz keletkezésük sorrendjében közölni őket.

Ami kézirat-kérését illeti: elvben a legnagyobb örömmel. Jelen pillanatban rosszul állok kézirat dolgában, de nem mulasztok majd el verset küldeni. Ha van olyan publicisztikai téma, ami legkivált érdekli, írja meg.

A késésért szíves elnézésére számítva, gyönyörű Ünnepeket kívánva,

barátsággal üdvözli

Balla Zsófia

u. i.

Javaslom, hogy az Emlékkönyvbe vegyék föl az édesanya, Simon Anna írását is (más címmel, mint a jelenlegi *Fájdalmas vallomás!*). Az a versek között, a kötet közepe táján helyezkedhetne el.

B. Zs.

Egyed Ákos — Beke Sándornak

[Karácsonyi üdvözlet]

[Kolozsvár,] [1990.] dec. 17.

Én is kellemes Karácsonyt kívánok és egy jobb új évet mindnyájunknak, sikert a *Székely Útkereső*nek s főszerkesztőjének.

Egyed Ákos

Balogh Edgár — Beke Sándornak

Kv. [19]90. XII. 18-án

Kedves Beke Sándor,

még IX. 24-én kelt, de hozzám csak december elején érkezett felkérő levelére csak most tudok válaszolni, miután a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon késő II. kötetének korrigálását — végre — befejeztem.

A meghívást együttműködésre örömmel fogadom, annál is inkább, mert az elküldött Székely Útkereső példány (a júl.–aug.-i szám) komolyságával és történelmi felelősségével megnyerte tetszésemet.

A kért írást azonban csak 1991. január közepén tudom elküldeni: 3 gépelt oldalnyi terjedelemben.

Szeretettel köszönti

Balogh Edgár

Csomortáni Magdolna — Beke Sándornak

Csíkszereda, 1990. XII. 23.

Kedves Sándor!

Itt küldöm az új cikksorozat indító szövegét. Remélem, jó lesz ígéreteivel együtt.

Köszönöm az üdvözletet, és kellemes karácsonyt, sok olvasót, nyomdai költségeket csökkentő boldog új esztendőt kívánok a *Székely Útkereső* szerkesztőségének.

Üdvözlettel,

Csomortáni Magdolna

Horpácsi Sándor — Beke Sándornak

Miskolc, 1990. XII. 27.

Kedves Collega!

Leveled meglepetés. Hogyan jutottál a címemhez?

Kérésed megtisztelő. Mire gondolsz? Írjak könyvekről? Szívesen, de jó lenne, ha megírnád, hogy melyikről, mennyit. Ti meg küldjetek anyagot a *Holnap*nak!

Békés, boldog új esztendőt!

sz. üdvözöl

H Sanyi

Székely népballadáinkról (II)

Az *Erdélyi Toll* 2010/1-es számában már írtunk a székely népballadák világáról, a továbbiakban folytatjuk a klasszikus népballadák bemutatását.

A népmese világa felé sandít a *Görög Ilona* című történet, míg a *Kis Pendzsóka* már a mesebirodalom motívumrendszeréből építkezik. Érdemes idéznünk Katona Imre megállapítását, aki a *Ballada* című tanulmányában így fogalmazott: „Nemcsak mesés megoldás vagy egykét elszigetelt, jelentéktelen csodás motívum szerepelhet azonban a balladákban, hanem egyiket-másikat akár verses mesének is tekinthetjük… A balladák viszonylag sokáig őrzik a mesés-mondai eredet és rokonság emlékét (In: *A magyar folklór*. Szerk. Voigt Vilmos. Bp., 1998).

Nos, ezt a meseszerű jelleget hordozzák olyan népballadáink is, mint a *Sárgahasú kígyó, Egyszer egy királyfi, Gyere hozzám vacsorára, Szép Ilona* stb. Nehogy azt gondolja valaki, hogy ezeknek a szövegeknek a „megkomponálása" újabb keletű. Régiek is akadnak közöttük, amelyek a „komor szépségű", tragikus epikumok keletkezésének idejéből valók. Itt csak — példaként — egyetlen balladára, *A búzamezőben háromféle virág* (Virágok vetélkedése) címűre utalunk. Katona Imre írja: „Vargyas Lajos ókori párhuzamként Arisztophanesz *Felhők* című vígjátékát is említi. Az elsőségért való ilyesfajta versengés azonban évezredek óta világszerte ismert közhely: a legkorábbi *sumer* irodalmi adatok tanúsága szerint a kerti szerszámok vetélkednek, hogy melyikük végez hasznosabb munkát."

Tudvalevő, hogy a magyar népballadák szórványos lejegyzése kései korra, a XVIII–XIX. századra tehető. Akadt viszont — szerencsénkre — kivétel is. Az *Annók* című balladás dalról ezt írta Faragó József az *Ószékely népballadák* (1998) című kötetében: „A Vásárhelyi daloskönyvből kiemelt szöveg Vargyasnál hiányzik. Mai ismereteink szerint a legkorábban (valamikor 1572–1673 között) lejegyzett székely népballada, de most első ízben foglalja el megérdemelt helyét egy balladagyűjteményben."

A két utolsó balladaszöveg (19-20.) már a népdal világa felé „lendül". A *Lányok, lányok, rólam tanuljatok* címűről ezt írtuk:

„Valószínű kontamináció eredménye, valamelyik népdalunk szövegével keveredett. Ezt erősíti meg a 3. versszak, amely szerelmi dal egy strófája" (*Kibédi népballadák*. Bukarest, 1975). Joggal írta tehát Katona Imre, hogy a népballadát „…átmeneti formák széles övezete veszi körül."

Ráduly János

Görög Ilona

(A csodahalott)

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,

Karcsú derekáért, gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, piros orcájáért!

— Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László,
Csináltatok néked olyan csudamalmot,

Kinek egyik köve bélángyöngyöt hányjon,
Másodköve pedig sustákot, petákot.

Oda is eljönnek szüzek, szép leányok,
A tied is elgyün, szép Görög Ilona.

— Eresszen el, anyám, anyám, édesanyám,
Csudamalom-látni, csudamalom-látni.

— Ne menj, lányom, ne menj, megvetik a hálót,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát!

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,

Karcsú derekáért, piros orcájáért,
Piros orcájáért, gombos ajakáért!

— Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László,
Csináltatok néked olyan csudatornyot,

Kinek magassága az eget fölérje,
Kinek szélessége Tisza partját érje.

Oda is eljönnek szüzek, szép leányok,
A tied is elgyün, szép Görög Ilona.

— Eresszen el, anyám, anyám, édesanyám,
Csudatorony-látni, csudatorony-látni,

Kinek magassága az eget föléri,
Kinek szélessége Tisza partját éri.

— Ne menj, lányom, ne menj, szép Görög Ilona,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát!

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,

Karcsú derekáért, gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, piros orcájáért.

— Halj meg, fiam, halj meg, Bertelaki László,
Ide is eljönnek csudahalott-látni,

A tied is eljő, szép Görög Ilona,
A tied is eljő, szép Görög Ilona.

— Eresszen el, anyám, anyám, édesanyám,
Csudahalott-látni, csudahalott-látni,
Ki érettem megholt, halálé változott!

— Nem eresztlek, lányom, lányom, édes lányom,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát! —

Avval csak bészökött öltöző házába,
A nyakába vette fontalan szoknyáját,

Elejébe vette (a) fehér előruhát,
A lábába húza piros patkós csizmát.

— Kelj föl, fiam, kelj föl, Bertelaki László,
Mert a határon jön szép Görög Ilona,
Kiér te megholtál, halálé változtál!

Kelj föl, fiam, kelj föl, mert a lábodnál áll,
Kiért te megholtál, halálé változtál!

— Láttam én halottat, de ilyent sohase,
Kinek az ő lába felszökőleg álljon,

Kinek az ő karja ölelőleg álljon,
Kinek az ő szája csókolólag álljon! —

Avval csak felszökött Bertelaki László…

(Rugonfalva)

Gyere hozzám vacsorára

(A gyáva szerető)

— Jere hezzám vacsorára,
Apró vágott káposztára,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én béjönni,
Ó én édös angyalom,
A gyertyának világánál
Eszrevösznek, csillagom!

— Vödd el a gyertyának hammát,
Nem lássák meg a világát,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én béjönni,
Ó én édös angyalom,
A kutyának ugatásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Vess egy darab koncot neki,
Az ugatást elfelejti,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én béjönni,
Ó én édös angyalom,

A csidmámnak kopogásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Köss keszkenyőt a sorkára,
Nem hallik a kopogása,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én bémönni,
Ó én édös angyalom,
Az ajtónak nyikorgásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Hájazd meg az ajtó sorkát,
Nem hallik meg a nyikorgás,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én bémönni,
Ó én édös angyalom,
Ajakunknak cuppanásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Héj, te vitéz, hát te mit érsz,
Ha még csókolódni is félsz?!
Elmehetsz már dógodra,
Nem szorultam csókodra,
Elmehetsz már, nem kellesz,
Nem vagy előttem kedves!

(Udvarhelyszék)

Én leányom pávát őriz

(A pávás leány)

— Én leányom pávát őriz
A hegyekön csak egyedül.
Jaj, leányom, jaj!

Jőnek hozzá jövevények,
Három szép ifi legények.
Jaj, leányom, jaj!

Mondták néki a legények:
— Jövel velünk az erdőbe. —
Jaj, leányom, jaj!

— Ha veletek utam veszem,
A pávámat hová teszem?
Jaj, ja-ja-ja, jaj!

— A pávádat hajtsd forrásra,
Mert azt nem bízhatod másra.
Jaj, leányom, jaj!

Így elmének az erdőbe,
Sötét erdő sűrűjébe.
Jaj, leányom, jaj!

Gonosz szívekkel ott hagyták,
S a páváját elhajtották.
Jaj, leányom, jaj!

— Lányok, én azt mondom néktök,
Álnokságnak ne higgyetök! —
Jaj, ja-ja-ja, jaj!

(Homoródszentpéter)

Sárighasú kígyó

(A szeretet próbája)

— Menyecske, menyecske, te barna menyecske,
Rég megmondtam néked, ne menj a cserésbe. —

Bément a cserésbe, lefeküdt a fűbe,
Sárighású kígyó bébútt kebelébe.

— Anyám, édesanyám, kedves és jó dajkám,
Sárighasú kígyó bébútt kebelembe.

Arra kérem magát, vegye ki belőle,
Szerelmes szívemet megemészti benne.

— Nem veszem, leányom, kezemet megmarja,
Az én kicsi gyenge ujjam leszakajsza.

Inkább elleszek én jó leányom nélkül,
Hogysem én ellegyek gyenge karom nélkül.

— Bátyám, édes bátyám, kedves és jó bátyám,
Sárighasú kígyó bébútt kebelembe.

Arra kérem magát, vegye ki belőle,
Szerelmes szívemet megemészti benne.

— Nem veszem, testvérem, kezemet megmarja,
Kezemet megmarja, ujjam leszakajsza.

Inkább elleszek én jó testvérem nélkül,
Hogysem én ellegyek gyenge karom nélkül.

— Kedvesem, kedvesem, hűséges kedvesem,
Sárighású kígyó bébútt kebelembe.

Arra kérem magát, vegye ki belőle,
Tüdőmet, májamat megemészti benne. —

Erre az édese meg is keseredett,
Gyenge karjaira ruhát tekergetett.

Bényúlt kebelibe, kivette belőle:
Sárighasú kígyó aranyalma leve.

S így hát az édese jobb, mint hív szülöttje,
Tizenkét éve hogy mind őtet kereste.

(Csíkrákos)

Annóka

(A várva várt udvarló)

— Hozd el, hamar szolga, jól tartott lovamot,
Hadd vegyem előmben régi utaimot,
Hadd menjek látnia az én asszonkámnak.
Az én asszonkámnak, édes Annókámnak.

Honn vagy-e, hon vagy-e, lelkem szép asszonyom?
— Honn vagyok, honn vagyok, szerelmes virágom!
Jövel be, jövel be, szerelmes virágom,
Serem is jó vagyon, borom is jó vagyon.

Innod is jót adok, enned is jót adok,
Neked ónkupából, másnak fakupából,
Neked ingyen adok, másnak pénzért adok,
Ágyat is jót adok, jól el is nyugotlak.

(Háromszék)

Egyszer egy királyfi

(A szerelem próbája)

Egyszer egy királyfi mit gondolt magába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, mit gondolt magába:

Felöltözött szépen kocsisi ruhába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kocsisi ruhába.

— Jó estét, jó estét, gazdag ember lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag ember lánya.

— Adjon Isten önnek, kocsisi legénynek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kocsisi legénynek.

Kerüljön előre, üljön a küszöbre,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön a küszöbre.

— De nem azér jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Nem menyek, nem menyek, gazdag leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag leány vagyok,

Gazdag legényt várok, gazdag legényt várok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag legényt várok.

— Jó estét, jó estét, kosárkötő lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kosárkötő lánya.

— Adjon Isten önnek, kocsisi legénynek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kocsisi legénynek.

Kerüljön előre, üljön szegény székbe,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön szegény székbe.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Elmenyek, elmenyek, szegény leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegény leány vagyok.

Szegénynek szegény kell, gazdagnak gazdag kell,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdagnak gazdag kell.

Akkor a királyfi mit gondolt magába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, mit gondolt magába:

Felöltözött szépen királyi ruhába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, királyi ruhába.

— Jó estét, jó estét, gazdag ember lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag ember lánya.

— Adjon Isten önnek, király-őfelségnek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, király-őfelségnek.

Kerüljön előre, üljön bárányszékbe,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön bárányszékbe.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Elmenyek, elmenyek, gazdag leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag leány vagyok.

Gazdagnak gazdag kell, szegénynek szegény kell,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegénynek szegény kell.

— Nem kellesz, nem kellesz, gazdag ember lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag ember lánya.

Inkább kell, inkább kell kosárkötő lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kosárkötő lánya.

Jó estét, jó estét, kosárkötő lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kosárkötő lánya.

— Adjon Isten önnek, király-őfelségnek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, király-őfelségnek.

Kerüljön előre, üljön szegény székbe,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön szegény székbe.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Nem menyek, nem menyek, szegény leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegény leány vagyok.

Gazdagnak gazdag kell, szegénynek szegény kell,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegénynek szegény kell.

Viszik a szegény lányt fényes palotába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, fényes palotába.

Viszik a gazdag lányt bolondok házába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, bolondok házába.

(Kibéd)

Este guzsalyasba, reggel a malomba

(Guzsalyasban)

— Este guzsalyosba, reggel a malomba,
Ha a mónár maga sárga arany vóna,
Mégse mennék vélle többég guzsalyosba,
Mer az leányának üress az orsója.

Üress az orsója, tele se fonhatja,
Mert a szeretője mindég játszodtassa.
Hat lóval, hintóval kell menni utánna,
Nem illik a szegény embernek házába.

(Sóvárad)

A búzamezőben háromféle virág

(Virágok vetélkedése)

A búzamezőben háromféle virág,
A legelső virág a szép búzavirág.

A második virág a szép szőlővirág,
A harmadik virág a szép szegfűvirág.

Felele nékiek a szép búzavirág:
— Szebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,

Mer ingemet visznek az oltári helyre,
Ott ingem neveznek Jézus szent testinek. —

Felel nékiek a szép szőlővirág:
— Szebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,

Mer ingemet visznek az oltár szegibe,
Ott ingem neveznek Jézus szent vérinek. —

Felel nékiek a szép szegfűvirág:
— Szebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,

Mer ingem leszednek, koszorúba kötnek,
Legények, leányok kalapjukba tesznek,
Kevélyen viselik, pokolra vettetnek.

(Kászonújfalu)

Lányok, lányok, rólam tanuljatok

(Lányanya siralma)

Lányok, lányok, róllam tanuljatok,
A legénynek csókot ne adjatok.
S mer az a csók nem esik hiába,
Hull a könnyem a bölcső fájára.

Kis Iluska a szoknyáját varrja,
Bal lábával a bölcsőt ringassa.
— Aludj, aludj, ártatlan virágja,
Szerelemből jöttél a világra.

S Kis Iluska karjai, karjai,
S nem akarnak hajlani, hajlani.
Meg kell annak hajlani, hajlani,
Ha meg akar ölelni, csókolni.

(Kibéd)

Ráduly János

Régi népi foglalkozás — a pipepásztorkodás

1. A maros megyei Kibéd legjelentősebb népballada-énekesének tudását az *Elindultam hosszú útra.* A kibédi Majlát Józsefné Ötvös Sára népballadái (Bukarest, 1979) című könyvben tettem közkinccsé. A bevezető tanulmányban hangsúlyoztam, hogy adatközlőnk „…összesen negyvenöt balladatípust ismer, s ennek a készletnek mind mennyisége, mind minősége külön figyelmet érdemel. Egyike a legtöbb népballadát ismerő énekeseinknek, az általa megőrzött balladaváltozatok pedig nyelvi-stilisztikai szempontból is kivételes értékűek."

A munka, a közös „együttdolgozás" során — nyilván — Sári néni életútjának fontos epizódjaira is utalnom kellett. Elmondta, hogy már kilenc éves korában a község egyik pipecsordáját őrizte, majd — több kibédi és szomszéd falusi társával együtt — Nyitra megyébe került, ahol répát ástak gróf Károlyi Lajosnak. 1914-től 1919-ig Budapesten találjuk, ahonnan „csak az ötödik évre" került haza. Férjhez ment. „Urammal kezdtük megint a pipéket őrözni, leányka korom óta huszonnégy évet tettem a községnek a pipepásztorkodással. Uram is segített, de ő inkább a kovácsmesterséget folytatta. Aztán hogy jött a háború, csak 1945-ig vótam pipepásztor, akkor maradtak ki a pipeőrzések."

2. Milyen múltja volt/van a pipepásztorkodásnak, egyáltalában: mikor kezdődött a házi szárnyasok tenyésztése? Jó összefoglalást találtunk a *Magyar Néprajzi Lexikon.* Főszerkesztő Ortutay Gyula. Első kötet. A—E. (Bp., 1977) című kiadványban. A baromfitartás című szócikk (225-229. old) két szerzője, Paládi Kovács Attila és Diószegi Vilmos taglalják a legfontosabb adatokat. Magát a fogalmat így írják körül: a baromfitartás „háziasított madárfélék (tyúk, lúd, kacsa, pulyka, galamb, gyöngytyúk) tenyésztésén alapuló állattartási ágazat." A szerzőpáros elmondja: „Története a *bankivatyúk* háziasításával kezdődött az i. e. 3. évezredben az Indus folyó völgyében… a liba, a kacsa és a galamb háziasítása a Földközi-tenger mellékén ment végbe az i. e. 2-1. évezred folyamán… a baromfitartással török népek révén ismerkedett meg a magyarság a Fekete-tenger térségében. Népünk szerény méretű baromfitartása a honfoglalás után bővült a házilúd és a házikacsa tenyésztésével. A 11-12. sz.-ban a magyar jobbágyok már egyházi tizedet adtak lúdjaikból… A 16-17. sz.-ban a majorsági gazdálkodás kifejlődésével a baromfitartás árutermelő ágazattá vált. A 17. sz. elején már nemcsak a hazai piacokon értékesítették a baromfitartás termékeit, hanem külföldön

is… Egy 18. sz. végi osztrák statisztika szerint Mo.-on jelentősebb volt a baromfitartás, mint bármely más országban… Külföldi piacokon is keresett termék volt nagy mája és finom rostú húsa miatt… a *magyar lúd*… Őrizni, pásztorkodni csak a libát, pulykát szokták. Libapásztornak általában serdülő leányt fogadtak fel."

3. Mielőtt tovább mennénk, utalnunk kell arra, hogy a *pipe* szó hangutánzó eredetű, akárcsak a liba, csirke, ruca-réce stb.

Nyelvűnkben mennyire régi a pipe szó? Első fontos forrásunk, amelyet ilyen vonatkozásban is hasznosíthatunk, *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. Főszerkesztő Benkő Loránd. Harmadik kötet. Ö—Zs. Bp., 1976. 202. Íme:

Pipe 1325? Terra Pype hn. (=helynév). 1578: lúdfiak étke, *pipe* húr… 1785: Pipé. A jelentésük: „kisliba."

Kimondottan erdélyi adatok Szabó T. Attila monumentális könyvsorozatában, az *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*ban fordulnak elő. A vonatkozó kiadvány: X. kötet. Or—P. Budapest — Kolozsvár 2000. 728.

Pipe kisliba 1585: … Ket pype. 1590: Pipebeöl tizedet… 1621: Egy pypet… 1736: Pipe 12 stb.

A 729. oldalon a *pipés* szócikknél ez olvasható: *Pipés* libalegelő 1607/1685: az pipes Domb melett (Nyárádkarácsonyfalva). 1614/XVIII. sz eleje: az Pipes Dombra megyen lábbal.

Még egy adat, ezúttal a foglalkozásnév történeti említésére:

Pipepásztor libapásztor 1655:… az lud es pipe pastornak (729. old.). A szó Egeresből való.

Érdekes, hogy a *liba* szóalakra csak 1831-ből van erdélyi történeti följegyzés, a libás (libalegeltető) forma pedig csak 1844-ben forul elő Kalotaszentkirályon. A Liba Kutjánál kifejezést 1728-ból való helynév őrizte meg (Szabó T. i. m. VII. kötet, 1153-1154.).

4. Említett kibédi balladáskönyvünkben utaltunk arra, hogy Majlát Józsefné Ötvös Sára néhány életrajzi vonatkozását is „földolgoztuk", ezekből csak kis, apró részletek jelenhettek meg a kiadványban. Pipeőrző szerepéről negyedoldalnyi terjedelemben szólhattunk. Engem, a gyűjtőt, izgatott ennek a régi népi foglalkozásnak a tüzetesebb megismerése. Ezért került sor a könyv megjelenése után négy évvel, 1983. augusztus 25-26-án az adatközlővel való bővebb elbeszélgetésre. Úgy döntöttem, hogy interjú formájában rögzítem Sári néni „pipés" élményeit. Mindjárt meg is fogalmaztam néhány kérdést, ezek körét aztán az anyag hangszalagra vételekor tovább bővítettem/gazdagítottam. Így került birtokomba az alábbi anyag, amelyet megőriztem, alkalmat keresve megjelentetésére. A felvételre Sári néni lakásán került sor, Lidi lánya s néhány unoka jelenlétében. A kiejtés szerinti lejegyzésre törekedtem, Sári néni ugyanis híven őrizte (írástudatlan volt) a kibédi székely népnyelv legfőbb sajátosságait. Mellőztem az óu, őü, éi ereszkedő jellegű diftongusok jelölését (vóút, szomszéid stb.). A cím tőlem származik. Íme a teljes szöveg:

A KIBÉDI PIPEPÁSZTORKODÁS

Beszélgetés *Majlát Józsefné Ötvös Sára* 85 éves adatközlővel

— *Hogyan, miként kezdődött a pipepásztorkodás?*

— Azzal kezdődött, hogy az egész faluban kikiáltották: aki pipepásztor akar lenni, jelentkezzen. Annyi sok jelentkező vót, hat-hét, még tíz is. Akadtak, akik olcsóbban is vállalták volna a munkát, mondjuk, hét-nyóc krajcárért a pipe darabját, de a falunak nem kellett senki, csak mi. Engem mindig elhívtak, mondták, még most is elmondják sokszor: ó, be jó pipepásztor vótál! Velem nem alkudtak soha, nekem egyből megadták, amit kértem. Ezt szerződésbe foglalták.

— *Hol kötötték meg a szerződést?*

— A szerződést az utcabírónál kötöttük meg. Papírra került, hogy Szent György naptól (április 24) egészen Szent Mihály (szeptember 29) után való két hétig megvigyázzuk a pipecsordát. Ugyi, ez azt jelentette, hogy tova október közepéig pásztorkodunk. Reaírták a papírosra, hogy ez s ez a pásztor szegődött ennyi s ennyi anyalúdra meg pipére.

Mikor a szerződést kötöttük, jelen vót az utcabíró s három-négy gazda vagy gazdasszony, ezek vótak a tanúk. Ők írták alá a szerződést. A papír ott maradt az utcabírónál. Akkor az vót a szokás, hogy az utcabíró rendezett mindenféle pásztorságot. Külön utcabírója vót a küsutcának, külön a besutcának. A szerződésbe a fizetség is belé vót írva, minden s minden.

— *Mi volt a fizetség?*

Egy pipe után járt tíz krajcár, az anyaludak után pedig adták az ételt és ősszel egy fej kendert. A tarisnyálás úgy vót, hogy minden háztól kaptam — persze, sorrendbe osztva — egy kenyeret és mellévalót. A mellévaló vót a túró, kicsi szalonna, hagyma, főtt tojás. Vót, ki szemes fuszulykát adott. A pénzt, azt két részben kaptuk a gazdáktól. Felét adták nyáron, Szent János (Iván) napkor, június 24-én, a más felét pedig Szent Mihály napja után, október elején. Vót olyan gazda, hogy pénz felét átváltotta gabonára, úgy, hogy megkaptuk a fele pénzt, a többi részre pedig jött a gabona.

— *Hogyan kezdődött a napi munka?*

— Én minden reggel idejibe felkeltem. Akkor az volt a rend, hogy előbb kiment a határra a marhacsorda, azután a disznócsorda, s ezek után hajtottuk ki a pipéket. A legtöbb háznál tudták, hogy na, most a ludak következnek. Sokszor már előre ki is hajtották őket az útra. De ha nem vótak kihajtva, akkor kiabáltam: — Mari néni! Pista bácsi! Hajtsák ki a pipéket.

Na, ilyenkor, reggelibe, gondoskodtam arról is, hogy élelmet tarisnyáljanak. Kérdeztem az egyik gazdasszonytól is, kérdeztem a másiktól, harmadiktól: tud-e mára tarisnyálni? Ha éppen nem vót kenyere, vagy nem vót túrója, mentem a

szomszéd házhoz, addig mentem, amíg kikerült a napra való élelem. Ugyi, a gazdák tudták, hogy sorra-sorra el kell lássanak a napi élelemmel.

— *Említette Sári néni a fej kendert…*

— Igen, minden háztól egy fő kender is járt, azt kitiloltuk, s szőttünk belőle surgyéhajat, párnahajat, lepedőt. Ezelőtt a vastag lepedő vót divatba, a szőtt lepedő. Erről jut eszembe, hogy az 1914-es háborúkor el kellett menekülni. Hamar-hamar mindent elástunk a földbe. Nekem elástuk a kilenc párnámat, pedig keservesen hordtam össze a tollút. Ahogy őröztem a pipéket, ugyi, a ludak hullatták el a tollút, én nyáron összeszedegettem, abból tőtöttem meg a párnákat. Elástuk két derekaljamat is, vót törülközőkendőm vagy tizenkét darab, azokat is elástuk. Minden szerzeményem a fődbe került. Mire hazavetemedtünk, elrothadt, tönkre ment a kicsi vagyonom.

— *Kint a mezőn volt-e segítsége Sári néninek?*

— Hát kellett a segítség, ugyi, az én pipecsordámban száznál több anyalúd vót, pipe pedig vót ezer, ezerötszáz, még ezerhatszáz is. Édesapámék őrizték a kűjel való csordát, én pedig a bejül valót. Fogadtak mellém egy leánykát, mindig vót egy leányka, ezt édesapámék fizették. Legtöbbször idevalósi, kibédi leánykák vótak, de több renden Szolokmából is vót. Ez a szolokmai éjjel nálunk hált, velünk evett, én mostam rea. Ez vót az én kicsi szógálom. Adtam neki két inget, egy fersinget, egy fehér alsószoknyát, egy gyöngyöt is, meg ilyesmiket. Ez vót az ő fizetsége. S kapta az ételt. Fésültem, mosdattam, mert csak tíz, tizenkét éves leányka vót. Gabonát semmit sem adtunk neki, pénzt sem. Hanem kapott még egy lájbit is, olyan kicsi lájbit. Ezeket mind mi szőttük, édesanyám, s úgy megcsináltuk neki. De a fogadott leányocskákon kívül a család is segített. Ugyi, férjhez mentem, már asszony vótam, s születtek a gyermekek. Lidi, a leányom, ő biza sokat segített a pipeőrzésben.

— *Milyen volt a napi program? Hol, merre legeltették a pipéket?*

— A külső határok akkor minden harmadik esztendőben nyomás alatt voltak, akkor hármashatár volt. Szoktuk kihajtani a Sűrű felé, utána a Dormára. Vótunk többször a Ványolóháton is. Nem mentünk el erősen messze a falutól. Ugyi, elég küzdés volt a pipékkel való foglalkozás, annyi sok állattal.

Reggel, mikor a csordát kihajtottuk a mezőre, hát a legelőn megpihentünk, s ettünk. Kenyeret, túrót, szalonnát, paprikát, paradicsomot, ki mit csomagolt. Mikor ettünk, onnan a nyugvóhelyünktől hajtottuk fennebb s fennebb a csordát, hogy kapjanak jól enni a pipék. Nyugtattunk a Dósa Pál kertnél. Ez a nyugtatás azt jelentette, hogy a ludak letelepedtek a földre, jól pihentek. Aztán mentünk tovább etetni, mentünk fel Orotványba. Ott az állomány ellepte megint a mezőt, ettek.

Mikor szólt a déli harangszó, akkor mi már ebédeltünk a leánykával. Ugyanazt, mint a reggel. Vót úgy is, hogy édesanyám otthon főzött, s nekünk is kűdött enni, így vót főtt étel otthonról. De nem mindig. Sokszor nekiálltunk, csináltunk egy kicsi kalibát a Dormán, tüzet csináltunk, s ha olyan ételnek való vót, hát azt

megfőztük. Mondtam, hogy egyik-másik gazdasszony szemesfuszulykát is adott, abból én fuszulykalevest főztem, vót ott a mezőn egy pár edényem, a kalibában. Puliszkát is főztem túróspuliszkának.

Már délután négy óra tájban kezdtek a pipék hazafelé készülődni. Akkor lassan már engedtük hazafelé. Azért meg-megálltunk etetni. Öt óra után aztán már haza tartottunk, jó begyek vót a pipéknek. Két óra alatt már leszámoltam a pipéket, hét óra körül végeztem velek. Engem szerettek az asszonyok, mert minden este rendesen hazahajtottam a pipéket, nem kellett a gazdák válogassák. Ha nem vót elé se gazda, se asszony, kizártam a kaput, s úgy engedtem bé az állatokat. Ha hiányzott valamelyik pipe, ki vót cserélődve, én tudtam, hogy hol kapom meg, mentem, s cseréltem vissza.

— *Annyi sok pipe közül honnan ismerte fel, hogy melyik állat kihez tartozik?*

— Akkor minden lúdnak s pipének vót külön jegye: egyik pipe vót tyúklábú, a másiknak hasítva vót a külső tapsija, a belső tapsija, körme vót levágva. Egyforma jeggyel biza elég sok pipe vót, de én a formájáról is ismertem mindeniket. Festették is a ludakot, ződ, piros, sárga, fekete színekkel. De biza festett ludak is vótak egyformák. A nyakukra nem kötöttek semmit, mert megakadt vóna ilyenolyan vesszőbe. Mondtam mindenkinek, hogy kötőfélét ne akasszanak a nyakukba. Vót, aki gagyát is varrt a pipe lábára, az is jó vót, de hamar leszakadt. Azért a gagya helye látszott a ludak lábán, így számba tudtam adni őket.

— *Terelés közben hogyan beszélt a pipékkel?*

— A pipék úgy megszokták a hangomat, hogy mindent értettek, amit mondtam. Ugyi, kellett őket biztatni. Mikor eléfelé kellett menjenek, kiáltottam:

Hess ide! Hess oda!

Ha jó, füves legelőre jutottunk, ugyi, ott megálltunk. Akkor azt mondtam:

Pipi-hó, ne menjetek tovább! Pipi-hó, itt megállunk!

A hívószó ez vót: Pipi-pi! Pi-pi-pi!

Mikor egyik-másik lúdnak ezt mondtam, már rögtön felfigyelt, s nézte, hogy mért hívom magamhoz. Okos állatok a pipék s a ludak.

— *Mi történt, mikor kár érte a csordát?*

Egyszer a róka Pusztaszőllős ódalából bejött a csordába, s egy hoppra tizenkét pipét és két anyát kinyújtóztatott. Nem kellett kifizessem, úgy vót a fogadás, ha róka veri le őket, nem kell kifizessem. De el kellett számoljak a pipékkel. Megmutattam, hogy né, a róka megdöglesztette őket, ott vannak. Csak akkor kellett fizessek, ha nem tudtam velek elszámolni.

Biza az üllű (kánya), a varjú is sokszor körözött a csorda felett. Ahogy láttam, hogy csapni akar le, kezdtem kiabálni, s tovább mentek a madarak. Ha lecsaptak volna, egy pillanatra kivájták volna a pipék szemét. Ezek a nagy madarak főleg a kicsiket, a pipéket kürübölték. Ugyi, nekem az egész csordát feszt kellett lássam, még a patakokat is meg kellett járjam sokszor, mert ha valamelyik pipe behöngörődött vóna, ott elpusztult volna.

— *A mezőn, napközben, gyakran eső, zivatar is keletkezett…*

— Mikor tartósan esős idő vót, nem hajtottuk ki a csordát. Vagy ha már a mezőn vótunk, s nagy eső ígérkezett, akkor mindjárt indultunk haza. Ilyenkor jöttek szembe velünk az asszonyok kosarakkal, s szedték fel a pipéket, hogy ne pusztuljanak el. Mert a pipe olyan, hogy ha erősen megázik, hát tönkremenyen. Aztán otthon szárították őket a füttő mellett. Ha csak futó zápor volt, mikor elvonult, én rögtön tüzet raktam a mezőn. A fázós pipék a tűz köré gyűltek, ott megszáradtak, helyre jöttek, s indultak maguktól vissza a rétre, ettek tovább.

— *Mit jelent a pipék megtépése?*

— Mikor nyárban a liba hullatni kezdi a tollát, akkor megtépik. Egyik-másik lúd repülni akar.

Hogy ne tudjon repülni, ki kell tépni a sújtótollát. El szoktam menni a házhoz, s ott téptem ki. Mondtam: né, ez a lúd repülős, ki kell tépni a sújtótollát. A szárnyán való négy hosszú toll, ez a sújtótoll. Legtöbbször engem kért meg a háziasszony, hogy tépjem ki. Ez a tollú aztán nekem maradt, megtéptem, s eltettem, mert jó párnába. Augusztusban a pipék már *jól* hullatják a tollúkat, s akkor kell megtépni. Én mondtam, hogy né, ezt a ludat meg kell tépni. Egy-egy aszszony csurdéra is megtépte, de megsínylette a pipe. Aki nem tépte meg erősen, annak olyan pipéje s lúdja vót, mint a páva. Ez vót a legjobb, bírta a liba a csordajárást, a csordába való kihajtást.

— *Pár szót szóljon Sári néni a libatömésről.*

— Igen, a háziasszony kiválogatott egy-egy libát hízlalásra, ezek voltak a tömni valók. A kibédiek ezt leginkább ősszel csinálták. Törökbúzával tömték őket naponta háromszor: reggel, délben, este. Mikor már jó kövér, csak reggel s este. A víz, az állandóan a liba előtt kell legyen, mert ilyenkor a pipe sokat iszik. Biza, a libavágás sok családnál ünnep vót. Jó falatokat lehetett enni belőle, divat volt a libazsíros kenyér is.

— *Vasárnaponként volt-e csordaterelés?*

— Igen, a pipéket vasárnap is ki kellett hajtani, nem vót nekünk ünnep. Ugyi, ez a szerződésbe is belé vót foglalva. Csak az egy esős időbe maradtak otthon. De mihelyt felcsattant az idő, hát már mentünk rögtön ki a legelőre. Vót úgy, hogy aztán jött a más eső. A pipék érzik előre az időváltozást: ilyenkor mind gágognak, s jönnének haza.

— *Hogyan kezelték a beteg pipéket, libákat?*

— Mondjam el, hogy biza, vótak beteges pipék, azokat hagytuk otthon. Amelyik igen sovány vót, azt is. Mondtam a gazdánénak: — Né, ezt s ezt a libát ne hajtsuk ki, mert beteg. Kúrálja, gyógyszerezze legalább egy hétig. Gondozza külön a lesoványodott pipét is.

Tudja, a lesoványodott pipén látszott, hogy meg van ehezve. Ugyi, egy-egy gazdasszony kicsi salátát kidobott a pipéknek, s kész. Én mondtam, hagyja el a salátát, s adjon nekik szemet, csináljon kevertet. A szem, a kevert aztán meglát-

szik a pipén. Megerősödik. Vót olyan pipe, hogy nehezen épült fel, mondtam, hogy annak adjanak csihányos kevertet vizelettel összekeverve. Mert ez fertőtlenít. Ez a kevert éjjel is legyen előtte, attól helyrejön.

Vót úgy, hogy bé vót jőve a pipekorella. Akkor egy darabocska szalonnát jól meg kellett paprikázzanak csípős paprikával. Három-négy darab ilyen szalonnát tegyenek le a pipe száján, mert attól szépen helyrejőnek, prüsszögnek a paprikától, s mennek vizet inni. A víz legyen mindig készenlétben. Úgy helyrejőnek, hogy csuda. Sok pipének nem verte el a betegségit, akkor mondtam, hogy tőtsön egy kicsi szalonnára pálinkát, három-négy darab szalonnára, s azt etesse három-négy reggel, mert attól jobban lesznek. Az ilyesmi már a tyúkoknak nem használ.

Hát elmondhatom: a pipéknek én vótam a pásztoruk is, az orvosuk is. Így vót akkor.

— *Volt-e olyan lúd, amelyik kotolt?*

— Igen, tépte magán a tollút, s ült rea. Az ilyen ludak otthon maradtak, azokkal nekem nem vót dógom. De tudom, hogy tíz-tizenkét tojást raknak alája s tesznek tyúk alá is, kotlóstyuk alá, négy hétre kikőtt.

— *Szórakoztak-e pipeőrzés közben?*

— Játszottunk biza, énekeltünk ezt-azt, régi formás történelmes énekeket. De én a legtöbbször kötöttem a mezőn, kötöttem a csipkét, avval szórakoztam. Leültem egy martra, s onnan figyeltem a pipecsordát. Ha láttam, hogy nem jó helyen vannak, vagy rossz irányba indultak el, egyet kiáltottam nekik, arra összefutott az egész. Nagy figyelemmel járt a pipeőrzés.

— *Végül is miért volt fontos a pipepásztorkodás?*

— Egész nyáron éltünk a pipeőrzés után. Gabona nem jött annyi, hogy télire a családnak elég legyen, inkább a pénz jött, s pénzre vettünk gabonát. De télen is valamit örökké dógoztunk, mindig akadt valami munka. Télibe édesapám kosarakat kötött, finom kosarakat, sokfélét, szép virágosokat, az is hozott ezt-azt a házhoz. Ugyi, a falusi gazdáknak nagy szükségük van a kosarakra, kosár nélkül elképzelhetetlen a mezőgazdaság.

Én eljártam napszámba, mostam, takarítottam. Még szógáltam is, itt-ott vigyáztam a gyermekekre. Most már vén vagyok, de még most is örökké akad munka.

(1983. augusztus 25-26.)

5. Eredetileg arra gondoltam, hogy Sári néni szövegéhez néhány „összesítő" megjegyzést fűzök, megpróbálom „tudományosabban" rendszerezni az általa elmondott kérdésköröket. Meg is kezdtem elgondolásom „kivitelezését", de csakhamar feltűnt a fölöslegessége: javarészt ismétlésekre szorítkoztam volna. Érzésem szerint a pásztorkodás mikéntjéről szóló eddigi szakirodalom kellő mértékben „kifuttatta" a témát. Ennek bitokában az érdeklődő a sajátosan kibédi „árnyalatokat" már könnyűszerrel föl tudja fogni. Sári néni színes, népnyelvi for-

dulatokban gazdag nyelvezetére kell még utalnom: a jobb megértést a csatolt Szómagyarázat nagyban elősegíti. A szöveget — magam — a népi elbeszélés műfajába sorolom.

Zárásképpen Morvay Judit sorait idézem, aki a *községi pásztor* szócikket írta: „A régebbi időben a községi pásztor megbecsült tagja volt a falusi társadalomnak. A községi pásztorok tekintélye, a megváltozott gazdasági viszonyok folytán csökkenőben van" (*Magyar Néprajzi Lexikon.* Harmadik kötet. K — Né. Bp., 1980. 332.).

Szómagyarázat

begyek — begyük
bejül való — belül való
behöngörődött — becsúszott
besutca — belső utca
csorda — sereg (pipecsorda, tehéncsorda)
csihányos — csalános
csurdéra — meztelenre
ehezve — éhezve
felcsattant (az idő) — felderült, kiderült
fersing — női felsőruha
feszt — állandóan
fuszulyka — paszuly, bab
füttő — kályha
gagyát varrt a lábára — (itt) lúd lábára varrt rongy
hazavetemedtünk — hazakerültünk
kaliba — mezei kunyhócska
keszkenyő — fejkendő
kikiáltották — (itt) kihirdették
kikőtt — kikelt (a pipe)
kitiloltuk — (itt) kender megtisztítása a szárától
krajcár — régi pénznem (50 kr = 1 magyar forint)
kúrálja — táplálja
kűjel való — kívül való
kürübölték — (itt) lesték a pipéket
küsutca — külső utca
megvigyázzuk — megőrizzük
nem verte el a betegséget — (itt) nem gyógyult meg
nyomás alatt (a határ) — ugarhatár, bevetetlenül hagyott szántóföld
pipe — kisliba, fiatal lúd
pipekorella — pipekolera
prüsszög — tüszköl, tüsszent
reggelibe — reggel (idejekorán)
sújtótollú — lúd szárnyán való négy hosszú toll, repülőtoll
surgyé — szalmazsák
tapsija — lúd lába, bokán aluli, úszóhártyás rész
tarisnyálás — tarisznyálás, ételcsomagolás
ugyi — ugye
utcabíró — pásztorbíró, pásztorok megbízott felelőse
üllű — héja, kánya
velek — velük

Beke Sándor

Az esti ima

Este ismét imádkoztam,
nem azért, mert eszembe jutott,
nem mondta senki,
hogy ezt tegyem,
mégis összekulcsoltam a kezemet.

Este ismét imádkoztam
és magamba szálltam:
nem kértem semmit,
nem könyörögtem,
csak megnyugtattam a lelkemet.

Este ismét imádkoztam,
s bocsánatot se kértem,
magamtól ismételtem el
azt a szabad imát, melyet először
gyermekkoromban mondtam el.

Este ismét imádkoztam,
majd a vérré vált
miatyánkot suttogtam el.
Elalvás előtt, fáradt fásultságban
megöntöztem száradó, sivár lelkemet.

Este ismét imádkoztam,
s ima után azzal aludtam el:
ha felkelek, ismét
gyermekként ébredjek,
s reggel ne ismerjenek rám az emberek.

(2008)

Lakhely

Isten a Kozmoszban lakik,
a lélek az emberi testben,
a csillagok az égben élnek,
az emberek a Földön,
s érzem,
így minden rendben is lenne;
csak azt nem tudom,
hol lelhetném fel
a véges-végtelen
lakhelyét?

Istennel

Akinek semmije nincs,
annak nincs barátja.

Tehát akinek barátja sincs,
az mégsincs egyedül.

Józsa Attila

Pünkösd

A ránk nehezedő egyre sűrűbb ködben
Megérintünk némán bénát és vakot,
Fényre vágyó, vergődő lelkünkben
Megbocsájtásoknak nyitunk ablakot...

Sepsiszentgyörgy, 2008. V. 11.

Csávossy György

Főegyházmegyei himnusz

Ezer éve keresztények vagyunk Erdély földjén,
ezer éve egyházmegyénk követi a törvényt,
amit István király bölcsen megszabott,
mikor Gyulafehérvárnak főpásztort adott.
Utódaik nagy időknek rontó viharát
átvészelték imádságban századokon át.
Tatár, török dúlta fel az ősi templomot,
Hunyadiak sírján hagyott üszköt és romot.
Mégis a szent székesegyház ma is büszkén áll,
védőszentje lángpallossal sújtó Szent Mihály.

Mindenható és hatalmas
örök Isten légy irgalmas,
tartsd meg Erdély gyarló népét,
Szent Istvánnak örökségét,
Csíksomlyói Boldogasszony
továbbra is oltalmazzon.
Segíts minket Szent Király,
védelmezzél Szent Mihály,
szálljon imánk fel az égig,
az idők végezetéig,
az idők végezetéig
Amen.

Ima

(az első szentáldozás előtt)

Ó édes Jézus, fogadd el szívem,
most trónusod elé viszem,
szeretlek Téged mindenek felett,
mert Te vagy a legszentebb szeretet.

Te váltottál meg kínhaláloddal,
nincs elég ima, elég háladal,

mely méltó volna hozzád örök láng,
ki irgalomból sugárzol reánk.

Út vagy Te, igazság és élet,
vezess, mert nincs cél, csak Tevéled,
könyörgünk, hogy közénk leszállj,
mindenható Krisztus Király.

Te lettél lelkünk tápláléka,
üdvösségünk biztosítéka,
tested kenyér színe alatt
örökre közöttünk marad.

Most első ízben lehetek
asztalodnál a vendéged,
legyen szívem a zsámolyod,
míg magad nekem átadod.

Isten Báránya, Jézusom,
igéd ma jó földbe jusson,
neked élek, neked halok,
s szolgállak, mint az angyalok.

Miasszonyunkhoz

Miasszonyunk, gondos anyánk,
vigyázzál minden percben ránk!
Anyám, fogd meg gyarló kezünk,
ne engedd, hogy ma vétkezzünk.
Anyám, sok könnyes gyermeked
tudom, hogy mind kedves neked,
de nézd, az élet szennyes ár,
száz zuhatag, száz örvény vár,
ragadj öledbe ölelőn,
szeress, vezess az útvesztőn.
Hány pallón át csábít a part,
mely délibábos tükröt tart,
de mélybe húz a szédület,
Anyám, óvj minden életet!
Szeress, szeress, mint jó anya,
légy áldott érte, Szűzanya!

Csávossy György

A Boldogságos Szűz (I)

Rádiójáték két részben

Mária: Az Úr lelke rajtam. Érzem, közel az óra, amikor magához szólít. Milyen is volt az életem? Most lepereg előttem percről percre, napról napra, úgy, ahogy megéltem. Mindaz, amire visszaemlékszem: öröm és bánat, jó és rossz, ami az Úr akaratából megtörtént velem. És az is, amit Jézusról, létem egyetlen értelméről megtudtam, amikor tőlem távol volt. Amit csak hírből ismertem, mit szívszorongva lestem, búslakodva, vagy reménykedve, Isten rendelésébe belenyugodva.

(zene)

I. rész

A názáreti szűz

Mária: Egy napon, serdülő koromban, édesanyám leült mellém és megfogta a kezem. Lányom — mondta —, betöltötted már a tizenkettedik évedet, ideje, hogy a férjhezmeneteledre is gondoljunk. Bizony nagy lány lettél — sóhajtotta —, nemrég még gyékénybubákkal játszadoztál, de nemsokára saját gyermekedet ringathatod karjaidban. Semmi akadályát nem láttam szüleim akaratának. A lányok férjhez adása a szülők dolga. Én... én csak engedelmeskedtem nekik. Bizonyára a javamat akarták, hiszen nagyon szerettek. Én is végtelenül szerettem őket, Isten után őket a legjobban. Tudtam, hogy a legmegfelelőbb férjet választják ki nekem. Segíts meg Uram — kértem —, hogy így legyen! Nehéz is volt ilyen kis helységben hozzám illő házastársat találni. Szegények voltunk, de királyi vérből, Dávid házából származtunk. Így jövendő férjem is Dávid király leszármazottja kellett, hogy legyen. Milyen különös a sors! Mintha előre lett volna megírva. Valahol a csillagok könyvében Isten keze írásával. Mi lányok nem vagyunk írástudók, de Isten betűit az égen mi is kiolvassuk. Ó, én sejtettem is, hogy ki lesz a jegyesem! Mikor kimentem a názáreti kúthoz

és kissé elnyújtottuk a korsók megtöltését, hogy barátnőimmel elcsevegh-essünk, elmondhassuk apró titkainkat, szomszédaink dolgait, Názáret legújabb híreit, nem egyszer láttam elsétálni műhelye felé az ácsot, Józsefet. Meleg tekintetű volt és Dávid házából származott. Bizonyosra vettem, hogy szüleim vele tárgyalnak. Különben nem nézett volna olyan jelentőségteljesen rám, hogy szinte beleborzongtam. Ó Uram — mondogattam —, Legyen meg a te akaratod!

(rövid zene)

Bemutattak Józsefnek. A jegyesem lett. Eljött szüleimhez és megegyeztek, hogy feleségül vesz. Kezet adtunk egymásnak. Jaj, hogy remegett a kezem!...

Előkészületekkel telt el az idő. Várakoztam, tele lányos, álmodozó reménységgel. Egy nap az ablaknál szokatlan fény vakított. (felerősödő rövid zene) Könyörögni kezdtem. Uram, ne közelíts. Én csak egy tudatlan lányka vagyok, nem néped bölcsei közül való... Semmi tehetségem nincs, csak imádkozó szívemet ajánlhatom fel neked.

Gábriel arkangyal: Üdvözlégy Mária, kegyelemmel teljes! Én Gábriel vagyok, Urunk küldötte. Az Úr veled van. Áldottabb vagy te minden asszonynál.

Mária (félénken): Szavad rejtély előttem. Zavarba hoz.

Gábriel: Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Méhedben fogansz és fiat szülsz. Jézusnak fogod hívni. Nagy lesz ő, a Magasságbelinek Fia. Az Úr neki adja atyjának, Dávid király trónját. Uralkodni fog Jákob házában mindörökké és uralkodásának nem lesz vége.

Mária: Hogyan történik ez meg, hiszen... hiszen férfit nem ismerek.

Gábriel: A Szentlélek száll rád és a Magasságbeli ereje borít el. Ezért a születendő szent is Isten Fia lesz. Rokonod, Erzsébet is fiat fogant öregségében s már a hatodik hónapban van, bár magtalannak tartották az emberek. Istennél semmi sem lehetetlen.

Mária: Az Úr szolgáló leánya vagyok, történjék velem a te igéd szerint.

Kórus (zene):

Kezdetben volt az Ige
és az Ige Istennél volt,
és Isten volt az Ige.
Az Ige testté lett
és közöttünk lakott.
Nem a test ösztönéből,
sem a férfi akaratából,
hanem Isten által lett.
Világosság volt,
de a sötétség nem fogta föl
és nem fogadta be.

(rövid zene után)

Mária: Az angyal üzenetének értelmét felfogtam ugyan, az Úr szándékának hittel és alázattal alávetettem magam, de a történtek súlyát csak lassan, nagyon lassan mértem fel. Az angyal megjelenése mintha elkábított volna és ebből a kábulatból csak fokozatosan, órák múlva eszméltem fel csak igazán. Akkor megrémültem. Nagyon. Szerettem volna menekülni a feladattól, mint egykoron a tengerbe vetett Jónás. Isten fia az én méhemben? Hát lehetséges ez? Valóban lehetséges? Igen, igen, az Úr így akarja. De hát én legyek a megváltás eszköze? Éppen én? Én, a jelentéktelen földi lény? Hihetetlen. Számomra oly hihetetlen. Mert ki vagyok én? Porszem. Így kergették bennem egymást a gondolatok, mint forgószélben a levelek. Úgy néztem magamra, mint egy idegenre. Én, a kis Mária, arra a Máriára, akit Isten annyi asszony közül kiválasztott, hogy méhébe fogadja legszentebb Fiát. Ilyen zaklatott állapotban, míg hajtincseimet szórakozottan fonogattam, rám köszöntött az este. Felragyogott a hajnalcsillag. Olyan biztató fénnyel, hogy lassan édes nyugalom szállt meg. Azt sem tudom, hogy szenderültem el. És másnap, másnap már egy más Mária ébredt fel.

(rövid zene)

Mária: Vagy két héttel az angyal üzenete után elmentem Ain Karimba, nővéremhez, Erzsébethez.

Ez a festői falu két órai járásra van Jeruzsálemtől a barnálló júdeai hegyek között. Mondanom sem kell, hogy nem egyedül vágtam neki az útnak, mely, hitemre, nem veszélytelen. Meg kellett várnom, míg egy karaván útba ejtette a szent várost és csatlakozhattam hozzá. Ez az út örökké emlékezetes marad számomra. Addig ritkán hagytam el Názáretet, csak akkor, amikor szüleim elzarándokoltak Jeruzsálembe és magukkal vittek. Akkoriban más élmények kötöttek le, az ájtatos emberek, tevék, szamarak bandukoló sora, a hajcsárok kurjantása, a felcsendülő zsoltárok szépsége. A szent város elkápráztatott. A lényegből viszont még keveset értettem meg. De megéreztem valamit, valami egészen fölségeset, Isten közelségét. Az Erzsébethez vezető út más volt. Ragyogott az ég, zöldelltek a fák és madárdal kísért. Tudtam, hogy anyaként megyek látogatóba és azt is, hogy kit hordok méhemben. De féltem még kimondani. Erzsébet Áron törzséből származott. Zakariás, a férje, pap volt, szentéletű, igaz ember. Az Úr azonban sokáig nem áldotta meg Erzsébet méhét és Izrael asszonyainak magtalansága nagy szégyen. De az Úr követe, aki gyermekem fogantatását hírül adta, azt is tudatta velem, hogy Isten kegyelméből nővérem áldott állapotban van. Én édes Istenem! Milyen kifürkészhetetlenek a Te útjaid! Milyen csodálatos az a jóság, mellyel lehajolsz méltatlan szolgáidhoz...

Erzsébet látogatása előtt életem legnehezebb óráit éltem át. A későbbiekben sokkal fájdalmasabbakban volt részem, de ennél több vívódást

nem éltem át. A szívem reszketett bennem és félelmek vettek körül. Szűz létemre, férfi érintése nélkül gyermeket fogantam méhemben. Állapotom sokáig nem titkolható a világ előtt. Mit szól hozzá anyám, apám és jegyesem, József, akivel a házassági szerződést már megkötöttük. Aki így törvényes férjem már, ha még nem is költöztem hozzá. Éjszakákon át nem aludtam. Este, reggel tördeltem kezeimet és az Úrra vetettem terhemet. Töprengtem. Leánygyermek számára ilyenkor nincs más, ki megértse, tanácsot adjon neki és esetleg szövetségese legyen, mint az édesanyja. Ő láthatóan észlelt valamit rajtam, nem a külsőmön, hanem a kedélyemen.. Úgy vélte, hogy a jegyesség tett ilyen komollyá. Beszélgetésünknek szinte ő volt a kezdeményezője. Leült a tűzhely elé és én mellé kuporodtam. Beavattam titkomba. Elmondtam neki mindent, amit az Úr Gábriel által üzent. Anyám tudta, hogy férfi nem közelíthetett meg és amikor néhány nap múlva áldott állapotom bizonyossá vált, velem együtt térdepelve magasztalta az Urat. A Messiás anyjának lenni, Dávid házában a királynék sorába lépni, az ő szemében is páratlan kegynek számított. Az ő lánya szüli majd Izraelnek a megváltó királyt! Ez határtalan örömmel és büszkeséggel töltötte el. De mit szól majd a világ? Amit mi jónak és igaznak tudunk, hogyan fogadják azt majd az emberek? Hitetlenséggel, kétkedéssel, gúnnyal? Kiforgatják beszédemet, hazugságot hárítanak rám, ennek nem szabad házunk jó hírét kitenni. Ekkor született meg anyámban a gondolat, hogy látogassam meg Erzsébetet. Mivel a hatodik hónapban jár, bizonyára jól fog neki a segítségem és nem Názáret szeme láttára válik áldott állapotom nyilvánvalóvá és megjegyzések tárgyává. De József meggyőzéséhez is idő kell. Vajon hogyan fogadja majd a történteket? Aki időt nyer, ügyet nyer — vélte anyám. Apámat, hogy Erzsébetet illő volna most meglátogatni, könnyű volt meggyőzni. Asszonyi dolgokba nem kívánt beavatkozni. Így jutottam el szeretett nővéremhez… Akkor még nem sejtettem, hogy az ő fia, János lesz Jézus előhírnöke.

(rövid zene)

Mária: Ahogy most életem alkonyán a történtekre visszaemlékszem, érkezésemkor Erzsébet végtelen örömmel fogadott. Én szeretettel és alázatosan köszöntöttem. Ő, mintha tudta volna előre, hogy jönni fogok, lelkendezve felkiáltott.

Erzsébet: Mária! Áldottabb vagy te minden asszonynál és áldott a te méhednek gyümölcse! Istenem! Hogyan lehet az, hogy Uram anyja jön hozzám? Amint fölhangzott fülemben köszöntésed, örömtől repesett a magzat méhemben. Boldog vagy, mert hitted, hogy beteljesedik az Úr igéje.

Mária: Erzsébet lelkesedését bizonyára a Lélek ihlette. Magam sem tudom, hogy honnan vettem a szavakat, amikor fennhangon dicsérni kezdtem a Mindenhatót. (halk zene)

Magasztalja lelkem az Urat,
a megszentelő égi sugarat,
mert kiszemelt, mint titkos eszközét
és boldognak tud minden nemzedék.
Alázatosan ujjong a szívem,
mily nagy dolgot művelt az Úr velem,
Ő, a hatalmas, mindenkor a szent,
az istenfélőknek vigaszt üzent.
Ő szólt, s magzatának virágzó növény,
szolgáló lánya én lehettem, én!
Beteljesedett az Írás szava,
Uram vagy Te s én általad anya.
Szemed rebben s hegyek leomlanak,
a néma szól és ismét lát a vak,

trónját veszti a kapzsiság, a gőg,
vendégeid lesznek az éhezők.
Az alázat földedben mustármag,
nevelt ágán a madár fészket rak,
meglelt juhoknak Te vagy pásztora,
a tékozlónak elnéző ura,
ki felkarolja népét, gyermekét,
hogy otthona legyen megint az ég.
Dicső az Úr, irgalmat gyakorol,
termőre fordul a fügebokor,
áldlak Fölség, áldlak szent akarat,
magasztalja lelkem az Urat!

(felerősödő rövid zene)

Mária: Erzsébetnél szülésének előestjéig maradtam. Amikor visszatértem Názáretbe, én is már a harmadik hónapban voltam. Ismerőseim nem csodálkoztak ezen, a törvény szerint József megismerhetett a házassági szerződés után. De József tudta, hogy nem ő a születendő gyermek apja. Mikor meglátott, megdöbbenve rebbent fel rólam tekintete. Aztán sarkon fordult és szó nélkül elment. Összeszorult a szívem. Én Istenem, mi lesz? Néhány nap múlva ismét beállított hozzánk. Félrevont.

József: Mária, beszédem van veled.

Mária: Igen, József.

József: Nehéz erre szavakat találni. Nem vagyok én ítélőbíró. Megbocsátok neked, de...

Mária: Nincs mit megbocsátanod. Ezt te most nem érted. Az én lelkem tiszta. Az Úr tudja az igazak útját.

József: Hallgatlak Mária, de hallgass meg te is. Ami világos, mint a sziklák mögül kelő nap, az el nem kendőzhető. Hol van az a mérő, ami megtelne azzal a tengernyi vívódással, mely azóta gyötör, amióta megláttalak? Én szerettelek, Mária, most is jó szívvel vagyok hozzád. De így nem lehetsz asszonyom. Nem akarom a vesztedet. Nem foglak házasságtöréssel vádolni, mert az végzetes volna rád. Megköveznének. Úgy döntöttem, hogy titokban foglak elbocsátani. Így fedi el a szél a pusztában tévelygő nyomát.

Mária: Ha így rendelte az Úr, legyen meg az Ő akarata.

(rövid zene)

Mária: Nem mondhattam el Józsefnek az igazságot. Nem hitte volna el. De a következő napon, jó korán, amikor éppen vízért indultam, József elébem lépett.

József: Megkövetlek Mária, hogy bűnösnek tartottalak. Valóban a legtisztább vagy az asszonyok között.

Mária: Bizonyos vagy ebben?

József: Beköszöntött hozzám álmomban az Úr angyala. Így szólt: József, Dávid fia, ne félj attól, hogy feleségül vedd Máriát. Ő a Szentlélektől van áldott állapotban. Fiat fog szülni, akit te Jézusnak nevezel, mert ő szabadítja meg népét bűneitől. Így akarja az Úr. Az angyal szavai feltárták, mint kagyló gyöngyét, az igazságot. Áldott vagy te és akit méhedben hordozol. Az ének szavaival mondhatom: „Mint liliom a tövisek között, olyan az én mátkám a leányok között."

Mária: Hasonló az én válaszom: „Az Úr megvidámítja lelkemet, mert az igazság ösvényein vezet."

(rövid zene)

Mária: Ezzel minden tisztázódott közöttünk. Nemsokára József úgy cselekedett, ahogy az angyal meghagyta neki. Magához vett, de nem ismert meg, mert az Úr jegyese voltam.

(zene)

Mária: Betlehem az otthontalanságot, a megalázottságot, a kínt, de ugyanakkor a beteljesülést, az anyai boldogságot jelentette számomra. Hogy kerültünk oda? A római császár számba kívánta venni birodalma népét. A mi hagyományaink szerint a népszámlálás Isten akarata ellen való, de a világ urának engedelmeskedni kellett. József Dávid nemzetségéből származott, így a júdeai Betlehembe kellett mennünk, Dávid városába. Betlehem Jeruzsálemen túl, jó kétnapi járásra van Názárettől. A szülésem előtti hónapban jártam, az út a szamárháton nagyon megviselt. Közelgett a tavasz, de az éjszakák még hidegek voltak. A nehézségeket csak József odaadó gondoskodásával vészeltem át. Betlehemben döbbenetes helyzet foga-

dott. A városka a népszámlálás végett zsúfolva, a szállás, az utazók fogadója tömve volt. Hiába kopogtatunk itt is, ott is, zárt kapuk meredtek ránk, vagy rideg kézmozdulatok utasítottak el. Az emberek jól látták állapotomat, de szívük kemény maradt. A születendő Messiást nem fogadta be Izrael. Vajon így akarta az Úr? — keseregtem magamban. Nem volt más választásunk, a szállás alatti istállóban húzódtunk meg. Eltelt néhány nap és rám jöttek a szülési fájdalmak. Nem ecsetelem, hogy mit kellett kiállnom, minden anya ismeri a testet hasogató kínt, a reményt, a megkönnyebbülés örömét. Azt a földöntúli boldogságot, amikor karjaidba veheted gyermekedet. (zene) Bocsássa meg nekem az Úr, én akkor nem arra gondoltam, hogy az emlőmre tapadó csecsemő Isten Fia, nem, az a gyönyörű gyermek a mécses ragyogásában egyedül az enyém volt, az én fiam, az én büszkeségem és leírhatatlan boldogságom. (zene vége) Mindez átragadt Józsefre is, úgy örült név szerinti fiának, mintha vérbeli gyermeke volna. Azok a pillanatok felejthetetlen emlékként vésődtek belénk. Isten Fiának születése kapcsolt minket össze igazi házastársakká, mert ettől kezdve a Magasságbeli Fiát kellett közösen óvnunk, nevelnünk és megváltó útjára bocsátanunk. (zene)

A betlehemi jászol lett Isten Fiának bölcsője. Körülöttünk csendesen kérődztek a gazda marhái, néhány bárány is odadugta kíváncsi, gyapjas buksiját, leheletük melegítette meg a hűvösödő levegőt. Földöntúli béke honolt az istálló félhomályában. És ekkor felcsendült kint a pásztorok éneke.

Kórus (zene):

Dicsőség mennyben az Istennek!
Dicsőség mennyben az Istennek!
Hirdetjük az örömet, hogy Megváltó született.
Dicsőség, dicsőség Istennek!

Békesség földön az embernek!
Békesség földön az embernek!
Legyen úr a szeretet minden nép fia felett.
Békesség, békesség embernek!

Mária: A pásztorok elmondták, hogyan jutottak el hozzánk. Kint tanyáztak a mezőn és őrizték a nyájat. A pásztornép nem nagy megbecsülésnek örvend Izraelben. És mégis, Isten elsőnek nekik adta tudtul az örömhírt. Angyal jelent meg előttük, kit beragyogott az Úr dicsősége. Ők nagyon megijedtek, de az angyal bátorítóan szólt hozzájuk.

Angyal (halk zene): Ne féljetek! Nagy örömet hirdetek nektek és az egész népnek. Ma született az Üdvözítő Dávid városában. Ő a Messiás és ő az Úr. Ez a jele: kisdedet találtok pólyába takarva és jászolba fektetve.

Mária: Erre nagy mennyei sereg vette körül az angyalt és magasztalták az Urat. A pásztorok térdet hajtva hódoltak a kisded előtt, majd elmentek és elhíresztelték Betlehemben a látottakat.

(zene)

Mária: Mikor a gyermek nyolc napos lett, a törvény előírása szerint körülmetélték és a Jézus nevet adták neki, úgy, ahogy az angyal meghagyta. Már nagyon vágytam vissza Názáretbe, de nem telt még le tisztulásom ideje, a törvény által megszabott negyven nap. Ekkor Jeruzsálembe kellett mennünk, hogy bemutassuk elsőszülöttemet az Úrnak és a törvény szerinti áldozatot, két gerlicét. Igen fárasztó lett volna előbb hazamenni és onnan visszatérni Jeruzsálembe. Úgy határoztunk, hogy Betlehemből megyünk el a szent városba.

(rövid keleti zene)

Mária: De még ennek előtte, vagy két héttel a gyermek születése után, váratlan látogatók érkeztek. Fényes tevekaravánnal, több szolga kíséretében három előkelő férfi jött napkeletről. Alig tudtunk megszólalni a meglepetéstől, amikor betértek hozzánk az istállóba.

Mágusok: Békesség nektek! (mélyen meghajolnak)

Mária, József: Áldjon meg benneteket az Úr!

József: Mi járatban vagytok, tiszteletreméltó férfiak, szegény szolgátoknál?

Gáspár: Napkeletről jövünk, a zsidók újszülött királyát keressük.

Menyhért: A csillagos ég vizsgálói vagyunk, hazánkban mágusként tisztelnek.

Boldizsár: Az égitestek állásából, az álmok megfejtésével fürkésszük a jövőt.

József: De hát mi késztetett benneteket e hosszú útra?

Mária: Látjátok, ez nem királyi palota, nem királyfi bölcsője.

Gáspár: A látszat csal.

Boldizsár: A csillag viszont igazat mond.

Menyhért: Láttuk a Messiás csillagát napkeleten és eljöttünk, hogy hódoljunk neki.

Mária, József: Legyen a ti igétek szerint.

Gáspár: Elsőnek Heródes királynál tisztelegtünk, ott kérdezősködtünk az új Úr hollétéről. De neki nem volt tudomása róla.

Boldizsár: A nagy király szemmel láthatóan megdöbbent a hír hallatán.

Menyhért: Féltékenység fehérlett orcáján. Elkomorultan simogatta szakállát. Gondolatokba mélyedt.

Boldizsár: Összehívatta az írástudókat, hogy megtudakolja, hol kell megszületnie a Messiásnak.

Menyhért: Azok azt válaszolták, a júdeai Betlehemben, mert így jövendölte a próféta: Te Betlehem, Juda földje, éppen nem vagy a legkisebb Juda fejedelmi városai között, mert belőled származik majd a vezér, aki népemet, Izraelt kormányozza.

Mária: Az Úr fölkarolja szolgáját, Izraelt s amint megígérte atyáinknak, nem feledi irgalmasságát Ábrahám utódjai iránt.

Gáspár: Heródes kéréssel bocsátott el. Menjetek — mondotta — és keressétek meg a gyermeket. Ha megtaláltátok, jelentsétek nekem, hogy én és fegyvereseim is elmenjünk hódolni neki.

Boldizsár: Amint kiléptünk a palotából és felnéztünk az égre, a csillag, melyet napkeleten láttunk, a fejünk fölött ragyogott és előttünk haladt, amíg ide nem értünk. Itteni állása ujjként mutatott a gyermek szállására.

Gáspár (térdet hajt): Hódolunk neked, Izrael királya. Dicsőség neked és a Magasságbelinek. Fogadd hazám aranyát, jelképes ajándékomat, hogy tetteiddel aranyozd be néped jövőjét.

Menyhért (térdet hajt): Fogadd hódolatom jelét, a tömjént. Ahogyan füstje száll az Ég felé, úgy szálljon áldozatod dicsősége néped javára, az Örökkévaló dicséretére.

Boldizsár (fél térdre ereszkedik, előbb halk, majd felerősödő zene): Hasonlóképpen a mirha füstje igéző szép illatával. Hirdesse országod fenségét, királyságod áldásait, szavaid igazságát. Te vagy a Messiás! Légy irgalmas Úr, hatalmasabb minden uralkodónál, neved örökké ragyogjon ég és föld emlékezetében.

(zene)

Mária: A három napkeleti bölcs nem hitt Heródes jó szándékában és nem tért vissza hozzá. Kerülő úton tértek vissza hazájukba. Nemsokára mi is útra keltünk Jeruzsálembe, hogy a törvény által megszabott időben bemutassuk Isten Fiát a templomban. Az ott történtek mélyen a lelkembe vésődtek. Élt akkor Jeruzsálemben egy Simeon nevű, agg korú, igaz, istenfélő ember. A Szentlélek kinyilatkoztatta neki, hogy nem hal meg, amíg meg nem látja az Úr fölkentjét. Égi ösztönzésre jött a templomba, abban az órában, amikor mi a törvény előírásainak eleget tettünk. Karjaiba vette a gyermeket és hálás szavakkal áldotta Istent.

Simeon: Bocsásd el most szolgádat, Uram, szavaid szerint békességben, hiszen már látták szemeim az üdvösséget, melyet minden nép számára rendeltél: világosságot a pogányok megvilágosítására és dicsőségére népednek, Izraelnek.

Mária: Elcsodálkozva hallgattuk és akkor hozzám fordult és visszaadta a gyermeket.

Simeon: Sokaknak romlására és föltámadására lesz ő Izraelben a jel, amelynek ellenszegülnek, s a te lelkedet is kegyetlen tőr járja majd át.

Mária: Megdöbbentettek az agg szavai. Remegve kérdeztem: ezt jövendölöd nekem, Uram?

Simeon: Bizony leányom, nem kerülheted el az anya legnagyobb fájdalmát, de korona vár rád az égben.

Mária: Akkor hozzám lépett Anna, a próféta asszony. Szüzességben élt egykori férjével, de túl a nyolcvanon már nagyon régen özvegy volt. Éjjel-nappal a templomban tartózkodott, böjttel, és imádsággal szolgált Istennek.

Anna: És hallani fogjátok szavát szívetek örömére!
Fénye, mint a nap, az ég egyik szélétől a másikig terjed,
senki el nem rejtőzhet előle.
Szolgáljátok az Urat félelemmel
és örüljetek reszketéssel.
Boldogok mindazok, akik őbenne bíznak!
Őrül az én szívem és örvendez az én lelkem,
mert a szegény nem lesz végképpen elfelejtve,
a nyomorultak reménye sem vész el örökre.
Én Uram, én erősségem! Te áldod meg életem napjait
és házadban lakozom hosszú ideig.
Adjatok e gyermeknek tiszteletet és dicséretet,
imádjátok az Urat szent ékességében!

(zene)

Mária: Jeruzsálemből visszatértünk Betlehembe. József vásárolt egy békés szamárkancát, összeszedtük kevés holminkat és korán alvásra tértünk, hogy már hajnalban elindulhassunk Názáretbe. Azon az éjszakán az Úr angyala megjelent álmában Józsefnek és ráparancsolt.

Angyal (zaklatott, szaggatott zene): Kelj föl, fogd a gyermeket és anyját és menekülj Egyiptomba. Maradj ott, amíg nem szólok neked, mert Heródes keresi a gyermeket és meg akarja ölni.

József: Ébredj Mária! Menekülnünk kell. Heródes a gyermek életére tör.

(zene)

Mária (felsikolt): Ez volt anyaságom első megpróbáltatása. Reszkettem gyermekemért. József felültetett a szamár hátára, ránk sütött a hold. Dicsfényt sugárzott a kisded feje köré. Lehet, hogy mint minden anya, elfogult vagyok, de én még olyan gyönyörű gyermeket nem láttam. Békésen szunnyadt a keblemen, mint aki tudja, hogy az Atya vigyáz reá. Magamban ismét elrebegtem az Úr magasztalását, mint egykor Erzsébetnél.. De ez most nemcsak dicsőítés, hanem könyörgés is volt. Én bíztam az Úrban, tökéletesen megbíztam benne, de ki csitíthatja le egy anya félelmeit? Ki uralkodhat azokon? Az út keservesen fárasztó volt. Már azt sem tudom, hogy hány éjszakát töltöttünk a sivatagban. Végre egy egyiptomi fellah köszöntött ránk. Néhány kecskét terelgetett. Egy közeli faluban lakott a határ mentén. Ide mentünk. Megmenekültünk! Megmenekültünk!

(zene)

Mária: József ácsmunkával tartott el bennünket Egyiptomban. Nem szenvedtünk szükséget. Utazó kereskedőktől tudtuk meg, hogy Heródes nagy ha-

ragra gerjedt, amikor rájött, hogy a napkeleti bölcsek rászedték. Kegyetlen mészárlást rendelt el Betlehemben, minden két éven aluli fiúgyermeket megöletett. Ártatlan gyermekeket hánytak kardélre, szegeztek át lándzsával, vertek fejjel a falhoz. Halálsikoly és anyák zokogása verte fel Betlehem békéjét, ahogy a próféta jövendölte: (zene) Siratja Rákel fiait, és vigasztalódni nem akar, mert nincsenek többé. (zene vége, rövid szünet után Mária nagyot sóhajt) Mi biztonságban voltunk. A gyermek gyönyörűen gyarapodott. Nap mint nap megörvendeztette szívünket. Mikor nem is gondoltuk volna, elérkezett hozzánk a hír, hogy Heródes meghalt. Visszatérhettünk Názáretbe. Haza, a szülői otthonba! Áldott legyen érte az Úr! Áldott, áldott...

(zene)

Mária: Első gyermekes anyaként ismeretlen teendők sorával kellett megbirkóznom. Sokszor tanácstalan voltam, sőt megszeppent, féltettem drága kincsemet saját ügyetlenségemtől. Ilyenkor az Úr segítségéért fohászkodtam. Könnyű más fiatal anyának, aki mellett ott van az édesanyja! Én őt Betlehemben és Egyiptomban is nélkülöztem. Nem tudtam meg tőle elemi dolgokat, a kisded pólyálását, hogyan kell őt emelni, tartani, ami másnak nevetséges csekélység, de én akkor még fiatal, roppant tapasztalatlan voltam, magam sem tudom, hogy még gyermek, vagy már igazi felnőtt. Legszívesebben egy kuckóban sírtam volna ki magam. Egyiptomban végül egy szegény földműves felesége sajnált meg. Sok anyai tanáccsal látott el, Isten áldja meg érte. Imádta Jézust, elbűvölte a gyermek kedves kalimpálása, mosolygós rugdalózása, épp úgy, mint engem. De voltak nehéz óráim is. Lázas lett, az ujját harapdálta, akkor bújt ki az első foga. Erre csak később jöttem rá. Sírt egész éjszaka, oly keservesen, hogy a szívem szakadt meg. Csitítgattam, ringattam, hasztalan. Hajnal felé már estem össze a fáradtságtól. Fölkeltettem Józsefet, hogy vegye át a gyermeket. Ő is nagyon kimerült volt az előző napi munkától. Nehezen tért magához és méltatlankodva nézett rám. Erre kitört belőlem a zokogás. József felkelt, a karjába vette Jézust és a kicsi, mint egy varázsütésre elcsendesedett. Eszembe jutnak első tipegései, letottyanásai és az első szava: Abba!

(zene)

Egy gyermek élete olyan, mint a mező, melyen mindennap új és új virág fakad. Ki tudná mindet csokorba szedni? Már pajtásokkal hancúrozó fiúcska volt, amikor fogócskázás közben elesett és csúnyán felhorzsolta a térdét. Kimostam a sebét és be akartam kenni balzsammal, hogy kevésbé fájjon. Nem hagyta. — Nekem — mondotta — meg kell szoknom a szenvedést. Nem jutottam szóhoz, csak féltőn átöleltem.

Szófogadó volt, de nem minden ételt szeretett. A köleskását különösen nem. Amikor ez került az asztalra, fanyalogva ízlelte meg, majd letette a

kanalat. — Nem szeretem — nézett rám bocsánatkérően. — Az én kedvemért — kérleltem. — De nem ízlik — panaszolta. József mosolyogva próbálta menteni a helyzetet.

József (tréfásan): Hát akkor kérd meg az Atyát, hogy legyen jobb ízű.

Mária: Azt is teszem, felelte Jézus és lehajtotta a fejét. Azután vette a kanalat és megette a kását. Nekem úgy tűnt, hogy valóban jobb ízű lett.

(rövid zene)

Egy nap egy törött szárnyú galambfiókát talált a ház előtt. József sínbe rakta a törött részt, a kis galamb meggyógyult. Jézus kedvence lett, a kis tubi szinte mindenhova követte. Rendesen repülni még nem tudott, de annyira igen, hogy felszállt már a gyermek vállára. Váratlanul következett be a tragédia. Egy ragadozó madár lecsapott rá és elragadta. Jézus, aki sírva gyászolta, másnap a kert végében akadt rá a galamb megmaradt tetemére. Felvette és eltemette. A sír fölé két kereszt alakban összekötött ágat szúrt. — Miért tetted ezt a jelt oda? — kérdeztem csodálkozva. — Nem is tudom — felelte elgondolkozva — úgy magától jött. Azé ez, aki szeretett.

(rövid zene)

Mária: Évről évre felmentünk Jeruzsálembe a húsvét ünnepére. Amikor a gyermek tizenkét éves lett, őt is magunkkal vittük. Az ünnepnapok elteltével hazafelé indultunk. Mivel rengeteg ismerős és rokon volt az úti társaságban és induláskor együtt verődtünk össze a szállás előtt, nem vettük észre, hogy Jézus nem volt ott. Minthogy számos serdülő korú gyermek volt velünk, biztosak voltunk benne, hogy ő is köztük van. Úgy véltük, hogy együtt könnyebben és vidámabban viselik el az utazás fáradalmait. Már egy napi járásra voltunk Jeruzsálemtől, mikor keresni kezdtem, mert nem jelent meg az étkezésnél. Nem találtam meg, sehol sem találtam. Uram, Istenem, hová lett? Mi történt vele? József is felindult a hírre. Mindenkit kikérdezett, de az emberek csak a vállukat vonogatták. Jézus nem volt velük. Lóhalálában tértünk vissza Jeruzsálembe. Összejártuk a várost, minden ismerőshöz benéztünk. A gyermek sehol. Ez sem látta, az sem látta. Kétségbeesésem nőttön nőtt. Éreztem a tőrt a szívemben. Ekkor Józsefnek újabb ötlete támadt.

József: Asszony, menjünk a templomba.

Mária: Remegve, botladozva futottam a nyomában. Könnyeimtől alig láttam az utat, rimánkodva kértem az Úr segítségét. Így értünk a templomba. És ott megláttuk őt. (sóhajt) Ott ült a tanítók és írástudók között. Azok kérdezték és ő felelt nekik.

(rövid zene)

1. Írástudó: Mit gondolsz, te gyermek, ki magadat Jézusnak nevezed, hogyan szabadulhat meg Isten népe Ádám bűnének kárhozatától?

Jézus: Olvastátok az Írást: Megmondta az Úr a gonosznak: Ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod és az ő magva között. Ő neked fejedre tapos, te pedig a sarkát mardosod.

2. Írástudó: Ádám vétke több ezer éves, szerinted mikor jön el a szabadító?

Jézus: A Messiás Istentől származik. Nincs kezdete, nincs vége. Egy gyermek adatik nekünk — mondja az Írás —, az uralom az ő vállán lesz és csodálatosnak, erős Istennek, a békesség fejedelmének nevezik majd.

3. Írástudó: Honnan ismered te az Írást?

Jézus: Ismerem azt, ami Atyámtól való.

4. Írástudó: Jól válaszoltál. Eszesnek könnyű a tudomány — tartja a példabeszéd —, de arra felelj, te értelmes elméjű, hogyan ismerjük majd fel az Úr fölkentjét?

Jézus: Ő választani fog jó és gonosz között. Igazságosan ítélkezik a föld szegényei felett. De nem adott az Úr nektek szívet, hogy mindezt megértsétek, szemet, hogy lássatok és fület, hogy halljatok mind a mai napig.

Mária: Jézus! Fiam!

Jézus: Igen anyám!

Mária: Miért tetted ezt velünk? Látod, atyád és én bánkódva kerestünk.

Jézus: Miért kerestetek? Nem tudjátok, hogy Atyám házában kell lennem?

1. Írástudó: A bölcs fiú — mondotta Salamon — örvendezteti az atyját, a bolond fiú szomorúsága az ő anyjának. Ez a gyermek Isten dicsőségére, szülei örömére, és a mi épülésünkre szolgált itt. Az Úr békéje legyen veletek!

(rövid zene)

Mária: Ezt követően hazatértünk Názáretbe. A templomban hallottak ma is elevenen élnek bennem. Először lett igazán világos számomra, hogy fiam, bár én hoztam a világra, Istentől született.

Teltek az évek, Jézus mindvégig engedelmes, szelíd szívű, mindenkihez kedves, szeretetreméltó gyermek volt. Így serdült ifjúvá, majd érett férfivá. Kitanulta nevelőapja mesterségét, ki a legnagyobb bánatunkra, miután Jézus nagykorú lett, elszenderült az Úrban.

(gyászzene)

Mária: És elkövetkezett a nap, amikor búcsút vett tőlem.

Jézus: Anyám! Köszönetet mondani jöttem. Megköszönöm, hogy méhedbe fogadtál Atyám akarata szerint, hogy megszültél, tápláltál és gondomat viselted mind a mai napig. Áldalak érte. Atyám házának kapui kitárulnak majd előtted. Nagyobb leszel te ott minden asszonynál, mert a kígyó fejét sarkad alá tapostad. (kis szünet után) Anyám, most elbúcsúzom tőled.

Mária: Elhagysz, Fiam?

Jézus: Azért jöttem e világra, hogy beteljesedjék az Írás. Az Úr küldött engem, hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket és szabadulást vigyek az elnyomottaknak. De az Emberfiának sokat kell majd szenvednie. A vének, főpapok és írástudók elfogatják és megölik, de harmadnapon föltámad.

Mária: Megölnek!? Fiam, egyetlen Fiam, megölnek téged?

Jézus: Csak aki életét adja érte, veheti el a világ bűneit. Boldog, aki nem botránkozik meg bennem.

Mária: Kérlek, maradj velem! Ne hagyj magamra!

Jézus: Nem lakhatom odúmat, mint a róka és fészkemet, mint az ég madara. Teljesítenem kell Atyám akaratát. Vigasztalja meg szívedet az Úr, övezzen fel erővel és dicséretének örömével.

(zene)

Mária: Magamra maradtam. És akkor kitört belőlem a kesergés, mint gátat szaggató ár. Özvegy lettem a világ szemében és árva anya Isten szemében. Erről nem szólt az Úr követe, mikor köszöntésemre jött Názáretbe. Hallja tehát az Úr az én panaszom. De mit remélhetek? Ha el is érné trónját fájdalmam szava, megváltozna ettől a csillagok járása? Mindaz, ami kezdettől fogva elrendeltetett? Nem! Iszonyatos, de nem! Megállíthatatlan, mint a parittyából kirepített kő. Az én sorsom a beletörődés nyomókádja, fájdalmam a kirabolt fészkű madáré. Megszültem Őt, akit az Úr megígért. Az övéi közé jött, miért nem fogadja be Izrael? Az utcákon süketek járnak, a tereken vakok tévelyegnek. Én meg úgy maradtam, mint a megszedett szőlőtő, zörögve jár lombja közt a szél… (rövid szünet) Ettől fogva nagyon ritkán láttam, csak híre jutott el olykor hozzám. Tudtam, hogy küldetését teljesíti, büszke voltam rá, de mérhetetlenül aggódtam érte. Visszavonult a pusztába, ott készült feladatára. Majd fölkereste Erzsébet fiát, Jánost és megkeresztelkedett a Jordánban. Mikor meghallotta, hogy Jánost fogságba vetették, visszavonult Galileába. Ez volt a hazája, a föld, mely tanításának vetését befogadta. Boldog voltam, ismét könnyebben kaphattam hírt róla. A tómelléki Kafarnaumba költözött, erről a környékről hívta meg első tanítványait: Simont és Andrást, majd Jakabot és Jánost, Zebedeus és Szalomé fiait. Szombatonként a zsinagógában tanított, beszéde ámulatba ejtett mindenkit. Volt a zsinagógában egy tisztátlan lélek, abból kiűzte a gonoszt, mire elterjedt híre egész Galilea vidékén. Sok embert meggyógyított, leprást, bénát, vakot és életre keltette Jairusnak, a zsinagógai elöljárónak a lányát. Az emberek hittek benne, csak a farizeusok és az írástudók kételkedtek isteni küldetésében. Azután ismét eljött Názáretbe. Szombaton bement a zsinagógába, de amikor Izajás könyvét a Messiásról szóló jövendölésnél nyitotta fel, és felolvasása után letéve azt a saját szavaival fordult a néphez, mindenkit megbotránkoztatott. — Ma beteljesedett az Írás, amit hallottatok — mondotta. A hallgatóság felháborodott. — Nem Józsefnek, az ácsnak a fia? — kérdezgették. Képtelennek tartották, hogy ő legyen a fölkent. Leírhatatlan, hogy mi következett. Ide-oda rángatták, ütlegelték, kiűzték a városból és le akarták taszítani a hegyről. Fuldokolva rohantam a tömeg után, de ő el-

tűnt a szemünk elől. (sóhajt, rövid szünet után folytatja) Utána visszatért titokban Kafarnaumba és engem is magával vitt. Ott rokonomnak, Szalomének a gondjaira bízott, aki velem volt a borzalmas keresztútig.

(zene)

Mária: Azon ritka örömteljes pillanatok közül, melyekben még vele lehettem, a kánai menyegző az, melyre derűsen emlékszem. (halk zene) Kánába, egy Kafarnaumhoz közeli faluba, Jézus még működése legelején meghívást kapott néhány tanítványával együtt egy fiatal pár esküvőjére. Nagy örömömre, engem is meghívtak vele. Szép ünnep volt. A vidám zene, az ízletes ételek és az örömszülő bor jó kedvvel áldotta meg a szíveket.

(felerősödő zene) Egyszer arra lettem figyelmes, hogy a háziak aggodva váltanak szót a szolgákkal. Fogytán volt a vacsora lelke, a bor. Jézus mellett ültem, és odasúgtam neki: — Nincs már boruk... — Ő rám nézett és csendesen válaszolt: — Asszony, a mi gondunk ez? Még nem jött el az én órám... (zene vége) Láttam a szemén, hogy nem kérésemet rosszalja, de első csodájának idejét csak az Atya határozhatja meg. Így szóltam a szolgákhoz: — Tegyétek, amit mond... Állt ott hat nagy kőkorsó, étkezés előtti kézmosásra való. Jézus odaszólt a szolgákhoz.

Jézus: Töltsétek meg a korsókat vízzel. (vízcsobogás) Áldd meg, Atyám, kezem által e korsók tartalmát. (a szolgákhoz) Merítsetek belőle és vigyétek a násznagynak.

Szolga: Uram, azzal küldtek színed elé, hogy ízleld meg e serleg tartalmát.

Násznagy: Köszönöm. (kis szünet) Hívjátok ide a vőlegényt!

Vőlegény: Hivattál, Uram?

Násznagy: Te szerencsétlen! Hát ennyire esztelen vagy? Te kelekótya szerelmes!... Nem tudod, hogy minden ember először a jó bort adja fel és csak miután a vendégek megittasodtak, akkor az alábbvalót? Te mindeddig tartogattad a jó bort és az asztalbontásnál kínálod fel? Hallatlan! Ha-ha-hallatlan...

Vőlegény: Melyik jó bort?

Násznagy: Itt a serleg. Ízleld csak meg.

Vőlegény: Azt a Noé áldóját! Szolgák! Honnan való ez a bor?

Szolga: A rabboni ajándéka. De... de hiszen velünk vizet töltetett a korsókba.

(zene)

Mária: Reggel, tanítványaival és rokonainkkal együtt visszatértünk Kafarnaumba. Én akkor megköszöntem az Úrnak, hogy Fia első csodáját elősegíthettem. (halkan, szinte lehelve) Áldassék, Uram, a te neved!

(hosszabb zene)

Abban az időben, amikor Galileában tartózkodott, volt egy esemény, amire bánkódva emlékszem. Jézus bejárta a tómelléki falvakat, tanított és

gyógyított. A hegyen elmondott beszéde óriási hatással volt a népre. Akkor még rendszeresen haza-hazatért Kafarnaumba. Itt gyógyította meg egy százados szolgáját, az emberek legnagyobb csodálkozására, mert el sem ment a tiszt házához. Más alkalommal, amikor itthon járt, mivel a tömeg nem tudta megközelíteni, a megbontott háztetőn bocsátottak elébe hordágyon egy bénát. Ő meggyógyította és megbocsátotta bűneit. Erre a farizeusok felháborodtak. — Káromkodik — mondták —, ki bocsáthatja meg a bűnöket, ha nem egyedül Isten? Nem fogták fel, hogy ő Isten Fia. Mikor szombaton a zsinagógában is meggyógyított egy félkezű bénát és azt hirdette, hogy szombaton is szabad jót tenni, a farizeusok tanakodni kezdtek, hogyan okozhatnák vesztét. Azután is sokakat meggyógyított, de megtiltotta nekik, hogy azt elmondják. Beteljesedett Izajás jövendölése.

Hang: Ez az én szeretett Fiam,
kiben kedvem telik,
rálehelem lelkemet
és hirdetni fogja az igazságot,
nem vitatkozik, nem kiabál,
szavát nem hallják a tereken,
a megroppant nádat nem töri el,
a füstölgő mécsest nem oltja ki,
míg győzelemre nem viszi az igazságot.

Mária: A farizeusok viszont azt állították, hogy Belzebubbal, az ördögök fejedelmével űzi ki a gonoszt. Elterjesztették róla, hogy elvesztette az eszét, mert tisztátlan lélek szállta meg. Erre elindultunk a nővérekkel és testvérekkel, hogy magunkkal vigyük. A tömeg miatt nem juthattunk hozzá. Megüzentük neki, hogy anyja és testvérei beszélni szeretnének vele. Ő azonban elutasította kérésünket.

(rövid zene)

Jézus: Ki az én anyám és kik az én testvéreim? A tanítványaim, ők az én anyám és testvéreim. Akik teljesítik Atyám akaratát, az mind testvérem, nővérem és anyám.

Mária: Nem azt mondta, hogy nincs anyám, nem tagadott meg engem, ki őt szültem, mégis fájtak szavai. Tudom, azt akarta mondani a népnek, hogy a test kötelékénél fontosabb a lelki kapcsolat Istennel, de hát ki állt lelkileg közelebb hozzá, mint én? (elgondolkozik) Lehet, hogy állandó kíséretéhez kellett volna csatlakoznom, de már az asszonyi kor végéhez közeledtem, testileg eléggé megtörten. Ismertem jól az asszonyokat, akik gyakran követték. Nagyon szerette őt a magdalai Mária, akiből hét ördögöt űzött ki, Johanna, Heródes intézőjének felesége, Mária, Jakab és József anyja, Zsuzsanna és kedves nővérem, Szalomé, Jakab és János anyja,

ki rendszeresen hírt adott róla. Ők tehetségük szerint gondoskodtak is Mesterükről. Számomra csak az imádság maradt. Mikor Júdeába indult, hogy ott hirdesse az Igét, tudtam, hogy közel a vég. Mindezt előre megjövendölte, mert teljesíteni kívánta Atyja akaratát. Le nem írhatom mindennapjaim aggodalmát. De bele kellett törődnöm Isten rendelésébe. (felzokog) Mit is tehettem volna mást?

(hosszabb zene)

Abonyi Mária illusztrációja

Málnási Ferenc

A Székely Útkereső értékeket megőrző, igényes sokoldalúsága*

Húsz éve, 1990 áprilisában jelent meg a *Székely Útkereső* című irodalmi és művelődési folyóirat, 30 x 21 cm méretben, havonta 12 oldalon, Beke Sándor újságíró, költő és irodalomszervező, valamint több lelkes munkatársa alkotásaként. Az I—X. évfolyam 1–53. számának reprint kiadását lapozgatom, valamint a mellékjük sorakoztatott, a folyóirat anyagából kiválogatott négy antológia kötetét. Mindegyiket könyvtáram kincsei közé sorakoztattam, mert magyartanárként bármikor felhasználhatom, diákjaim kezébe adhatom, hiszen magyar, de főleg erdélyi magyar irodalmunk több olyan alkotását, szövegét megtaláltam benne, amelyek hiányoztak és ma is nagyjából hiányoznak anyanyelvi oktatásunk tankönyveiből. Mert a regionálisnak tűnő, a Székelyföld olvasóihoz szóló írások minden magyar nyelvű — s esetleg más anyanyelvű, de magyarul is értő, tudó — olvasóhoz is szólnak.

Hogyan született ez a folyóirat? „Amikor az 1989-es rendszerváltás félrehúzta Közép- és Kelet-Európában a diktatúra vasfüggönyét, Erdélyben is megszólaltak a szabadság harangjai és kongtak el egészen a székelyek lakta legkisebb falucskáig, végig a Székelyföldön át, fennen hirdetve, hogy valami szokatlan dolog történt az öreg kontinens kárpát-medencei csücskében is, lelkében és szellemében fellélegezhetett egy kicsit az a sokat gyötört székely nemzet is, mely szabadságvágyát még Csaba királyfi idejéből hozta magával Székely Tündérország meseszerű és vadregényes földjére...” (Beke Sándor).

A folyóirat céljáról is a főszerkesztő vallomását idézzük: „...mindannyiunk elé tárni székely közéletünket, s egy elnyomott, embertelen kisebbségi sors koromsötét emlékeiből feloldani lebilincselt közművelődésünk, kultúránk, történelmünk és irodalmunk értékes pillanatait... az egyetemes magyar szellem nagyjai üzenetének a tudatosítása, a fiókokban rejtegetett irodalom közlése.” Ezzel a „szellemi útkereséssel” az erdélyi magyar olvasókat buzdította a helytállásra, a kiejtett és a leírt magyar szó megbecsülésére, a szülőföld tiszteletére, „kultúránk, hagyományaink, szellemi és erkölcsi értékeink maradéktalan vállalására — a Székelyföldtől a Barcaságig, Csángóföldtől a Partiumig, Bánáttól a Szeret völgyében élő moldvai csángó-magyar településekig...” (Beke Sándor)

A *Székely Útkereső* utolsó száma 1999-ben jelent meg, helyét átvette a *Székely Útkereső Kiadványok* című sorozat és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó – ennek kétszázadik kötete —, Beke Sándor—Ráduly János: *Szépirodalom, néprajz, rovásírás* című kiadványa, a két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról.

Hűséges munkatársait is fel szeretném sorolni — számuk majdnem 100 —, közülük, sajnos, többen az öröklétből figyelik mai munkánkat...

A tízévnyi, egy kötetben található írásokból és a négy, más-más témájú antológiából megpróbálok lehetőleg objektív válogatást adni, beszéljen hát a „termés"!

Beke Sándor és munkatársai arra törekedtek, hogy már az első számokban istenes énekeket, himnuszokat jelentessenek meg, magyar népünk legszebb, legjelentősebb imádságait, melyeket a templomi énekeskönyvek sokat olvasott, megsárgult lapjain találhattunk csak meg. (Hiszen énekeskönyveket sem volt szabad kinyomtatni, s az ajándékba érkezett bibliákat is a hatalom bezúzta, a masszából készült WC-papírból kaptunk sorban állás után egy-egy darabot...) Pl. a *Boldogasszony Anyánk* kezdetű, a magyar katolikusaink egyik legkedvesebb néphimnuszát, amelyet még a 18. században Lancsics Demeter, pannonhalmi bencés szerzetes írt. Melléje a 16. századi, névtelen szerző dalát, a *Szent István királyhoz* címűt. Mindkettő közismert néphimnusza, nemzeti éneke (nationalis cantitio) volt népünknek, és ma is az, Kölcsey Ferenc *Himnusz*ával együtt. De végre újra nyomtatott formában olvashattuk a *Csíksomlyói Mária-Siralom*, 1350 körül keletkezett, ősi székely himnuszunkat, melyet a Csíki-medencében Bartók Béla jegyzett le, benne az örök „Jézus, áldd meg Erdély földjét! könyörgéssel. S természetesen Erdély, szülőhazánk iránti szeretetet megszólaltató *Székely Himnusz*unk eredeti, a közszájon forgó, valamint egy rövidebb és egy hosszabb változatát, Csanády György (1895–1952) szövegét Mihalik Kálmán (1896–1922) zenésítette meg.

Mindezt azért emelem ki, mert a diktatúra utolsó éveiben, a sajtóban tilos volt leírni a magyar helységneveket, szülőfalunk, szülővárosunk magyar nevét, de azt, hogy Székelyföld, Erdély, Bukovina, meg hogy csángó, s az iskolában is tilos volt Kós Károlyról, Sütő Andrásról s egy egész sor íróról, költőről beszélni, s Arany János *Toldi*jából sem taníthattam, idézhettem a „Szép magyar leventék, aranyos vitézek!" sorokat. Több évszázados anyanyelvi oktatásunk a román iskolák megtűrt tagozataként létezett, s csupán Hargita megyében 41 ezer magyar diák tanult román osztályokban (Kardalus János 1991-es fölmérése alapján).

A *Székely Útkereső* első számaitól kezdve felelősségtudattal közölt olyan olvasnivalót, amely '89 előtt tabu volt, törvény tiltotta, büntette, ha csak valaki lemásolta magának valahonnan. De beteljesedett Kányádi Sándor jóslata: „Megértem én már / eleget, / ennél is zordabb / teleket. / De olyat eddig / sohasem, / hogy vége egyszer / ne legyen" (*Zsörtölődő*). A „hosszú tél után" váratlanul beköszöntött tavasz érzetét keltette az olvasóban, hogy a szerkesztők tálcán kínálták az addig tiltott, „veszélyes" tanulmányokat, pl. az addig eltitkolt, félremagyarázott történelmünk újrafelfedezését taglaló Ferenczi István tanulmányt a székelyekről,

akikről Balázs Gábor véleményét idézem itt: „...a magyarság egyik, magyarságát megtagadni nem akaró népcsoportja, amely amióta tudunk róla, mindig magyarul beszélt, bár történelmileg nem volt épp mindig a többi magyarokkal egyforma sorsa, és ezért nem egy különleges sajátossága alakult ki". De Ferenczi Géza, Szőcs János és Tankó Gyula tollából a csángókról is tanulmányt olvashatunk, akik „Esdve kértek magyar papot". Kölcsey Ferencről, Szent István királyunkról, Szent Lászlóról, Széchenyi Istvánról, Mátyás királyunkról, de a Magyar Szent Koronáról a fiatalok számára is jelentős, fontos tanulmányokat olvashatunk.

Több, ma is időszerű kérdést is tárgyalt a folyóirat. Többek között, hogy a székelyek Erdélyben egyetlen utat kereshetnek, követhetnek: a megmaradás útját. Ezt hangsúlyozza Róth András Lajos is, *Útkeresőben* című írásában: „Tényként vagyunk itt, s érezzük minden ízünkben hovatartozásunkat. Kötődünk fizikailag e földhöz, kötődünk szellemileg, lelkileg az összmagyarsághoz. S annyiban vagyunk székelyek, amennyiben ez erkölcsi és lelki tartást jelent, amennyiben történelmi ragaszkodást feltételez nagyszerű tájainkhoz, nagynevű elődeinkhez". Balogh Edgár, a jeles publicista utasította vissza Kende Péternek Párizsban megjelent írását, aki törölte volna a „nemzetiség" fogalmát, igazolva így a román állam „magyar nemzetiségű román" nonszensz-politikáját. Az Afrikában élő magyarokról, „magyarabokról" számolt be Komoróczy György, de olvashattuk Václav Havelnek, a Cseh Köztársaság akkori elnökének híressé vált beszédét: „*Az igazság az, ami szabaddá tesz...*", Kós Károly Zágoni Istvánnal és Paál Árpáddal közösen írt *Kiáltó Szó* című röpiratát, Bertényi Iván Erdély címere című cikkét, Joseph Ratzinger (jelenleg XVI. Benedek pápa) a rendszerváltás utáni első karácsony előtt az advent jelentőségét méltató írását, vagy Bözödi György lírai hangütésű visszaemlékezését a két világháború közötti időkre...

Megemlékezett a folyóirat Benedek Elekről, Károlyi Gáspárról, Mátyás királyunkról, Pázmány Péterről, Apáczai Csere Jánosról, Vásárhelyi Gergelyről, Orbán Balázsról, Makkai Sándorról, (Bethlen Gábor fejedelemről szóló megemlékezése is helyet kapott a folyóiratban), Salamon Ernőről, Zágoni Mikes Kelemenről stb.

A felvállalt útkeresésben segített az irodalom is, hiszen minden lapszámban tudatos törekvés jelentkezett: bevinni a köztudatba a magyar irodalmunknak azt a kincsesházát, amely '89-ig tiltott gyümölcs volt, s a fiatalok legfennebb a családban találkozhattak vele, már ha ott, elbújtatva léteztek... Egyetlen lapszámból sem hiányzott a líra, a vers. A megszólaltatott, az elmúlt évszázadok és a hozzánk közelebb eső évtizedek klasszikusai s a kortárs költők felsorolása is majdnem százra rúgna, Apáczai Csere János verstörténeti értékű hexameterétől és Áprily Lajos versein át Zajzoni Rab István *Börtönben* című költeményéig.

A *Székely Útkereső* tág teret biztosított a néprajzi és népköltészeti kutatásokra, gyűjtésre ösztönző írásoknak is, közülük Nagy Olga, Balázs Géza, Barabás László, Ráduly János cikkeit, tanulmányait idézhetném. Az ősember első költői műve, vallás is, tudomány is, a sok ezer éves mese, s a mese mellett sok-sok gyermek-

vers, ritmus, rím, képes beszéd is otthonra talált a lapban. A jövő generáció olvasóvá nevelése, oktatása éppen azon áll vagy bukik, sikerül-e érdeklődésüket fölkelteni, idejében megszerettetni velük a szép beszédet.

A nyelvészet témakörébe tartozó írások közül Dánielisz Endre *Ezeréves magyar szavak,* Murádin László *A Homoród mentén* című, földrajzi nevekkel foglalkozó tanulmányát említhetjük, de több írás is kitért nyelvi, nyelvhelyességi kérdésekre is.

Gondolom, mások is szívesen olvasták/olvassák H. Szabó Gyula, a Kriterion Könyvkiadó igazgatója Cseke Gábornak adott vallomását, Kántor Lajos, a Korunk főszerkesztőjének Róth András Lajos kérdéseire adott válaszait, Cseke Péter és Komoróczy György beszélgetésének szövegét, de a Kozma Máriával készült vallomásos beszélgetést is, műveiről, a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadónál végzett szerkesztői feladatairól, s Nagy Olgával pedig a néprajzi kérdésekről.

A folyóirat vizuálisan is „beszélt", szimbolikusan is üzent az olvasónak: az erdélyi magyar szellem „bibliájával", a Magyar Enciklopédiával Apáczait ábrázoló Csutak Levente linóleummetszettel. Egy másik számban a székely kapuk előtt vitézkötéses kabátjában, a Székelyföldet bejáró, és népének történelmi, néprajzi emlékművet állító Orbán Balázst látjuk, de Nagy Imre festményeit, grafikáit, Gy. Szabó Béla fametszeteit csodálhatjuk, vagy Kós Károly rajzán az az út vezet bennünket, amelyen meleg subában halad a falu népe a domboldalon emelkedő templom felé, s a sort folytathatnánk...

Talán sikerült felvillantanom a rangos folyóirat életképességét, értékeket megőrző, igényes sokoldalúságát. Ezzel a kis emlékező írással további jó munkát kívánunk a Székely Útkereső Kiadványok sorozat szerkesztésében az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó minden munkatársának, mi olvasók is vállaljuk azt, amit Beke Sándor megfogalmazott: „Az ige és a hit értékeire és hatalmára figyelmeztettünk. Arra, hogy a kiejtett és leírt szónak »súlya« van életünkben, és arra, hogy hit nélkül nem lehet élni, bármennyire is befolyásol jól vagy rosszul a környező világ".

**Székely Útkereső.* Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990–1990. I–X. évfolyam. Reprint kiadás. Sajtó alá rendezte Beke Sándor. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008; *Beke Sándor: Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben.* Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről. A bevezető tanulmányt írta Barabás István. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008; *Beke Sándor—Brauch Magda: Székely Útkereső (1990–1999).* Laptörténet és sajtóvisszhang. A bevezető tanulmányt írta Barabás István. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008; *Székely Útkereső Antológia 1990–1999.* Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította, a bevezető tanulmányt írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008; *Az élőszó dicsérete.* Kritikák, recenziók, beszélgetések a *Székely Útkereső* hasábjain. Válogatta, szerkesztette, a kötetben szereplő írások jegyzékét, a könyvészetet és a Székely Útkereső repertóriumát összeállította Beke Sándor. A bevezető tanulmányt írta P. Buzogány Árpád. Székely Útkereső Kiadványok. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Brauch Magda

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gyermekirodalmi kötetei 2007–2009 között

I.

Az Erdélyi Gondolat könyvkiadó rendkívüli jelentőséget tulajdonít a gyermekirodalom terjesztésének, és ezen a területen a szerzők különösen termékenyek. Bizonyítékul szolgál erre az az adatszerű tény, hogy amíg 1991 és 2006, vagyis 15 év alatt összesen 36 gyermekirodalmi kiadvány jelent meg a szóbanforgó kiadó rendezésében — és ez nem kevés —, addig az utóbbi két és fél évben közel ugyanannyi, köztük nyolc népmesegyűjtemény, négy népmondakötet, több régi verses mű átültetése olvasmányosabb formába, 10 gyermekverskötet, két nagy antológia és egyéb érdekes kiadványok.

LÍRA ÉS VERSES EPIKA

A gyermekversek jelentőségéről, hasznosságáról bővebben volt szó a folyóirat I. számában, ezúttal azt szeretném az eddig elmondottakhoz hozzáfűzni, hogy a dallamos, kedves kis gyermekversek nemcsak olvasásra, a kisgyermekek szórakoztatására szolgálnak, hanem a „szerepeltetésére" is, azaz bizonyos alkalmakra meg is tanulhatják a nekik legjobb tetsző verseket. Jómagam elég sokszor vettem részt olyan szavaló-versmondó vetélkedők zsűrijében, amelyeken legalább 8-10 óvodás korú gyermek is szerepelt többé-kevésbé hozzájuk illő színvonalú versekkel, és ez elsősorban számukra, de a szülőknek és az óvónéninek is örömet szerzett, és a közönség is tetszéssel fogadta. Az Erdélyi Gondolat kiadó gyermekverskötetei közül színvonalas versanyag között válogathatnak, és persze, nem csak az óvodások.

Az utóbbi évek gyermekverskötetei szerzői általában ismertek a korábbi évekből. Baricz Lajos, Beke Sándor, P. Buzogány Árpád, Jancsik Pál, Ráduly János, Jánky Béla szívesen foglalkoznak gyermekirodalommal is, az ő verseskötetei mellett azonban ezúttal napvilágot látott két hosszabb elbeszélő költemény is: Tündér Ilona széphistóriája és a Vitéz Kádár István című históriás ének. Ezek — különösen az utóbbi — nagyobb diákokhoz szólnak, sőt felnőttek kedvelt olvasmányául is szolgálhatnak.

Tündér Ilona

Tündér Ilona széphistóriája egy ősi rege alapján keletkezett, mely a középkorban szinte közös tulajdona volt egyes népeknek. Magyarul először Gergei (Görgei, Gyergyai változatban is élő név) Albert dolgozta föl a XVI. században, majd ezt a XIX. században kiadott úgynevezett „ponyvakiadást" írta át Vörösmarty Mihály, így keletkezett híres mesedrámája, a *Csongor és Tünde* 1831-ben, melyben az élet értelmét kereső filozofikus kérdéseket vet föl, de ezúttal egy másik változatról van szó. Ez korábbi és a cselekményt Erdélybe helyezi. Kővári László jegyzete szerint, mely a *Száz történelmi rege* című kötetében olvasható (Kolozsvár, 1857) Piskolti István dolgozta fel Gergei művét 1781-ben, majd Kővári felkérésére Dózsa Dániel a XIX. században újból átdolgozta a történetet, ugyancsak Erdélybe helyezve a cselekményt. (A műhöz írt Utószóban Dózsa Dániel életrajzi adatai is megtalálhatók).

Az ismert mese — melynek műfaji jelölése széphistória — hibátlan felező tizenkettesekből álló négysoros szakaszokból tevődik össze. Szerepel benne Akleton király kertjének aranyalmákat és egyéb csodás gyümölcsöket termő fája, melyet minden reggelre kifosztanak. A három királyfi közül csak a legkisebb, Argyrus jár sikerrel a fa őrzésében, aki itt találkozik Tündér Ilonával. A hattyúból vált leánnyal egy szerelmes éjszakát együtt tölt, másnap reggel azonban megtörténik a szerencsétlen véletlen, ebben a változatban nem rosszindulatból. A király küldi oda az egyik alkalmazottját, egy öregasszonyt, hogy szerezzen bizonyságot, ezért kell a küldöncnek levágnia egy fürtöt Ilona hajából. Ezzel megindul a királyfi viszontagságos vándorútja, de a hírvivő asszonyt — igazságtalanul — kivégezteti. A továbbiakban valóban szerepel egy gonosz öregasszony is, aki Argyrus szolgáját árulásra veszi rá, így hiába jelenik meg háromszor is Tündér Ilona, a királyfit mindig elaltatja közben az inasa: „El volt a tündérlány mélyen keseredve. / Sejté, hogy valaki kedvesét rászedte, / Mert az összekulcsolt bájos szempillákon / Nem természetes volt az a hosszú álom."

Az árulást felfedező királyfi — ezúttal jogosan — végez inasával, de értelmetlennek tartja saját életét is. Öngyilkosságra készül, amikor egy ismeretlen leány visszatartja: „Nem szabad csüggedned, küzdj mindig előre, / Célt érsz ha nem hamar, célt érsz majd később."

Más változatokkal szemben Argyrus nem az ördögfiókákét, hanem három óriás örökségét szerzi meg csellel, és így talál rá kedvesére. Tündér Ilona nem hisz az Argyrus közeledtét jelentő cselédlányainak, mindhármat arcul csapja. Így tűnik „igazságosnak" a két szerelmes lakodalma alatt az utolsó „próba": Argyrus a vendégek előtt szintén háromszor megüti kedvesét, aki kétszer tűr neki, de a harmadiknál fellázad. Ekkor vallja be neki a királyfi, hogy egyrészt próbára tette a türelmét, másrészt azt adta vissza, amit Ilona az ártatlan cselédlányaival tett. Az érdekes epizód után a fiatalok természetesen kibékülnek.

Vitéz Kádár István

A Vitéz Kádár István című históriás ének kiadását Ráduly János gondozta, és Utószót is írt a Kádár-história keletkezéstörténetéről. A históriás történeti ének műfaja nagyon régi a magyar irodalomban. A magyar hősi elbeszélő költészetről először a krónikaírók — Anonymus, Kézai Simon — tudósítanak, mivel följegyzik a nép ajkán terjedő történeteket (melyeket Anonymus „a parasztok csacska meséinek" nevez ugyan). Így válik ismeretessé a honfoglalás, a fehér ló mondája, a Lehelről és Botondról szóló történet stb., később feljegyzik a törökellenes harcok eseményeit, a Hunyadiak hőstetteit. Az 1500-as évek elején jelennek meg a históriás énekek Tinódi Sebestyén és mások tollából.

A XVII. században is keletkeznek történeti énekek. Ezt bizonyítja a Kádár István éneke című elbeszélő költemény is, mely 1658-ben keletkezett. A *Vitéz Kádár István* című kötet utószavában a szerző után kutatva több feltevés is olvasható. Valószínű, hogy a költemény egy ismeretlen prédikátor alkotása. Erre utalnak az első részben az Ótestamentumra való hivatkozások.

A címszereplőről szóló adatok szerint: „Kádár István Rákóczi vitéz katonája volt, s 1658-ban halt hősi halált Berettyóújfalu mellett a tatárokkal vívott csatában" (Magyar irodalmi lexikon. Budapest, 1963). (Itt II. Rákóczi Györgyről van szó.) A „história" tulajdonképpen ballada, hiszen Vitéz Kádár István utolsó csatáját és halálának körülményeit, búcsúszavait tolmácsolja. Magyarország akkori helyzetét a szerző a zsidóságnak az ótestamentumból ismert sorsával hasonlítja össze, de utal Trója elestére is, Hektor halálára. Ezután tér rá Kádár vitézségének méltatására, aki tudja,

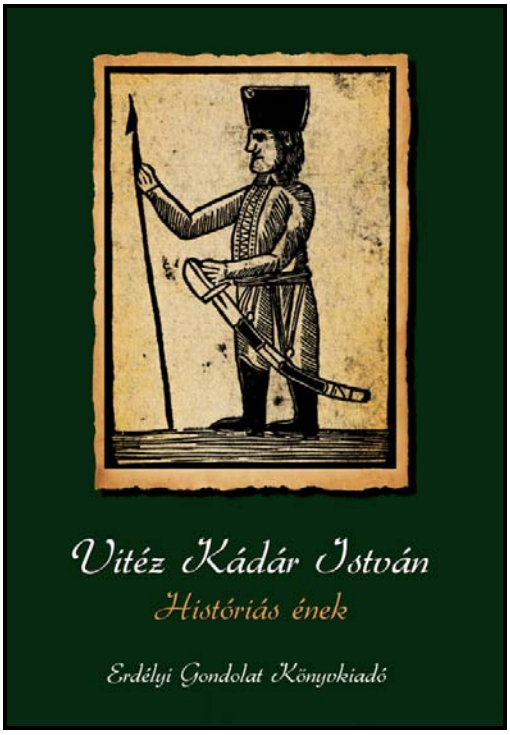

hogy a sokszoros tatár túlerővel szemben nincs esélye a túlélésre, utolsó csatáját vívja, segítségre nem számíthat. A szerző idézi a hős utolsó elképzelt gondolatait, szavait: „Kiontom véremet én szegény hazámért, / Ezenről meghalok kedves nemzetemért. / Nem szánok érette bizony ontani vért, / Mert én a Krisztustól veszek jutalmat s bért."

Halála előtt a hős elbúcsúzik legkedvesebb harcostársaitól, visszaemlékszik a nagy csatákra, vitéz tettekre, bocsánatot kér vélt bűneiért, sértéseiért (ha voltak ilyenek). Bátran áll Isten ítélőszéke elé, sőt, temetésének módjáról is intézkedik: „Nem kérlek, engemet hogy vigy messze földre, / Ama cifra pompás temető helyekre, / Hanem hol kiomlott testemnek a vére, / Ott legyen csak közel eltemető helye."

Az Utószóban Ráduly János elmondja, hogy a históriás ének mostani kiadásának alapja az egyik XIX. század eleji ponyvakiadás, mely a Maros megyei Kibéden bukkant elő az 1970-es évek elején, özvegy Madaras Sándorné Szabó Jula őrizte meg, így jutott az ő (Ráduly János) birtokába.

Az egyszerű, komoly, szomorú hangvételű, megható, de nem hatásvadász szöveg után tartalmazza a kötet a história népi dallamát is, melyet Bartók Béla jegyzett föl a csíkvármegyei Csíkjenőfalván 1907-ben, és Kodály Zoltán A magyar népzene című kötetében található. Ezekkel az adalékokkal még értékesebbé válik ez a — részben eddig ismeretlen — népballadát feldolgozó kötet, mely — mint említettük — korántsem csak gyermekekhez szól.

Verses gyermekmesék

A könyvkiadó egyik sajátossága a lírai hangú, meseszerű, hosszabb-rövidebb elbeszélő költemények — pontosabb szóval verses gyermekmesék — megjelentetése. A közelmúltban, azaz 2009-ben négy ilyen kötet látott napvilágot, egy Baricz Lajos és három Beke Sándor tollából.

Baricz Lajos egerének egérútja

Baricz Lajos A templom egere című műve kisgyerekekhez szóló verses mese. Alapja, kiindulópontja egy közismert szólás: „Olyan szegény, mint a templom egere". A mesében ennek az ellenkezője történik: a kisegér éppen a templomban talál „harapnivalót".

A bevezetőben a szerző a hitelesség kedvéért egy egérlyukba bújik: „Egérlyukban egerek közt, / addig »egerésztem«, / amíg végül rádöbbentem: / a nyelvüket értem. / Így aztán az egérélet / megérintett engem, / azért van, hogy azóta is / a sorsukat zengem." A kisegér — a mese hőse — ezután elindul felfedező útjára. Az éhezés elől az emberek közé menekülne, de ott a kutya, a macska, az egérfogó mind az ellenségei. Ezért inkább az Úr házába vonul, de rágnivalót ott sem talál. Szerencsére egy igazi magyar faluban több

„Istenház” is található, és a másikban egy tavalyi búzakoszorút lel, sőt, miután ez is elfogy, tovább vándorol: „És elindul bizalommal — / ki az Urat féli, / bárhogy alakul az élet, / semmi baj nem éri.”

A harmadik templomban a „leggazdagabb az Isten”: „Gyertya, kép, ostyasütemény / és számtalan ruha./ Bármibe harapott bele, / finom volt és puha.” Egy szekrény alján még csokoládét is talált, amit a pap a gyermekeknek tartogatott.

Ebben az „egér-mennyországban” azonban a sekrestyés zavarja meg, aki a megrágott ostyákból azonnal felismeri az egér jelenlétét, de egyelőre nem kutat utána, így az egérke, ezen felbátorodva az egész ostyás doboz tartalmát elfogyasztja. Nem érez bűntudatot, hiszen az Úr teremtette ilyen rágcsáló természetűvé.

Végül mégis menekülnie kell a templomszolga elől. Megköszönve az Úr jóságát, az egérke most azért könyörög, hogy ép bőrrel megmenekülhessen: „Elhagyom most lakásodat, / de Te maradj velem, / hadd találjak egérutat, / én édes Istenem.”

Végül a mese hősének sikerül „egérutat” találnia (s egyben a gyermekek ezt a kifejezést is megtanulják, gyarapítván vele szókincsüket). Sikerül elmenekülnie vissza az árokba, ahonnan elindult, és ahol biztonságban van.

A kedves, bohókás kis történetet Abonyi Mária illusztrációi gazdagítják, melyek a könyv minden második oldalát díszítik.

Beke Sándor öregapójának és őzikéjének a kalandjai a csillagok birodalmában

Beke Sándor a verses gyermekmesék régebbi mestere, ez az egyik kedvelt műfaja. Az utóbbi 2-3 évben három ilyen kötete jelent meg kisebb-nagyobb gyermekek számára, de a felnőttek is sok lírai szépséget találhatnak bennük.

Különösen lírai — már tartalmánál fogva is — az *Öregapó, őzike és a csillagok* című, különleges hangulatú történet. A bevezetőben a szerző hosszan beszéli el egy kis kunyhóból jövő füst útját, majd bemutatja a kunyhó lakóját, a kályhát „tápláló” öregapót, akinek meséje következik.

Öregapó egy pettyes hátú őzike társaságában „képzeletben, káprázatban” fölszállt a világűrbe „hogy közelről láthassuk / a sok csillogó-villogó / csillagképet, / mit innen — a Földről — /

annyiszor láttunk, / ezüstösen, csillagkéken" — vallja meg képzeletbeli útjának célját öregapó, melynek során bejárják az űrt. Első állomásuk az üres, puszta Hold, majd lantmuzsika kíséretében sorra találkoznak a csillagképekkel: a Bak, a Mérleg, majd a Vízöntő kerül útjukba, ahol végre ihatnak a szomjas vándorok. Az egyre dagadó, terjedő vízben evickélnek a Halak, majd egy nagy macska, az Oroszlán kertjébe érnek. Aztán két testvér, a Nagy Medve és a Kis Medve cammog előttük, majd felülnek a Göncölszekérre, ami megkönnyíti útjukat. Találkoznak a Skorpióval, mely nem bánt senkit, aztán a hátrafelé haladó Rákkal. Emberfejű paripa a Nyilas, és melléjük szegődik az aranygyapjas Kos és egy óriási Bika. Ezek után: „Lassan, lassan / megint este lett az égen, / s látványosan, / tündöklően / megjelent a Kaszáscsillag — / beragyogta / a végtelenséget."

Az „égbolti parkban" egy kecses leány, a Szűz is járt, majd az Ikreket két kutya kíséri, végül a szelíd Hattyúval találkoznak utasaink, az öregapó és az őzike. Ezzel a mesének is vége szakad: „Odafenn / a vén hegy alatt / kicsi kunyhó kéményének / magasba száll fehér füstje, / és amíg száll / fenn az égen, / lenn a havas, / a szülőföld, / mélyen alszik / Öregapó / csillagporos meséjében."

A szerző meseszerűen mutatja be a gyermek számára a csillagos égboltot, minden csillaghoz rövid történetet fűz, és e szokatlan környezet ábrázolása különleges hangulatot sugároz, melyhez hozzájárulnak Péter Katalin illusztrációi.

Góbé Miska

Kevésbé „lírai", inkább tréfás, mókás Beke Sándor Góbé Miska című verses gyermekmeséje, Keller Emese illusztrációival (melyek — véleményem szerint — akár kifestésre is alkalmasak). A mű — melynek műfaji megjelölése: „Tréfás költemény", keretes formájú. A faluvégi szabómester farsang végén, Mesefalván rongyból készítette „kisfiát", aki így — rongykirállyá válva — a farsangot végigbohóckodja. A falu népe csodálkozva, de nemsokára már hitetlenkedve hallgatja a bohóc hazug ígéreteit: „Azt ígérte, / tej forr majd / a mély kutakban / — kolbászkerítések mögött — / mint mesében, / mézből, / omlós kekszből, / s vajból épül / minden ház". További ígéretei egyre hihetetlenebbeknek bizonyulnak: csillagporos fü-

vet, aranyalmát, aranykörtét, ezüstdiót, gyémántszemű szőlőt ígér a színpadon állva, de a nézőtér közönsége nem hisz neki, füttykoncerttel akarja elbúcsúztatni. Ettől szétfoszlik a fércelt, toldott-foldott mesebeli rongykirály. „Apja", a szabómester elkeseredik, de belátja, hogy farsangkor ez a szokás: mindenki hitegeti a népet: a bíró, a tanító, a pap, de senki sem tartja meg a szavát.

Miután a hamisan ígérgető Góbé Miska eltűnt, semmi akadálya nem maradt a téltemető maszkabálnak, melyben kicsi és nagy, öreg és fiatal vidáman, felszabadultan mulat: „a rezesbanda pedig / úgy fújta dalát, / hogy a szomszédos / vármegyében / is hallották / csattogó / cintányérját."

A vidám történet egyben groteszknek is mondható: nem nehéz felfedezni benne a választások idején „tejjel-mézzel folyó Kánaánt" ígérgető, a népet hitegető politikusokat. E szimbolikus értelme okán ez a tréfás költemény nem csak a gyermekekhez szól.

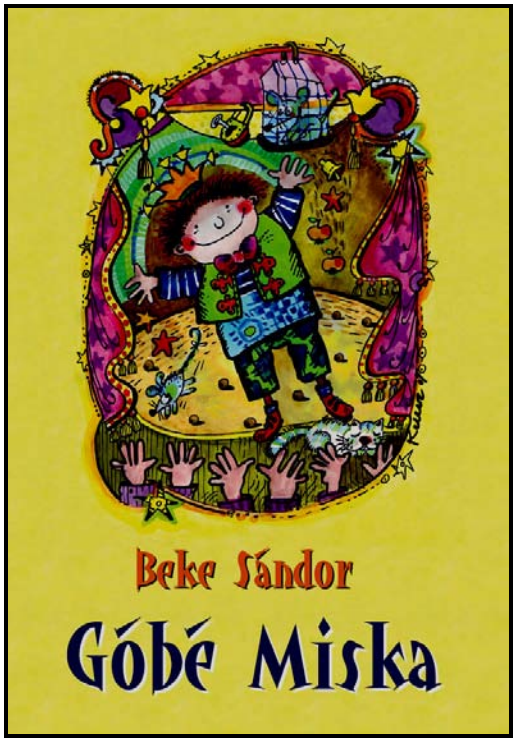

Havasok királyleánya

A *Havasok királyleánya* című kötetben Beke Sándor új műfajjal próbálkozik sikeresen: kilenc hangulatos, rövid lírai meséből áll a könyv, így epika és líra ötvöződik benne. *A mackó és a hóvirág* címűben a téli álmát alvó mackó az első hóvirág csilingelésére ébred föl. Aztán a szomjas őzike félelmét érzékelteti, aki minden zörrenéstől megijed, futásra kész, mert nem tudja, hogy elmúlt a tél, s vele együtt a farkasveszély is (*A szomjas őzike*).

E tavaszt köszöntő történetek után következik a *Göncölszekér* leírása, megelevenítése, ami maradandó nyomot hagyhat a gyermekek emlékezetében, hiszen e leírás, melynek kulcsszava a „csillag" főnév, illetve a „csillog" ige, végig csupa szépen csengő lírai sor: a Göncölszekéren ül egy gyermekkirály, fején Hold-koronával, körülötte csillognak a csillagok: „Csillogjatok, / kicsiny / csillagocskák, / fényesedjék / a szép csillag- / ország!" (*A Göncölszekér*)

Ugyanilyen meseszerűen jelennek meg az égitestek a *Nappal — a pásztor és a bárányok* című darabban. A Hold a pásztor, a csillagok a báránykái, de nappal nem látszanak az égen. Ilyen verses mese *A kis horgászfiú,* aki zsákmány nélkül tér haza a tó mellől, mégsem szomorú, mert az élmény megma-

rad, és *A kíváncsi Pele,* mely bemutat egy ritkán látható rágcsálót, mely az egérhez hasonlít, de nem hangoskodik, nem cincog és nem szalad el az ember közeléből. Így a városi gyermek, sőt a felnőtt is megismerheti ezt a kis állatot, melynek nevével eddig csak keresztrejtvényekben találkozhatott.

Az ősz is szép évszak, sőt vidám is lehet. Ezt sugallja az *Őszi ének* című lírai darab, mely a természet megszemélyesítésével fest hangulatos képet erről az évszakról: „Ökörnyálból / hálót font az ősz, / füstöl a kémény, / pihen a csősz. / Avar-szőnyegen / alszik a nyár, / kérgesedik, / jaj, később jár!". A késő őszi táj már a tél jövetelét jelzi, az ordas előre örül az őznek, a „fehér világ közeledik": „De látod? Most még itt sétál az ősz, / s aranyhárfáján / búsan muzsikál."

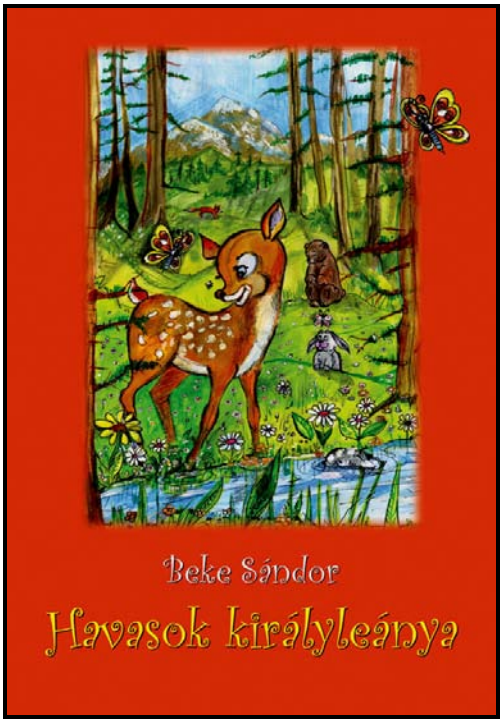

Az ősz legnagyobb eseménye a szüret. A *Szüreti bál Nagyfaluban* című vers csupa öröm, mivel élethűen mutatja be a falu népének mulatozását, a szüreti szokásokat, a leányok, legények öltözetét, megjelenését: „Mének húzta / szekerekben / csőszleányok / énekelnek, / Gyöngyös párta / szép fejükön, / kötényükben / kis bokréta." „Kicsi, nagy és falu vénje" ünnepel, büszke csárdást táncol. A nagy vigadalom közepette egy kis fiú szőlőt szeretne lopni, és hiába akadályoznák meg a csőszlegények, észrevétlenül végrehajtja tervét. Ezzel senkit nem károsít meg, így a mosolygó gerezdek között mulató csőszlegények is békén hagyják.

A kötetet egy tréfás kis történet zárja, melyben a „Napóleont játszó" kislegény, Tamás, kárt okoz a terített asztal tárgyai közt, és pórul jár.

A kötet lírai meséihez Péter Katalin készített borítót és szellemes illusztrációkat.

Beke Sándor „szépséges kislakói"

Beke Sándor *Szépséges kislakók* című kötete egy akvárium belső, zárt világáról szól. A „vízinövények alatt" leíró költeményben — ez a műfaji megjelölés (ha van ilyen) illik leginkább erre a műre —, mindenekelőtt a színek uralkodnak: „Ó ezek / a díszhalak, / az ezüstösek, / a zöldeskékek, / s a pirosak / milyen édesek!"

A szerző az egyes halak fajtáit is felsorolja, és részletesen leírja tulajdonságaikat ebben az említett lírai formában: az arany és kék gurámit, a fekete mollyt, a díszmárnát, a guppit, az üvegharcsát, a búzavirágkék pikkelyű papagájplattit, a narancssárga kardfarkút, a zöldesszürke hátú malabári dániót, olyan fajtákat, melyeknek nevével talán itt találkozik először nem csak a gyermek — de a felnőtt olvasó is. A szerző azonban nemcsak a halak színpompás külsejét festi le találó jelzőkkel, hanem származásukról és szokásaikról is tájékoztat: távoli tájakról, messzi tengerekből származó „gyerekek" találkoznak itt e különös kis zárt világban, „ebben a bámulatos vízibálban", ahol nem mindig élnek békésen egymás mellett: „A mohás, / vízkoptatta kavicson / az algaevő / üvegharcsa / takarít, / s ha megzavarják, / haragosan / veszi célba / tekintete / a mocsárfán túli, / kötekedő / és feltűnő / szumátrai / díszmárnát."

A megvilágított akvárium lakói dísznövények között lebegnek, keringőzve billegnek „ünnepi táncot járva", majd eleséget keresve: „Azután / mintha semmi sem / történt volna / csendesen / tovább folyik / a vízi élet, / csillog-villog / a színgazdag, / titokzatos/ néma ház."

Esténként, ha kialszik az akváriumot megvilágító neonfény, lakói elcsendesülnek, és együtt alusszák álmukat az őket gondozó emberekkel: „ezek az édes, / idegen / kislakók, / szépséges lakótársaink, / az akváriumi / halacskák."

A szerző megkapó szeretettel ábrázolja ezt a különös világot, ezeket az apró élőlényeket, ami tematikailag újdonságnak számít még a gyermekirodalomban is (legalábbis ebben a formában). Nemcsak az akvárium életének részletező leírása, hanem az anyagot illusztráló Benkő Zsolt színes fotói is meggyőznek arról, hogy ennek az akváriumnak, a díszhalak színes világával, a valóságban is léteznie kell, és ez szolgált modellül a szerző számára.

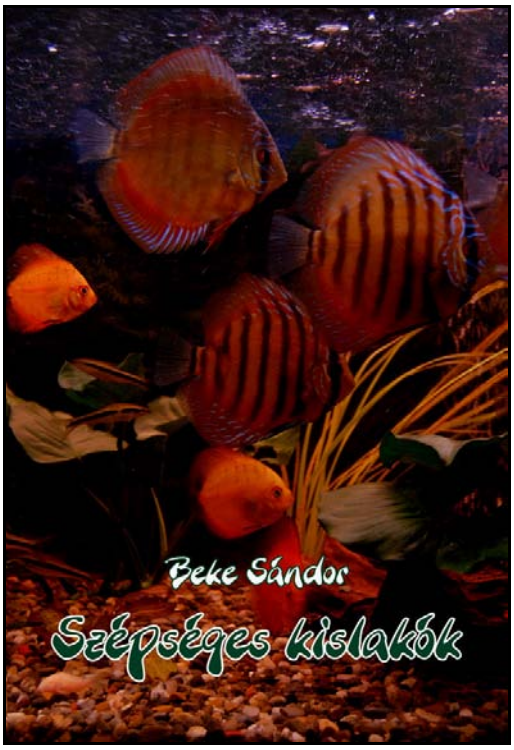

Hagyományos gyermekversek

A megszokott, hagyományos rövid gyermekverskötetek szerzői Jancsik Pál, Jánky Béla, Nagy Irén, P Buzogány Árpád és Ráduly János. Köteteik a 2009-es évben jelentek meg.

Fecskeszárnyon száll a nyár

A természeti jelenségekről, tavaszról, nyárról, őszről, télről, melegről, esőről, hóról szólnak elsősorban Jancsik Pál rendkívül dallamos rövid versei a *Fecskeszárnyon száll a nyár* című kötetben. Csupa zene ez a líra, kellemes, könnyen megjegyezhető a gyermekfülnek, meg is tanulhatók — valamilyen alkalomra vagy csak kedvtelésből — e fülbemászó sorok. Amellett tanulságot is hordoznak, hiszen lehet, hogy a kisgyermek itt találkozik először a „májusi eső aranyat ér" közmondással, így kiegészítve: „Aranynál is értékesebb: / búzát érlel, új kenyeret" (*Májusi eső*).

Itt olvashatja vagy hallhatja azt is, hogy: „Régi igazság: hamis / huncut vagy te április", hiszen jó, ha ismeri a természet „furcsaságait", így a szeszélyes áprilist, amikor az is előfordul, hogy a várt napsugár helyett havazik (*Mit tanácsolsz, cinege?*).

A tavasz mégis megérkezik, mert a napsugárnak egyre nagyobb az ereje. A *Ki vagyok?* című vers megszemélyesíti a napfényt. A már kellemetlenül nagy hőségben viszont a zápor hoz mindenkinek, mindennek enyhülést: „Most igazából / porzik a zápor, / csengve patakzik, / futva aláfoly" (*Zápor*).

Ezután az ősz képei sorakoznak a *Negyven fecske* és a *Dióverés* című darabokban, majd hamarosan megjelenik a dér és a hó is (*Itt van a tél, Dérike*). A *Hideg, meleg* című vers részletezi a kinti és benti „éghajlat" közötti különbséget. A hideg ellen van menedék: a forró kályha: „Tüzet nyelek, fagyot fújok, / a bőrömből majd kibújok".

A kötet más témájú verseiben a költő a gyermekek világába „költözik", az ő szemükkel, fülükkel érzékeli a természetben található jelenségeket (*Dinnye, Szederszedés, A szúnyog, Szöcskevers, Mi volt, Tehervonat*). A gyermekek játékait is megörökíti verseiben: ilyenek a kis taliga, hajó, vonat, autó, repülő, melyekbe „utasokat", azaz kicsi állatokat képzel (*Játékok*), majd visszaemlékszik egy régen használt gyermekkori játékára, a karikára: „Volt nekem egy karikám, / ez volt az én paripám. / Mint egy göndör barika, / kezes volt a karika" (*Karikázás*).

A karika ma már kiment a divatból, mert azóta drágább és bonyolultabb játékokkal szórakoznak a gyerekek, de régen „Egyszerű volt a világ, / mint a kerek karikák" — állítja a szerző némi nosztalgiával, amit átérez az idősebb felnőtt olvasó, aki szintén szívesen „karikázott" valamikor…

Nem ment ki viszont divatból a szalonnasütés, amit a szerző „nyálcsordító" pontossággal ír le (*Szalonnasütés*). És üres csigaházat is lehet találni (*Csigaház*). Kissé részletesebb, meseszerű vers *A tó, a szarka meg a gyűrű,* melyben pórul jár a tolvaj szarka.

Játékos sorokból áll az *Endre megy a hegyre* című vers. A pici gyermeket, aki felett még „egy telecske sem múlt el", a fecske hívja a hegyre, ahol őz ugrál, kicsi kecske várja, de még nem mehet. Viszont a „cseppencske emberecske", „kinek neve Endre, / megnő rendre, rendre, / s mint az ugri kecske, / kinek víg a kedve, / nekikerekedve / indul a hegyekbe." Egy másik kicsi ember, Gergő, egy őzet csodál meg (*Az őz*), a kötetzáró vers, a *Csengők hívnak* ismét az ősz érkezését, az iskolakezdést köszönti.

A kötet fedőlapját és ötletes illusztrációit Abonyi Nagy Mária készítette.

Jánky Béla csergőórája

Jánky Béla *Szeretnék csergőóra lenni* című kötete sokban különbözik az előzőtől. E kötetben inkább szabadversek vagy talán prózaversnek is nevezhető darabok sorakoznak, általános és hasznos tanulságokkal, kisebb iskolás gyermekek számára. A kötetnyitó vers, a címadó *Szeretnék csergőóra lenni* (melyet gyermekeinek ajánl) a megszemélyesített csergőórával pontosságra, a kötelezettségek megtartására biztat, tanít. Ilyen „tanítómese" jellegű a *Tilos és punktum* című darab is, amely a lépcsőház korlátján való lecsúszás veszélyeire, a tízéves gyermekek felelősség-érzetére hívja fel a figyelmet: „Etetem a halaimat, / forgatom a fejemben / ezt a dolgot / a felelősséggel, / és ettől mintha / nagyobb volnék" — vallja a gyermek nevében a költő.

A *Napsugár rikkancsa* és *A nagy dicső futballpálya* című versekben az édesapa eleveníti fel emlékeit gyermeke számára. A *Küldjetek négyen a trafikba* című vers egyenesen a felnőttekhez szól: a gyermek, akit apja cigarettáért küld, tudja — jobban, mint a felnőttek —, hogy a dohányzás ártalmas.

Az *Enikő, Anikó,* a *Cserebere,* a *Letéptem három gombot* az iskolás gyermekek mindennapi kalandjairól, apró viszontagságairól szólnak, melyek jellemzők erre a korcsoportra, és a szerző

— a versek tanúsága szerint — kitűnően ismeri ezt a nemzedéket. Ezt bizonyítják a családi életről szóló darabok is, melyben a gyermekek szintén főszerepet játszanak. A *Kinőttem a görkorcsolyámat, Új fejlemény a családban, A születésnapi torta, Mikor az ember árva* című versek annyira őszinte hangúak, hogy még a család életében zajló perpatvarokat és azoknak a gyermekre gyakorolt hatását is feltárják (*Mikor az ember árva*).

Még mélyebb gondolatokat közvetítenek azok a darabok, melyek a gyermekeket gondolkodásra, filozofálgatásra serkentik (*Egy dömper hátán, Nemigen értem, Mínusz egy centi*). Ez utóbbi a felnőtteknek is feladja a leckét: helyes-e vagy helytelen, ha a kisgyermeket állandóan kézen fogva kísérik az iskolába, illetve onnan haza. Ez valóban dilemma, mert a közlekedési balesetek miatt védelemre szorul, viszont az egyedül járó osztálytársak kigúnyolják az így óvott társaikat. Ez komoly lelki problémát is okozhat az utóbbiaknak: „Reggel már cipőfűzés közben / töröm a fejem, melyik kirakatnál / szívódjak fel nagytata mellől, / ne lássák a fiúk az ablakból, / hogy nagyi megint elkísért."

Az ilyen „védett" gyermek úgy érzi, hogy „mínusz egy centivel" kisebb a mellbősége, s így, ha kézen fogják, az jó is, meg rossz is neki.

Nem véletlen, hogy Jánky Béla kötetének alcíme — zárójelben — *Gondolatforgató,* hiszen — mint ebből a rövid ismertetőből is kitűnik — nemcsak a 10 év körüli gyermekek, hanem a nagyobbak, sőt a szülők gondolatait is „megforgatják", bár a szerző a gyermeke naiv hangján mondja el monológjait.

A kötet fedőlapját és belső illusztrációit ifj. Feszt László készítette.

Nagy Irén ezüst madárkái

Nagy Irén *Veletek dalol sok ezüst madárka* című kötete hagyományos formájú gyermekverseket tartalmaz. Kisgyermekek számára íródtak, könnyen érthetők, megtanulhatók. Kisiskolások, de akár óvodások is elmondhatják, például a *Köszöntő* című verset, mely nyilván Anyák napjára íródott, de az óvónénit is köszöntheti: „Ki a legjobb óvó néni, / Fogadd e csöpp kis verset, / Köszönöm a nagy jóságod, / Köszönöm a türelmed."

Egyszerű, kedves a *Tavaszi játék* című rövid vers is, és a — nyilván Gyermeknapra írt — *Gyermekdal:* „Kisfiúk, lányok / rubin virágok, / tinéktek szól ma / e pici dal."

Az alkalmi versek mellett ötletesek a valamivel nagyobb lélegzetű kis történetek. A *Gombamese* című̋ben két kis gomba „beszélgetését” követhetjük nyomon: megtudjuk, hogy a gombák eldugott helyeken élnek, hiányolják a napfényt, a madarak, állatok társaságát. Nyáron viszont a gyerekek megvigasztalják őket: „Sok boldogságot hoz nekünk / a mi legszebb ünnepünk: / sok kisgyermek mosolya.”

Vidám hangulatú a *Halásznóta* és a *Tocsogó* is. Ez utóbbiban a sáros idő sem ronthatja el az általános jókedvet, a gyermekeket sem fordítja vissza az iskolába vezető útról. A *Biztató* című̋ versben a tavasz eljövetelét hirdeti a szerző diadalmas hangon: „Ne félj, remélj, / remélj, nem félj: / tavaszt hoz, tavaszt / már a szél. / A rét, a mező / csupa fény, / éled a szívben / a remény.”

A mindössze kilenc versből álló kis kötet első és utolsó darabja, az indítás és a befejezés elmélyült, komoly gondolatokat tolmácsol (a könnyedebb hangvételű versekhez viszonyítva). Az *Ajándék* című̋ kötetindító versben a költő szerint a szó, a dal és a hit a legértelmesebb ajándékok, melyeket fiának adhat a szerző, gyermekének minden szülő: „Higgy, dalolj, beszélj hát, / töretlen szívvel. / Szó, dal s a hit / a legnagyobb vagyon.”

A kötetzáró vers, a *Reggeli ima gyermekeknek* valóságosan is versbe foglalt imádság: „Mikor ránk nevet a reggeli nap, / tekints Te is le miránk, Istenünk, / maradj közöttünk, míg leáldozik, / kíséred lépteink, s fogjad a kezünk.”

Így fejeződik be a kötet (és annak utolsó verse), melynek illusztrációit Abonyi Mária készítette.

P. Buzogány Árpád csengős báránykája

P. Buzogány Árpád kötete — *A csengős bárány és a napocska* — 35 gyermekverset foglal magába. Dallamos, rímes költeményeinek tárgya általában a falusi életforma. Képei szemléletesek, a versekben szereplő állatok kedvesek, kezesek, szeretnivalók (*Hat réten hat róka, Kecset kacsáiról, Pipék pásztora*), köztük is kiemelkedik a nyájtól elvándorolt csengős bárány, amint megijedt a tócsák hátán tükröződő napsugártól (*A csengős bárány és a napocska*).

A szerző az egyes évszakokat és hónapokat is lírai képekben ábrázolja. Rövid, hangulatos sorokban elevenedik meg a tavaszi utca (*Sóváradi utca*). A tűző napsugarak jellemzik a nyarat (*Nap a tóban, Tűzkarika égen a nap*), majd ezt

követik a koraősz képei: *Cseréptetőkön csillogás, Mit akar a szél.* A költő sajnálja, hogy elköltöznek a fecskék, de az ősznek is vannak szépségei, örömei: „adott nekünk most gyümölcsöt, / s melegét visszakéri, / nélküle nem is lehetne/ gazdagságok lemérni" (*Meleg, gazdag ősz*). Talán ez az évszak ihlette a legtöbb vers megírására a költőt. Ezekben gyakran uralkodó elem a szél megszemélyesítése: „Falevelekkel játszadoznak már / a parkban csintalan kis szelek, / színét váltotta, egészen fakó / a fasor, hogy rá sem ismerek" (*Az ősz bére*).

Hasonló hangulatot áraszt a *Mit akar a szél?* vagy a *Fázós szeptember* című vers is. Az eső szintén gyakori téma e versekben: *Mikor lesz vége?, Őszi esők előtt, Gyöngy az eső, Ősz könnye folydogál* és mások.

A tél érkezése szintén megihleti a költőt: „Roppan a vastag hó az ágon, / fehér por minden körbe-körbe, / mintha már az egész világot / mától fagy vette volna ölbe" — írja *Fagy vette ölbe a világot* című versében, de erről szól a *Mekkora hó esett, Kora reggeli hó, Hold a hóban, hold a tóban* című darab is. A költő verseiben uralkodó szerepet játszik a természeti elemek megszemélyesítése, mely néha az egész versen végigmegy (*Történet a nádszálról*). A *Szél markában szalmaszál* című versben az alliterációkra is érdemes odafigyelni: „Szusszan a szelíd este, / hold a tavat kereste. (…) Száguldnak szilaj mének, / visszahangzik szálló ének, / szívem sose szűnt várni, / kezdj benne muzsikálni."

A természet ábrázolása mellett néhány más témájú vers pajkos gyermekekről szól, így a *Péter, a pajkos* című, melyben nagymamája rendre tanítja Petit. A *Szabni és varrni* című tréfás vers egy varrni tanuló kisfiú, Barni viszontagságairól számol be. Az állatok is „tájékozatlanok" néha a világ furcsa jelenségei közepette, mint a már említett csengős bárányka vagy *Csiga Zsiga,* amint nyújtózkodik (*Reggeli torna*). *A kutyaész* című darabban a szerző találóan és humorosan érzékelteti a havat először észlelő kutya meglepetését, nyugtalan ugrándozását, ugatását, az *Éhkoppon* az éhes Samu macska „álmodozásáról" szól. Serény Elek egy parányi egér neve, „aki" versenyen nyert egy hatalmas sajtot, de nem jól gazdálkodott vele, s így télen élelem nélkül maradt: „Semmi ennivaló — nyöszörgött, / bár lenne fél fogamra. / És másnap beiratkozott…/ szalmarágó tanfolyamra!" (*Egy egérkéről*)

P. Buzogány Árpád ötletgazdag, hangulatos kötetének illusztrációit Abonyi Mária készítette.

Ráduly János Jégtörő Mátyása

Szintén Abonyi Mária illusztrálta Ráduly János gyermekek számára írt *Gyere már, Jégtörő Mátyás* című kötetét.

E verseskötetek címei is arra utalnak, hogy a szerzők általános témája a természet. Tavasz, nyár, ősz, tél — rövid hangulatos versekben. Így lehet jellemezni Ráduly János kötetét is, melyben minden

gyermek talál szép, esetleg számára új szavakat, gyarapíthatja szókincsét. Kisiskolás, de óvodás gyermekek is könnyen megérthetik, élvezhetik és meg is tanulhatják ezeket a rövid darabokat, mert a hagyományos ritmus, a csengőbongó rímek ebben segítségükre sietnek. A legtöbb, leggyakoribb költői kép, stíluseszköz itt is a megszemélyesítés. Jelen vannak az évszakok jelenségei, a növények, virágok, madarak és a természet más elemei: a Nap, a Hold, a szivárvány, a szellő, az eső, a hóvihar, a jégcsapok és mások. A megszemélyesítések mellett metaforák, különleges képzettársítások is jellemzik egyikmásik kis verset: „Úgy dalol a / nyitnikék, / tüdeje a / tágas ég. / Üde hangja / selyemszál, / fények szárnyán / messze jár" (*Úgy dalol*). A *Hajlong a nád* című vers minden egyes sora költői kép (József Attila *Ringató* című versére emlékeztet): „Hajlong a nád, / szellőt ringat, / szél ölében / virágillat. / Éj a nappalt / ébren tartja, / nappal az éjt / elaltatja. / Hajlongó nád / eget ringat, / ég ölében / ring a csillag."

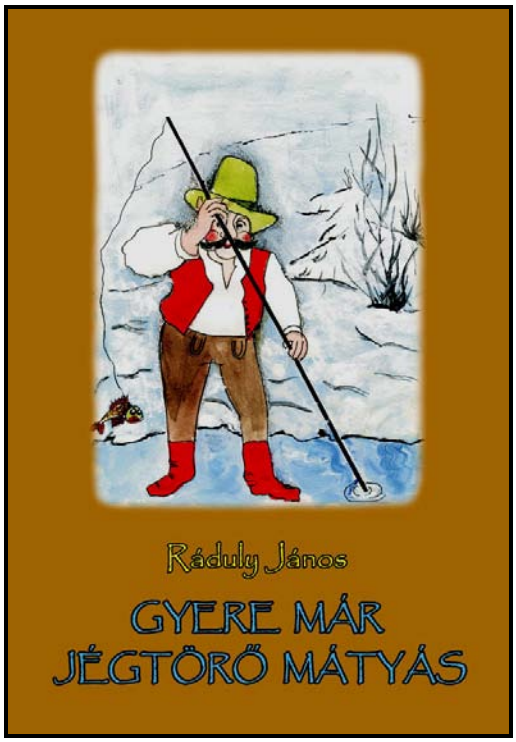

A *Mi az?* verses találós kérdés, a *Fura nyelvtan* a szerepek fölcserélésével valóban „fura" és éppen ezért tanulságos a gyermekek számára: „A macska tiktakol, / az óra nyávog. / A libák nyerítnek, / a csikó gágog. / Cincog a vadszamár, / üget az egér. / Úgy burrog Terike — / Holdig is elér."

Bár az egész kötet csupa líra, dallam, ritmus, költőiség, talán legszebb, megszemélyesítésekből álló rövid darabja a *Reggel*: „Erdőn-mezőn / habos tejként / szétömlött a / virradat, / tó tükrében / aranyhaját / fésülgeti / már a Nap."

A telet a *Hóvihar, A tél tudománya, Porka havak* stb. versek jellemzik hitelesen, majd a kötet legvégén a szerző *Jégtörő Mátyás* érkezését sürgeti: „Gyere már Jégtörő Mátyás, / jeget aszalj szaporán, / fűbokréta ágaskodjék / a sápadt föld homlokán!"

Az utóbbi 2-3 gyermekvers-köteteinek túlnyomó része valójában az óvodás és kisiskolás korcsoportokhoz szól, mindenekelőtt a természet jelenségeivel ismerteti meg, és annak szeretetére tanítja a kisgyermekeket, játékos, lírai formában, jelentős segítséget nyújtva ezzel a szülőknek, óvónőknek, tanítóknak az oktatásban és a nevelésben is — bár ezeket a költői szépségtől áradó kisebb-nagyobb szerzeményeket maguk is élvezettel olvashatják.

Sipos Erzsébet

A barátság hullámhosszán

HAJDANI ERDÉLYI TÁJAKON
Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből
Közzéteszi: Ráduly János

Hajdani erdélyi tájakon. Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből a címe az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 2008-ban megjelentetett kötetének, és aki belelapoz, már le sem teszi a kezéből, egyhuzamban olvassa azt végig. És nem azért, mert a mostani időhiányos világban biztatásként hat a tetszetős kivitelezésű könyv félszáz oldalnál alig valamivel nagyobb terjedelme, hanem, mert sokat ígér a név: Jékely Zoltán egyik közkedvelt költőnknek, Áprily Lajosnak a fia. Kettejükről írja Jókai Anna: „Páros csillag — a népdal is tudja —, ritkán ragyog az égen. Lett légyen ez a párosság önként vállalt szerelmi kötés vagy esetünkben az apa-fiú megmásíthatatlan vérségi kötése. Mégis megtörtént: a magyar költészet fekete, de csillagokkal dúsan kivarrott kárpitján ez a két fényesség, csaknem érintkezve ott ragyog már mindörökre. Csaknem érintkezve, mondom, de saját formáját mindkettő kényesen megtartva."

S hogy annak idején a költő Áprily Lajos milyen érzelmektől fűtött atyai gondolatot öntött versbe fia születésekor, olvasható *Fiamnak* című költeményében: „Voltam alkonyba síró tibia. / Te légy jövendő gondolat-csatán / piros hajnalba búgó trombita. (…) Voltam haszontalan műhely-salak. / Te légy titkos szépségű, ritka kő, / miből a művész óriást farag."

Érthető tehát a várakozásteljes kíváncsiság Jékely Zoltán itt közzétett, eddig kiadatlan levelei iránt, melyeket Ráduly János gyűjtött össze, és rendezett kötetbe.

Lehet hinni és lehet vitatni annak igazát, miszerint a házasságok az égben köttetnek, ahhoz viszont nem fér kétség, hogy a barátságok hálóját itt szövögetik a földön.

Jékely Zoltán Szovátán ismerkedett meg Szabó Mihály történelem—magyar szakos tanárral, és ez a találkozás kihatott egész hátralévő életükre. Mondhatni, hogy a véletlen hozta össze őket 1973-ban, amikor rokoni látogatásra jött Szovátára az író, és hogy meghosszabbította ott tartózkodását, abban nyilván szerepe volt Szabó Mihály tanárnak, a közös horgászásoknak az „örök" Küküllőben. Talált közöttük a szó, ismeretségük barátsággá mélyült, melynek írásos tanúsága Jékely Zoltán 21 levele a kedves jó baráthoz.

Ráduly János Sorok a Jékely-levelekről című előszava visszapergeti az előzményeket. Ebből megtudjuk, milyen úton-módon jutott e levelek és fényképek

birtokába, a leveleket sikerült fénymásoltatnia, és Szabó Mihályné Kulcsár Ilona készséges segítségének köszönhetően hozzákezdhetett az anyag szerkesztéséhez. Ráduly János tulajdonképpen régebbről ismerte Szabó Mihály tanárkollégát, aki örömmel újságolta el neki, hogy Szovátán megismerkedett Jékely Zoltánnal, Áprily Lajos fiával, akivel olyannyira összebarátkozott, hogy azóta is leveleznek.

Ez a barátság az irodalom és a Küküllő medrében fogant, ami nem véletlen, hisz Jékely Zoltán, az íróember és Szabó Mihály tanár azonos hullámhosszon hallgatta, szerette, oktatta az anyanyelvet, írott üzenetváltásuk is erről tanúskodik. Közvetlen hangvételű, őszinte megnyilatkozások a Jékely-levelek. Valamennyi személyes, családi vonatkozású történéseket rögzít, hétköznapi gondokról számol be, és végig „postabélyegzős" tanúja marad egy önzetlen barátságnak.

Az első levél keltezése 1973. november 5., Budapest. Vagyis alighogy visszatért szovátai tartózkodásából, rokonaitól, Bíró Gáboréktól, sietett írni Szabóéknak, Misi barátjának. „Gyorsan írok, hogy megnyugtassalak: a szemüvegrecepteket jóhelyre vittem, már készülnek is »igazlátóid«, mind a három." (Jékely Zoltán segítő szándékát minden bizonnyal az általa megtapasztalt akkori romániai viszonyok is táplálták, hisz egy minőségileg tökéletes szemüveget csak külföldről remélhetett a minden jóból kirekesztett hazánkfia.) Ámde tartalmaz ez a levél néhány olyan sort is, mely „igazlátóbb" a csiszolt üvegnél:

„Sóvidéki, általában erdélyi élményeim még elevenen zsibonganak bennem, s minden éjszaka oda álmodom magam. Mindezeknek (?) Erdély zenéje, az a nóta, melyet horgászat közben Tőled tanultam, s egyre tisztábbab cseng a fülemben, a hangodon: »Szovátai zöld erdőben születtem«. Ezt is, valamint a jóízű történeteket, általában: barátságunkat hálásan köszönöm!"

Az együtt töltött szép napokról fotók is készültek, és hogy postázta ezeket Budapestre Szabó Mihály, azt Jékely Zoltán válaszlevele is igazolja, megköszöni. Többek között a két horgászó barátot is megörökítette a fényképezőgép, és ez a közös szenvedélyük — a horgászzsinór — még szorosabbra fűzte a barátságukat. Íme az írásos bizonyíték: „Élni nem kell, de halászni muszáj! Szabó Mihálynak, sóvidéki horgászataink emlékére, barátsággal, Jékely Zoltán, 1973. okt. 23-án."

Ezzel a néhány sorral dedikálta *Isten madara* című elbeszéléskötetét barátjának az író. Míg *Az álom útja* címet viselő verseskötetét e némileg módosított sorokkal ajánlta barátjának: „Élni nem kell, de horgászni muszáj! Szabó Miskának Örök barátsággal, Jékely Zsoli 76. aug. 17."

Egy harmadik dedikált kötet is van a Szabó család birtokában: *Az idősárkányhoz* című, mely régi és új verseket tartalmaz: „Szabó Miskának és kedves Iluskájának, szeretettel és barátsággal Jékely Zoltán. 1976. aug. 17."

Ezt személyesen adta át Szabóéknak, amikor meglátogatták őt Szentgyörgypusztán, mivel az előzőleg postázott kötet nem érkezett meg Szovátára. (Akkoriban nem lehetett csodálkozni azon, hogy a sajtókiadványok, könyvek fennakadtak a rostán...)

Néhány hónapi levélszünet következett, ám ennek megvolt a szomorú oka. „... szegény jó Bene László halála! ... annyira elszomorított, hogy mukkanni sem tudtam. ... Ó, jaj, szegény, áldott jó, drága ember, aki apámról olyan szépen beszélt nekem, mintha egy fejezetet olvasott volna a Bibliából!"

Bene László ugyanis lelkipásztor volt, és nagy tisztelője Áprily Lajosnak, az író édesapjának, érthető, hogy eltávozása fájón érintette Jékely Zoltánt. „Kérlek, sziveskedj alkalomadtán tolmácsolni Bene László családtagjainak mélységes részvétemet!" — írta levelében (a bélyegző szerint 1974 januárjában) Misi barátjának. Ugyanakkor kilátásba helyezte, hogy tavasszal újra találkozhatnak. „Ifj. Péterfy László vőmnek és leányomnak sokat meséltem Rólad, mondhatni felajzottam őket a sóvidéki nagy kombinátorral való ismeretségre."

Tréfásan, bizalmaskodva nevezte kombinátornak a barátját, és értette ez alatt az ötletgazdag, ügyesen kombináló embert, akinek ebbéli tulajdonságát bizonyára megtapasztalta.

Az ez év április 1-jén kelt levelében némi szomorúsággal tudatta, hogy az áprilisra tervezett utazása Szabóékhoz csupán álom marad. Feltehetően nem a begipszelt jobb keze akadályozta ebben, az írásban viszont pillanatnyilag gátolta. „Ezért firkálok így, mint az éhes cickányok a Küküllő havas jegén" — írta levelében, amelyből árad a derű: „Hogy viselkedik a szemed? Látod-e még a pisztráng 17-ik pettyét a farka alatt, másfél méteres víz mélyén? Hm??"

Az egyre szeretettelibb kapcsolatukra utal, hogy Jékely felajánlotta segítségét, szívesen látná az orvosi kivizsgálásra oda utazó Szabó-fiúkat, és igen fájlalta, hogy ez a találkozás nem jöhetett létre. De ennél is jobban, hogy a „…fiacskád gyógykezelése érdekében nem történtek meg a szükséges intézkedések! Nagyon fáj a szívem értetek!"

A saját és a családja egészségi állapotáról bár nem tudósítanak részletesen a levelek, de érintőlegesen szinte mindegyikben jelen vannak.

„Nem vagyok háládatlan, csak végtelenül kimerült. Számtalan betegség ostromolja a családot, az orvosok oly sűrűn látogatnak, mint Ludányt a mennykő. Főleg gyermekbetegségekről van szó — de engem talán jobban megviselnek, mintha magam volnék beteg."

Mi sem természetesebb, hisz az író is szülő, illetve nagyszülő, sőt elsősorban az! Gondoljunk csak a gyöngédségről és mélységes szeretetről valló Áprily-sorokra: „Kicsi virág, — itt köd van és sötét, / és átok jár a földön szerte szét. / Te fénybe jutsz. Vajon mit érezel, / mikor leírod: Anno 2000? (*Unoka*)". Majd később: „Keze: kezem kis mása. Megható. / Gyengült szememmel meg-megcsókolom. / Csecsemő teste időmutató, / méri növekvő aggastyán-korom (*Dédunoka*)."

Jékely leggyakrabban imposztoroknak nevezte a gyermekeket, unokákat, vagyis kópéknak, kis huncutoknak. Fényképeket is küldött róluk, amelyek Szabóék látogatása alkalmával készültek, ám ezekről lemaradt a „vén fő imposztor (alias J. Z.)", ahogy önmagát nevezte.

Egyetlen leveléből sem hiányzott a derű, kiváltképp, ha szóba hozta a horgászást, és megfelelő kelléket, horgot is küldött Misi barátjának, ám azt is elpanaszolta, hogy otthon „A Duna nemhogy pisztrángot, de még karbincsot sem hoz az utóbbi időben... befellegzett a horgászatnak is. Elcivilizálták a folyókat."

Ebben az 1977. július 3-án írt levélben először jelzi, hogy „erősen beteges vagyok tavaly nyár óta. — Egyre többet gondolok Rátok!" Lappang ebben a két mondatban némi elbizonytalanodás és jelzés arra vonatkozólag, hogy egyhamar nem találkozhatnak...

Aztán mégis felcsillan a remény. „Most már tavaszodik, talán megérjük — azt is, hogy valahol találkozunk egyszer..."

És ezzel nincs vége a tervezgetésnek, minden képeslapon, levélben utal arra, hogy viszontlátja kedves Miska barátját és nem utolsósorban Erdélyt, Parajdot, édesapja kedvenc tartózkodási helyét, ahol „Rengetegekből suhog a Küküllő. / A rengeteg titkát is ismerem" — áll Áprily *Parajd, 1897* című versében, a *Parajdi forrásvizek* című négysorosában pedig így vall: „Én Istenem, milyen gyönyörűek — / A szám mindegyik hűsét megkívánja. / Én vagyok itt a friss forrásvizek / hűtlenkedő, havasi Don Juanja."

Csoda-e, hogy író fia oly szorosan kötődik a helyhez?! Szabó Mihály barátjához nemkülönben, aki Áprily-estet is szervezett Parajdon és Szovátán, s az eseményről fényképet küldött, amért igen hálás Jékely Zoltán. Válaszleveleinek mindegyike azt bizonyítja, hogy sok szállal kötődnek egymáshoz; gyengélkedésről és különböző súlyosabb testi nyavalyákról is beszámolnak, akárcsak a szomorú családi eseményekről, és mély részvéttel osztoznak egymás bánatában. A segítőkész, önzetlen barátság vezeti Jékely Zoltán kezét a levélpapíron, az első találkozás, a közös horgászások élménye, a szülőföldhöz való tartozás érzése teljesen beágyazódik a mindennapjaikba.

Vigasztalás, de mintha némi félelem is kiérződne Jékely Zoltán derűvel fűszerezett leveléből: „de ládd, hat (6) tüdőgyulladás sem bírt el veled: — a hetedik már futamodik előled! (Benevezhetnél ennyi t.gy. legyőzése után a következő olimpiára) — Én csak két gyomor, ill. nyombélfekéllyel vigasztallak: T. i. lebírtam őket — egyelőre. Egyéb bajaim viszont szaporodnak" — írta 1980. augusztus 24-i levelében. És van ebben a levélben még egy elgondolkoztató mondat is. A következő: „pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve... — mondják a halak is a vizeinkben." Hogy mire gondolt az író, tudjuk, ő a néma halak „beszédét" is érti...

Kettejük őszinte barátságára utal, hogy némelyik levele végére a keresztnevét vagy annak becézett alakját — Zoli, Zsoli — írja Jékely Zoltán, valamint az is, hogy Miska barátját kéri meg a rokonoknak küldött üdvözlete tolmácsolására.

A Ráduly János által közzétett kötet — Jékely Zoltán kiadatlan levelei mellett — még sok információt tartalmaz. Fényképeket, a fotók hátára írt Jékely-sorokat, az író dedikációit, amelyekkel tanár barátjának és a családnak ajánlotta

három megjelent kötetét, életrajzi adatokat, nem utolsósorban pedig egy beszélgetést Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával, mely még inkább megvilágítja, kerek egésszé formálja az olvasó előtt a levelek hordozta történéseket, két azonos hullámhosszon élő férfiember barátságát.

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó e termése Ráduly János előszavával, jegyzeteivel s az általa készített interjú Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával, vagyis Ilu nénivel nagyon emberközeli, és hézagpótló olvasmánya lehet tanulóknak és felnőtteknek, közel és távolabb élőknek. Lapozgassák az Áprily Lajos és Jékely Zoltán, apa és fia, a „páros csillag" iránti tisztelettel, szeretettel.

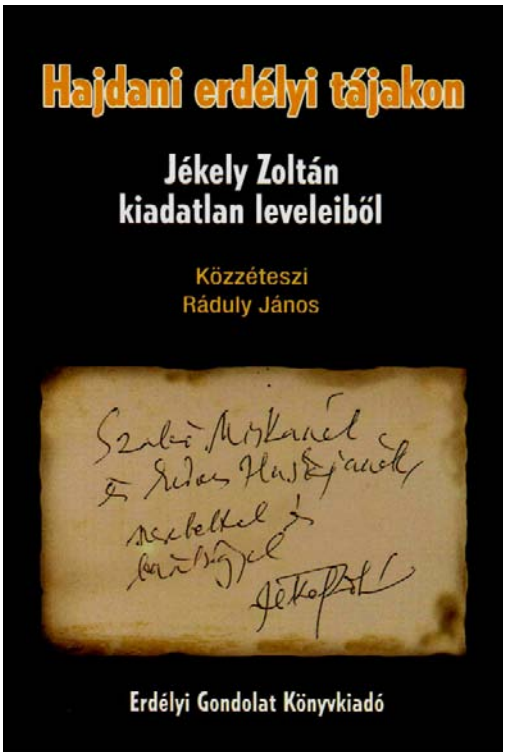

Brauch Magda

Rózsák és hiúzok

Kinde Annamária *Rózsavér* című verseskötete (AB-ART, 2009) a szerző eddigi életművének hatodik kötete. 13 év alatt hat verseskötete látott napvilágot, most megjelent könyve — 15 vers kivételével — válogatás az előző ötből.

A lírikus verseit valóban nem mindig könnyű megközelíteni, mert szimbólumainak, motívumainak „megfejtése" inkább csak sugallja azt az életérzést, amely létrehozta őket. Maga a kötetcím, a *Rózsavér* is egyéni szóalkotás, jelkép — hiszen ilyen összetételt nem ismer beszélt anyanyelvünk —, de a költő eszköztárában nagyon is helyénvaló: jelzi azt az ellentétet, melyet a kötet egész lírai anyaga tolmácsol: a jót és rosszat, a birtoklást és a hiányérzetet, az örömet és a fájdalmat, a vágyat és a szorongást, a boldogságot és a boldogtalanságot. Ezt sugallja a címadó „rózsavér" összetétele elő- és utótagja közötti ellentét: „Álmatlan éjen semmi bámul, / a tükörből rád vigyorog. / Fordulj hátra / és nézz reám: / ha szerencséd van, ott vagyok" (*Rózsavér. A jó tanács*).

A rózsa — vagy általában a virág — szinte állandó motívuma költészetének: *Nem védett virág*, *Rózsavér. A hasonlító*, *Rózsavér. A halódó virág*, *Rózsavér. Körvers a harmadik forrásról*, *Rózsavér. Fojtogató*, *Kiben a virradást köszöntöm* és mások, valamint bravúros szonettkoszorújának címe: *Részeg rózsa szétírt szonettje.*

Más részről gyakori jelképei a vadállatok is, bár ezek legtöbbször nem ellenségként — néha éppenséggel barátként — vannak jelen: „Évek óta csak oroszlán- / bőgés a mindenem. / A pumával nem lehet / szót érteni, mert idegenből / csak nemrég érkezett" (*Állatkert*).

Vadállatok a „főszereplői" más verseknek is: *A hiúzok természetéről*, *Hiúzok háza*, *Kenguru* vagy a *Komoly dolgok*, melyben a tigris félelmetes: „Tigris mordul. / Visszhangzó sziklák közt / lapul a vihar."

Egyes darabokban a vadállatok együtt vannak jelen a rózsával: „Hiúzok lépte sejlik, távozóban. / Nem lesz több búcsú, szívszorongató. / Sem várakozás zárt kapuk mögött. / Szó kell, egyszerű. / Oldó simogatás védelme. / Ne engedj prédául démonoknak. / Tartsd élő szívemet. / Ne hagyj magam aláznom. / Őrizd a rózsát" (*Virradatkor meglátom arcodat*).

A modern költészetre jellemző a többértelműség. A költő az olvasóra bízza, hogy mit ért meg, pontosabban szólva, mit érez vagy sejt meg művéből. Mint olvasó, ebből az említett ellentétes érzelemvilágból — mely Kinde Annamária líráját jellemzi — a negatív előjelű életérzést, a bánatot, a hiányt, a fájó magányt vagy a szorongást és a kiábrándultságot érzem, sejtem, észlelem, néha konkrétan értem is. Persze föltételezhető (mivel magam nem tudhatom, hiszen nem írok ver-

seket), hogy az ihlettel megáldott-megvert lírikus elsősorban negatív érzelmeit „írja ki magából", illetve ezek ihletik meg. Mindenesetre Kinde Annamária kötetének darabjaiból erre lehet következtetni, legalábbis azok többsége valami nagy kiábrándultságot, csalódást, pesszimizmust tükröz: „Világ jobbá nem bűvölődik. / Mocsaras lett a bizalom. / A barátságot is feledték, / Ha üzletre nyílt alkalom. / Megutálták a szép világot / Többnyire még ártatlanul. / Ki mondja meg az igazat? … Száműzött lett a szerelem / Számokba át nem írható. / Külön úton a hölgy s az úr / És egyik sem megbízható" (*Még egy szerelmes utcabál*).

Félelemről, fájó magányról, hiányérzetről vallanak a kötet versei: *Gyűrött arc balladája*, *Még egy dal a félelemről*, *Ősz, más világok*, *Soha más*. A magányérzet összefüggésben lehet egy szerelem elmúlásával, amint azt az *Óra* és az *Ideje szépen elköszönni végül* költemények bizonyítják, vagy a *Szerelem végső búcsúzása*, érdekes, befejezetlen mondataival, melyek újszerűsége sejtelmessé teszi a mondanivalót: „állnak hársfák is ugyanúgy, ahol / levelek susognak, ugyanúgy, ahol, / mint abban a májusban, amikor / szerelem hiánya fájt nagyon, amikor / szerelem búcsúzása, vodka, bor."

Ebben a világban, amelyben csalódnia kellett, a költőt nem vigasztalja mindennapi, olykor értelmetlen idővesztegetésnek tartott munkája, feladatainak elvégzése sem, mert „… mindig egyformábbak/ lesznek a napok, / a sok egyformaságba / már belefásulok" — írja a *Csajka-blues*ban, és a *Csak napra nap* című versben: „Csak napra nap, és mind a te időből. / De sok mindenre nem voltál még képes. / És újra este van."

Az élet értelmetlenségét, rohanó világunk kilátástalanságát fejezi ki a *Rózsavér. Fojtogató* című darabban is: „Rohanva bár a többivel/ ámíthatsz, enni, élni kell, / sőt félni kell, az élet ez, / hazudni, csalni, ölni kell, / hiába nem tied az éhség: / már semmid sem a magadé. / Házadban lakik a sötétség."

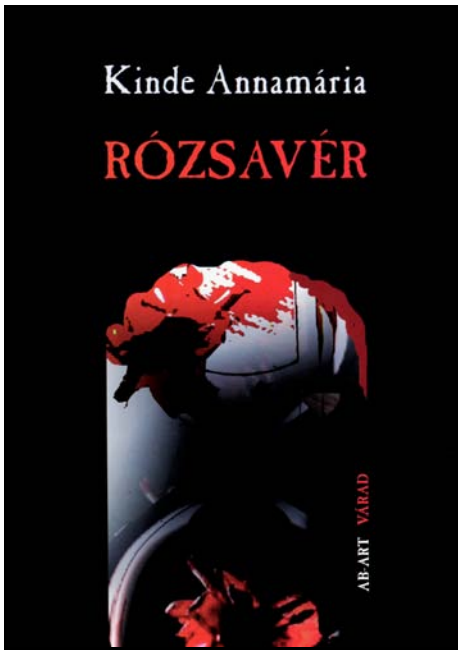

A költő elfogadhatatlannak tartja azt a világot, amelyben mindenkinek megvan a „saját magánya": „Ki-ki élete vállalása / saját halála, / saját temetője, / arca magánya" (*Saját magány*). Ebben a világban egyre nő az emberek közötti elidegenedés, az empátia hiánya: „Nem értem, miért nem figyelnek, / ha figyelnének, értenének. / Fájdalmat titkolni tanítnak. / Fátylakat vonnak a világra" — írja *Érthetetlen* című versében, de bevallja, hogy hasonló helyzetben ő maga sem érti mások kívánságait, nem érzi át félelmeiket.

A kiábrándult költőt és embert csak gyermekkori emlékei, élményei képesek megvigasztalni (*A nyári kert*, *Várkisasszony*, *Téli angyalok*, *A jó király*). Ezekre a boldogabb, gondtalanabb időkre emlékezve derűsebben látja a jelent is: „jázminból rózsából loncból gyermekkorból / összerakom mégis mostan a nyári várat" (*Felépül mégis*).

Életének egy-egy mozzanata, kellemes, meghittnek tűnő emléke is megihlette, bár ezek a versek is többnyire elégikus hangúak: *Talponálló*, *Nyári bor*, *Rés*, *Arad, színházi este*, *Hol téged*, vagy remek életképe az *Átszálló állomáson* (természetesen — akárcsak Dsidánál — itt is Székelykocsárdról van szó).

Kinde Annamária általában — Radnótival szólva — „formában beszél", hibátlan, dallamos, könnyen gördülő rímes, gyakran jambikus sorokban, de ritkábban szabadversekben is. Jelképei, metaforái és egyéb költői képei egyénítő erejűek, ritkábban szürrealista képet is használ: „Nem félek már. Esőhálóban nyüzsögnek, / csúsznak-másznak a csillogó napok. / Egymást taposssák a hangulatok. / Feltornyosulnak. Vihar születik" (*Esőhálóban*).

A kötet közel 100 költeménye nincs ciklusokra osztva, és az egyes versek keletkezésének időpontja is ismeretlen. Így az is titok marad, melyek az új, kötetben még nem közölt versek. Pedig az olvasó, de főleg a verselemző ezekből az adatokból is levonhatna bizonyos — a szerző életművének alakulására, fejlődésére utaló — következtetéseket. Vagy ez mindegy? A kötet legkiemelkedőbb, legművészibb alkotását tekintve valóban az. A *Részeg rózsa szétírt szonettje* című szonett-koszorúról van szó, amelyik abban különbözik a napjaink költészetében divatos szonettkoszorúktól, hogy a költő külön alcímet ad mind a 15 darabnak, és nem az utolsó, hanem a legelső ebben a koszorúban a mesterszonett, azaz a többi 14 vers első soraiból összeállított darab, melynek külön címe: *Álszonett mámoros virághoz*. Ez a nagylélegzetű költemény összefoglalja a kötet verseiben fölvetett gondolatokat, képeket, motívumokat, kissé József Attila Eszmélet című ciklusára emlékeztetve (legalábbis gondolatiság szempontjából). Idézzük befejezésül a *Légy akkor szürke hátú farkas* alcímű szonettet: „Növekedik az áldozatra / minden, ami született egyszer. / Csontujjával a halál érint, / azután többé nem növekszel. / Elfogysz, mint augusztusi pára, / nem simogatsz többé kezeddel. / Elfogysz, mint lengedező szellő. / Választásod is elfogy egyszer. / Vad vihar képében üvölts még! / S ha ezt már soha nem tehetnéd, / Légy akkor szürke hátú farkas, / erdőn, mezőn, nád között alhass, / s ha nagy álmod elér, lehessél / fű, fa, levél, virág, gyümölcs."

Erdélyi Toll – gyermekeknek

Csire Gabriella

Vitéz Háry János

Garay János *Az obsitos* című elbeszélő költeménye nyomán

Garay János (1812–1853) neve elválaszthatatlan a kiszolgált öreg vitéz, Háry János alakjától. Garay, a reformkor sokoldalú egyénisége rengeteg verset, novellát, karcolatot írt és igen termékeny újságíró volt, holott mindössze 41 évet élt. Műveinek túlnyomó többsége a magyar történelem nagyjairól szóló elbeszélő költemény. Az idő rostáján mégis rövid lélegzetű humoros poémája maradt fenn, *Az obsitos* (1843).

Obsitosnak nevezték a 14 évi hadiszolgálat után „obsittal", azaz elbocsátó levéllel szabaduló katonát. A császári hadseregből hazatért öreg katonáról, a régi magyar élet jellegzetes alakjáról mintázta meg hősét Garay. Csatákról, nagy haditettekről, távoli országokról, az Óperenciás-tengeren túli csodás helyekről regélő obsitosa ártatlanul füllent, áradó humorral és nagy beleéléssel. Kalandos történetei abból a vágyálomból fakadnak, hogy híres, világszerte megbecsült legyen a bátor, lovagias és szavatartó magyar vitéz.

Átdolgozásom, a *Vitéz Háry János* híven követi az eredeti mű szerkezeti felépítését, sajátos stílusjegyeit, nyelvezetét és hangulatvilágát. Csak a töredékes kerettörténetet egészíti ki. A két kaland egységes foglalata a mulató esti

és éjszakai hangulatát jeleníti meg, ugyanakkor következetesen szerepelteti az állandó jelzővel ellátott figurákat — az írót, a bírót és a diákot —, az obsitos hallgatóságát.

Garay János poémája ma is élő, elragadó mű. De igazán népszerűvé — sőt világhírűvé — akkor lett, amikor Kodály Zoltán megzenésítette. A *Háry János* című daljáték szövegkönyvének a szerzője két jeles író: Paulini Béla és Harsányi Zsolt. A budapesti Operaház mutatta be először Kodály remekművét 1926. október 16-án. A premiert követő diadalút máig tart, melynek figyelemre méltó állomása a Kolozsvári Állami Magyar Opera megnyitása a *Háry János*sal 1948. december 11-én. De sok jelentős külföldi operaház zeneértő közönsége is a szívébe zárta Kodály Zoltán daljátékát.

Számunkra külön öröm és büszkeség, hogy a daljáték főhősét Palló Imre alakította első ízben, a kis székely faluból, a Hargita megyei Mátisfalváról származó operaénekes.

Palló Imrét (1891–1978) kitűnő színpadi megjelenése, remek dikciója és szép lírai baritonja a magyar operajátszás kiemelkedő alakjává emelte. A legjelesebb európai operaházakban is fellépő művész a kortárs zene lelkes híve volt. Háry János igazi megtestesítőjének őt tartják mindmáig.

Regét regéhez ölt

Este volt már, késő este. Parasztgazdák, fiatal legények ültek szerteszét az asztaloknál, s itták a hegy levét. A kiszolgált katona, mint mindig, a potrohos bíróval és a huncut íróval borozgatott. Háry János regét regéhez öltött. Szavain csüggött az egész mulató. Hangos éljenzés követte minden történetét.

— De ez még mind semmi! — ragadta fel öblös kancsóját Háry János.

— Mit semmi! — dörmögte vidáman a potrohos bíró. — A soknál is több!

— Nagy vitéz kend, Háry bátya — ismerte el a huncut író. — Vagy ki ne tudná, mekkora sereget futamított meg és hány ármádiát vert szét egymaga! Annak is híre ment ám, hogy sátrát francia fejekkel rakta körül. Bizony hetedhét ország ámul a magyar huszáron, aki jártában-keltében túljutott az Óperenciás-tengeren s lábát a világ végén lelógatá.

— Nem addig van az! A legjavát elhagyta — szólt közbe a sarokasztaltól a furfangos diák. — Kendek még mit se tudnak, ha nem hallották, hogyan fogta el Háry bátya a nagy Napóleont.

— Nagy ő a franciák közt! — biggyesztette ajkát az öreg vitéz. — De engem úgy segéljen, nem a magyar, hát még a magyar huszár előtt. Már nem tudom bizonyosan, hol és mikor tört ránk rettentő nagy ármádiával a francia — sodorta meg bajszát az obsitos. — Kétszázezerrel támadt a császár. Mi csak százan voltunk, legfeljebb kétszázan lehettünk. De mind egy szálig szép, tüzes, derék vitéz. Kétszázezer ellen kétszáz, az angyalát!

A furfangos diák nagyot tüsszentett e szókra a sarokból. Hiszen sose ült nyeregben a nagyotmondó obsitos, de annyiszor emlegette és annyiféleképpen fakó lovát, hogy maga is elhitte végül: nem baka volt, hanem lovas huszár.

Köhintett egyet-kettőt az öreg gyalogkatona, s tovább szőtte-szövögette kalandos történetét.

— Szép számmal voltak ők. De nálunk volt a kurázs! Megütköztünk a franciával, meg bizony! Magam voltam az első, aki közébük vágtatott gyors lován. S hullott az ellenség, mint zivatarban a jég, vagy kasza nyomán a fű. Megállt fölöttünk a Nap, s ámulva csodálta: kétszázezret hogy vert meg kétszáz, az angyalát!

A furfangos diák rettentő nagyot tüsszentett e szókra. De Háry János nem vette le szemét asztaltársairól, s tovább regélt.

A hatlovas hintó

Futott a vert sereg, menekült üldözői elől a francia. Háry is fölkapott lovára s kivont karddal kergette az ellenséget. Fullasztó porfelhő kavargott a harcmező fölött. Háry mégis észrevette az aranykengyeles lovast, s utána vetette magát. Szélnél sebesebben száguldott a francia. Ám egy sűrű erdő szélén utolérte a hős huszár, s el is fogta a vezért.

— Az angyalát! — csípte nyakon Háry a tisztet. — Valld meg azonnal: te vagy, ugye, az a híres Napóleon!

— Az vagyok — hajtotta le fejét a foglyul ejtett vezér. — Csak egyet kérek tőled, dalia. Kegyelmezz életemnek! S hidd el, nem marad el hálám. A francia király kincstára nem szegény.

— Uram, nem addig van az! — förmedt szepegő foglyára a huszár. — Gyerünk gyorsan a kapitányhoz, lánchordta francia!

Háry János megragadta a tisztet s vitte a síkon át. Ám hirtelen hatlovas hintó állta útját, mintha csak a földből nőtt volna ki.

Gyönyörű úrnő lépett elő a fényes kocsiból. Ruhája aranytól és drágakövektől nehezült. A szépséges hölgy a bilincsbe vert fogoly láttán felsikoltott:

— Jézus Mária! Hát így kell látnom téged, nagyfelségű férjem?

A tündöklő úrnő nem volt más, mint Mária Lujza, maga a császárné.

— Ki vagy, jó vitéz, aki elfogtad a nagy Napóleont? — felejtette szép szemét Háry Jánoson.

Kihúzta magát a huszár, s büszkén válaszolta:

— Nevem Vitéz Joannes Háry, az angyalát!

— Hallgass rám, hős vitéz! — vetett merész tekintetet Mária Lujza a daliára. — Te olyan rendkívüli tettet vittél végbe, mint eddig egyetlen magyar sem. Ha te most nagyfelségű férjemet elbocsátod, mi szentül megfogadjuk: holtomiglan-holtodiglan enyém-tiéd leszünk.

— Az angyalát! Tudom én, mi a vitézi becsület! — kiáltott fel Háry. — Szép asszonyért, szép leányért poklok mélyére száll, tűzön-vízen átlovagol a jó huszár. Ne legyen igaz magyar nevem Vitéz Joannes Háry, ha nem engedem foglyomat szabadon!

Mindjárt szavának állt és Napóleon kezéről leoldotta a bilincset. Saját markában a császár ajándéka, két szép aranyóra csillogott. Mire magához tért az ámulatból, a hatlovas hintó rég tovagördült. Parányi felhő, porfelleg maradt utána, de azt is szerteszórta a szél.

Hihetik is, nem is

A furfangos diák hatalmasat tüsszentett e szókra a sarokból.

— Kapitányomnak adtam az egyik aranyórát — fejezte be történetét az obsitos. — A másikat később hadnagyom kérte el. Csak az egyiket tartottam volna meg, az angyalát! Így most Napóleon elfogását és szabadon eresztését hihetik is kendtek, nem is.

— Már hogyne hinnénk! — támadt tomboló éljenzés az asztaloknál.

— Igyék, komám! — vidult a potrohos bíró. — Nincs párja kendnek hetedhét határban!

— Éljen a hős huszár! Éljen Háry János! — koccintgattak a kapatos legények.

Az író is hörpintett borából, s tréfás kedvvel fölemlegette az obsitos híres kalandjait. Mert ki ne hallgatta volna szívesen, hogyan vívott meg Háry János a hétfejű sárkánnyal, amikor Mantovában táborozott a sereg. Eleget hüledezett a szépszámú hallgatóság az óriásrákon is, amely hatalmas ollójával felragadta a padovai tenger partján a lovas kozákot. Tirolországban esett meg a hőstettek netovábbja: a stájer hegyek égig érő ormát Háry vitéz hason kúszta végig. Olyan közel járt a hegycsúcshoz a Nap, hogy lángja már-már belekapott a huszár hajába.

— Éjszakai mulatozásunk mit sem ér — fordult a huncut író az obsitoshoz —, ha nem mondja el kend töviről hegyire, hogy s mint tett látogatást Ferenc császár őfelségénél, Bécs városában.

Lopva sandított a sarokasztal felé az öreg vitéz. Mivel a tüsszentő diákot nem találta a szokott helyén, köhintett egyet-kettőt és megsodorta bajszát.

— Hát úgy hébe-hóba kedvem szottyant Bécsbe menni — vetette el a sulykot istenigazában. — Sok barátom él ott, nem egy generális, sőt maga a király is, akit én mentettem ki Padova mellett a halál torkából. Mentem, mendegéltem… vagy mit is beszélek! Gyors fakóm vitt hátán, mint igaz, hogy egész életemben vitézként szolgáltam.

Királyi abrak

Repült Háry János fakó lován, repült szélnél sebesebben, s hajnalra Bécs városába ért. Mindjárt ráismert a király házára. Az a híres kétfejű sas ült a magas tetőn, amely nap mint nap elköltött egy tulkot.

Mint illik, lovát a sövény fájához kötötte a nyalka huszár. Büszkén lépdelt végig az őrt álló katonák sorfala előtt. Barátságosan köszöntötte a strázsákat, akik mind ismerősei, jó pajtásai voltak. A tornác végében lenyomta a vasajtó kilincsét. Egymás után nyíltak az ajtók előtte, s Háry János álmélkodása nem ismert határt: a vasajtót ezüst követte, a fehér ezüstöt pedig színarany.

Ekkor lenyomta bátran a kilincset. Benyitott a szobába, ahol színarany volt minden, földtől mennyezetig.

— Isten hozta kendet, régi jó barátom! — ismert rá nyomban a király, s magához intette vitézét. — Nos, hogy állunk? Úgy látom, frissen, derekasan.

— Hál' Isten megvagyok, még a régi bőrben — szerénykedett a huszár. — Jó fakóm is megvolna, melyen őfelségét egykor megmentettem, de épp a végét járja.

Felfigyelt a király vitéze szavára. Menten megkérdezte:

— Hát hol hagytad szegény lovadat?

S parancsba adta azonnal: vezessék elő Háry János fakó lovát.

— Istállóba vele! — kiáltotta Ferenc király. — Parádés lovammal egyazon jászolból kapjon eleséget, a színaranyból!

Szaladt a cseléd szaporán, hogy teljesítse a király parancsát.

— Hát te, jó vitézem, ettél-e már? — tudakolta őfelsége.

— Bizony még nem, felség — vallotta meg Háry János.

— Semmi, no, ülj le — mutatott helyet az asztalnál Ferenc király. — Vacsoráról maradt még egy darabka sült.

Rögtön előszedte a sültet meg a fehér cipót. Nem győzte unszolni vendégét: lásson evéshez! Közben kikiáltott a mellékszobába:

— Hej, anyjuk, van-e még a háznál innivaló?

— Nincs bizony, felséges férjem — válaszolta a királyné. — Lakájunk most hajtotta fel az utolsó kortyot. De itt a pénz! Küldje át valamelyik gárdatisztjét a kocsmába.

Szaporán szedte lábát a torkos lakáj. Térült-fordult. Szempillantás alatt asztalra tette a teli üveget.

Evett-ivott s jóízűen beszélgetett Háry vitéz a királlyal. Nagy ütközetekről, régi csatákról, híres győzelmekről esett szó a két harcostárs között. A csöndes beszélgetést-borozgatást éktelen lárma zavarta meg. A királyúrfiak, akik észrevétlenül lopóztak be a szobába, összevesztek a vendég cifra tarsolyán. Egymást tépték-cibálták, csúnyán visibáltak.

— Gyermekek! — szólt rájuk az édesapa. — Köszönés helyett hajba kaptok a vendég előtt? Az angyalát! Nem látjátok, ki van nálunk? Adjatok parolát és pacsit Háry bácsinak.

Azonnal helyreállt a béke. A királyúrfiak pompás parolát ütöttek a huszár vasmarkába. Háry János ekkor cifra tarsolyába nyúlt: egy-egy krajcárkát akart ajándékozni a gyermekeknek.

— Nem, nem! Ezt nem engedem meg, barátom! — avatkozott közbe a király. — Krajcár nem való gyerek kezébe. Neked, vitézem, amúgy is nagyobb szükséged van pénzre, mint nekik.

És a király teletömte régi harcostársa markát színezüst tallérral. Köszönte Háry János a sok pénzt meg a szíves vendéglátást és elbúcsúzott.

Fakója hátán lovagolt ki Bécsből. Jóllakott paripája úgy száguldott, akár a gondolat.

A bujdosó pohár felborul

A királyi abrak megtette a magáét — révedt vissza Háry János. — Fakó lovam huszonnégy óra alatt hozott haza Bécsből! És az a sok pénz, az angyalát! Kár, hogy a jó tallér hamar elfogyott. De áldott legyen Ferenc császár! Nála jobb barátom sose lesz.

E szókra rettentő tüsszentés volt a válasz a sarokból. Hát a furfangos diák visszajött?

— Az angyalát! — kiáltott fel az obsitos. — Ha egyetlenegy ezüstöm maradt volna, vagy ha élne fakó lovam, elhinnék vitéz dolgaimat. Így most el is hihetik, nem is kigyelmetek.

— Hisszük, hisszük! — dörmögte a potrohos bíró.

A mulatóban tetőpontra hágott a jókedv. A kacaj és az éljenzés közepette a bujdosó pohár is felborult. Öblös kancsóját Háryra köszöntötte ekkor a huncut író:

— Tartsa meg kendet az Isten! Regéljen nekünk holnap is!

Nagyot hörpintett az obsitos hős. Megsodorta bajszát s köhintett egyet-kettőt zavarában. A furfangos diák fölpattant helyéről. Érces hangja átsüvített a mulató zaján:

— Nincs oly vitéz a földön, mint Háry bátya volt!

Keller Emese illusztrációja

Jancsik Pál

Talált toll

Ott találtam ezt a tollat,
írótollat, golyóstollat,
ahol őzek és mókusok
ugrándoznak, bolondoznak.

Erdő adta, rigó küldte,
mátyásmadár ajándéka,
amit írok, tollba mondja
surranó gyík, lomha béka.

Hallhatod az erdőzsongást,
csobogását vízereknek,
szelek füttyét — fönn az égen
gyapjas felhőt terelgetnek.

Érzed könnyű illatát is
a réteknek, száz virágnak,
és azt is, hogy arcon simít,
rabul ejt egy jó varázslat.

Megrakodva megyek haza,
de a nevem mégse tolvaj.
Ékeskedem, büszkélkedem
az idegen, talált tollal.

Búzatábla

Búzatábla, aranysárga,
ringó, hajló, zengő tenger.
Kalászfejek, nagy ékszerek,
tele kövér gyöngyszemekkel.

Pitymallik a hegyek felől.
Zúg a sárga búzatábla.
A fölkelő nap bevonja
szivárványos ragyogásba.

Pulyka

Méregzsák a pulyka,
azért olyan rusnya.
Feje, nyaka vereslila,
meredez a tolla.

Peckes a járása,
mintha gyöngyön járna.
Talán a baromfinépnek
hódolatát várja.

Amért olyan büszke,
neveti a jérce.
„Szebb a páva, mint a pulyka” —
csúfolja a csirke.

Dongó

Selymes, bársony-síkos,
a potroha csíkos,
fekete a feje,
pici pont a szeme.

Ha a dongó rászáll,
a gyönge virágszál
a súlyától szinte
lehajlik a földre.

Zimmeg-zümmög egyre,
virágos a kedve,
hiszen reggel óta
a szirmokat dongja.

Elöl szívókája,
hátul meg fullánkja.
Szállj el, dongó, hess el
mérges fegyvereddel.

Szitakötő

Mint finom mívű szerkezet,
oly sima, fényes, kényes ő,
mint ritka, drága ékszerek,
olyan ez a szitakötő.

Ha pihen — mozdulatlan ül.
Ha száll — cikázva libbenő.
Csak bámulod értetlenül,
hány mutatványra képes ő.

Vadászni rá s megfogni kár.
Villanjon szabadon elő,
így szép és ékes ő, akár
magyar neve — szitakötő.

Toronydaru

Hosszú karú toronydaru
dolgozik a telepen,
lendül le és föl a karja,
meg is fordul kereken.

Ámulattal nézi Péter:
Hű, de remek szerkezet!
Ilyen óriást vezetni
csuda jó dolog lehet.

Majd ha megnő — úgy gondolja —,
ő is az lesz, építő,
akinek a keze nyomán
az épület ily szaporán
készül, szépül, égre nő.

P. Buzogány Árpád

A gagyi fajta tarka szarka

Gagy faluban most is
rengeteg a szarka
és a legtöbbjük a
mai napig tarka.

Egyszer nagy gondban volt
ám egy szegény szarka,
hogy a kelleténél
rövidebb a farka.

Lenne hosszabb bár egy
csöppel — ezt akarta
s gondterhelt kis fejét
szárnyával vakarta.

Lelkét legbelül a
vad irigység marta:
az övénél hosszabb
minden szarka farka!

Póttollat keresett
— valamennyi tarka —,
a szabóhoz vitte
s az neki felvarrta.

Gyönyörködve nézte
az a gagyi szarka,
hogy az új farokrész
milyen tarka-barka!

Már éppen másnak is
mutatni akarta
s látja, hogy a szabó
rosszul szabta-varrta!

De jó, hogy társait
még ide nem csalta —
rajta nevetne az
egész szarkafalka!

Szalad a szabóhoz
mérgesen a szarka,
hogy a farokpótlást
bizony nem jól varrta.

Mondja a szabó, hogy
ő csak jól akarta,
de... és mutatja, hogy
üres még a marka.

Csakhogy azt hiába
mondja, hogy akarta.
Nincs egy krajcárom se —
vallja be a szarka.

Csúffá tett a cudar —
kesergett a szarka
s búnak ereszkedett
feje meg a farka.

Nem tartotta már a
fejét oly magasra,
könnycseppekkel telt meg
szemeinek sarka.

Nem volt bizony ekkor
egy csöppet se nyalka,
mint az új farkával
mutatni akarta!

Eddig gondba esett
kis fejét vakarta,
most meg könnyes szemét
szégyellve takarta.

Végre egy jó ötlet! —
villant meg a farka
s a tenni vágyástól
bizsergett a marka.

Szempillantás múlva
a csirizt kavarta.
Így lesz jó, nem ahogy
a szabó akarta!

Végül csirizes lett
feje s mindkét sarka,
de háromszor hosszabb
lett a kurta farka!

Hétig bámulta egy
egész szarkafalka...
Büszke volt ám nagyon,
hogy ő milyen nyalka!

Hét határ szarkáját
bizony ette-marta
a sárga irigység,
de ő ezt akarta!

Büszkén sétált, habár
viszketett a talpa —
sóváran figyelt egy
egész szarkafalka.

Álmos meg éhes lett
az ebadta szarka,
de a dicsőséget
oly nagyon akarta!

Esőhozó szellő
a port felkavarta —
hazafelé röppent
minden bámész szarka.

Hanem a mi szarkánk
a fejét vakarta:
elröpülni sem tud,
oly nehéz a farka.

Cseperegni kezdett,
de be sem takarta
semmivel se magát
az a csalfa szarka...

Leázott a vízben
a ragasztott farka –
bizony így járt az a
buta gagyi szarka!

Nagy Zsolt illusztrációja

Ráduly János

Fut a nyár

Fut a nyár, szaladgál,
versenyzik a széllel,
hátán a puttonya
telis-tele fénnyel.

Temérdek sok fényét
vajon hol is vette? —
Mit a tavasz elszórt,
összeszedegette.

Éjszaka

Hold az égen ezüstfényből
gyöngyöt fűz,
Morzsa kutyánk az udvaron
patkányt űz.

Kémény szélén a bagoly
így kiabál:
— Virradatig én vagyok
a kiskirály!

Lábujjhegyen

Lábujjhegyen ki matat?
Szellő tévesztett utat.

Szélanyó sír: — Istenem,
hol, merre van gyermekem?

Hét szellőfi

Janka-Panka
kint a parkban
hét kockával
házat játszik,

míg fölötte
— piros kedvvel —
hét szellőfi
citerázik.

Vendégség

Nyuszigazda
vendéget vár,
nyusziszakács
főzöget.
— Jaj, ezt a sok
finomságot
vajon majd ki
eszi meg?

Nyusziszékre
ült a vendég.
nyusziasztal
előtte,
nyuszigazda
szakácsának
minden főztjét
megette.

Mészely József

Madár-versek

Pitypalatty

Pity-palatty,
pity-palatty!
Pitymallatkor
pitypalatty,
palattyoljad
az égnek:
Napot adj!
Napot adj!

Vörösbegy

Buzgó begyén
vörös petty,
neve ezért
vörösbegy.
Lehet, tüske
karcolta,
mert vérvörös
a foltja.

Őszapó

Nyughatatlan,
nyűhetetlen,
ág-trapézon
verhetetlen.
Ő a legjobb
kötéltáncos,
akrobata
mutatványos.

Fekete rigó

Testem tolla
ében-fakó,
füttyös dalom
messze hangzó,
s talán azért
fülbemászó,
mert a hangom
fuvolázó.

Barázdabillegető

Eke nyomán
friss barázda,
illeng rajta,
billeng rajta.
Bárcsak mindig
szántanánk,
egész évben
láthatnánk!

Zöld küllő

Klügeti:
klű-klű-klű,
hangya kell,
nem zöld fű !
Nem kell fű,
csak hangya,
vagy annak
tojása, tojása!

Füzike

Kikeletet
ékítő,
kakukktojást
kiköltő,
csilp-csalpoló
kis flótás,
pajkos kedvű
szép nótás!

Harkály

Éjjel-nappal
kopácsolok,
vájat-várat
így ácsolok.
Odúváram
míves munka,
csőröm faragta
és fúrta !

Szajkó

Kalitkában
szajkó,
búbja
borzolódó.
Kiáltja:
Mátyás,
szűk ez a
szállás!

Fogolymadár

Fogolymadár,
fogolymadár,
rejteget a
tágas határ.
Kalász hajlik
fészked fölé,
sose kerülj
kasza elé!

Barátka

Barátka,
barátka,
hamuszürke
csuháska,
kis filkó,
pirinkó,
dalos torkú
tilinkó!

Fecske

A nyarunkat
cifrázó,
villás farkú
cikázó,
azt ficsergi:
Őszre jár,
gyülekezni
kéne már!

Berekszó

Szól a berek Berekszón,
minden gallyon bársony trón.
Minden trónon madár ül,
arany kürtöt köszörül.

Gólya

Pózna ormán a gólya,
régi fészke lakója.
Fél lábon áll, kelepel,
tőle derűs a reggel.

Daru

Fennen kereng
a daru.
Jaj, de miért
szomorú?
Azt krúgatja,
hogy árva,
elhagyta már
a párja!

Fecskék

Ti már gyülekeztek,
repülni messzire,
pedig alig köszönt be
szeptember eleje.

Még harmatgyöngyös a fű,
még cirpel a tücsökhegedű,
de ti már útra készen
búcsúzkodtok serényen.

S szálltok délre, messzire,
szinte a világ végire,
de visszatértek, tudom, nem soká,
fészket csókolni ereszünk alá.

A szegény ember húsvétja

Hol volt, hol nem, valahol,
hol még az álom országol,
élt egyszer egy szegény ember,
kinek korán csöngött a vekker,
hogy hajnaltól napnyugtáig,
jaj, látástól vakulásig
dolgozzon a nagygazdánál,
kis falujuk nagy uránál.

Igyekezett, nem volt tunya,
keze alatt égett a munka,
mégis, mégis nélkülözött,
a családja sokat éhezett,
mint a templom egere,
kinek bőven jut Isten hidege,
de szűken az ostya-morzsa,
ami az éhét csillapítsa.

Épp közelgett húsvét ünnepe,
és, hogy kalácsot süthessen a neje,
a nagygazdához elsietett
kérni egy kis búzalisztet.
De az nemhogy adott volna,
elkergette ripakodva.

Felejteni a szégyent, a haragot,
fából egy kalácsot faragott,
és bánatában a felesége
becsúsztatta a kemencébe,
ahol kisült ropogósra,
mosolygósan szép pirosra.
Húsvét reggel azt vitték, hát,
meg a néhány hímes tojást
a templomba megszentelni,
bőségükért áldást kérni.

A nagygazdáék is katolikusak voltak,
az ételszentelésen ők is ott toporogtak,
kalácsuk úgy mosolygott, mint a nap,
amit véletlenül a szegényével összecserélt a pap!

És amikor végre hazaértek,
a húsvéti lakomához készülődtek,
a kalácsukat a kés nem vágta,
mert az fából volt kifaragva,
csak reszelte, fűrészelte,
de nem szelte szeletekre!
Sipította is a nagygazda felesége
hüledezve és szörnyülködve:
„Azért meredt a kalácsunk fává,
mert kend a szegénytől a lisztet sajnálá!”

Úgy megpuhult erre a nagygazda szíve,
hogy zsáknyi lisztjüket a szegényhez vitte,
sőt, megtoldotta félelme ajándékát,
a liszt mellé tett még füstölt kolbászt, sonkát…

Ugye, így is van ez rendjén?!
Legalább ünnepkor ne éhezzen szegény,
mert Isten a szegényt is szereti,
betevő falatját így-úgy, de kirendeli!

Abonyi Mária: Szeretet